

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Lucae Opalenii. Marsalci Curiae Regni Poloniae. Seu
(Anagrammaticae.) Pauli Naeoceli De Officiis Libri Tres**

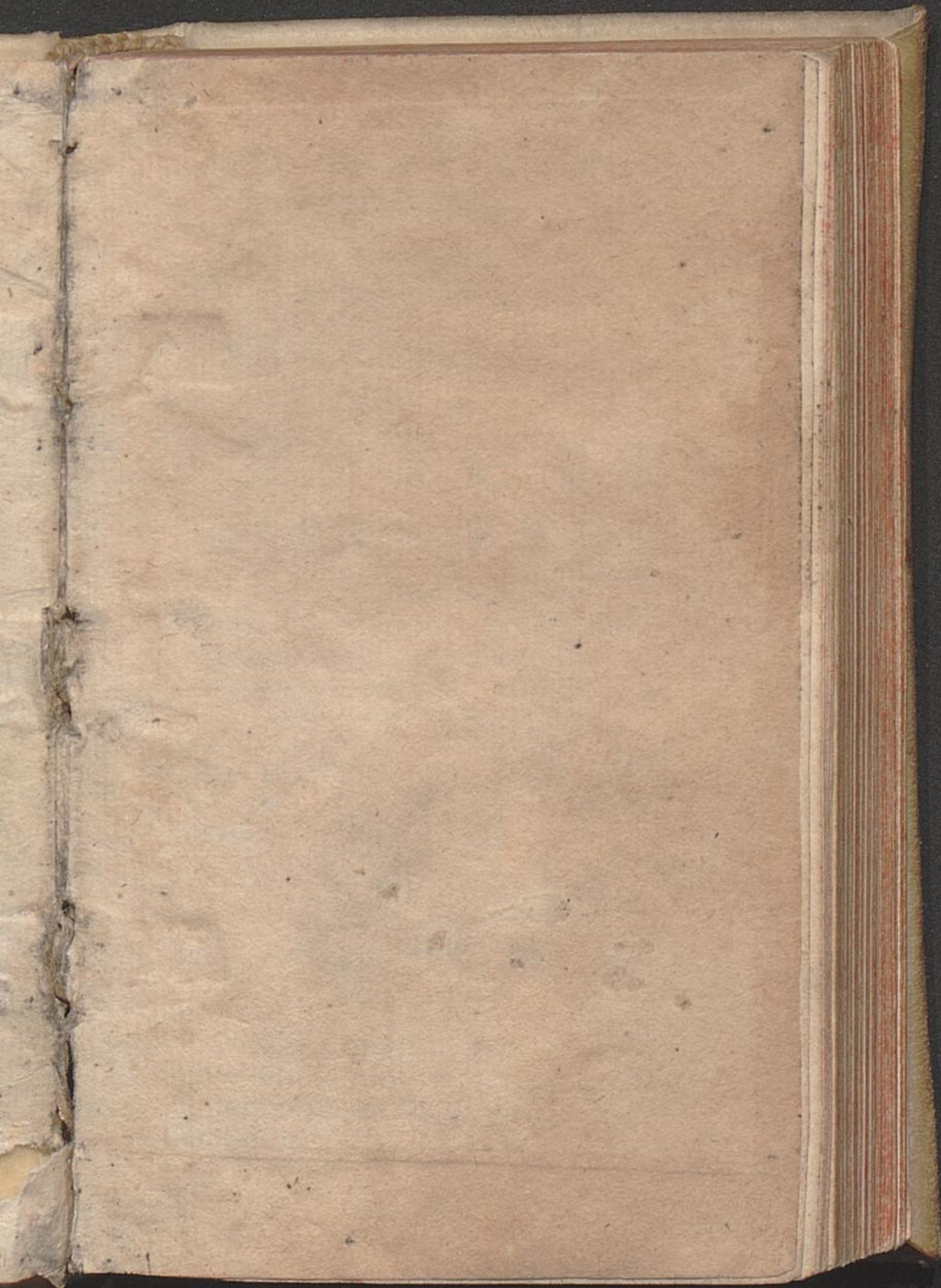
Opaliński, Łukasz

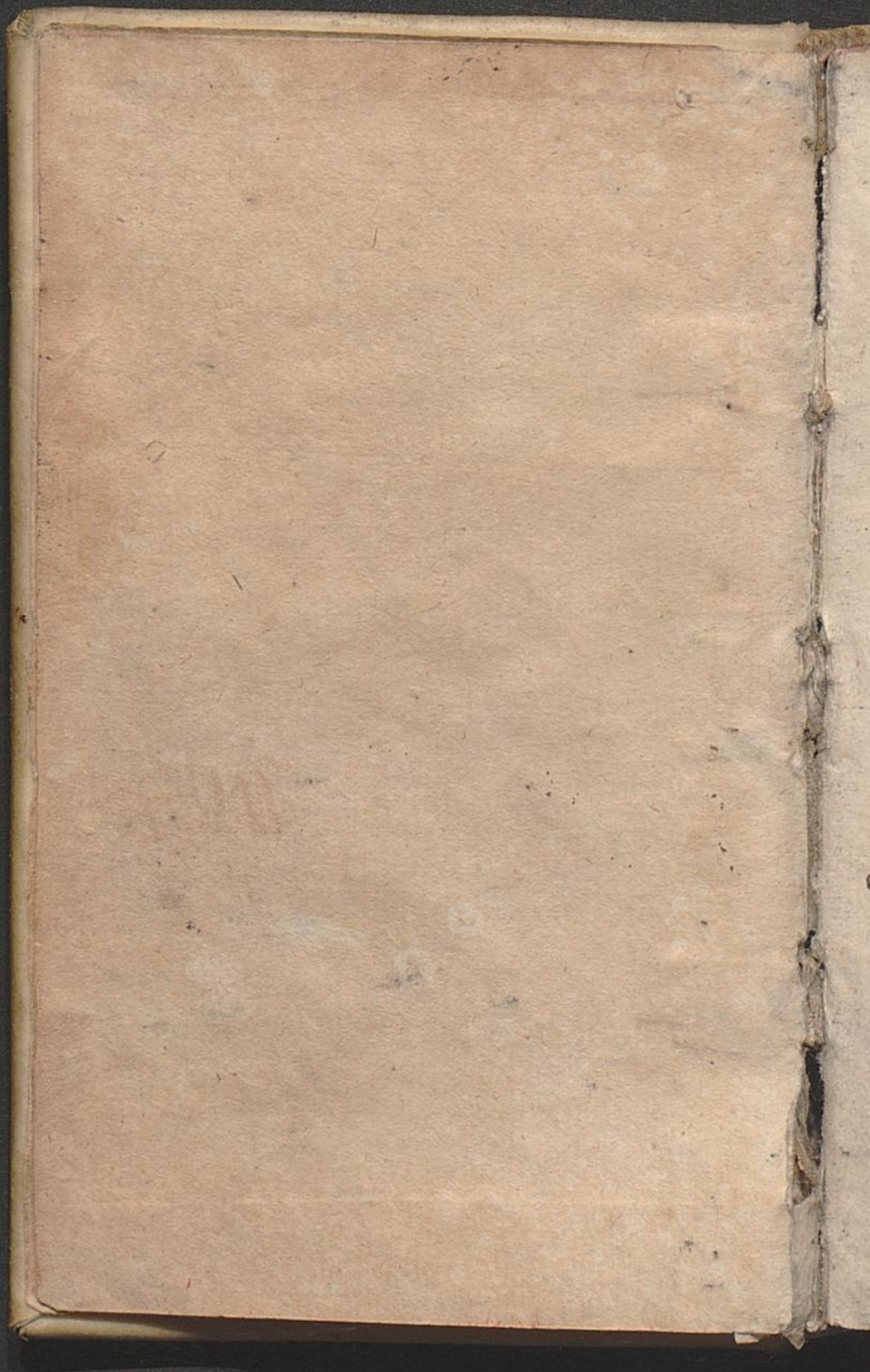
Amsterdami, 1668

[urn:nbn:de:hbz:466:1-46825](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-46825)

Th. 2754.

f. III
17.

LUCÆ OPALENIJ.

Marfalci Curiaë Regni Poloniæ:

S E U

(*Anagrammaticæ.*)

PAULI NÆOCELI

D E

O F F I C I I S

L I B R I T R E S.

In quibus

Sapientiæ Christianæ, id est, Moralis Philosophiæ,
Jurisprudentiæ, immo & Theologiæ pleraque
& præcipua: Nova hæctenus ratione, atque
Methodo accurate explicantur.

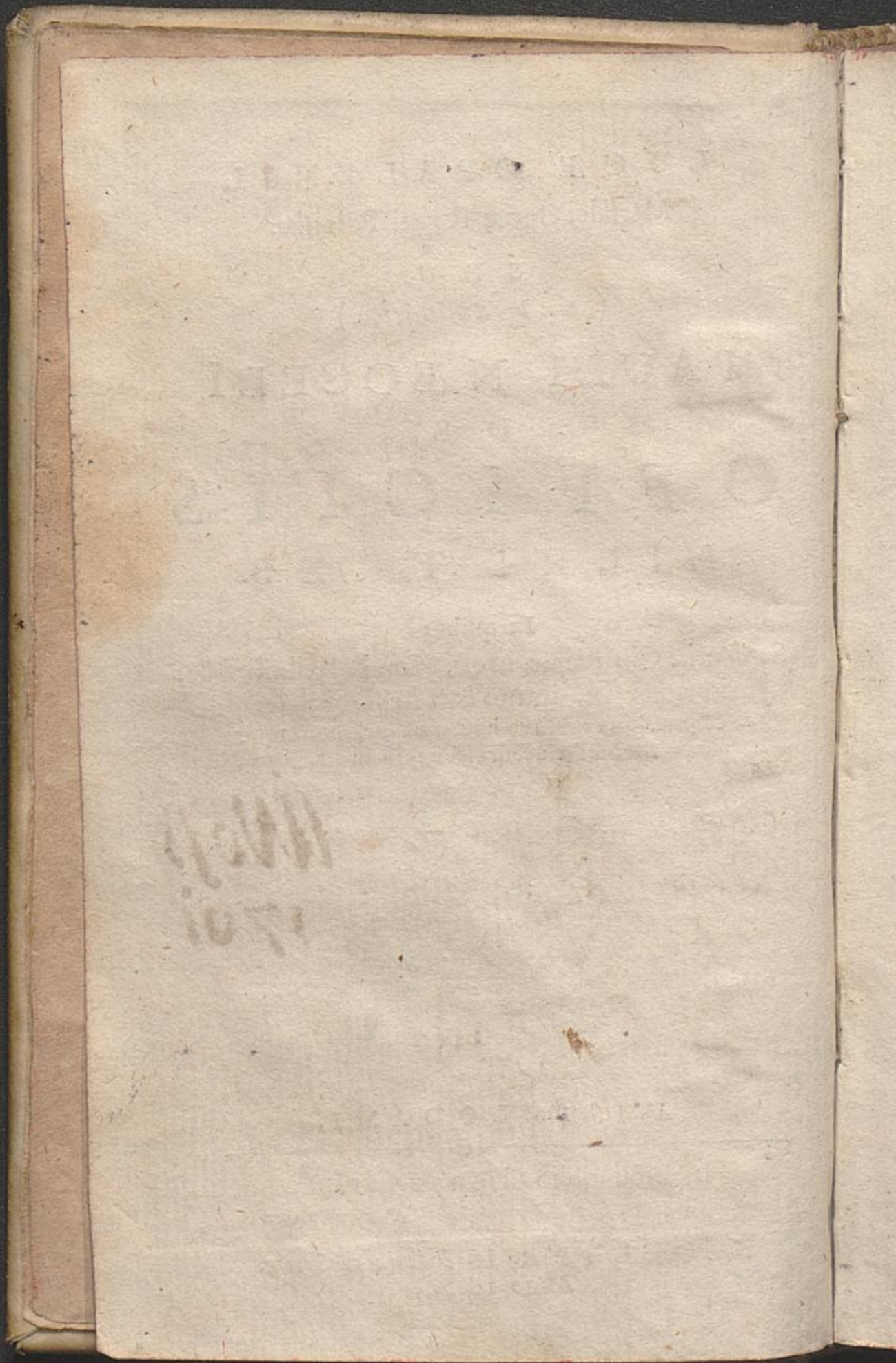
*Colleg. S. S.
Paderb.*

*Woff
1701.*

A M S T E L O D A M I,

In Bibliopolio FORSTERIANO
Sumptibus viduæ Secretarii WISTENHOF,
uj heredis ejus Bibliopoli.
Cum Privilegio S. R. M. Polonia & Suecia.
Anno 1668.

ANDREAS MAXIMILIANUS FREDRO,
CASTELLANUS LEOPOLIENSIS,

LECTORI SALUTEM.

DEUS: famaue Authoris
voluit, ut hic liber, Authore
ab ipso, pignus in amicitiae,
mihi ferretur: praesensit fors divinitus,
fatum sibi instare brevi, eoque nullibi
fidelius, posse scriptum deponi, quam
apud me, qui rectorum ingeniorum a-
mator, etiam sum non invidus, sed im-
mo, cujusque pro merito, laudis pro-
pagator. Librum postquam attigi, fa-
teor, veniam tanti viri, & nostrae amici-
tiae, illico me severius expostulasse.
Quorsum? *Pauli Neoceli* nomina, quor-
sum? tam parce in publicum prostarent,
magnae rei exemplaria: *Opalenskiorum*
Illustre meritis, & inter praecipuos dig-
nitate, in Polonia nomen: scripti dein
ipsius praestantia, manus oculosque Le-
ctorum, sponte in se raptaret. Sed ille;
viginti non amplius exemplaria, (re-
spon-

4
spondit) Cracoviano sub prelo, excusa:
pluribus sub apertiori nomine, corre-
ctius excudendis, publicæ eruditorum
experiendæ censuræ, præmissa. Sibi, vi-
ro politico, ministro Regni, liberorum-
que curâ distracto, extra Clericalis to-
gæ statum, theologica scribenti, si quâ
parte, judicio doctiorum non respon-
deretur, excusatum quoquo modo habe-
ri, si editione posteriori, corrigeret quæ-
dam, adderet, minueretve. Hæc ille co-
ram, civilitatis ut solitus, nec præsum-
ptæ prudentiæ officio, respondit. Ut ut
sit: Quoniam propera mors, intentum
abrupit: Piiis manibus Authoris, Catho-
lico voto, *Beata & Æterna*: Lectori bo-
no, scriptum versanti, virtutum (quæ
innuit) similia, facto implenda, id est,
rem ipsam virtutis, non inania nomi-
num, precor. Interim Lector vale;
& pro alienis, quæ imprimenda porri-
go, mihi non succense. Cur etiani fa-
cias, non habes.

*Andreas Maximilianus Fredro
Castell. Leopol.*

LUCÆ

LUCAE OPALENSKII
PRÆFATIO OPERIS,
Ejusdemquè Dedicatio
LECTORI.

CUI enim potius, quàm Ti- Causa
bi Lector Opus meum dedi- cur le-
cem? Tibi illud scripsi: la- ctori o-
borisque & operæ non aliud pus in-
scribatur
mihipretium, quàm tuum commodum
assignavi: ut legas, inquam, ista: ca-
pias: probes: & utare. Merito itaque
ea Tibi inscribo: utinam tali curâ nos-
cenda, qualem ego impendi: & quam Ejus ar-
vel magnitudo, vel utilitas meretur gumen-
argumenti. Sapientiæ etenim Christia- tum.
næ, specimen quoddam adfero: cujus
cùm multa sint; quæ fructum uberem
habeant adferantquè, tum nullus in
illa utilior præstantiorquè locus, quàm
hic, quem tractaturus sum de Officiis:
ab eo namque benè sanctèque vivendi Unde
præcepta ducuntur. Hæc verò ut exa- haustum.
ctè explicarem, non modo putavi ne-
cessarium, conjicere præcipua, quæ Mo-
ralis

A 3

ralis Philosophia continet ac præcipit ;
 sed etiam nonnulla è media Theologia
 petenda censui. Juris quin immò prin-
 cipia eodem pertinere , ideoquè ex pro-
 fesso tractanda existimavi. Quæ omnia
 deduxisse mihi visus sum , ut nova ra-
 tione ac ignotâ hæctenus methodo , ita
 & raro profectò pro magnitudine rei
 compendio. Dum nempe tribus exiguæ
 molis libris , totidemque libri cujusque
 capitibus , tantam rerum copiam inclu-
 do. Præterea , quod alibi in tractatione
 Philosophica requirere Cicero vide-
 tur , ut fiat distinctè , graviter , & or-
 natè , id ut probè implem , animus co-
 natusque fuit , nescio an successus. Di-
 distinctè imprimis studui rem aperire : ac-
 curatè & aptè (prout quidem captus
 meus erat) partiendo argumentum : &
 factâ definitione , ac divisione cujusque
 rei , etsi ut plurimum novâ , puto tamen
 non incommodâ. Talis autem metho-
 dus , artis specimen habet : & enuclea-
 tiùs rem explicat : & meliùs memoriæ
 imprimitur ; denique præclara & rara
 est : quia difficilis , & ardua. Cùm non
 possit fieri , nisi priùs probè cognitâ rei
 naturâ , & ut ita dicam subactâ mate-
 riâ. Graviter deinde volui in serio hoc
 scripto versari. Itaque nec amœnitatis
 studio ,

Nova
 ejus me-
 thodus.

An tra-
 ctata di-
 stinctè,

Et gravi-
 ter,

studio, in longas dissertationes me effudi: nec declamatoriâ illâ, & tautaloga ubertate, qua Seneca præcipuè audit, lascivire volui: nec superfluâ ostentatione eruditionis, ineptire. In ejusmodi enim scriptione, paucis, sobriè, & graphicè decet $\nu\omega\mu\gamma\lambda\omicron\sigma\epsilon\upsilon$: nihil bis dicere: sancire quodammodo & decernere: sine vano lenocinio eloquentiæ: verum, quod sat per se pulchrum est, aperire: denique inserere quædam animis, quæ cogitatione propagata, latius sua sponte pullulent, & fructum per se ferant. Attamen nec Ornatum penitus omittere volui: Necessarium existimans ver-

Et non
sine or-
natu .

ba rebus paria reddere: ne vitio sermonis, ac vili tractatione, non modo nativam sui cognitionem, sed dignitatem etiam amitterent. Itaque huic fini, commodè ac decorè ab alijs dicta, Operi meo intexui, etsi non editis plerumque Authoribus: ratus, nec eruditis, id esse necessarium, agnoscent enim: nec minùs peritis proficuum, cùm à ratione potiùs pondus peterem, quàm authoritate. Præsertim verò profanâ, à qua, velut à non idoneo teste, nihil veritati Christianæ accedere posse existimo. Sacram verò ac Divinam, prorsus, ac primo loco, censui advocandam. Quan-

quam nec huius anxie (ut plerique solent) loca indicavi, eò quòd, censerem pudorem esse Christiano, ea ignorare.

**Id iudicio lectoris subijci-
tur,** Fam verò, an tria hæc, quæ ex Cicero-
ne adduxi, impleverim præstiterimquè;
censebis Lector. Censebis inquam: sed
haud rectè, nisi legas totum, probequè
cognoscas. Quod, à te, & brevitatis libri
facile impetraverit: & structura eius-
dem omnino requirit. Nisi enim à capi-
te ad calcem decurras; partium eius non
invenustam Symmetriam, & quomo-
do prima medijs, & hæc postremis, re-
spondeant; videre non poteris. Perie-
ritquè primùm labor meus: quem scio
me non levem nec tenuem subisse: dein-
de fructus tuus, qui haberi non poterit,
properâ, & desultoriâ lectione. Ulti-
mum, quod adhuc præfari ad te oppor-
tunum existimo; est: ne, dum de Officijs
promisso sermone, in abdita pietatis im-
mò & Sanctitatis Christianæ te deduci
videbis, ne, inquam, putes, Titulo libri,
Tractationem haud respondere: aliud-
què promitti, aliud præstari. Consultò,
sine jactantia: & modica inscriptione
Opus insignivi: tali tamen, quæ tra-
ctata completeretur, ideoquè require-
ret. Ut enim Plato Rempublicam, Cicero
Oratorem, Stoici Sapientem, ideo in
summa

**Sed si
totum
& cum
cura le-
gerit.**

**Cur in
summo
exemplari
Officia
posita.**

**Causa
adfer-
tur.**

summo exemplari ostendere, ut excitarent conatum quàm proximè accedendi, & citra quamvis consistentibus, laudem assignarent; ita & mihi de Officijs *Hominiſ* Christiani dicturo, proponendum omninò fuit, quod summum consummatissimumquè censerem. Præsertim cum certissimum sit, veram Sapientiam, à pietate, & sanctitate, non posse secerni: & culmen Christianæ Philosophiæ, religionem ac *ἱεροσολέων* esse. Dei cultum. Veteres illi, lumine fidei orbi, atque destituti: alios habuere, qui Sapientiam profiterentur: nec Deos quærerent: alios; qui in Deorum vano cultu occupati, Sapientiam non curarent, ideoquè dum hæc ab invicem sejungunt ac separant, nec veram (ait Lactantius) sapientiam, nec Religionem habuere. Nobis Christianis, par, & juncta cura utriusque: aut unius potiùs, nempe Sanctitatis, sed in qua, totum istud sapere continetur: atque adeò tota Scientia, Deus est. Ille Principium & Finis: ab hoc ducuntur: ad hunc omnia referuntur. Faceſſat ergo ista ex solo Aristotele desumpta, & seorsim à doctrinâ pietatis tractata Ethicè, & nescio quâ partitione virtutum, à Christiana professione, ac perfectione sejunctarum. Pro-

A Pietate Sapientiam non posse separari.

Dei cultum.

Christianè itaq; philosophandum.

deat, verò illa, illa, ignorata profana
Philosophiæ, parum nota plerisque
Christianorum, intra penetralia ac cel-
las ascetarum clausa, simplici & humi-
li, ideoquè sæpè illusâ pietate occultata
sed alta profectò: & sola vera: quia Di-
vina Sapiencia: qua homo hic, officium
perfectè implere, & olim præmium con-
sequi, ac beatus esse possit. Eeci ego, quan-
tum potui; ut illam proprio vultu osten-
derem: facile mihi promittens fore; ut
multos sublimitas ejus in admirationem
rapiat, & pulchritudo in amorem. Mo-
veat verò etiam eos; quos vel nimia re-
rum hujus vitæ cura in tantum obruit,
vel vana sæculi eruditio ac ratio huma-
na, adeò occupavit, ut fastidire quodam-
modo, & nauseare videantur, Christia-
nam omnem pietatem. Faciet Deus, ut
novo hoc velut condimento, palatum eis
excitet, novo igne teporem auferat, ac
fidei fervorem succendat, veritas à mul-
tis ignorata, ideoquè spreta. Et quid-
quid, ipso Authore, à me scriptum est, eo
incrementum faciente, cedat in bonum
tuum. Lector: ipsius laudem, honorem,
& gloriam.

Quod e-
go cona-
tus,

Utinam
legenti-
um bo-
no,

PROLEGOMENA

QUÆDAM PAUCA,

quæ velut fundamentum Operi subternuntur.

Ntequam Tractationem pro- *Funda-*
missam ordiar; consultum im- *mentum*
mò necessarium omnino vi- *ponitur*
detur, præmittere solida quæ- *operis.*
dam immotaquè, de Deo, & quæ ejus no-
tionem consequuntur, principia: quibus
Opus tutò inniti, & firmiter superstrui
possit. Frustra etenim Officia ducere co-
narer, causâ eorum & origine, quæ Deus
est, non deductâ. Etsi itaque in libro ter-
tio, ubi de Pietate agetur, de illo tractatus
erit, attamen hîc etiam præmittenda sunt
saltem illa, quæ de eo, recta dicat docet-
què ratio; sepositis in prædictum locum
iis, quæ à revelatione habentur.

Sit itaque lapis fundamenti, & initium
sapientiæ, ut certò scias, semperquè & im- *Deum*
pressè memineris *Deum esse*. Istud autem, *esse prop-*
etsi certius est omni demonstratione, & *ter atheos*
tam necessarium, ut probari non indigeat; *& probabi-*
Attamen, cum pravis quibusdam ingenijs, *tur.*
vel inesse, vel facilè adhærescere soleant
nonnullæ *causæ*, omnino, iis *Atheis-*
recensitis, argumenta ponenda sunt, ad- *mi.*
struendæ Divinitatis. Quod igitur *negant* *Causæ at-*
quidam, vel non, ut oportet, adfatentur *heismi re-*
Deum; Fit primùm, *ingenii protervâ & pe-* *tur.*
tulanti

1. *Ingeni- acrimo- nia petu- lans.* *tulanti acrimoniâ, quæ ratiocinando, antecede- dere principium frustra conatur: cùm illud, nulla antecedentia habeat: si enim haberet, principum non esset. Dum ergo ex antecedentibus non colligit, cur, & quomodo Deus sit, ne esse quidem putat. & fidem aspernatur: qua potissimum Divinitas agnoscenda est. Deinde, fit idem, ex*
2. *Mali- tia.* *perveritate & malitia, quæ Arbitrum sui defugit: nolletquè inesse Deo occultorum scientiam: quia sua occulta nollet prodi: &*
3. *Fero- cia.* *ne timeat vindicem, negat Authorem. Tertiò, à rudi quadam ferocia, quæ detrectat à suprema aliqua vi domari: ac contineri. Ideoque omnipotentis Domini osor, ac con-*
4. *Dispu- zandi li- centia.* *temptrix est. Quartò, ex vagâ disputandi de religione licentiâ. Tales enim, cùm nusquam conquiescunt; desperatione veri, Deum aut non curant, aut diffitentur.*
5. *Ob e- ventus varios, providen- tia nega- tio.* *Quintò, dum bonis mala, & malis bona vi- dent evenire; de providentia primùm que- runtur: mox dubitant: & demum illam, atque Deum unâ, tollunt. Postremò, illecebris præsentis vitæ occupata mens, inani- bus curis negotiisque mersa, se primùm fugit: tum verò Deum, qui nequit esse pabulum, turbatæ, multiplicis, & inqui- etæ mentis. His fere de causis, cùm multi, à debita agnitione Divinitatis, arceantur; operæpretium est, in li- mine hoc scripti ostendere; Deum esse.*

Id

Id verò non illis argumentis, quæ ducun- *Afferen-*
 tur à priori: (hoc enim probationis genus, *da ergò*
 ut dixi, locum non habet, in prima & *divini-*
 principe causa:) sed quæ colliguntur à *tas.*
 posteriori, id est à convenientia rei, & si ne- *Argu-*
 getur, ex absurdo. Deinde verò ab effectis, *mentis ut*
 quæ causam apertissimè monstrant: ac te- *vocant à*
 stantur. *posteriori-*

Existere itaque summam aliquam Di-
 vinamquè naturam; & ratio, & generis
 humani consensus, & denique ordo mun-
 di, seu creaturæ testimonium evincit. Ra- *Ratio o-*
 tio inquam imprimis facillimè colligit, *vincit*
 mundum hunc non esse ab æterno. Causa: quia *Deum*
 constat partibus, & ex illis compositus est. *esse.*

Quis autem eum composuit? Non seipse:
 nam conjunctionem partium antequam
 haberet, non habuit: ideoque dare sibi, quod
 non habuit, non potuit: necessariò itaque
 ab alio, eam fortitus est. Si autem ab alio;
 deveniendum erit ad principium, quod non
 habeat aliud principium: quod est per se
 Deus, necessariò ab æterno existens: qui
 nisi esset, nihil esset. Quæ enim ab alio
 sunt; aliquando non erant: *dum non erant,*
efficere ut essent non poterant. Nunquam ita-
que extitissent, nisi quidpiam per se esset, quod
illa efficere potuisset. Nisi itaque Deus esset,
 nihil eorum, quæ sunt, esset. Atqui se esse
 quisque sentit, agnoscitquè, necessariò ita-
 que fatebitur, & Deum esse. Quod ipsum
 non

Et consensus generis humani. non ratiocinando, sed sponte naturâ, & quâdam anticipatione (quam *αεὶ ληψιν* vocant) agnovit semper, omne genus humanum. Tam firma autem, tam constans, tam communis omnibus, notio Divinitatis, vel indita à Deo mentibus nostris fit, oportet: vel à primo Parente posteritati per manus tradita. Utrocuquè autem

Et deum testimonium creatura.

modo, ingens profectò est veri argumentum. Nihilo autem minus & illud, quod ducitur à rebus creatis. Habet enim Deus testimonium, (inquit Tertullianus) totum hoc quo sumus, & in quo sumus. Nam ex tanto tamquè consummatae artis opere, quale Mundus est, utique Summus & Omnipotens Opifex; ex productione rerum in pondere, numero, & mensurâ, Architecti mens immensa; ex Elementorum mira temperie, & in pugna quamvis, conservatione, vis suprema, omnia continens; ex motuum coelestium, certâ, ac statâ vicissitudine, *motor ipse immotus*; ex elegantia, pulchritudine, convenientia ac demum bonitate rerum, unum simplex, ac solum Bonum; in quo fons omnis communicatae bonitatis; ex humani denique tam corporis quàm animi admirandis, id est, ex compendio ac epitome universi, Author omnium Deus, spectatur manifestè.

Obiectio de natura solvitur.

Atqui dicunt quidam, hæc non à Deo esse
sed

sed à natura provenisse: Peto verò quâ naturâ? si sensu & rationis experte; qui fieri poterit, ut quod non sentiat, nec intelligat, causa sit sentientium & ratione prædictorum? Utiq̃ue necesse est, ut causa effectus, quem producit, aut præstantior sit, aut saltem eum vi & virtute intra se contineat:

Quomodo autem res non sentiens continebit vim sentientis naturæ; quomodo id, quod rationis expers, producet effectum se tanto intervallo potiolem? Quodsi naturam dicunt intelligentem, omnium effectricem, hoc quod naturam vocant; Deus est.

Est ergo, est Deus: &, ut ex dictis patet, Deus creator est universi: idquè ex nihilo. Nam *avit res si ei coeternam, increatamquè statuamus materiam, illa quoquè Deus alter esset, quia à se esset. Quomodo autem a se, quod non possit agere, sed pati tantum, & recipere: & quomodo Deus sine sensu? & Deus corpus, & corpus sine forma? Verbo itaque ac jussu fecisse omnia dicendus est.*

Consequitur verò etiam: ut *Rector sit ac Idemquè Conservator ejus, quod produxit, Sive enim eorum voluntatem ejus spectes; amavit, dum bene conservavit: & vidit, quod essent cuncta quæ creavit, valdè bona: necesse est ergo, ut bonus bonis bene velit. Sive scientiam; scivit condere: oportet ut noverit conservare. Sive denique potentiam; si ex nihilo potuit*

tuit *producere* ; quantò magis , ne in nihilum recidat , *retinere* ? Et ut paucis totum dicam , cùm ostensum sit evidenter , ab eo fluxisse omne esse , necessariò ab eodem dependebit totum hoc existere.

Et providentia cuncta regens.

Existere verò , ac conservari id , quod ex tot diversis , ac inter se pugnantibus , partibus , est constitutum ; non potest : nisi certo modo , ac ordine , à suprema aliqua vi , ac potestate , præscripto præfinitoque . Talis autem potestas , non est , nisi plastæ , & Factoris , in opus suum : id est Dei . Hinc prodibit Divina providentia : quæ sine ulla anxia cura , curat res , & omnes , & singulas : earumquæ naturam , & noscit ; & disponit , ad finem à se præstitutum .

Sine sollicitudine & labore.

Neque obstat , quòd Epicureus apud Ciceronem dicit , hoc modo fore inquietum , plenumque negotio Deum . Non enim potest esse ulla inquieta cura illi , apud quem *par voluntati potestas est* : & qui ut aliquid præstet , non indiget , nisi seipso : id est voluntate sua . Sollicitudo , & labor eorum est , qui volunt perducere in potestatem suam , rem sibi non obsequentem . In cujus verò potestate , cuncta sunt posita , is sollicitudinis expers erit : dum ea , quæ sine labore produxit , sine labore gubernabit . Si enim , cùm non erant , vocata parvè , ut essent ; quantò magis , postquam ejus jussu esse cœperunt ?

In

In modo autem gubernandi, præcipuum locum obtinet, durationis cujusque naturæ terminus: quem ille, quibusdam parcius, abundantius aliis indulgit, prout ejus omnifcia disposuit voluntas. Homini certè, jus vitæ prorogasse in infinitum, vel exinde censendus est, quòd animum ejus tam vastum produxerit, ut expleri nequeat, nisi ipso. Experimento enim didicimus, cuncta hæc creata, nunquam fedasse ejus sitim, sed irritasse: aut certè fastidium sui potiùs, quàm saturitatem se contentam, attulisse. Fassi hoc ultrò sunt, compotes omnis mundanæ felicitatis. Sed magis hoc ipsum adfateri cogetur, quisquis, tres animi facultates, seu potentias, expendit: videritquè quomodo proprietatibus $\tau\epsilon\ \delta\upsilon\lambda\omicron$ id est uno, vero, bono, & in illis tantùm conquirere possint. Videamus hoc paulò attentius: & nulli, quod sciam, plenè notatum, penitiùs pensitemus.

Dico itaque imprimis: quòd Memoria non possit sibi planè constare, nisi omni multiplicitate rejectâ, cuncta videat redacta ad unum. Nullum autem est unum præter Deum, quod in se cuncta contineat. Hoc ergo solum visum, eam quietam reddere potest. Nempè sine phantasmatum infinitâ copiâ, quæ eam turbant, distrahuntquè:

dum

Ab eo durationis rerum.

Eam homini infinitam datam.

Quod probatur ex animi potentiis.

Entis

Memoria enim sicut in uno.

dum videbit Deum, videbit totum, quod semper erat, est, eritque. Itaque nullâ reminiscentiâ præteriti, nullâ futuri cogitatione fatigata, unico intuitu, in idea totius quod est, defixa, ac quieta manebit.

*Intelle-
ctus con-
stat Ve-
ro.*

Intellectus non potest consistere, donec agnoscat *Verum*. *Verum* autem non cognoscitur exactè, nisi in *Causâ primâ*, quæ causas omnes continet, & ultra quam non datur progressus. Talis autem Causa Deus tantùm est, ergo in illo tantùm subsistit Intellectus. Tum enim cognoscet, cur, & quomodo ab eo, quod solum verè est, fluat omnis essentia, & quis ille sit nexus causarum, sese consequentium, qui initium accipit ab eo, quod non habet initium. Hac verò agnitione, omnem perplexitatem, hallucinationem, falsum, effugiet: planèque conquiescet. *Voluntas* denique non potest expleri, nisi apprehendat *bonum*. Bonum autem nullum est consummatum, nisi *quod à se est*. Tale enim cum à se possit habere; non potest non velle sibi inesse, omne bonum. Ut verò ipsum solum bonum, ita omne, quod communicatum ab eo. Itaque hoc totum, unicuique est bonum ejus, cui se communicavit. Communicavit autem se Animæ, cum illam esse, & talem, ut est, esse, gratuitâ bonitate voluit. Ergo hoc solum Bonum ejus erit: ergo in hoc Bono, id est
in

*Voluntas
conquie-
scit in
Bono.*

in Deo Voluntatis plena saturitas: & quie-
ta possessio. Concludo itaque locum hunc,
& dico: *Anima Rationalis quieta, id est, bea-
ta esse nequit, nisi viso per Memoriam Uno,
agnito per Intellectum Vero, prehensio per Vo-
luntatem Bono Deo.*

Quod si ita est; necessariò consequetur, <sup>Unde im-
mortalis
status de-
ducitur,</sup> ut quod non possit, nisi participatione &
confortio Divinitatis, quietem, seu fi-
dem suam consequi; id Divino auxilio ele-
vetur, ad statum tantæ forti & conditioni
parem. Atque adeò, *ut verè potiatur immor-
tali Deo: immortale sit, oportet.* Alioqui
nec appetere, nec frui posset, bono sibi
non convenienti.

Post hanc vitam igitur, necesse est, vi- <sup>Et pò
hanc vi-
tam vitã
alterã.</sup> tam nobis alteram superesse: quæ nos Dei
compotes reddat. Nam status hujus præ-
sentis & *mortalis, incapax est plenæ fruitionis
boni immortalis.*

Verè itaque pervulgatum illud Augu- <sup>Quæ in
Deo.</sup> stini, dici ad Deum potest: Creasti me ad te,
inquietum est Cor meum, donec perve-
niat ad te. Perveniat inquam, sed tuo au-
xilium. Nam sicut (ut idem alibi loquitur)
non est à carne, sed supra carnem, quod
eam facit vivere; sic non est ab Anima, sed
supra Animam, quod eam facit beatè vi-
vere. *Et ut vita Carnis Anima est, ita vita
beata Animæ, Deus est.*

Idemquè summum appetendorum:
Sum-

Uti sum- Summum Bonum finisque hominis : ad
mo homi- quem bene , rectèque vivendi consilia re-
nis bono. ferri, & quem omne cogitatum , dictum,
 factum, respicere debet.

Quod qui Porro Bonum hoc, *malis ac perversis,*
non appe- qui illud nec appetierunt, nec quæſiverunt,
tit, amit- imò spreverunt etiam, salvâ justitiâ, non
tit, & pe- potest pariter, & ex æquo cum bonis obtin-
rit. gere. Necessariò itaque consequetur, ut
vita futura, dispar sit meritis, ac immeritis:
 Beata nempè illis; his verò misera & cala-
 mitosa.

Sed hæc uberiùs suo loco. Præmitten-
 da verò hîc erant, seu præparandis, seu ex-
 citandis animis, ut visis solidis hisce prin-
 cipiis, surgentem libri fabricam, rectè
 contueri ac scandere tutò queant.

LUCÆ

LUCÆ OPALENSKII
 LIBER
 OFFICIORUM
 PRIMUS.

De Probitate.

Acto Sapientiæ Christianæ ve- *Definitur*
 lut fundamento, ad Officium e- *Offici-*
 jus, dum venio; illud ita defi- *um,*
 nio. Officium, est vitæ institutum, & actio,
 conveniens Naturæ rationabili. Dividitur *Dividi-*
 trifariam. Primum enim est, Probitas: quâ *tur tri-*
 homo se bonum reddit. Charitas alter- *pliciter,*
 um: quâ erga alios bonus est. Pietas de-
 nique: quâ coram Deo bonus est: cuncta
 ad eum referens, uti finem. Tripartita *Uti &*
 hæc totius Operis & Materiæ divisio, to- *tractatio*
 tidem libros requiret: in quibus expli- *Operis,*
 candæ mihi erunt partes istæ, compen-
 dio quidem & breviter, sed tamen ut
 existimo, accuratè. *Probita-*
tis defini-

Probitatem definitio: Tenacem boni ani- *tio & tri-*
plex di-
 mum sententiâ, dicto, facto. Tres ei par- *tes*
visio.

tes assigno: ἀναμαρτία, μετενοπίδεια, καὶ εὐνοεργία, seu fugam vitiorum, affectuum regimen, & exercitium virtutum. (Ita enim Græca hæc verto: interpretatione, quæ rem exprimat; & quæ ut Seneca dicit appellationis vim potius habeat, quàm faciem) Quæ tria, singulis capitibus explicare, ac complecti conabor.

C A P U T I.

De ἀναμαρτία Prima Parte Probitatis.

Primam Probitatis partem, *impeccabilitatem* seu *impeccantiam* feci. Homo etenim, à Deo factus naturâ bonus, voluntate autem propriâ pravus, & corruptus est, culpâ originis. Id est, per prævaricationem primi Parentis, quæ eum infecit: & loco debiti, ad Unum, Verum, Bonum amoris; indidit *concupiscentiam multiplicis, falsi, ideoque non boni.* Hoc fonte derivata labes fluxit ad posteros: idquæ triplici, prout partitur Discipulus Domini, rivo. Nempe *Concupiscentiâ carnis, Concupiscentiâ oculorum, & Superbiâ vitæ,* quibus omnem peccandi materiam ostendam contineri. Per subsidia igitur, quæ Deus homo factus, sufficientia reparandæ naturæ præstitit, opus est eradicare ex animo mala, firmumque facere propositum, non peccandi. Nempe post solennia illa Sacramentorum, (de quibus suo loco,) *conscientia* for-

Impeccabilitas explicatur.

Quæ est in expugnanda triplici concupiscentia.

Per non peccandi propositum.

for-

formanda est : tanquam Dux, & custos *Per Sa-*
 vitæ innocentis. Est enim illa : *Internum cramen-*
 & *integrum iudicium, respuens malum : id est* ^{ta,} &
peccatum : veniens, cum abhorrentia : admis- ^{conscien-}
sum, cum angore : in bono autem, cum gaudio ^{tiam.}
conquiescens : idquè totum cum Deo, & prop- ^{Cujus de-}
ter Deum. Meritò hæc postrema addidi ;
 nam si rationis tantùm, non verò religio-
 nis dictamine oriatur, nihil est. Fit tantum
 inanis vel *ostentata Probitas, id est, fucus.*
 Firmamentum igitur illius unicum erit,
timor Domini. Porrò ut evellantur vitia,
 dignoscenda sunt. De singulis itaque par-
 titione propositâ dicam.

PARS CAPITIS PRIMA.

Explicatur primus peccati rivus, Con-
cupiscentia Carnis.

Concupiscentia Carnis est, *Abusus eo-* ^{Definitur}
rum, quæ corpori propria. Fitquè tripli- ^{Concupis-}
 citer. Nempe *molli ac delicatâ, Gulâ* ^{centia}
de, ac demum Libidine. Qui his dediti, illis ^{carnis.}
 corpus voluptati, anima oneri est. *Mollitiem* ^{Pars ejus}
voco, nimis delicatam curam corporis, quæ ^{prima}
desidem & enervem vitam reddit. Sunt ^{Molli-}
 enim quidam, in cute curanda nimis ope-
 ratî, nimis compti, nimis culti, odorati,
 uncti, sensuum oblectamentis inhiantes :
 idquè cum quodam delicato fastidio: quod
 scitè quidam præferunt: ostentantquè.
 Taliter occupatis, non vacat vivere: & hinc
 non

*Gula
pars alte-
ra.*

non modo laboris, sed omnis actionis fuga: segne tantum otium, id est vivi hominis sepultura. *Gula est in esu & potu excessus.* Dum ganeones isti avidè vorant, liguriunt, ventrem variè farciunt, nec egentem, nec capientem. Deinde potu ad crapulam sese ingurgitant: fructu, nausæ & cruditatis: quâ evanidi pallent, & in vivis caro morticina est. *Libidinem* vel nominari vetuit Apostolus: igitur definitione illam non dignabor.

*Tertia,
Libido.**Hisce degeneramus in bruta, immò ea superamus.**Et quare.*

Hæc sunt vitia, quibus homines in bruta animalia degenerant: quanquam vincant ea potiùs, quàm imitentur. Illa enim, etsi hoc unum agant, & appetant; tamen non ultra naturæ modum, quem homo excedit. Nempe Caro concupiscens adversus Spiritum, postquam pellexit animum suis illecebris, frui illis jubet. Dum autem *animus* fruitur, & expleri nequit; *exigere illas vult ad mensuram sui appetitûs: & corpus citò satiabile, onerat ac torquet: studet què ingenio irritare, ac provocare, languentem ejus falsamque voluptatem.* Sed frustra: nam præter inevitabile fastidium, dolor & morbi, intemperantiæ comites, tandem abstinere, vel invitum cogunt. Habes detecta mala, quæ Concupiscentia carnis facit.

*Remedia
contra*

Remedia contra eam ut adferam; Primum erit: ut voluptatem ejus abeuntem cogi-

cogitemus. Morsum nempe illum, quem ^{corporis voluptatem.} aspernatione & abhorrentia sui, linoquit. Annexum namque semper illi, pœnitere. ^{Annexum ei pœnitere.} Et si rectè expenderis; facilè agnosces: istas, quas vocamus *voluptates*, ubi modum ^{transcenderint, profectò pœnas esse.} Deinde, *Vilis* & agnoscamus: quàm id, quod in illis oblectat, & vile, & breve fit: tantoquè studio appeti non mereatur. Tertiò, ut turpitudinem earum aversemur. ^{Turpis.} Mollitie enim, obliviscimur animi: & velut abdicamus meliorem nostri partem: totâ curâ ad corpus translâtâ. Vitam otio, somno, ignaviâ, conterimus: & occupatio, dotibus animi, prorsus contraria est. ^{Fœda.} *Gulâ*, ad naturam eorum delabimur: quorum tota vita est, ali tantùm, & nutriri. *Maçtatorum animalium*, & intra nos putrescentium, sepulchrum sumus. Et multâ ingluvie, & crapulâ, sordescimus: ^{Obsceni.} foetemusquè. Libido denique, quàm fit, usu, & obscœnitatis ministerio fœda: fatentur etiam impudentissimi: dum turpitudine adacti, lucem fugiunt: & latebras quærunt.

Vitanda hæc igitur essent Sipienti: seu ^{Vitanda} viro bono: etiam si non fuissent à Deo ^{hæc igitur} vitata: prout etiam docuit vetus illa Philoso- ^{Et quia} phia. Quantò verò magia, cùm non ratio ^{per se mala.} tantùm, sed etiam lex Divina vetat. Profectò & ratione, & præcepto, firmatus animus, non modò illecebris corporis, ^{Et quia à Deo vitata.} se

Exerci-
tatio-
nem.

capi & captivari non permittet, sed quò longiùs ab hoc absit periculo; contraria eliget: ac usurpabit. Nempe, prout Scho-
la Christi docet, domabit corpus, & ad fer-
vitutem ac obsequium animi, per necessa-
riam ἀσκησιν, rediget. Vivamus hanc vi-
tam igitur: *non tanquam propter corpus, sed
tanquam non possimus sine corpore.*

PARS CAPITIS ALTERA.

*In quo ostenditur, quid sit Concupiscen-
tia Oculorum.*

Definitio
Concupi-
scentiæ
oculo-
rum.

Alter peccati rivus est, *Concupiscentia
oculorum, seu Avaritia: quam voco;
Rerum, quæ extra nos, pravum usum.* Rectè
vocatur Concupiscentia oculorum. Cuni-
cta enim externa, quæ Avaritia appetit;
quid habent, præter spectari tantùm, &
videri? *Tripliciter hîc peccatur: nempe
dum illis Fruimur: Non utimur: Abuti-
mur.*

Fruitio
prima
ejus pars.

Eaque
explica-
tur ac
monstra-
tur.

*Fruitio rerum externarum, est: nimia
ex illis oblectatio: vel animus earum specie
nimis captus, ac irretitus. Splendor enim
ille opulentix, & commoditas, & arbi-
trium quoddam in rebus humanis pecu-
niæ omnipotentis, & illi annexa munda-
na felicitas, perstringit primùm oculos: &
tum mirum in modum animum fascinat.
Præsertim, si quis sit; qui gloriari & gau-
dere possit, *datas sibi divitias, artemquè
fruendi:**

fruendi: qui non, ut ganeo, aut profligator; ut plerique, sua haurientium; sed *erudito luxu*, qui in omni cultu diligens, elegantiae ac magnificentiae *peritus sit ostentator*. Hi inquam tales, immergunt animum in externa: & eorum pulchro ac prudenti (prout putant) usu inescantur. Et quia *in veste, domo, suppellectili, familia*, procurant varia, ac comparant; Multa autem requiruntibus, multa petentibus, necesse est desint multa; ideo necesse quoque est, ut anxie & avarè appetant: & ut consequantur, sæpè jus & fas, insuper habeant.

Altera pars Avaritiæ est, *non utentium re-* *Pars al-*
bus externis: idquè nimiâ, insanâ, & fordi- *tera Par-*
dâ parcitate. Etenim multi, falso obtentu *citas.*
 posterorum; vel inani, in senectâ egestatis *Ejus in-*
 metu; vel nec causâ, nec fine habendi; *genium*
 semper egent: semper appetunt: semper *describi-*
 congerunt: & congesto pauperes in auro *tur.*
 sunt. Dum, quod per tot labores, & curas, sæpè turpi questu paravère; recondunt: maluntque, omnem penuriam sustinere, immò etiam emori, quàm sacrum tangere depositum. Itaque pendunt poenas vitii infelicis: aliis odio, sibi oneri sunt. Nec quidquam boni faciunt; nisi dum citò moriuntur. Dùm sint omnium Officiorum desertores, & nullâ erga quenquam charitate.

Tertium genus avaritiæ est, apud eos;

*Pars ter-
tia prodi-
galitas.*

*Ejusquè
mala.*

*Remedi-
um erit
non ama-
re externa.*

*Quippe
adiapho-
ra*

*Minuta
& cadu-
ca.*

qui rebus externis abutuntur : nempe , apud prodigos. Isti enim dum non alium fructum opulentiaë , quàm , profusionem putant ; nullam curam , & cautionem , erogandi habent. Sumptuosa convivia , ingentia in veste & familia impendia , immensa largitio , quâ perdere sciunt , donare nesciunt. Ita , inquam , effusi in cuncta , queis pecunia prodigitur ; dum sua decoquunt , aliena expetunt : & egestas insueta , ideoque intoleranda , acris causa Avaritiaë est. Cui semper tantum deest , quantum cupit. Cupit autem quantum prodigit , & prodigit immensum. Ideoque ejusmodi *radix omnium malorum fit : fraudis nempe , injuriæ , perjurii ; rapinaë*. Quin immò si animi sint acres ac violenti ; sæpè *seditionis , civiliumquè bellorum*. Tales , inquam , solent ad facinora converti : cuncta miscere : & privata damna , Patriæ malis reparare.

Hæ sunt causæ : hæc mala avari animi : & Concupiscentiâ Oculorum peccantis. Remedio erit , admonitio Sacri Vatis : quâ vetat , divitiis , si affluant , cor apponere : id est amare , velut verè bona , cùm non sint : sed ex se , neque bonis , neque malis accensenda. Unde meritò , exilis eorum æstimatione animo inferi debet. Caduca nempe sunt : mutationi & alienæ potestati obnoxia : & , ut non eripiantur ; morte tamen mox relinquenda. Deinde , non vilia tantùm sunt ,

sunt, sed etiam noxia: Animum enim per-
 turbant: & anxie expetita, inquietant:
 dum acquiruntur, fatigant: non adepta,
 torquent: possessa, non fatiant: denique
 custodita, metum, erepta, vel amissa, do-
 lorem adferunt. Quod si verò ad votum
 succedant; & possideantur; tamen nihil ex
 illis accedet ad interna illa: veraquè solatia:
 quæ pura tantùm, & vero Bono, id est, Deo
 nixa, mens conferre potest: &, quæ tantò
 majora sentiuntur; quantò quisque sibi
 plura negaverit. Intra hos, nempe, esse
 oportet, quod nos beatos facit: externa,
heterogenea animo sunt: ideoque non ei
 miscentur: seu uniuntur. Et quid stultius,
 quàm bonum rationalis naturæ, in irra-
 tionalibus quærere? Hæc ad tollendam
 Avaritiam, quæ ex fruitione, Addo: contra
 insanam Parcitem, utendum esse opi-
 bus: nisi enim utare; insaniâ (ut apud Poë-
 tam est) *par eris illi; qui cytharæ ignarus,*
cytharas undique coëmat: comparet: affer-
 vetque. Porro usui, si necessitatem tantùm
 spectes: facilè parabilis: sufficiens: & sup-
 petens erit. Prodigalitem, seu Abusum,
 dissuadet, quæ luxum humili gressu co-
 comitatur egestas: jubens quidvis agere &
 pati: agere, inquam, iniqua: & pati indi-
 gna: ita hinc orta Avaritia, aut scelerata,
 aut misera, semper vero perdita erit. Quam
 ut evites, regulam tibi constitues erogan-

Noxia.

Et quæ
nihil ad
animum.

Non de-
cet ita-
que illis
frui.

Sed uti.

Non verò
abuti.

di: eam verò dictabit parsimonia virtus: huic vitio opposita: de qua suo loco.

PARS CAPITIS TERTIA.

Declaratur tertius rivus peccati, nempe Superbia vitæ.

Definitur Superbia vitæ.

Sui amantem cupiditatem.

Ejus origo.

Et materia triplex.

A Corpore Ferocia.

POST detectam, corporis, & (ut ita vocem) fortunæ, diram cupidinem; Superest: ut animi *φιλαυτην επιτυριαν* excutiam. Concupiscentiam nempe sui, quæ est *superbia*: quæ definiiri puto commodè potest: *Ejus, quod est supra id, quod sumus, usurpatio.* Oritur, dum totum hoc, quod sumus, nos accepisse à Deo obliviscimur: aut certè, non ut oportuit, meminimus. Deinde, etsi accepisse cognoscimus: tamen tanquam ex merito, & debito datum. Postremò dum plus nobis attribuimus; quàm datum habeamus. *Quamvis verò, hanc Concupiscentiam, dixi, animi esse; tamen materies ejus, non ab illo tantùm est, sed à dotibus etiam corporis, ac fortunæ. Unde, à triplici hac materie, prodibit triplex animi elatio.*

Prima à Corpore: quam Ferociam voco: nempe viribus corporis fidentem elatumque animum. Sunt enim, qui nacti corpus vegetum, validum, laboris patiens, dum robur ejus respexere; facile induunt animum arrogantem: acres ac violentos Spiritus sumunt: acerbo fiunt ingenio: truces, feri,

feri, contemnunt infirmos: & deprimunt: *Quæ de-*
 cunctis terrori esse volunt: simulquè & in *scribitur.*
 altum efferuntur, & rabie efferantur. Gi-
 gantæa nempe proles: quos à staturæ ma-
 gnitudine, id est corporis viribus; famo-
 sos, potentes, nihil nisi bellum scientes,
 disciplinæ seu mansuetioris vitæ ignaros,
 Scriptura vocat: & quos Poëtæ *θεομαχες* fa- *Deum*
 ciunt. Ita nempe, superbia exinde orta, *oppu-*
 quanquam revera fragili nitatur funda- *gnantes.*
 mento; tamen plurimum extolli solet:
 dum audax, nihil ratione, sed vi tantum,
 ac impetu agit: & quantumvis ardua, alta-
 què, appetere, & adipisci, eousque conatur;
 donec seipsum perdat: & præcipitet.

Alterum Superbiæ genus, à *rebus ex-*
 ternis ortum, vocabo *Fastum*. Nempe ex *externis*
Fastus.
affluentia earum, vanæ gloriæ vento infla-
tam mentem. Porrò, inter externa numero:
 non solum opes, nobilitatem, potentiam,
 cæteraque infra animum; sed etiam natu-
 rales ejus facultates. Pertinet namque ad
 fortunam: quidquid forte nascendi contin-
 git: & totum id, velut externum est, quo
 hominibus apparemus, & videmur. Unde *Qui du-*
 duplex erit, velut dos, fastuosæ elationis: *plex.*

Affluentia nempe mundanæ felicitatis:
 & *excellencia naturalium animi facultatum.*
 Primùm, cùm insanum vulgus adeo æsti-
 met; ut propterea, Sectatores, & turbam
 famulantium, venerantium, blandientium,

*A Fortu-
na factus
ad osten-
tationem.*

*A dotibus
ingenij,
judicio
arro-
gans.*

*Vnde aut
Philari-
shia.*

*Aut Phi-
losophia.
Dei ne-
scia di-
sciplina.*

*Aut Philo-
doxia.*

promptè exhibeat; facit: ut animus, inani
plausu illusus, sui obliviscatur: extra se to-
tus exeat: se totum vanitati aptet: & ac-
commodet: & ab interna ista, & inani; fen-
su, verbis, actione, ad ostentationem,
pompan, typhum se componat: quod
mimicè prorsus, & Histrionum instar, fa-
stuosi isti exercere solent. *Alterum*, dum
nempe; *Memoria & Intellectus solito obtigit
felicior*: & deinde studio acquisita doctrina,
& scientia, animum occupavit: & quæ po-
tissimum cum vanè ostentat, longè pro-
vehit, opinione inficit, (*quippe quidvis
struendi & destruendi artifex*) *eloquentia*:
si istarum, inquam, dotum præstantiam,
quispiam sortitus est, facile *arrogantiam
judicii sumit: ac usurpat*. Arrogans verò
hocce judicium, si ad actionem se accin-
gat; è contemptu aliorum, quibus præcel-
lere se censet; alta concupiscit: & sæpè
ambit: fiuntque *tales in Repub; imperii im-
patientes: & seditiosi*: si in cognitione veri
ponit operam; *aut in Philosophiam labitur,
aut in hæresim*. Philosophiam intelligo:
quæ rationis propriæ tantum viribus con-
stat: & nititur: prout fuit vetus illa, *ἄθεος
διδασκαλία*, religionis contemptrix, & Dei
aut penitus oblita, aut tanquam per in-
fomnium memor: ipsa verò, adeò plena
inanis & insanæ fiduciæ: ut diceret, Sa-
pientem Deo parem. *Hæresis* verò est, quæ
scien-

ſcientia inflata, autoritatem receptæ & conſtitutæ doctrinæ, ſpernit: iudicio proprio eligens dogmata, eorumque cenſuram arroganter exercens. Ita utraque hæc, aut contemnit fidem; & irridet: aut dum ad ſuum captum aptat; tollit. Iam verò *à voluntatis etiam facultate faſtus oritur.* Quibusdam enim, ab indole meliori, eſt *amor ſui.* moderatio affectuum: & placida animi tranquillitas: exinde verò ad officia virtutum, velut congenita quædam propenſio. Naturâ videntur boni, ſi ad vitia non multum proni. Et videntur sæpè magis, quàm ſunt: unde provenit, ſuavis & blanda *Amor ſui.* φιλαυλία: & dum in ſe confidunt, tanquam juſti, profectus incuria: & ex omnibus iſtis, interitus veræ Probitatis.

Sed tertium, & pernicioſiſſimum elationis genus eſt: quod ab in teriori animo, *Ab animo propriè ſuperbia.* & ut loquimur, Spiritu producitur. Deus enim Spiritus eſt: ideoque vult adorari in Spiritu & veritate. Si itaque quiſpiam, ſubactò corpore & fortuna, animum depuravit; id eſt, in Spiritum vertit; illum verò *ad ſe mirandum, ſibi què complacendum convertit;* & à Deo hoc ipſo avertit; is Deum Spiritu oppugnat: fit ei injurius, quippe donis & auxiliis ejus fultus, eum aſpernatur: & à ſe removet. Ideoque quod acceperat amittit: & turpi lapſu perit. *Trimogenita peccati.* Hæc eſt, vera propriequè dicta Superbia: ab hac

initium accepit peccatum. Nam, & rebellis ille Spiritus, aliter quàm Spiritu ornato gratiâ, & gloriâ, superbire, & velle æquari Deo non potuit: & homo, re Spirituali nempe cognitione illectus est: per quam fieret sicut Deus. Itaque *Ferocia, & Fastus, velut coram hominibus Deo maxime adversa.* fiunt: *superbia* propriè in conspectu Dei: qui ei resistere, id est, quodammodo se ab illa avertere dicitur: & humilia respicere in terrâ & in cœlo. Hæ sunt partes *Superbiae, à corpore, à rebus externis, & ab animo ortæ.*

Vitia eius dum pauper est.

Cæterùm *materies* eorum, aut plenè, & ad votum, *non habetur; aut habetur.* Si primum; oriuntur *vitia pauperis superbi.* Nempe studemus *Iactantiâ* aliis imponere: deinde satagimus, augere *ambitione:* contendimus *per æmulationem:* in victoriâ *contumeliâ* utimur: si vincamur; *invidiâ.*

Vitia eius dum abundat

Si alterum; mirum prorsus est quantum felicitate corrumpamur. *Fortunata enim Ferocia, tota in belluinam naturam mutatur:* cuncta vi ac violentiâ agit: hinc *cædes, bella, id est, populorum latrocinia:* & illud occisarum gentium grande scelus. *Fastus compos felicitatis mundanæ, mentis imponit:* gloriæ vento abripitur: & eò *vesaniæ* devenit; ut per illum, portenta hominum, se Deos, non dici tantùm juberent; sed etiam coli. Magnis deinde animi dotibus infla-

inflatus; impius est: fanaticus: blasphemus: professus hostis Dei: famulus & cooperator Dæmonis. E quo *Apostatae*, *Seductores*, & *Hæresiarchæ*, quorum proprius character est, ut sint filii perditionis: nam se perdunt, & alios. Denique ab animo interiori, & puritate Spiritus, orta superbia, illuditur variè à Dæmone: mutato in Angelum lucis. Primùm dulcedine inani fruitionis: tum sæpè extasi: raptu: & falsâ gloriâ, animæ, in corpus etiam per miros effectus defluente. Unde *suboritur complacentia: amissio gratiæ: & damnationis præcipitium.*

Sat puto aperui causas: partes: malaque ^{Remedium} Superbiæ. *Remedium* adversus immane ^{ejus} hoc, & maximè inimicum Deo vitium, ^{notitia} unicum esse existimo: nempe *sui ipsius* ^{sui.} *notitiam.* Quod etsi vetus quoque Philosophia vidit; & velut oraculum agnovit; attamen nec plenè intellexit: nec implevit. Notitiam enim sui, seu à corpore fragili, seu ab externis adeo viribus, ad depri-
mendam superbiam, idoneam; facile agnovit: & meritò exinde *σωφρονεῖν* præ-
cepit: sed cùm ad animum venit; admiratione ejus abreptâ, tota in fastum evanuit. ^{Temperanter} Atqui undique, ad omnem nos modestiam, non duci tantùm, sed etiam compelli, ^{agere.} manifestum est. Ferocia enim, ut altos ^{A corpore} ponat Spiritus; vel invita à corporis fra-
^{fragili}

gilitate adigitur : cujus non vigor tantum, sed vita etiam facillimè interit. Vita, inquam, halitus tenuis : brevi tempore suapte extinguendus : quem supprimit sæpè, levi causâ morbus : quem eripere potest, quidquid tandem est : Nam ortus illi unus, exitus innumeri. Porrò si illa tam instabilis, cur homo firmitate corporis superbiat, ejusque virium operâ, tam alta moliri conetur ? Itaque ab hac sui parte, nosce te : & non ad vim corporis animum apta (quod est proprium Ferociæ :) sed ad vim animi corpus redige : exerce : doma : & quandoque libens impende : quæ est, ut ostendam in parte, fortitudo. Ista

*Avilitate
rerum
externarum
contra Fastum.*

funt, quæ Ferociam tollunt. Ad exuendum verò Fastum, ducit ; Primò, rerum quæ extra nos, vilis conditio : & par illis æstimatio. Quam superiùs cùm fatis demonstraverim ; superfluum est repetere. Certè exinde extolli, tam insanum est ; quàm commodatâ ad tempus *alienâ veste, vel comico ornatu, aut personâ superbire.* Ducit eòdem ; *naturalium animi facultatum imbecillitas* : quarum tenebras, hallucinationem, miseriam, quando non experimur ? *In memoria ; ecce confusa phantasmatum multiplicitas est : in intellectu erronea opinio : in voluntate inordinatus amor :* quæ nisi in nobis videmus continuò ; valde ignari nostri sumus. Itaque ut id agnoscamus,

scamus, & se nosse decet. Postremò, *Ab ani-
mi insta-
bilitate
contra su-
perbiam*
eadem sui notitia, etiam ab *interiori animo,*
vetat, extolli, ac superbire. Quamvis
enim eximius ille est; tamen *quantus
quantus est, ab alio est:* & ipse per se nihil.
Quamvis superemineat; tamen Deo com-
paratus, pusillus. Quamvis denique *vir-
tute, & gratia pulcher,* tamen à se *fœdari
facilis,* & ni Divino *sustineretur auxilio,*
continuò culpâ turpis. Hæc tria probè ex-
pendentem, humiliari coram Deo neces- *Qua cū-
ta hu-
miliari
cogunt.*
se est. Quis enim de alieno, minuto, &
corrupto superbiat? Itaque verâ animi no-
titiâ, ad omnem modestiam flectamur.
Quod *non abjectionis est, sed roboris ac fir-
mitatis.* Id enim verè est sibi dominari:
seque majorem effici: quod summum
fortitudinis opus esse, cum de illa agam,
demonstrabo.

C A P U T I I.

De Regimine Commotionum: seu de
περπινάδισα: Altera Parte
P R O B I T A T I S.

Absolvi primum officium Probitalis.
Ordior alterum: nempe Regimen
Commotionum, id est, Affectuum:
Perturbationum: ac Passionum. De qui-
bus dicam quædam: paulo aliter, quàm
vulgus Philosophantium solet. Et pri-
mùm ostendam istas Commotiones esse:
&

& quid, & quot sint: deinde quales sint
postremo quales esse debeant. Erit ergo

PARS CAPITIS PRIMA.

*An sint, quid sint, & quot sint Com-
motiones?*

INter Sectas veteris Philosophiæ, acris,
ut notum est, fuit illa de Affectibus
controversia, & contentio: in eo fere si-
ta: quòd Peripatetici eos temperarent:
Stoici tollent. Illi à natura esse, ideo-
que inevitabiles, & moderandos tantum;
hi ab electione, & voluntate; ideoque
tollì posse, ac nullos esse debere: non
parvos. Denique illi censebant, impetum
ac vigorem animi, ab illis esse: ideoquè,
si modus adsit; laudabiles: hi, quasi
morbos ejusdem dicebant: ideoque vitan-
dos prorsus Sipienti. Et multa, ultro ci-
troque argutabantur, sueta illis *λογομαχία*.
In quo utrique frustra fuerunt. Nam &
hi, qui affectus prorsus sustulerunt, &
illi, qui modum tantum, non verò, finem
etiam eorum spectarunt; aberravêre. Sed
tota hæc pugnax disceptatio, uti & alia,
quæ de Affectibus prodita hæctenus sunt,
nunc primùm puto patebunt evidenter, ex
hac, quam sic instituo tractatione.

Apertum & evidens est, *omnibus rebus
inditam, esse appetitionem* eorum, quæ suæ
naturæ conveniunt: Ea appetitio, in rebus
inani-

*Vetus cõ-
tentio de
affecti-
bus.
In quo si-
ta descri-
bitur.*

*Seu ver-
borum
velita-
tione.
Et vana
ostendi-
tur.*

*Origo cõ-
motionis
generica,*

inanimatis Pondus est ad locum proprium. In *viventibus vegetatio*. In *sensitivis Instinctus* ad se speciemque suam conservandam. In *ratione præditis voluntas*: seu effectus ejus, *Amor*: qui unum, proprium, naturalemquæ terminum habeat necesse est: alioqui supervacaneus, contra naturam naturæ esset. Hic autem *terminus ejus est, Bonum*. Bonum autem est: quod propriè & unicè ei naturæ cujus bonum est, convenit. Amor verò, dum hîc vivimus, nihil est in nobis aliud, quam *incitatio & fervor voluntatis, ad apprehendendum agnitum istud Bonum*. Cui oppositum, *odium*: seu eiusdem voluntatis, averfio à malo.

Porrò ut illa prima, τῶν ὄντων, si obtineant id, quod naturæ eorum, convenit, conquiescunt. Si verò impediuntur, arceanturquè, commoventur: & vim sibi inferri, apertâ resistantia ostendunt. Ita & homo, si potiretur fruereturquè bono suo, in quiete seu gaudio esset: omnis commotionis, nempe affectus, Perturbationis, ac passionis, expers. Sed quia, vel nondum boni plenè capax est, ideo, *Affectu movetur*: vel circa bonum impeditur; ideo necessariò *perturbatur*. Vel denique partim imperfectè fruitur; partim frustratur; ideo *Passioni subest*. Et hinc patet, triplicem hanc esse Commotionem: &

Entium.

Origo ea-

rundem

specifica.

& dum hîc vivimus, necessariò nobis ad-
hærentem.

Nempe
Affectu-
rum.

Primum enim, *non est homo plenè capax boni, quamdiu hîc vivit.* Quippe (ut in ipso limine scripti docui,) *Bonum ejus Deus est: Deo verò frui hîc plenè non potest: ideoquè nec affectu carere: cuius causâ & origo vera est, Amor non compos Boni: Et definire illum possis: Motum amoris, bono suo non fruientis.* Hic motus, cum duplex sit, nempe, quo nos amor ad bonum fert; & quo odium à malo removet; *Duplex erit & affectus; Desiderium scilicet, & abhorrentia, seu Fuga.*

Pertur-
batio-
num.

Deinde, cùm infirmitas naturæ, ex Spiritu ac corpore constitutæ, impeti ac impediri in consequendo facilè possit; ideo perturbari eam necesse est. *Perturbationem verò definio; Amoris ex præpedito aut dubio bono commotionem.* Ea est quadruplex. Nam si ita impediatur bonum; ut vinci tamen possit impedimentum; tunc provenit *ira.* Si bonum abfuturum videatur; oritur *Spes.* Iterum verò, si impediti boni; periculum appareat, à malo; *Metus* nascitur. Si certò malum putetur futurum, prodit *Desperatio.* Unde patet, quatuor prout dixi, perturbationum summa genera esse: duo ad bonum, totidemquè de malo. Sed perturbations istæ, valde moderatæ sunt; unum, verum, bo-
num

num continuò appetenti. Est enim illud natura ἀκώλυτον, ἢ, συσπαράαιρετον, id est : quod nec impediri, nec prohiberi, multò verò minus eripi potest, nisi ipse velis. Itaque ira, metus, desperatio, tamdiu locum vix habent, quamdiu homo, unum, verum, bonum quærit. Spestantum manet : sed blanda, & interdum gaudio brevi mixta : ut Apostolus jubet esse, bonos : spe gaudentes. Nisi quod quandoque Deus vel permittit, vel immittit etiam, breves quidem, sed tamen acres, istas turbellas in bonos : seu in poenam alicuius culpæ : seu denique in stimulum, ac incitamentum ; ad appetendam tantò magis veram ac immotam quietem, quæ nos olim manet.

Sed tertium Commotionum genus, posueram *Passiones* : non minùs, quàm *Passionum* duo prima, inevitabiles. Idquè ob fruitionem, vel brevem, vel frustratam. Est enim Passio, amoris *ex bono*, aut aliquantum *possesso, aut amisso*, sensus exultans suavitate : vel concidens amaritudine. Ille est *letitia*, hic *tristitia*.

Non erit itaque Sapiens, id est; vir bonus, in statu hoc mortali ἀπαθής*, ut Stoici nugabantur. Quia securitas perpetuasque pacis, & quieti gaudii, adhuc illi impassest ; Malus verò, & qui stultè falsa bona confectatur, evidens & necesse est, ut *Impassibilis*.
Affecti-

Unde patet sapientem non esse apathen seu impassibilem.
* Impassibilis.

*Multò
minùs
malum
seu stul-
tum.*

Affectibus, Perturbationibus, Passioni-
busquè multò magis commoveatur.
Quippe, & ægrè consequi ac retinere po-
test, quæ extra ejus sunt potestatem; Et
ut consequatur, habeatquè; tamen mini-
mè quiescet: nempe, non in bono. Ita-
que & avida cupiditate inhiat bono, quo
expleri nequit; & averfatur frustra id;
quod non est malum. Deinde & irâ exæ-
stuat: inquè audaciam impetu ruit: dum
illi facilè, bonum opinabile impeditur:
& alternante spei metusquè fluctu agita-
tur: quatiturquè: dum adeo dubia & in-
certa petit. Denique aut effertur, vanâ
breviquè lætitiâ, si contingat consequi,
opinabile bonum; Aut tabescit dolore, si
eo frustretur. Et hæc illi continua gra-
vis, & infelix pugna est: *in animo decepto, &
frustra quietem in falso bono quærente.*

PARS CAPITIS SECUNDA.

*In qua Amoris tres proprietates ostensæ:
tum singularum Commotionum
qualitas, & efficacia.*

*Præmit-
titur amo-
ris ener-
gia.*

HAbes reclusum Commotionum fon-
tem: Ex quo, etsi facilè qualitas pe-
ti ac hauriri potest; tamen singulas separa-
tim producam. Sed præmissâ prius ex-
plicatâquè breviter amoris energiâ: hæc
enim probè intellecta, lucem Commo-
tionibus istis confert.

Amo-

Amoris itaque prima proprietas est; ut *Se perfe-*
majus se quidpiam, *perfectiusquè appetat.* *Eius ap-*
 Bonum enim semper potius perfectius-^{petit.}
 què est, re, cuius bonum est: atqui amor,
 non appetit nisi bonum: perfectius ergo
 appetit. Altera Proprietas; ut *amor ama-*
te rei uniat. Etenim uniuntur ea facile; ^{Unit cum}
 quorum unum, & potest, & studet ap-^{re amata.}
 prehendere: alterum item, & potest, &
 avet communicari. Tale autem est Amor
 & Bonum: unde coalescant in unum, est
 necesse. Tertia eaque summa Proprietas; ^{In ea quà}
 ut *Amor non uniat solum, sed etiam quà po-*
test transmutet. Essentiæ enim annexa ^{potest}
 operatio est: Amoris verò Operatio; dum ^{transmu-}
 se penitus linoquit: & tota in amatum tran-^{tat.}
 fit: ideò in illum, esse suum quodammo-
 do transfert. Hinc verò consequitur hæc,
 quam dixi, transmutatio. Magna verò
 prorsus ac mira, in hisce tribus, Amoris
 vis ac energia est, per quam (ut benè qui-
 dam nuper dixit;) *plus nobis datum est*
in eo, quod esse possumus, quàm quod sumus.
 Datur enim libera optio, ut quodammo-
 do id sis; quod esse volueris: id fias; quod
 amaveris. Hæc non re, sed verbis, pauca
 de Amore.

Ad Commotiones transeo: primum-^{Definitur}
 què ad Affectus: quorum primus est *De-*^{primus}
siderium. Definitur: *boni absentis Naturalis affectus,*
appetitio. Propriè vocatur Affectus: quia ^{Deside-}
 afficit ^{rium}

afficit intimè Voluntatem : *inest Amori* :
 ejus inseparabile accidens : & dum hîc vi-
 vitur , ob absentiam , nunquam se plenè
 impertientis boni , perpetuum . Est nem-
 pe motus animi , quo ille fertur , quo-
 cunque fertur . *Si in verum bonum* ; etsi
 magno , placido id tamen *facit conatu* : *ple-*
no spei : ac jucundo . Appetit enim , quod
 Naturæ ejus convenit : quod eam explet :
 perficitquè . Si verò fertur *in bonum opina-*
bile ; quidquid agat , inutili *anxietate* , &
curâ : irritum conatum sentiet : & agno-
 scet , se appetere , quod prava cupido sua-
 det , reluctanti Naturæ , & invitæ . Alter
 Affectus oppositus Desiderio , est *Fuga* : id
 est *mali imminentis abhorrentia* . Si verè ma-
 li ; facilis esse potest , parato semper auxi-
 lio Dei , si invocetur . Sin illius , quod non
 est malum ; stulta : inanis : & frustra est .

Alter
Fuga.

Portur- Sequuntur Perturbationes . Et primum
batio pri- *Ira* : quæ est ; *Commotio animi aut resisten-*
ma Ira, *tis , aut pugnantis , in ea , quæ bonum im-*
pediunt . Meritò & propriè Perturbatio
 vocatur : quippe ut plurimum inquieta ,
 & turbata . *Initium sumit ab Indignatione* :
 qua velut decernit ; *comparans boni præ-*
stantiam , cum indignitate adversantis , ju-
 stam pugnæ causam . Et hinc sumpto im-
 petu , resistit malo , forti *tolerantiâ* : oppu-
 gnat verò idem , *animosâ audaciâ* . Diffi-
 cillimè modum patitur : quippe sæpè in-
 citata :

citata: fervida: ardens. Et dum omni conatu renititur; nititurvè; *moderationem, pusillanimitatem existimat.* Si falsum bonum tuetur; aut in obstinatum pervicaciam vertitur: aut *ad temeritatem prorumpit.* Et victa angitur: in victoria sævit: ac *vindictam exercet.*

Metus, est Perturbatio opposita: contrariaquè Iræ, ideoquè definitur: *Contra illa, quæ bono adversantur, resistendi detrectatio: & certaminis fuga.* Oritur ex opinione, phantasmate, ac imagine mali: quâ, si animus terretur; concidit: si verò modum teneat; rectèquè causam metus æstimet; & vereri sciet: & tutò aggredi. Tertia Perturbatio, *Spes*: nempe repræsentatio: & exinde velut odor quidam, in animo, successuri desiderii: qui illum extra se promovet: ideoquè perturbat. Ortum habet à *possibilitate.* Quæ si, certis firmisque niti videatur signis, *producit fiduciam:* A qua curæ & laboris condimentum, conatusquè calcar. Modum si excedit; vana & Præceps est: & ludibrium sibi debet. Prona in illam *magnanimitas.* *Desperatio illi opposita:* id est, *mali eventus, præsumpta opinio.* Prodit ab animo *pusillo:* cui omnis difficultas magna, & insuperabilis videtur. Dum nimia; sæpe gravioris mali causa est; quàm sit, quod putat eventurum.

Altera
Metus.

Tertia
Spes.

Quarta
Desperatio.

Ad

*Passio
prima
Gaudi-
um.*

Ad Commotionum illud genus venio, quod Passiones vocavi. Inter eas primum est *Gaudium*. Hoc dum plenum & immutabile est; *quies est*. Ergo non Motus, sed potius *Pax & Fruitio*. Sed quoniam, (ut dixi;) tale in hac vita non contingit; ideo breve id, quod accidit aliquando, Commotionibus accensetur: Quia nempe commovet: dum continuò, & venit, & recedit. Passio verò propriè vocatur, quia in illo animus, non tam agit, quàm recipit. Definitio illud: *Usuram brevis fruitio- nis, velut possessi boni*. Eget temperamento: etiamsi oriatur ex vero bono: prout ostendam; cùm ad Præcepta Commotionum veniam. Altera veraquè Passio est

*Altera
Dolor.*

Dolor. Definitur: *Ex bono; vel non obtento, vel amisso, sensus mali*: Frèquens, & velut proprius est, mortalis vitæ. Præcipuè, prima sui parte: & quatenus non est compos boni. Nec rejiciendus omninò vitandusquè: quin immò proficiuus salutarisquè sæpè: dum Patientiæ, Pœnitentiæ,

Modera- Resipiscentiæ causa est: prout ostendam, tionis af- tertiâ, quæ sequitur parte *τῆς μετρίωνος τῆς ἀσ-* fectuum.

P A R S

PARS CAPITIS TERTIA.

Ostenditur, qualis esse de beat Amor: & ex illo
 communes primùm regula, tum verò sin-
 gularum Commotionum E' utraque.

Ordina-
 tio.

EX Natura ac proprietate Amoris, quam
 superius deduxi ac comprobavi,
 consequitur necessariò: illum soli Deo de-
 beri. Etenim, præter Deum, nullum
 aliud bonum, natura rationalis se ma-
 jus perfectiusquè habet; in quo con-
 quiescat: Nec uniri valet; nisi ei, qui so-
 lus, & potest, & vult, infinitâ quadam
 ratione. Nec denique transmutari, quam
 in causam finemquè. Alia præter Deum,
 infra illam sunt: Ergo non ejus bona. Si
 autem non bona, ergo non amanda. Ne-
 què uniri possunt; quia redamare neque-
 unt. Nequè multò minùs in se transmu-
 tare: quia esse, quod Amor quodammo-
 do transfert; nec recipiunt: nec refun-
 dunt. His de causis, Deum tantùm, natu-
 ræ rationali, convenit, & expedit amare.
 Quod si petas; quo modo? Dicam, suo
 loco luculenter: nunc hoc solùm: Sine
 modo. Nec enim definiri potest, ratio
 Amoris, erga illud, quod est infinitum.

Amor soli
 Deo debe-
 tur.

Quia bo-
 no.

Cui uniri

Immò &
 in illud
 possumas
 mutari.

Atque hinc patet: Commotionum omni-
 um, causam magis considerandam, quam

Commoti-
 onum pri-
 ma

mo-

regula: ut causam potius, quam modum, spectent. & prius quales sint; quàm quantæ, expendendum. Nam si, circa unum, verum, bonum occupentur; plerumque mensura earum, quò major, melior est. Si ad malum vergunt; etiã moderatæ, malæ sunt. Itaque prima hæc regula communis, in regendis illis erit: ut accuratè inspicias, unde sint: & quò tendant. Si à bono, & in bonum; facili eas freno reges: atque temperabis.

Altera ut principio cohibeantur. Altera Regula: ut ipsa initia earum moderere: & morâ aliquâ interpositâ, retineas, cohibeasquè: antequam impetum sumant. Habent enim, uti observatum rectè est: gradus suos, quibus crescunt. Etenim primum, visum seu *phantasia* objicitur: tum sequitur *διανόσις*, id est *cognitio*: eaque recta; vel erronea, boni, malivè. Mox *ὄρεξις, ἢ ἐκκλισις*, id est *appetitus; vel aversatio*. Postremò *ορμη*: vehemens jam, incitata, & *cum impetu affectio*. Ergo circa ipsum initium, hæreas paulisper: & propositum ordina: atquè constitue: & ex illo Commotionis modum.

Particularia præcepta Desiderii. Ex his verò communibus, particularia præcepta facilè peti possunt. Atquè imprimis, inter *affectus, Desiderii*: Cuius unica totaque Regula est, finis humani notitia. Eum omnes censuerunt beatitudinem: sed in quo illa consistat; dissenserunt: idquè

quæ ignorantiâ Naturæ humanæ. Nam, *In agni-*
 qui illam interire, eoquæ post obitum lo- *tione finis*
 co, quo non nata jacent, putavere; quid *nostri.*
 miri est, si in rebus aut actionibus hujus
 vitæ, assignarunt felicitatem? Atqui ea *Qui non*
 non est in hac vita. Non, inquam, in re- *est in hac*
 bus, quæ ad corpus fortunamquæ perti- *vita.*
 nent. Nam cuncta hæc, mutabilia, incer- *Non est in*
 ta: aliena: denique, malis etiam, id est *rebus, ex-*
 infelicibus, communia. Non item, in *ternis.*
 actionibus ipsis: id est, (ut olim, qui *Non in*
 paulò altiùs philosophabantur docuère;) *virtute*
 virtute: nam nihil agit, hoc tantùm, ut *propriè.*
 agat: & ipsa ex virtute actio, finem sco-
 pumquæ habet, se potiozem: qui merces
 ejus vera. Illa verò, post hanc mortalem,
 in æternâ & immutabili vitâ nos demum
 manet: tunc eâ fruemur, Deo, id est *Sed in*
 omni bono, se ultrò impertiente: & de- *Deo.*
 siderium, mirâ ignotâquæ prorsus ratio-
 ne, adimplente. Itaque ad hanc finis ul-
 timi regulam, atque normam, aptari de-
 bet desiderium omne: Et, cum tota vis
 ejus & operatio sit, velle bonum & appe-
 tere, id; quod summum appetendorum
 vocatur; id est *Deus*; *appeti verè & pro-*
priè, & proter se debet: reliqua propter ip-
sum: & quatenus fini consequendo fer-
viunt. Alter verò Affectus, qui est Fuga, Fuga
 præceptis aliis non eget; quàm, quæ con- *præceptis.*
 traria omnia desiderio sunt. Id est, ut toto

C ani-

animo fugiat malum, quod Deo adversatur. Non defugiat verò nimiùm, nec abhorreat, quæ non sunt verè mala.

Ad Perturbationes venienti, se offert primùm, *Ira*. Hæc si debitè oriatur; id est, si pugnat; aut resistit, *contra ea, que impercepta. diunt unum, verum, bonum*, quamvis in *Causa* justa; tamen initio cohibenda est, *ut in causa etiam unius veri boni nõ exastuet. Et certa sit victoria.* ne effervescat: excandescat: & in flammam, quæ brevis est, abeat: sed *in robore potius constantiaquè immutabilis propositi, consistat.* Secura victoriæ; si nec cedat loco: nec cesset oppugnare. Bonum enim verum, quid impedit? Tribulatio? angustia? persecutio? gladius? an mors denique? Certus sis, omnibus istis te superiorem fore: & aut fugabis cuncta aut vinces; sustinendo. *Si autem oriatur Ira, propulsando, quæ non sunt Propriè bona, sed In adia-phoris, etsi teneatur officio.* *commoda, tantùm vitæ huius;* Tum & si jus habet, teneturvè officio, tueri quidpiam, aut repetere; tamen probè expendat: sitnè tanti quod impeditur: aut eripitur: ut pugnam certamenquè mereatur: *Tamen si bi temperet.* taxabitquè exinde sui modum. Deinde moderationem adhibebit: ne nimis commoveatur: ne in furorem ac temeritatem dicto aut facto, prorumpat. Sed potius firmiter statuet: in causâ bona, magno animo conari: aut resistere: & si non succedat; æquanimiter tolerare. Victoria enim

enim in adiaphoris istis, incerta & dubia est. Unde in utramque paratum esse debet, iræ temperamentum. Si vinceris; ne ringaris: ne iram frustratam, in te contorqueas: non te, non Deum incuses. Quin immò, vel Conscientiâ quamvis *Victa non infelicis, impleti tamen officii; te solère: ringatur,* vel mederi studeas: vel denique documentum in futurum cape. Si vicisti; ne vindictam sumas: id est ne dolore adversantis fruaris. Falsò enim Aristoteles definit iram, *ἔρεξις ἀτιλυπήσεως*, id est cupiditatem refundendi doloris: cùm id, non Natura, sed vitium iræ sit. Dolore enim alieno pasci quod bonum? quæ utilitas? Atqui nihil est à Natura; (ira autem est:) cujus non constet ratio boni. Meritò ita *Nam vindicta ejus vitium, & savities.* que vindictam ab irâ legitimâ amoveo: uti & sevitiam & crudelitatem: quæ ultionis filia est. Atrox malum: & quo rabiem ferarum vincimus. Nam illæ, brevi impetu sæviunt: hominis crudelitas lenta sæpè: meditata: & se pascens ac oblectans, dum, (ut ille dixit,) hominem homini perdere libet. Hoc verò demum est, quo potissimum *ira malè audit.* Cùm tamen non *nisi dum vitiosa: & in noxam abit;* ejus causa sit. Alioqui innoxia. *Bellatrix illa innoxia alio-* *sa custos: excitatæ mentis vigor: denique qui.* Spiritus, ad magna incitans: & ardua au-
 C 2 dere,

dere, aggredi, & perficere juvans. Et hæc ad regendam Iram sufficiant.

Metum Succedit ei opposita Perturbatio; *Me-*
ut mode- *tus*: qui si oritur ob ea; quæ vulgò mala
vere. putantur, hæc ne nimium nos exterreant,
verâ facie noscenda sunt. *Paupertas* nempe,

Facit ve- *Dolor*, seu exitus ejus *Mors*: & deni-
ra eorum que hæc stultè omninò timeri. *Paupertas*
agnitio, enim Nobis congenita & propria, per
que vul- quam nemo tam egens vivit, prout nasci-
gò & fal- tur moriturquè. Non est ergo mala, sed
sò mala. quæ in ortu nostro, exituquè, docet; ho-

minem sibi quoad externa posse sufficere. *Dolor*, si tolerari potest; parvus: si non; brevis. Eumquè mors consequitur: id est, quies: id est, veræ vitæ initium. Igitur mala non est, nisi malis. Infamia, si ob flagitium, venit; justa; Et culpa tantum, quæ illam promeruit, mala. Sin immeritò; contemnenda: uti enim honor, ita & illa, est extra nos: alieni arbitrii: & verè, *ἐκ ἐφ' ἑμῶν*. Non est verò

Non in malum meum, quod non est mecum. Si
nostra verò hæc, quæ maximè timentur, ma-
potestate la non sunt; quorsum timebuntur? Detrahenda omninò illis persona, & larva, quâ terrent: Et fatebimur; majus malum esse timere; quàm fit illud ipsum, quod timetur. Victo autem timore ejusmodi, implebis officii finem: & *circumspectio erit*

multa:

multa: nulla trepidatio. Timor autem veri mali, id est peccati, evitatio ejus esse debet: nec tam pavere decet illud, quàm abhor- rere. At restat ille, timor Domini sanctus: & qui facit sanctos. Non ille tantùm, qui à terrore, Judicis malos punituri, oritur; (quanquam & iste proficiuus: quo configi petit Psaltes; ut à judiciis Dei timeat: horrendum enim est, incidere in manus Dei viventis:) sed multò magis ille, qui pars est venerationis, Summæ illius majestatis, potestatisquè, & qui Nos humiliet sub potenti manu ejus. Adfit itaque: non tamen ille servilis; qui meticulosam, pavidam, anxie turbatam, & ad superstitionem factam conscientiam reddit.

Sequitur ratio Spei: Quæ ut recta sit, ad idem uti Ira examen, revocanda est. Nempe causam primùm, deinde modum ejus, oportet expendere: Si fertur in verè bonum, id est Deum, non confundit. Freta quippe auxilio ejus; qui cùm se unum appetere jussit, vires addat, capaces sui, necesse est: sine quibus, non potest obtineri. Ideoque non dubia possibilitate nixa, firma & tandem rata sit oportet. Nec nimia erit: si cum Dei ope operetur: agatvè gnaviter: & in agendo imploret auxilium. Hæc est Spes veri boni: quam Theologicam vocant Virtutem Scholæ: Cùm nobis qui non ex Lyçæo, aut Por-

Timor Peccati.

Timor Dei.

Spem ut contineas causam ejus expende.

In bono vero non confundit.

Hac Theologicam vocant.

Theolo-
gicè cen-
seri

Spes circa
externa
fallax.

Itaque
non ei in-
dulgen-
dum.

Parado-
xè loque
bantur.

* Magis
velis quæ
eveni-
unt.

Voluntati
divinæ ac
quiescen-
dum.

ticu, sed ex Christi disciplina sapimus, non modo hîc, sed & omnis animi motus, omnisque virtus debeat *θεολογίζεσθαι*: id est ad Deum referri: ac velut consecrari. In summo enim semper repræsentare, ac proponere, decet, rationem affectuum virtutumquè: ut exinde tantò faciliùs fluant, ac deriventur minorum officiorum præcepta. Hæc spes inquam veri boni. Rerum humanarum autem fallax omninò est: ideoquè cautè admittenda: ne nimis incitet, provehatque. Nam ventus hic, ni vela contrahas, abripit à recto cursu: & naufragii causa est. Necessaria ergo, quæ illum temperet, modestia voti. Quam suadet primùm, exigua pars ævi, quam hic vivimus: Et, vitæ summa brevis, spes nos vetat, inchoare longas. Deinde suadet Tranquillitas, quæ haberi non potest, si in rebus his multum spei indulgeas. Nam eorum successu, necesse est, ut sæpè frustreris. Unde perturbatio & inquietudo. Itaque si vis consequi (quod olim Stoici *παραδοξέλεγον*) ut tibi nihil unquam insperatum, nec præter votum eveniat: Moderare Spem: Et freno rationis contine. Et **μᾶλλον θέλεις τὸ γινόμενον*, seu potiùs, quod ex præcepto æternæ Sapientiæ, dicis quotidie; re ipsa præsta: ut nempe *velis voluntatem Dei*: Cum hoc tamen monito, ne ista (ut proprio artis ver-

bo-

bo utar) resignatio : ullatenus impediatur, diligentiam, debitæ, & quam officium postulat, actionis.

Ultima Perturbationum *Desperatio*. *Desperatio in vero bono* Vi-
tando in vero bono, semper: in adiapho-
ris, quam diu potest: Potest verò facile, *nulla fit.*
ab animo Deo fidente. Et cur non fidat *In adiaphoris rara.*
ei, qui summè potest, scit, vult, & denique
promisit homini bonum? Hac basi-
firmata providentia, & cura nostri, secu-
ros nos esse jubet: & vetat desperare.
Quod si verò, apertè pateat, nihil spei re-
liquum; tum *se fatopermittat*: & nec irri-
tè repugnet: *nec velit malus pati; pati,*
quod liceat bono. Deposita nempe Spes,
quietum ultra, sed post expletum offi-
cium, reddat. Et postquam quæ debuit,
fecit; expectet: excipiatquè, quæ jubea-
tur. Ut verò non decet ejulare; detestari;
se aliosque imprecationibus devovere;
ita Spe abiecta, consciscere sibi mortem,
nefas. Haecenus de Perturbationibus.

Passionum verò regendarum præcep-
ta; *Gaudium* imprimis requirit. Et requi-
rit, etiamsi ex impertito vero bono pro-
veniat. Suavitate enim sua allicit, & avi-
dos sui facit. Haustum verò largiùs, obest:
officitquè. Degustata enim dulcedine
fruitionis, dum se compotem boni homo
putat; ex natura gaudii quiescit: id est: in
quærendo amplius bono subsistit. In hoc
studio

Desperatio in vero bono nulla fit. In adiaphoris rara.

Nec sine causa existit.

Gaudium etiam in vero bono, modis teneat.

Ne exinde studiū boni tepescat.

Hoc enim saepe fit.

studio autem, dum hîc vivitur, *non progredi
semper; nec proficere; retrocedere, ac defi-
cere est.* Ex defectu autem, delictum &
corruptio. Oritur enim, in animo ante

Fruitio, tempus gaudente, diffusio sui: *complacentia:*
vitadebe- *inconsulta securitas: incuria:* & denique lap-
tur qua *sus.* Itaque plena illa fruitionis dulcedo, dif-
nos ma- ferri debet, in illud tempus, cùm (quod
net. Deus faxit) unicuiquè nostrum dicetur:

Gaudium intra in gaudium Domini tui: & ; gaudi-
Stoicum um tuum nemo tollet à te. Nec imponat
futile. illud Sapientis gaudium: quod hîc intra
nos nasci, ex Nobis oriri, nostræ spontis,
ac continuum esse, Stoici nugabantur: Et
quod stultè definivit Seneca: Elationem
animi, (hæc vitiosa semper) suis bonis
viribusquè, (hæ profectò nullæ) fidentis:

A rebus quantò sapientiùs dixisset diffidentis?
externis Quod si verò hîc, ne internum istud qui-
falsum. dem, & ab animo gaudium, continuum
esse potest, quantò minus erit adventiti-
um illud, & ab externis rebus ortum?
Certè esse nequit. Primùm, quia nixum

Quia non incertis & mutabilibus bonis: deinde, quia
ex bono. nec bonis. Quid enim ista ad animum?
immò si probè examines, contra animum
sunt: ejus vincla & compedes: & ad ma-
lum illicia. Itaque ex illis, non prodit,
nisi inanis lætitiæ exultatio: effusa & bre-
vis: Vitanda sapienti. Quæ Ciceroni est,
Vitan- voluptas immoderata animi, sine ratione
dum
itaque,

gesti-

gestiens, opinione præsentis boni. Jure ergo, risum reputes errorem: & gaudio fallaci, dum hîc vivis, dic, quid imponis, quid illudis, quid decipis? Præterit figura huius mundi. Ibi fixa sint corda nostra, ubi vera sunt gaudia.

Dolor, & vix admittit temperamentum: *Dolor non*
& non adeo requirit: prout docûere, qui *omnis fu-*
in hac vita, apatheiam nescio quam, som- *giendus.*
niarunt. Primò enim, si in verè malum, *Bonus est*
id est in peccatum, incidisti; dolere, ac *pœnitentia.*
tristari, bonum. Hæc enim, (inquit A-
postolus,) secundùm Deum tristitia, pœ-
nitentiam, in salutem stabilem operatur.
Deinde, si dolor sit, in pœnam culpæ; *Et pœna.*
bonus itidem: & hic potiùs, dum minor,
& non ex merito dependitur; expetendus.
Sed præter has causas pœnitentiæ, & pœ-
næ, proprium vitæ huius est, dolere.
Quippe extra Patriam sumus: quippe in *Vitamor-*
labore, impetimur à Dæmone: impedi- *tali pro-*
mur à carne: & mundo: quippe exerce- *prius.*
mur variè: ut mereamur. Statuit autem
Deus, testandæ bonitatis suæ, gloriam:
quam olim paravit: non donum tantùm
esse; sed etiam mercedem. Et mirâ benigni-
tate, velut debere Nobis quidpiam,
voluit. Hæc verò, quamtulacunque (fas
fit dicere) obligatio, doloris tolerantia,
quam gratia confert, ut plurimum com-
paratur. Meritò igitur, sancta ἀσκήτρια illa, *contem-*
alter- *platrix.*

alterutrum, aut mori, aut pati peroptabat. Atque ideo, dolor ex his, quas dixi, causis ortus; bonus: adeo non vitandus, fugiendusquè. At ille, qui ob mala externa provenit, coërceri debet. Dolemus autem ejusmodi malis: aut propriis, aut alienis: (quanquam profectò & his quoque privato respectu.) In malis alienis, miseratio est: quam rejecere Stoici: velut vitium (inquit Lipsius:) pusilli animi, collabentis alieno malo: vel, ut Cicero; ægritudinem animi, ex alterius rebus adversis. At non rejicit Christi Schola: quæ rigorem omnem aspernatur: mansuetamquè ac teneram requirit pietatem. Hæc verò, si proximo opitulari aliter nequit; saltem condolet: & compatitur: cum modo tamen. Et ad testimonium tantum, pronæ in auxilium, & beneficentiam, mentis. In malis autem propriis; cum molles sint mortalium animi; firmandi tantò magis, ne eos nimium frangat, abjiciatquè dolor. Remedia roboris parandi, & constantiæ erunt. Primum: cogitare mutationes necessarias esse. Idque à rebus ipsis: quas indies experimur, suapte corrumpi: & interire. Nempe, hæc est lex mundi; ut quædam in illo desinant; quo alia oriantur. Et nasci in illo vocatur, incipere esse aliud, quàm quod fuit ante. Porrò, si producerentur semper nova, seu natu-

Ob externa coërcendus. In malis alienis commiseratio est.

Ejus modus & ratio. Doloris proprii.

Remedium primum: mutationis necessitas.

naturâ, seu Arte, & nihil periret; non caperet orbis molem rerum. His verò de causis, si necessaria mutatio; necessaria erunt, & quæ ad illam ducunt. Velut, si homines decedere, & mori, opus; Opus erit eorum, quæ morti famulantur: nempe morbis: peste: bello: tyrannide. Si verò hæc necessaria; ergo ferenda: idquæ libenter. Nam necessitatis non aliud effugium est; quàm velle, quod ipsa cogit. Alterum doloris remedium; cogitare: hæc quæ vocantur vulgè mala, revera non esse: idquæ à ratione, quam strictim, dum metum coërcui, dixi. Tertium: non modò non esse mala; sed etiam sæpè bona: & utilia. Et bona, primùm origine: nempe à Deo: Bona etiam fine: nempe exercendi, castigandi, puniendi. *Omnis enim ista, malorum externorum, seu calamitatum immissio, aut Bonos exercet: aut lapsos castigat: aut improbos punit.* Exercitium bonorum, necessarium: primò, ut per illud, firmetur eorum animus. Nam, quemadmodum, si Nautam te esse velis; per tempestates doceâre; si Militem, per pericula; ita si verè virum; per afflictiones. Non enim alia, ad robur via. Necessarium deinde, ad experimentum. Ut nempe, quantum profeceris; periculum facias. Postremò, necessarium ad exemplum: ut tuâ tolerantia, aliis præeas.

*Ideo non
aggre
ferenda.*

*Alterum:
falsò quæ-
dam mala
vocari.*

*Tertium:
bona esse*

*Autore
Deo, Et
fine.*

*Exercen-
di,*

Castigan- Castigatio etiam bona. Et juvat; seu sit
di. flagelli loco; cùm peccavimus: seu freni;
ne peccemus. Pæna denique bona: quæ
tollit, quod castigatio non correxit. De-
cet verò justum Deum: expedit generi
Puniendi. humano: cujus Societas stare nequit, ma-
litiâ impunitâ. His fere rationibus, pul-
Philoso- chrè equidem, sed φιλοσοφικῶς fatis, Lipsi-
phicè. us, dolorem non tam cohibuit, quàm
sustulit. Cohibendus autem, temperan-
Non prer- dusquè tantùm est. Impatibiles enim nos
sus dolori esse; nec est Conditionis Mortalium: nec
contrani- Divinæ voluntatis. Et, qui sensum malo-
zendum. rum, non fatentur; mente obduratâ, &
pervicaci, velut in certamen, provocant
Deum: qui solâ, sed mansutâ, domitâ pa-
tientiâ vincitur; i. e. placatur. Et provocant
Frustra tamen frustra; Nam scit ille, telum hoc
enim, mærorum, ita torquere; ut quidquid fa-
cum sit à cias; tangi illo, indequè pati, ac dolere,
Deo. sit necesse. Animum enim ipsum, & pe-
tit: & ferit: cuius exultatio, cùm sit,
prout dixi, infalubris; mæror sæpè pro-
ficuus est. Beati ergo, qui lugent, & pa-
Ideoque tiuntur patienter. Non ut malefici; sed
sæpè pro- propter Deum. Hic character bonorum
ficuus est. In tentationem & dolorem ergo, si
incideritis; beati: quia merces copiosâ: &
non sunt dignæ passiones huius temporis,
ad futuram gloriam, quæ nos manet.

C A P U T I I I.

De ευαγγελία: seu exercitio Virtutum,
 tertia parte Probitatis.

Q Uemadmodum illa, quæ colore & succo medicata esse velis; primùm munda reddere; deinde, quò faciliùs humorem imbibant; variè præparare; postremò madefacere etiam, aut intingere oportet; Ita animus humanus, per *αἴνα*. Fugam *μαρτυρίαν*, purus, per *μετριοπάθειαν* aptus, vitiorū. tandem ut habitum acquirat; & velut succo affectuū cum imbibat virtutum; tingendus: aut moderationem, potiùs imbuendus est, salutaribus præceptis: è quibus prodibit hæc, quam tertiam partem Probitatis feci, *ευαγγελία*: seu exactum Virtutum exercitium. Inspiciemus ergo hoc capite officia ejus: & *Tripartita hujus divisio.* primùm dicam; *Quid sit virtus.* deinde, *Qualis esse debeat.* Tertiò, *Quomodo & unde insit* homini. Hæc verò singula, compendio. Et magis opinor ex naturâ rei, quam receptâ methodo, & præscripto Scholæ.

PARS CAPITIS PRIMA:

Quid sit Virtus, ostensum: ejusque & Unitas, & Partitio.

A Definitione ut incipiam; *Virtus, est perfecta in homine ratio, in habitum versa, actus ejus dirigens.* Ratio inquam per-

*Et explicatur***Rationale.***In quo consistat.**Ut efficiat Constantem.**Convenienter vivere: seu uniformi ratione.**Sapienter.*

perfecta, quæ à Deo illustrata, ac directata, principium est ejus, quod homo quâ est rationalis, agit: idque per ἡγεμόνων illud, Stoicis nominatum, quod Seneca Principale, Cicero Principatum vertit: ist est, partem animæ præcipuam, in quâ λογισμὸς residet. Cujus est dominari, & imperare, omnibus Animæ facultatibus. Et *in memoriâ* quidem, *ratio hæc*, ut consummata fit; *videtrix esse debet, mutabilitatis*: quâ non constat sibi homo: fines varios proponendo: *Ignorantiæ in Intellectu*, quâ à vero aberrat, & opinatur: *Pravitate in voluntate*, quâ in malum labitur; appetitione: Effectrix verò τὸ ὁμολογίας, & , ut ita dicam, *uniformitatis*: τὸ γνώσεσθαι, seu *veræ cognitionis*: denique τὸ ἀγαθωσύνης, id est *rectissimæ bonitatis*. Quæ tria, eum efficiunt, *Cogitatione, Verbo, Opere, Constantem: Sapientem: Sanctum*. Et primùm oportet ὁμολογεμενῶς ζῆν, quod summum bonum homini, quidam posuere. Id verò est, *semper unum velle*. Nec opus est exceptione uti: ut *bonum* nempe sit, quod velis: cùm non possit cuiquam semper idem placere nisi bonum. Itaque unum est necessarium: Sed quoniam non potest appeti unum, nisi *ejus* contingat notitia; & ignoti nulla sit cupido; Ideo, si vis eadem semper velle; vera etiam, seu cognita, oportet velis. *Necessa-*

Necessaria ergo erit & cognitio: unde Cogni-
 quispiam dixit, γνώσιν τελειότητα εἶναι. Po-
 stemò, appetere, & nosse non sufficit; perfecti-
 nisi etiam apprehendas: id verò fit fan-
 ctitate. *Sanctum*

Ex triplici hac parte, mira prodit *ἑνωσις* Unitas
 virtutis. Una enim est ratio recta: & , seu unio;
 quæ in illa enumeravi tria; quia singula *ἑνὴ* una vir-
 per se, id est in monade separata, existere *τις* tus.
 nequeunt; quin contineant in se, duo re-
 liqua; ideo ex illis, miro modo unita exi-
 stet virtus: quam seu Sapientiam, seu
 Prudentiam, nominare licet: normam
 nempe & regulam, ejus habitus; qui na-
 turæ humanæ, prout rationis incorruptæ
 est, convenit. Hæc est velut fons, & ra-
 dix, omnis bonæ actionis & Virtutis.

Quæ etsi origine una sit: distingui ta- *A triplici*
 men trifariam; & potest, & solet: non in *tamen*
 se tantum, prout ostendi: sed à Materiâ *Materia,*
 etiam, & à rebus, quarum rectum usum *triplex.*
 præcipit, ac exequitur: & quarum trip-
 lex velut classis est. Partim enim corpus
 spectant: vel ad usum vertendæ modera- *Circa Cor-*
 tum, vel abjiciendæ omninò: circa quas *pus Tem-*
 occupatur *Temperantia*, opposita nempe *perantia.*
Concupiscentiæ carnis: Partim, velut extra *Circa ex-*
 nos sunt: possidendæ, vel alteri tribuen- *terna Ju-*
 stitiæ: quas disponit, distribuit, ordinatquè *stitia.*
Justitia: quæ concupiscentiæ oculorum con-
 traria: Partim denique, ad Animum per-
 tinent:

Circa animum occupatur Fortitudo. continent: vincendæ, regendæ ac continendæ: quibus debetur *Fortitudo: quæ vitæ superbiam*, prout ostendam, vincit: frenat: ac continet. Itaque tres istæ, ex triplici classe rerum, Cardinales, ut vocant Scholæ, virtutes erunt. (*Prudentiam si excipias; quæ communis, una, & Universalis:*) ad quas reliquæ, prout ostendam, referuntur. De quibus *Quid, & Quot* sint, dixisse hæc pauca sufficiat. Patescet verò id meliùs, in hoc qui sequitur Paragrapho.

PARS CAPITIS ALTERA.

Monstratur, Qualis esse debeat Virtus: & præmissa Prudentiæ uberiori notione; monitisquè ejus; singulæ, prout tribuæ sunt, explicantur.

Prudentia virtutes regit. **P**rudentiam, ex divisione Virtutum excerpti: ac separavi: velut universalem omnium Directricem: ideoquè non aliam illi assigno definitionem: quam quâ Virtutem definivi. *Est nempe illa, velut specimen quoddam, ac imago, divinæ illius Sipientiæ; quæ una, simplici, æternâquè contemplatione, in omnibus verum vidit, novit, & per quam bene omnia fecit.* Hanc si homo sibi convenientem, & analogam haberet omnino veram regulam: ac normam omnis actionis: mensuramquè implendi

plendi officii. Sed difficilis & ardua, plures ob causas: nempe partim propter imbecillitatem animi humani: cuius iudicium, & primigenia labe infectum, & consuetudine corruptum: Partim propter res ipsas: quarum natura proprietatibus abditæ, copia prope infinita, circumstantiis singularibus variabilis.

Etsi verò in tanta difficultate; tamen habenda, & comparanda est. Unde autem? Facilis & (ut loquimur) adæquata responsio erit: à DEO: qui totus mens, & ratio, & intelligentia. Apud ipsum (ut Job inquit;) Sapiencia: & (ut Salomon;) Dominus possedit illam, antequam quidquam faceret. Unde non adventitiam, & à rerum cognitione haustam habet: sed omnium effectricem, atquè causam: ipsam verò à se ortam, in se permanentem, & purum actum, non *δυναμιν*, sed *ἐστίαν*. Solus autem cùm habeat; solus etiam & conferre potest: uti & naturæ Author: & gratiæ. In illâ, ingenium docile, & iudicium perspicax, largitur: in hac, auxilia illuminationis: Sed quia separatim agam, unde insit homini virtus, eamquè à prima causa derivabo: nunc è secundis & proximis; pono primùm, *Doctrinam*. Etenim illa nihil aliud est; quàm *benè intellectarum rerum, in memoria conditorium quoddam*: quo cùm volumus, depromimus, quæ usui

*Cur sit
difficilis*

*Habenda
tamen
primùm
à Deo.*

*Poten-
tiam.
essentiã.*

*A quo do-
tes natu-
ra & gra-
tiæ.*

*Habenda
à doctrina*

usui esse possunt, *ad similia ex similibus* dijudicanda. Unde, qui non modo plura, sed quod multò majus est, benè cognita recondidit; faciliùs patet, habebitquè ad manum: quibus utatur. Nisi quod à Doctrina sola, generalia tantùm præcepta petantur: quæ nisi exactum iudicium particularibus aptet; sæpiùs error subrepet: nasceturquè superba ac pertinax opinio. Unde necesse est; ut *usus* quoquè accedat, alter velut *Prudentiæ parens*: & qui, Doctrinæ, ut ita dicam, promus condus est: experimento docens, aut monstrans potiùs singularia: circa quæ Prudentia præcipuè occupatur: Hæc verò tria; Nempe, Dei munere *natura apta, doctrina seria, & usus* denique si adsint; & in unum convenient; tum demum firmam certamquè *Prudentiam* facient.

*Denique
ab usu*

*Ejus e-
nergia.
In con-
templatione.
Actione.*

Facto.

Cujus vis & energia cernitur, partim cùm *contemplatur*: partim cùm *agit*: partim cùm *facit*. Contemplatio, est visio quædam, seu *intuitus veri*: isquè non illus, deceptusquè. Actio est, ex ista notione *dictamen animi, quomodo se gerat, implendo* quod naturâ tenetur. Factum seu *efficientia*, ejusdem animi velut externum opus, quod, in quovis negotio benè peracto, cernitur.

Duo prima ad *Sapientiam* spectant: Hoc
po-

postremum propriè *Prudentiam* esse vo-
lunt. Quod: quia ad officia quæ ducimus,
magis pertinere videtur, ideò paulo dili-
gentiùs explicandum est. Primùm igitur *Hujus*
quod *Prudentia* facit, est, *Consultatio*: *postremi*
quæ *quid agendum omittendumvè sit*; quæ- *prima*
rit: & variè indagat. Cui propria *sollertia* *sultatio.*
seu sagacitas: ea enim modum & media
adinvenire studet, vel expediendi negotii,
vel omittendi. Altera pars est, *Sententia*: *Alteri*
quæ directo quodam iudicii dictamine, *Sententia.*
quod consultatio quæfiverat, & sollerter
adinvenerat, *decernit*: & rationibus appa-
rentibus rejectis, *unum certumque quid sta-*
tuit. Illi annexa *providentia*, & *considera-*
tio eventus secuturi. Etsi enim iste incer-
tus; attamen exacta prudentia, ut pluri-
mum illum conjicit: & assequitur. Un-
de non malè illam, *Divinationem* vocat
quispiam: Certiorem utique ex causis,
quàm ex astris. Tertia pars est *Executio*: *Tertia*
quæ id, quod consultum constitutumquè *executio.*
est, effectum reddit. Huic propria *cir-*
cumspectio: quæ circumstantias negotii vi-
det: & aut cavet, & evitat impedimenta:
aut subita casuum, quà potest emendat.
Hæc de Prudentia abstractè, & generaliter.

Cæterùm, præcipuum, potissimum- *Munus*
què quod ab illa ducitur, officium est: *præcipuū*
certum *vite statum eligere*. Cujus etsi *prudentis,*
varia sit fors, atque conditio: tamen ad *vite genus*
eligere. *eligere.*
tria

*Quod
triplex.*

tria summa genera, non incommodè referri solet. Primum est: *quietum*, & à negotiis subductum: *Actuosum* alterum: Tertium, *mixtum*: & ex utroque temperatum. De singulis dictamina quædam prudentiæ, non abs re erit subjungere.

*Quietum
sine desi-
dia.*

In primo igitur vivendi genere, *vitan-
da est improba Syren, desidia*: quæ invisa primùm; ut ille ait; postremò amatur: Prono in eam ingenio humano; dum sæpè *amore quietis, torpet*. Exercendum itaque est, etiam in otio: ubi occupatio esse solet, cognitionis, & doctrinæ. In ea verò cavendum: ne nimiam curam in res minutas, subtiles, non necessarias, vanas denique impendamus. Talibus enim abduci, contra officium est: & ineptiis istis, animum ad majora natum,

*Literas
tractat
serias.**Cum mo-
do.*

detinere; indignum. Philologia igitur, & *literæ*, quas liberales vocant, *cum modo habendæ* sunt. *Nimia enim horum consecratio, ut plurimum molestos, verbosos, intempestivos, sibi placentes, id est imprudentes*

Et sine.

facit. Immodè etiam *habendæ certo sine*: & omnis ejusmodi opera, in rerum utilium studio, & usu vitæ, collocanda. Quamvis, & mira abditaquè naturæ scrutari; ne tanta Dei opera sine teste sint; & ut

*Magis
verò stu-
dium Sa-
pientis.*

Authoris admiratio juxta, ac veneratio, mentibus nostris imprimatur; laudabile. Sed in hoc vitæ genere, præstantissimum, longe-

longequè pulcherrimum est studium, veræ
 Sapientiæ, quæ finem hominis quærit:
 videt: ad illum vera media eligit: adim-
 pletque: latentem veritatem eruit: *opi-*
nionem & opinionem omnem tollit: & de-
 nique animum purum ac insontem Deo
 dedit, consecratquè. Et præterea, ut alii
 idem faciant; sæpè salutaribus scriptis
 monet. Hoc est profectò, eximium in
 otio negotium: hoc est consummatissimæ
 actionis officium. Hoc est denique quod
 Dominus porrò unum dixit esse necessa-
 rium. Quod homo, primâ sui origine,
 purus nempe & innocens, solum unicum-
 què curasset: quod nunc dum gratia frui-
 tur, solum implere studet: & quod olim
 in gloria plenè & continuò exercebit: at-
 que hoc unum perpetuò aget. Id verò, *A Deo*
 dum hîc vivimus, ut exactè fiat: & ne *illustratè*
 mens illusa vegetur; alliganda Deo est:
 & insistendum pressè illis, per quæ se
 Deus nobis aperuit. Sed hoc in libro ter-
 tio, qui de Pietate, id est vera ac unica
 Sapiencia, uberiùs dicitur.

Sequitur *genus vitæ* alterum: nempe
Actuosum: quod propriè negotio, ope-
 râ, labore, constat: & quod adminiculo *Alterum*
 corporis, & rerum externarum impletur. *vita ge-*
 Hoc, eò præstantius est, quò magis ab *nus A-*
 animo ortum sumit: & ad illum refertur: *ctuosum.*
 eò verò vilius, quò corpus magis, & ex-
 ter-

Laudabiliter Reipubl. impenditur.

terna spectat. Inter actiones, quæ multum trahunt ab animo, eminent illæ quæ Reipubl., & Civitati, bono Communitatis Societatisque impenduntur: sive pace, sive bello. Tales, splendidæ profectò, magnanimæ, & quæ dotibus ingenii judicii que velut animantur: ostenduntque, non nobis nos tantùm natos esse: ortusque nostri patriam, & quæ hoc vinculo continentur participes esse debere. Proficua verò etiam, maximè Societati, humanæ: si præsertim exactè, ambitione & Avaritia procul, impleantur: Bonumque iis, & salus patriæ, suprema lex sit.

Vita necessitatibus servit.

Illæ autem Actiones, quæ necessitatibus vitæ præsentis consulunt, iisque parandis acquirendisque impenduntur; aut ad *Agriculturam*, aut ad *Mercaturam*, aut ad *Opi-*

In Agricultura: que ingenua.

Mercatura: non semper vilis.

ficia referri solent. Agricultura, duarum, quæ sequuntur, optima: uberrima: quippe, ingenua: innocens: & quæ non alia est magis libera: & vitio carens: ritusque meliùs vita quæ priscos colat. Mercatura, si copiosa; & ampla; non illaudata. Nam commercio gentes sociat: & subvenit communibus commodis: efficitque, ut quod uspiam est, apud nos natum esse videatur. Si tenuis, & *propolarum*; indigna honesto viro: nihil enim proficit, (ut inquit Cicero loco hoc, quem totum ex illo haurio) nisi admodum mentiatur. Opi-
ficia

ficia denique, si multum habeant ingenii *Opificiū*
& utilitatis, in publicum; non indigna. *haud di-*
In vili autem & abjecta re, occupata, uti *gnum.*
& operæ, quibus exigua merces est aucto-
rumentum servitutis, aliique illiberales
questus, nihil profectò possunt habere
ingenui.

Tertium *vita genus*, è duobus primis *Tertium*
compositum, perfectissimum existimo: na- *vita ge-*
turæque nostræ maximè conveniens. Ad *nus ex is-*
utrumque enim nati sumus: *Cognitioni re-*
tum, & actioni. Unde conjungendo u- *troque*
trumque; sequetur status, erga se, ho- *mixtum.*
mines, Deumque, eximii prorsus meriti.
Exercitium enim virtutum, Charitatis, *Lauda-*
Pietatisque officia, tum demum optimè *tissimum.*
exequemur; cum Animum verà Cogni-
tione imbutum, ad Actionem & negotia
conferemus: & pulcherrimo tempera-
mento, vitam ita partiemur; ut eam no-
bis aliisque, & denique Deo impendamus.

His verò ita positis, constitutisque, ad- *Monita*
denda adhuc sunt quædam monita: cui- *quædam*
que (ex jam dictis) conditioni vitæ, ad- *adduntur.*
modum necessaria: & unice servanda.

Atque in primis, in quocunque genere *Noscendū*
Actionis, expendere diligenter oportet, *suum cui-*
naturam ingeniumque proprium: & vi- *que inge-*
dere; quid quisque habeat sui: nec expe- *niū.*
riri temere, sine erroris certè evidenti
periculo: quàm se deceant aliena. Id enim
pro-

Aliena non se- Etanda. profectò maximè quemque decet; quod est cuique suum maximè. Ideoque non tam præstantiora, quàm viribus nostris potiùs convenientia, sectanda sunt. Et cavendum, ne scænici plus, quàm nos, habere videantur prudentiæ: Illi enim, non illustriores, primasquè, sed sibi accommodatissimas personas assumunt. *Exemplo persona in scena.* Pudendum verò esset, ut; quod Hystrio videat in scæna, id prudens ignoret in vita. Peccatur autem neglectu hujus moniti sæpissime. Alii enim par negotiis ingenium, diffidentia sui, & experimenti detrectatione, otio sepeliunt. Alii sese per ambitum immiscent negotio, cui undique impares sunt. Alii parum idoneam verecundiam, rebus adferunt civilibus. Aliorum contumacia, non facit ad aulam. Ita dum quisque horum confectatur, quæ ei non conveniunt; in multa sibi adversa incidat, necesse est.

In negotio quod necessitas imposuit. Quod si, aliquando, necessitas ad ea nos detruserit; quæ nostri non sunt ingenii; tum adhibenda erit exacta diligentia: ut talium peritos inquiramus: agnoscamus: eorum consilio utamur: & monitis cum judicio obtemperemus: Alioqui erroribus innumeris se induere necesse erit. *Utendum peritorum consilio.* Nam in negotiis, qui nec sibi consulere, nec bene monenti parere scit; ille profectò extremi censendus est ingenii.

Addendum verò etiam: ut in constitu-

to

to semel vitæ genere, constanter manea- *Servanda*
 mus: & quam nobis fortem, seu ratio *propositi*
 dederit; seu fors objecerit; illâ contenti *constantia.*
 vivamus. Nec imitemur eorum levitatem;
 qui assidua mutatione propositi, præsen-
 tia fastidiunt; inexperta appetunt: lau-
 dant jam relicta. Qui votis, & omni vita,
 pendunt semper: quorum animus: naturâ *Et animi*
 inquietus: parum in se solatorum habens: *tranquil-*
litas.
 se sibi relictum ægrè fert: tædiumquè for-
 tis suæ, & tristem vix sustinet patientiam.
 Huic verò contrarium: *tranquillum*, nem-
 pe, *placidum*, *semper æqualem*, *se conten-*
tum, *statum animi* quem Græci *εὐδουλίαν* *Animi*
 vocant: retinere ac tueri pulcherrimum *tranquil-*
liratem.
 optimumquè.

Ultimum monitum est, *in ordine*, de- *Et in A-*
 coro, & *Convenientia Actionis*: quod Græ- *ctione o-*
 cis τὸ πρέπον, dicitur. Nempe in *moribus*, *rum.*
sermone, *vultu*, *habitu*, *incessu*, *gestu* omni *Deco-*
corporis, *decens* ac *venustum* nescio quid: *rum.*
 deinde *lentum*, *grave*, *sedatum*, & denique
sine affectatione omni, & *nimia cura* *concin-*
num & *compositum*. Præceptis hoc vix in-
 cludi potest: Tempori etenim, personæ, *Quod non*
 loco, ita servit; ut laudis & vituperii ex- *præceptis.*
 inde causam sumat. Et *quod non opportu-*
num, *intempestivum*, *nec conveniens*, *id est*
alioqui bonum, *indecorum* tamen & *eneptum*.
 Ufu ergo ista discantur: exemplo: obser- *Sed usu*
 vatione. Haftenus Prudentia, prout in *discitur.*

D se,

se, explicata: nunc eandem, in tripartita
Divisione virtutis videamus.

De Temperantia.

Etimon **Q**uia corpore & animo constat homo;
Græcum hujusquè imperio, illius servitio uti-
Tempe- mur; ideo oritur prima virtutis pars, quæ
rantia, σωφροσύνη Græcè vocata, & ὡς σωζέσθαι ἢ ὑπό-
Velut υνσιν ab Aristotele explicata, Latinè Tem-
servans *perantia* vocatur: definiturque *prudens usus*
pruden- *eorum, quæ debentur carni:* Id est: naturæ
tiam. *ejus exigentiam temperans:* & id quod
Ejus defi- delectabile censetur, non quærens in cor-
nitio. pore. Cujus *exigentia, partim est natura-*
Exigētia *lis, & omnino necessaria:* ut alimentum &
corporis *tegumentum:* Partim *Naturalis: sed non*
triplex. *omnino necessaria:* ut conjugium: Partim
Ejusquè *nec omnino Naturalis, & penitus non neces-*
ratio. *saria:* ut illecebræ ad sensus corporis ob-
lectandos. Primam, aio, Sapientem, id
est, virum bonum, admittere necessariò:
alteram voluntariè: tertiâ abstinere. In
omnibus verò *quidquid corpori detrahet,*
animo conferet. Docebit hoc *Frugalitas,*
Castitas, Abstinencia, seu quam, Græco
verbo ἐγκράτεια meliùs forsan voco.

Frugali- *Frugalitas est in esu & potu modus: su-*
tas in cibo *stentationi corporis sufficiens: qui Gula op-*
& potu. *ponitur.* Modus, inquam, in *quantitate*
Modus e- *cibi potusquè: qui alat vires, reparatquè.*
jus expri- *In qualitate; qui salubri usu, & facilitate*
mitur. *para-*

parabili, non verò sumptu tantum damnoque commendetur: In *lenta sumptione*, quæ avidam voracitatem cohibeat: In *regula denique*, quam institutum præscripsit: dum stata tempora jejunii assignavit. Cæ-

Qui & animo & corpori prodest.

terum, cum aliæ virtutes, animo tantum profint; hæc etiam robur sanitatemque corpori confert. Confert deinde menti: quæ ingluvie obtunditur, & hebescit. Sed præcipuè amplectenda: quia grata & accepta Deo: cujus regnum non est potus & esca. Sobriè ergo vivito, & frugi: & stude, in hac virtute proficere: quia quotidiani est exercitii: quia velut tyrocinium vitæ melioris; denique quia, in re minimè ardua: quam nisi vincis; quæ majora superare speres?

Ideoque unice servandus.

Castitas contraria Libidini sequitur. Hæc si per continentiam nequit retineri; Naturâ & lege divina, velut regulam habebit *Matrimonium*. Meliùs enim est nubere, quam uri. Et vaga libido, non modò Dei præcepto vetatur, sed etiam ratione, & jure naturæ, conjugio illigatur, & adstringitur. Cum enim facultatis gignendi & generandi, finis sit generis propagatio; obtineri is aliter non potest, nisi, quod genitum est, educetur. Educatio verò, prolis præsertim humanæ, adeo alienæ opis egentis commoda esse non potest, nisi mutuâ operâ, parentis utriusque. Cum

Si nequit Castitas continens esse, Matrimonium incundit.

Quod est à natura. & inter bruta etiam, præcipuè quorum operosior educatio, ut volucrum, tam

Idque causâ e-ducandæ prolis. mas, quàm fœmina, fœtum curent. Si autem taliter educanda est proles; ineundanda est Conjugalis Societas: quam, uti dixi, naturalis ratio dicit, exigitquè.

Strictius lege Divina constitutum. Eam verò lex Divina, & præcipuè Evangelii, certo instituto circumscripsit, & strictiori præcepto devinxit. Dum, & unam tantum uxorem uni Viro concessit: & ab eâ separari, nisi morte vetuit.

Nam divortia, justam ob causam facta, non tam dissolvunt Conjugale fœdus, quàm nullum contractum fuisse ostendunt.

Perfectior illo cœlibatus. Etsi verò necessarium & magnum est, in Christo & Ecclesia, hoc Sacramentum; attamen *Virginitas illo major:*

altior: magisque Deo Chara: quippe quæ à Carne remota, illam velut abdicat: & ideò faciliè in Spiritualem Naturam affurgit. Per quam homo purus, undique Deum, qui puritas est, faciliùs intra se habebit hospitantem.

Vitanda obscœnitas in verbis. Utrobiquè autem, tam in conjugio, quàm cœlibatu, *castitas*, primùm in verbis servanda: in quibus nullam inesse

turpitudinem, falso Stoici docuere. Dicebant enim. Si esset obscœnitas, eam aut in re fore, aut in verbo. In re non esse: quia effertur alio etsi tecto nomine: Si autem turpis esset; ne alieno quidem:

si

si non suo potiùs: quod itidem turpe esse non potest, cùm denotat rem, quæ est ostensa non turpis. Atqui non sic perit pudor, ut hoc nobis imponant. Nam etsi in rebus naturalibus, non est ea turpitude, quæ sui usum prohibeat; est tamen, quæ apertum fugiat: & occultari requirat. Unde faciem aperimus, sed velamus illa, quæ ipsa natura quantum commodè potuit abdidit. Si verò hæc tegere honestas jubet, cur verbis dum necessariò nominanda sunt, non tegantur? Abeat igitur hæc obscænitatis patrona Sophistice: nobis verecundia sit, quam Christiana conversatio requirit: obscænitatis ne nominetur quidem: honestè, velut in die, ambulemus: & loquamur: ut decet Sanctos.

*Rejetti
Stoici qui
aliter docere.*

Altera pars Castitatis, in cogitatione: Vitanda quam item puram & nullo phantasmate fædatam, casta & sancta lex Christi requirit, Ut nempe, nec admittas immunda, nec te illa meditando oblectes, & multò minus concupiscas. Præstabis verò facilè, si visum moderere: ab hoc enim potissimum immundæ cogitationis origo. Dic igitur cum Iobo: Pepigi pactum cum oculis meis: nempe ne videant (ut Psaltes inquit) vanitatem: & dictum utrumquè imple.

*vitanda
itidem in
cogitatione.*

Tertia pars Castitatis, in factis: non tantùm, ut Fornicationes, Stupra, Adulteria,

*Et demò
in Opere.*

teria, evites: & detestere: quæ, nemo est qui turpia non agnoscat: sed ut devites etiam, quæ illicia sunt eorum, nempe muliebrem familiaritatem, officia, lenocinia, lascivos, procacesquè mores; quibus fovetur impurus hic Amor. Quem ut vincas; defugias: *nam in aliis vitiis victoria causa, pugna est: in hoc, tantum fuga.*

In corporis cultu modus. *Abstinentiam, mollitiei adversam, voco, modum severiorem in cultu: comptu: & situ corporis. Cultus est in veste: quæ, sit necessaria: sine nimio sumptu: Commoda: sine inutili copia: Decora: sine futili &*

Item in comptu.

In situ denique.

Ubique nihil nimis molle.

Temperantia.

*ut illuviem sordidam, squalloremquè vitat; ita crebra nimis balnea, unguenta, calamistra non requirit. Situs est, aut in exercitio; aut in quiete. Illud advoco, & requiro: ut vegetum; agile, patiensquè laboris corpus reddat: Hanc admitto: & tolero: ut vires reficiat: Non verò somnolentiâ, cubatione, gestationequè molli enervet, duoquè vitet contraria: nempe, ne quid effeminatum aut molle, & ne quid durum agreste aut rusticum sit. Denique & universim, quidquid affluentiam nimis est exquisitum, delicatum, & Sybariticum, quidquid affectato fastidio nimis tenerum, id totum ἐνυπάρτῃα aut moderatur, aut abstinere jubet. Ut verè sit Temperantia, ex
Stoi-*

Stoica definitione, ἐξ ἑστῆς ἀνὰ τὴν ἰσορροπίαν. Et Habitus ipsa potius vincat omnem corporis voluntatem, animumquē ejus fallacibus, & bilis à voluptate. falsis oblectamentis liberum, & vacuum: solidorum & olim immutabilium capacem reddat. Utrumque autem obtineri non potest, & qui hæc confectatur, illa amittet.

De Justitia.

Peractis transactisque iis, quæ ad corporis ut ita dicam moralem *οἰκονομίαν* spectant, cū in hac vita rerum externarum egentes naturā simus, præscribit præcipitquē Justitia: quomodo in illarum usu ver-^{Justitia} fari nos oporteat. Est enim illa, ^{definitio} ex prudentiæ dictamine desumptus Habitus: rebus quæ extra nos, rectè utendi: ut nempe id, quod sub notione utilis venit, justa administremus ratione. Id autem fit; dum nec nobis vindicamus, nec alteri tribuimus, plūs aut minūs, quàm tenemur. Porro ^{Quæ partim est potentia.} *bifariam considerari Justitia potest.* Nempe: vel ut sit aptitudo tantū, ac ^{Partim actu.} *potentia animi, firmiter apud se constituentis, legitimum usum proprii, ac alieni debitam cuique attributionem:* vel ut sit ^{Huc primæ aspectat.} *actus ipse hoc idem exercens.* Primâ notione, pertinet ad hunc tractatum, *Probitatis:* quâ se animus præparat, ac munit, ad præstandum, quidquid jus & æquum requiret: implendum.

*Altera
ad Charitatem.*

dumquè id totum; unde viri boni nominantur. Altera ad *Caritatem*, ubi, quid sit jus, suum cuiquè tribuens, accuratè expendetur. Itaque hîc priorem partem tractabimus. Constitutum mihi enim, quidque suo loco, sine tautologia ponere: contra quàm faciunt illi, qui hîc ad mentionem *Justitiæ*, totam *Jurisprudentiam* infarciunt.

*Utilitas
propria
non nimis
sectanda.*

Justitiæ autem istius, ut ita dicam, interioris, fons & origo est, regimen severum, adstrictumquè ejus affectus; quo in id, quod nobis prodesse videtur, nimis ferimur. Etsi enim ille, à natura ad conservationem sui, inditus cuiquè animanti; tamen ubi ratio homini accessit, docet illum & admonet: ne sua commoda plus æquo diligat: aut quærat: quin immò sæpè impendat, societatis, & ex illa orti officii causâ. Occupetur ergo primùm animus, in expugnando hoc affectu: qui hostis unicus *Justitiæ*: omnia sibi rapiens: & nulli reddere, quod suum est, permittens: statuatque non modò quidquam sibi arrogare, sed etiam propriis licitisquè commodis, societatis & officii causâ, detrabere. Quin immò, ut id exactiùs impleat; meminerit: quàm altum, & eximium, quàm liberum, & liberale, quàm denique ratione dignum sit; cuncta quæ infra animum, ex animo sprevisse. Affectu autem tali victo; concidet *Avaritia*:

*Quippe
hostis Justitiæ.*

*Expugnanda
ergo.*

*Et officio
impendenda.*

ritia: & orietur hoc fonte, rectus usus rerum: animo illis non irretito: quin immò, adeo firmo in verâ eorum, id est parvâ æstimatione; ut paratus sit, jacturam potiùs omnium pati, quàm vel latum unguem, ab eo, quod Justitia exigit declinare. *Hic virtutis habitus*, (qui uno nomine non effertur,) *oppositus est vitio frugationis*. Rarus verò & arduus: ut sunt Mortalium mentes, captæ concupiscentiâ opulentia: quam fulgor & commo-
Virtutis hic habitus oppositus frugationi avara.
 ditas ejus provocat. Adeo quidem, ut Divino etiam eloquio, magnum & mirabile fecisse dicatur, qui eam abjecerit. At tamen abjicienda est, idque iis rationibus
Rarus & difficilis
 quas attuli, inter remedia vitii huic virtuti oppositi.
Habendus tamen.

Altera ex eodem fonte virtus fluit, *Liberalitas: contraria parcitati*: interiori verò Justitiæ, propria & insita. Quid enim justius quàm subvenire, largiri, prodesse, id est, quod tibi velis fieri, facere alteri? Id verò præstabis, primùm si adsit (ut ita loquar) *Libentia*: quæ quidquid dat, libenter dat: bono animo, studio, judicio, ratione. Si verò dare nequit: vellet tamen: cuperetquè. Ita constabit *beneficentia*, & *benevolentia* vera. Deinde, si adsit *Gratuita*: quæ non feneretur beneficium: non captet: non requirat vicem: *largiatur gratis*: non mutuum, sed donum. Postre-

Benigna. mò si absit *Bonitas*, quæ adeo sit *diffusa sui*, ut beneficiat etiam illis; qui odere: & quâ potest, æmuletur Deum: qui beneficiis afficit ignaros: & ingratos: non petentes: abnuentes: immerentes: sed (quod sufficit ejus bonitati) miseros, & egentes.

Etiâ non amicis.

Modò miseris.

Sed Liberalitate, etsi nihil est naturæ humanæ accommodatius; attamen ut iusta sit, recta, & laudabilis; oportet: ut cautiones quasdam habeat: quas suggeret tertia interioris *Iustitiæ* pars: prodigalitati adversa: quam angusto forsan, sed cùm aliud proprium non suppetat, necessario vocabulo, nuncupato *Parsimonia*. Definitur: *prudens rerum dispensatio*:

Parsimonia pars tertia interioris Iustitiæ.

Definitio seu *mensura*: ac *regula*; nec plus, nec minus, quàm opus sit, in alios erogandi. Per hanc sufficit modicum iusto: hæc tantas vires habet, ut multis impendiis, multis erogationibus sola sufficiat. *Alii nempe dividunt* (inquit Sapiens) *propria*: & ditiores

Definitio ejus.

Et eximius usus. *fiunt*: alii rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Iustus autem dispensator, assignans tribuensquè quantum meretur quisque, dum sua non prodiget; non rapit aliena: vitabitquè ea; quæ luxus, & hinc fata egestas, suadere solet: fraudem nempe & injuriam. Deinde *beneficiet*, non ambitus causâ profusè largiendo; sed benignè, merita, aut pensando; aut provocando. Duo ita-

itaque præstat Parsimonia: Primùm do-^{Docet}
 cet nos modicos esse, in omni impendio: ^{modicos}
 nempe in victu, veste, suppellectili, fa-^{esse in}
 miliâ, largitione: idquè, ne oporteat, ^{sumptu.}
 iniquè sarcire damna, inconsultæ profu-
 sionis: Deinde, jubet, ut *pro cuiusquæ*
dignitate & meritis, tribuamus. Nam si ^{Et in tri-}
 hic delectus non fervaretur, nulla ratione ^{buendo &}
 æquitas posset servari. Habes Justitiæ, ut ^{quos.}
 dixi, interioris, & ad probitatem propriè
 pertinentis, lineamenta vera. In quibus
 velut in semine aut radice, inclusa vis ejus:
 à quâ pullulabunt facilè, præcepta & of-
 ficia charitatis: de quibus libro agam sub-
 sequenti.

De Fortitudine.

JAM verò, cùm & ea, quæ corpus
 regit: & ea, quæ externa dispensat
 Virtus; explicata ostensaquè sit; Super-^{Definitio}
 est: quæ animum firmat, ac perficit: ea-^{Fortitu-}
 què est *Fortitudo.* Definitio illam: *Pruden-^{dinis.}
tia habitum, quâ animus, primùm cuncta,
quæ infra se habet; deinde seipsum: postremò
victoriam ipsam, vincit: domat: ac Deo
subdit. Nempe, ut illud olim in Philoso-
 phia veteri decantatum *ἀνταρτον καλόν*, ^{Per se}
 forti & invicto studio superatis, victisque ^{eligibi-}
 impedimentis omnibus, obtineat. Victo-^{le, pul-}
 riæ portò istius, seu *ἡ κατέπε* ^{chrum}
 materiam seu ho-
 præ-^{nestum.}*

Occupatur circa terribilia, molesta, difficilia. præbent, ea; quæ nobis sunt *terribilia, molesta, difficilia*. Sed quia in oculos maxime incurrunt, ea quæ terrent; ideo in illis vincendis, vulgò & imperitè, tota fortitudinis ratio ponitur. Cùm hæc pars ejus tantùm, eaque non potissima fit, prout patebit.

Firmitas animi. A quâ tamen ut ordiar, definitio illam: & voco; *Firmitatem imperterritam animi, contra ea quæ corpori nocent.* Inter ista au-

Mors maximè terribilis. tem *φοβερῶτατον ὁ θανατός* inquit Aristoteles. Mortem ergo cùm officium requirit, & non timere, & subire; prima, sed non omnis, fortitudo erit. Magna tamen, quoties non omninò impetu fit: sed causâ, & consilio. Tum enim plenam Victoriam exercet animus, in corpus; dum vitam ejus, velut vestem, quando opus est exuit, & ponit. Non ut *αυτοφόνος*, &

Sui occisor, & sibi manus inferens. *αυτόχειρ* sit, (*Apage Porticensium insanam Sapientiam, quæ falsa specie roboris, infirma & timida, mortem potius sibi consciscit, quàm duri quidpiam, & molesti sustinere*: quæ arbitrium Vitæ à Deo acceptæ, Deo eripit: & sibi per arrogantiam pravam vindicat: acta aut ferociâ, aut gloriâ inani:) Non, inquam, ut se perimat: sed ne morte deterri ab officio patiatur: sitquè paratus, pro illo, ut Christus, & docuit, & fecit, ponere animam. Quâ majorem dilectionem officii, nemo habet.

Sed cum opus est subeas

habet.

habet. Id autem præstat, partim cum eli- *Nempe vñ*
 git mori priùs, quàm honestum deserere; *tandi fla-*
 Pejusquè letho flagitium timet: & non *giti.*
 timet, quæ occidunt corpus; sed quæ
 occidunt animam: Ubi est mens gnara
 sui finis: ideoquè recti tenax propositi,
 Partim, dum usque ad periculum mortis,
 propugnat quod tenetur: putatquè dulce *Officij*
 & decorum, pro officio mori: Ubi est, *implendi.*
 amore *καλῶς*, strenuæ & excitatæ indo- *Honesti.*
 lis, pulcherrimus vigor: Partim denique,
 cùm Dei gloriæ & testimonio, vitam im- *Dei re-*
 molat: Ubi est fortis supra mortem dile- *standi*
 ctio: Prout fuit in illis; qui torti, secti, *causa*
 usti, cæsi sunt, tormentis & morte stre-
 nuè obitâ, sed non sibimet illatâ. Hic est
primus Fortitudinis gradus: in quo est *Vi-*
etoria terribilium: idquè à mente tranquil-
 la, & ex proposito, justam ob causam,
 agente. *Ei opposita, pars illa superbiæ;*
quam ferociam dixi: quæ præceps, incon-
 sulta, impetu agens, acta nempe, ut ita
 dicam, Gyganteâ quadam, superbiâ, ex
 corporis robore ortâ.

Sequitur alter Fortitudinis gradus: *Pars alto-*
 quem in re & materie molesta posui: & *ra Forti-*
 in *lucta animi cum fastu*: orto à rebus exter- *tudinis in*
 nis: Ut nempe eas superet, id est, infra *re moles-*
 se deprimat: seu, (ut Cicero id ipsum ad- *ta.*
 scribens Fortitudini inquit;) ut ea, quæ
 eximia plerisque & præclara videntur, ra-
 D 7 tione

tione stabili firmâque contemnat. Vocari
Qua est & definiri hic gradus potest. *Constantia*
Constãtia. *animi, in eodem statu permanentis: externis*
Detrectãas *nec depressi: nec elati.* Sed quia mens hu-
deprimi. mana, quasi naturâ extollitur, (igneum
 enim quidpiam & æthereum est) contra
 naturam verò deprimitur; Ideo *plus mo-*
lestiã sentit, in elatione continenda, quam in
depressione detrectanda. Itaque potior For-
Et (quod titudinis vis, erit in primo: Tum enim
operosius) verè animus secum pugnat certatque.
extolli. Unde verò hoc monstrum, animus nem-
 pe secum pugnant? (quærit & respondet
 sibi Augustinus.) Unde, inquit, quòd
 imperat animus corpori, & paretur statim:
Tum e- imperat sibi, & resistitur. Imperat ani-
nim ani- mus, ut moveatur manus; movetur.
mus secũ Et vix à servitio, distat imperium: Im-
pugnat. perat animus, ut velit animus, nec facit
 tamen. Causa est, quòd non ex toto vult,
 ideoque non ex toto imperat. Vincendus
 itaque animo animus est: ut sibi parere
 possit. Majorque erit hic gradus, quàm
 in terribilium victoriã. Nam vita, ut ita
 dicam, corporea, cùm infra animum sit,
Molesto faciliùs ab eo superatur. *Certamen verò*
certami- *animi secum, tantò molestius est: quanto*
ne. *operosius, par quàm inferior, vincitur. Ne-*
mo autem magis par, quàm quisquè sibi. Se
ergo vincere, admodum arduum, operosum-
que erit. Porro tum demum verè se op-
 pugnat,

pugnat, seque vincere studet, mens humana; cum fastum & inanem gloriam, quâ maximè oblectatur, sibi eripit: seque illâ privat. Tum inquam primùm, velut partes fiunt: & quod unum idemquè videbatur, dividitur: nempe purum illud ac simplex rationis: quod Christiana Philosophia Spiritum vocat: ab illa parte, quæ parens cupidinum est. Inter cupidines autem, cùm præcellat maximè fama & gloria: præsertim ea; quæ ut vera tribuitur; & ob meritum videtur obtigisse; Ideo talis gloriæ abdicatio, gravis & maximè molesta fit, necesse est. Diuturnum enim certamen, & continuò rediens fit lucta: donec omnis dulcedo ejus, & gustus, penitus mactetur. Mactari autem debet. Nam impedit, repellit, & arcet verum hominis bonum. Non enim conveniunt, nec in una sede morantur, complacentia vanæ gloriæ, & ferius veri boni amor. Ergo contra fastum felicitatis hujus vitæ, animus firmandus est, ne inanis famæ applausu, ventosus fiat. Ut laudem, inquam, fugiat: quippe semper falsam: id est immeritam, levem, brevemquè & verum mentis deceptæ ludibrium. Deinde; arrogantiam judicii, ex facultatibus animi devitet: idquè sanctâ illâ, verâ, & debitâ simplicitate, cum quâ quæri se jubet Deus. Hæc est Fortitudo, in

Ut cupidines superet.

Inter quas eminet vana gloria.

Quæ vincenda.

Mirum in rebus molestis superandis; quam etsi fa-
hac à tentur passim, eximiam esse; dum magis
nullo tra- expeditum putant, hostem, quàm cupi-
etata. ditatem vincere; & quæ premunt sustinere,
 (a) quàm quæ attollunt deprimere; Nullam
 tamen, quod miror, ejus mentionem
 faciunt: cùm de virtute hac agunt.

Summus Tertius summusque Fortitudinis gra-
fortitudi- dus est: Spiritum ita, ut dixi, corporis
nis gradus & Cupidinis dominum, ac victorem, ite-
humilitas. rum vincere: domare: Deoque subjice-
 re. Hanc partem voco *Humilitatem*: Qua-
 tenus, inquam, respicit Deum: nam
 quâ se; robur ac firmitas summa est. De-

Que de- finiri potest. *Status & conditionis humane,*
finitur. *fortiter agnita, retentaquè veritas,* quæ ho-
 minem, in suo, quod ex se est, nihilo,
 firmiter collocat: & nulla re externâ, ab
 illo permittit dimoveri: Sublimis reverâ,
 arduusquè gradus. Quia etenim animus,
 ubi susperavit partem sui, quæ cupidinum
 parens est; facilè, adeo præclari operis,
 fructu capitur: se miratur; se oblectat;
 ideo hoc ipso, victoriam, quam parave-
 rat, incautus amittit. *Vincitur enim iterum*

Est, ut *Complacentiâ:* quæ bono principio orta,
vincat ip- *facilè imponit: & difficillimè deprehen-*
sâ Spiri- *ditur: quippe mirâ celeritate sese infi-*
tus victo- *nuans. Difficiliùs verò superatur, quia*
riam.

(a) *Idque totum, ad proportionem, majoris vel*
minoris, Boni, vel mali.

vel-

velut spoliare se fructu veri boni oportet: &
vim sibi inferre: ne illo fruamur. Immo,
velut se perimere, ac mactare: idquè parte
 sui potiore: nempe, quodammodo ani-
 mo mori. Sciunt experti quid dicam, &
 fatebuntur id fieri per humilitatem, quæ
 est virtus *opposita parti illi superbiæ, quæ ab* *Idquè*
elatione animi, se bono suo oblectantis, o- *mira*
 ritur. Hæc, prout dixi, coram Deo, in *quadam*
 cognitione sui nihili, sui minuti, sui cor- *ratione.*
 rupti, fortiter firmiterquè hominem
 constituit: & adè ab hac consideratione,
 seu agnitione sui, divelli aut attolli ulla re
 non permittit; ut etiam id, quodammo-
 do prohibeat vero bono. Quando enim
 illud, influit sua spontè, quoniam dele-
 ctatio, quam secum adfert, externum
 jam quidpiam & productum est; Ideo, *Quæ ex-*
 ne illi acquiescere velit, id est, ne effectui *actè ex-*
 potiùs inhiet, quàm causæ innitatur; se- *plicatur;*
 què compotem boni existimans, evanes-
 cat; ideo inquam; in tantum sibi non
 appropriat, id quod suave & dulce influit;
 ut satagat etiam, totum & integrum, nul-
 lo delibatum proprio gustu, & fruitione,
 reddere & refundere datori. Et cùm hoc
 fecerit, se non plenè fecisse, inutilemquè
 ideo & vilem esse, semper & verè agno-
 scit: fateturquè; quippe cum talis sit re- *In triplici*
 vera. Habes Fortitudinis plenam victo- *morte.*
 riam. Partam primùm, si opus est, *morte*
nata-

naturali. Deinde, quod semper opus, *morte cupiditatum.* Postremò, quod summum opus, *morte ipsiusmet animi:* dum commorimur Deo: & supremam victoriam victoriæ obtinemus: nulla ejus dulcedine capti, ne iterum vincamur. Quod postremum uberiùs explicabo: cum *De(utita dicam) deificatione.* *† Deōs* agam; Nunc verò partem tertiam capitis hujus absolvam.

P A R S C A P I T I S T E R T I A.

Declaratur unde, & quo principio, paretur, & insit, homini Virtus.

*Contentio hac de re Scholæ & Ecclesiæ de Gratia Divinæ necessariis auxiliis, & arbitrii humani libertate, Operæ pretium itaque erit, paucis hæc explicare: paucis inquam: nam haud aliam causam dederim, hujus contentionis magis propriam; quàm multiloquium: dum diffusis disceptationibus sibi mutuò præbent cavillandi ansam: quam pauca, & librata verba tolerant. Est verò, omninò necessarium, ad hanc quam suscepi diatriben, locum hunc non præterire. Fundamentum enim virtutis, & *† eum ex hinc* unicum est: scire, unde*

Necessario hinc tractanda.

unde illi petendum fit principium. Ne ignorantiam veræ ejus causæ, tribuamus nobis, quod Dei est: & ut eum, authorem gratiæ; *gratiam* verò potissimam *causam meriti*, & præmii, id est gloriæ, agnoscamus. Alioqui si propriis viribus, niti tantum velimus, & iis putemus nos posse, summum bonum consequi; totam vitam laborantes, nihil capiemus. Merito itaque huic loco insistam. Et primò, opiniones hac de re erroneas adferam. dein de, veram sententiam (præmissis quibusdam,) demonstrabo. Tertiò, quæ contra illam dici solent, refellam.

Idque partitione que proponitur.

Imprimis ergo, opinio quorundam fuit: Virtutem à Natura esse: & cujusque mores nasci: id est, à temperie, & constitutione corporis, provenire. Causa sententiæ: à tam arctâ animæ cum corpore connexionem. Cujus humorum prout est *negotio*, magis minusve videtur in nobis incitare Commotiones: Ex illarum verò modo, virtutes vitiaque. Sed si animus corpore potior, præstantiorque; quomodo ab illo perficitur? utique, quod ignobilius & inferius est, perficere superius nobilisque non potest.

Virtutem à temperie Corporis esse.

Temperamentum.

Falsum.

Altera ergo sententia sequitur: quæ virtutum petit principium, tantum à ratione humana. Quam rectam puramque homini inditam, sed à corporis conformatio,

A ratione tantum humana.

tio, velut contactu infectam, corrigi & depurari, institutione ac doctrina. Itaque propriis insitæ rationis viribus, sufficere quemque sibi ad virtutem. Sententia hæc dum *ἀνταρξία* tribuit homini; impiè Deum relegat. A quo cùm sit nostrum esse, quantò magis bonum esse?

Tertia ei contraria sententia est, quæ dicit: à Deo, velut forte, dari virtutem: ita ut eam uni conferat, neget alteri: ut nempe, animus passivè se tantùm habeat, **Cooperati-
one.** fine ulla *συνεργία*, & extincta omni libertate, suiquè arbitrio. Sententia primâ fronte videtur ad Deum ire: sed inspecta penitiùs, bonitati ejus contraria. Causa enim

*Itidem
falsum.*

peccati esset Deus. Nam quòd aliquis, virtutis omnis expers sit; (quales esse multos scimus;) Deus qui non dedit, in causa esset. *Author nempe mali, quia non dator boni. At quomodo ipsummet bonum, causa mali? & quomodo posset esse ultor, cujus esset Author?*

*Deus ho-
minem li-
berum
creavit.*

Quartam veramque sententiam antequam adferam; Præmittendum est: Deum, naturam ratione præditam, liberæ voluntatis suiquè arbitrii creasse. Quod testimonio scripturæ apertum: & dogmate Catholico sanctum, sancitumquè. Decuit nempe ejus liberalem & munificam bonitatem, cujus est, se quàm maximè communicare, decuit inquam impertiri ei, quem ad imaginem sui fecit, eximium

*Decuit
hoc ejus
bonitatē.*

hoc,

hoc, & Divinitati suæ proximum, propriumque. Nihil detraxit ejus Omnipotentia: quæ ultro concessâ non minuitur potestate, præsertim supremo jure (ut ita dicam) dominii adeo integro; ut in ipso vivamus, moveamur, & fimus. Denique Sapientiam reddit maximè illustrem: dum mira ratione, cuncta ad suam gloriam, gubernat dirigiquè: salva parentium libertate. Est ergo liberi arbitrii homo.

Porrò ut hujusce libertatis status rectè pateat; sciendum est: quòd voluntatis actio, ex vi & proprietate sibi indita, in primo actu retinet vim suam: vult quippe, in quod innato appetitu fertur: nempe in bonum seu finem: quem etsi necessariò appetit, non tamen invita, & τὸ ἐξ ὅτου integrum illi manet. In altero non modo retinet, sed eandem liberè exercet: dum nempe, aut rejicit, aut admittit aliquid, prout sua τὸ ἐξ ἑαυτοῦ movetur: scilicet liberè eligit media, quæ seu verè, seu falsò putat convenientia ad finem: ubi τὸ αὐτοῦ ἐξ ὅτου suum habet. In tertio verò actu, vim suam prorsus amitteret, aut potiùs ipsamet quod erat, esse desineret. Quippe non est voluntas, dum non vult: nec vult, si cogitur.

Hæc

Ejus status ante peccatum describitur

Indifferentiam.

Ab electione virtutem.

Ostenditurque quomodo post peccatum, mutavit.

Hæc est voluntatis humanæ, vera innataque vis, atque constitutio. Quam dum ante peccatum, originali justitia integram incorruptamque habuit; Primùm inclinatione naturali; quâ in bonum necessario fertur, sibi proprium convenientique appetebat. Deinde electione liberâ acceptare aut rejicere poterat, quod vellet: & sine ullo animi liberi impedimento ἀδιαφορίαν plenam obtinebat: (quanquam tamen ob innocentiae statum, quodammodo Naturalem potius, inditamque à Deo, quam *καταπεπιλωμένην*, haberet, ideoque facilius bonum, quam malum acceptaret.) Denique non modo ullam non sensit, coactionem, (quæ nec ulla propriè dicta dari potest, nec esse nisi ad malum:) sed neque talem, quæ illi gravis & molesta esset, tractionem.

Post peccatum verò primi Parentis: Primùm, mutavit illa Naturalis & necessaria ad bonum inclinatio: cum nempe malum, specie boni, per concupiscentiam appetere cœpit. Deinde, in libertate eligendi, æquilibrium illud voluntatis, variavit: lancem ejus deprimente peccati originalis pondere: ita, ut bona media, quodammodo invitè voluntas eligeret: facillimè autem, & sua sponte, mala. Denique vis quædam, & mancipatio captivantis nos peccati, subsecuta: quæ voluntatem afflixit:

flixi: & servam quodammodo fecit. A quo enim quis devictus est; hujus & servus est. Ita, omni parte, innata *voluntas* Ita ut pe-
tis energia, vulnerata: debilitata: vitiata: riuisset fere
(prout hisce verbis, id exprimere solet, Augustinus:) non tamen interfecta: aut sublata est. Corrumpi enim, infici, & depravari, natura in homine per peccatum potuit: penitus tolli & eripi non potuit. Mansit ergo vis & proprietates ejus: sed faucibus: mutila: & ad malum tantum prona.

Atque ita, perierat homo: dum malus tantum esse poterat. Sed subvenit misero: Nisi gratia
benignitas Salvatoris nostri Dei; qui mani-
festatus in carne, dum naturam, quam sibi vatoris
subvenis-
set.
propriam assumpsit, reparavit; etiam nobis, ejusdem reparationis communio-
nem, satisfactione præstita, & soluto redemptionis lytro, obtinuit. Ita illi tributa justitia: nobis data, per ipsum, misericordia. Et ut Adamo peccante, ad totum genus humanum, labes pervenit; ita Christo promerente, ad omnes gratia pertinuit. Gratia porro hæc, sita in Auxi-
lio: Institutione: & Exemplo. Auxilium: Quâ Christi
partim depulso malo originalis peccati, stus salu-
bre auxi-
lium.
per *παλυγενεσιαν* baptismi; partim collato Regene-
rationem.
bono, per internam inspirationem gratiæ prævenientis, quæ memoriam stabilit: nem. illustrat intellectum: accendit voluntatem ad bonum: idquæ sæpè supernaturali illa-
psu:

psu: qui creatas vires animæ excedit.
 Partim denique, datâ in bono perseveran-
 tiâ, per promissam, præstitamquè nobis-
 cum mansionem: & Spiritus Sancti do-
 num. *Institui-* Institutio: Partim doctrinâ: & ul-
onem ne- timi finis, non in hac vita quærendi, no-
cessariam titiâ: (quod vetus Philosophia ignoravit,
 & Judaica religio, non expressè asseruit:)
 Partim ad eum facile obtinendum confi-
 lio; quod brevissimarum sententiarum
 in affectatâ maiestate, & arcanâ veritate
 aperuit: Partim denique, *præcepto*; &
 iussu: mysteriis nempe, & Sacramentis
 veræ fidei patefactis: & sublatâ (ut vocat
 Athanasius) *θεοπλαγῖσια*: religione autem
 constituta: quæ antehac, aut nulla; apud
 nescientes Deum: aut falsa; apud malè
 colentes: aut imperfecta adhuc; in Ju-
 daismo erat. *Exem-* *Exemplum* denique dedit no-
plum de- bis: dum, quæ docuit, implevit: & quæ
nique no- imperavit, facere monstravit: merito-
bis dedit. què *se sequi*, suisquè insistere vestigiis ius-
 sit: ut quod ille fecit, & nos faciamus.
 Tot verò, tantisque subsidiis fulta natura
 humana, non modo ad pristinum statum
 rediit; sed longè maiori, & præsidio,
 & dote gratiæ, firmata ornataquè est.
Ita natu- Primùm, quia major libertas, (inquit
ram su- Angustinus) necessaria fuit adversus tot
peravit tentationes, quæ in paradiso non fuerunt:
gratia. deinde, quia dignitas, copiosa redem-
 ptio,

ptio, & misericordia Salvatoris id meruit: voluitque.

Ex his verò omnibus quæ dicta sunt, *Quadruplex potestatis humanæ variatio.*
 quadruplex status dignoscitur humanæ potestatis humanæ, (posse autem, tantum est ad bonum, nam ad malum est propriè, non posse.)
 Primò, in innocentie statu: potuit homo benè agere, & potuit non peccare: Deinde, post peccatum, expers innocentie, non potuit bene agere, & non potuit non peccare: Tertiò, compos gratie, iterum, atque faciliùs multò, potest benè agere, & potest non peccare. Postremò, cum donatus erit gloria, non poterit non benè agere, (si actio vocanda in ipsa fruitione est; ubi patitur magis, quam agit.) & nunquam poterit peccare.

Cum itaque in statu tertio nunc simus; *Nunc in libertate*
 id est; in libertate, adjutâ gratiâ, facilis *adjuta gratia nos esse.*
 responsio erit, ad quæstionem propositam. Nempe: Virtutem & Actionem bonam, præcipuè verò, sublimem illam; qualis est credere, sperare, diligere, ut justificationis gratia conferatur; (verba sunt ex Canone Concilii Tridentini:) non posse esse sine præveniente Spiritus Sancti inspiratione: & auxilio: Ita tamen; *Posse tamen gratie sentire.*
 ut liberum hominis arbitrium, in, non dis-sentire.
 sentiendo gratie, interveniat. Ut enim, non est amissum penitus, arbitrium per peccatum; ita nec sublatum, per gratiam. Et (ut Prosper dixit) quod non est inter-

E factum

fectum per vulnerantem ; non tollitur per medentem. Manet hæc libertas, sed ex se, *ad unam partem magis propensa, nempe ad dissensum gratiæ.* Unde, cum Concilii Tridentini régula, decernit, posse voluntatem humanam, gratiæ assensum non præbere, satis hoc ipso ostendit in quo potissimum *gratiæ cooperetur : nemin non detrectando.* Talis autem cooperatio, nihil habet, quo se jactet, & ostendet. Nihil enim aliud præstat, per eam voluntas, *nisi quòd, non pereundi assensum, velit gratiâ & auxilio Dei, à se obtineri.* Quis autem salutem sibi adscribat, quòd, cum ex se, non potuerit non perire, salvari per alium, non noluerit? Quis exprobet Datori, quòd donum ejus acceptaverit? præsertim cum ut acceptaret, illectus sit, invitante, sequè planè ingerente, ejus bonitate. Et cum, ni eam acceptaret, periret. Certè hinc non usurpabimus gloriam : sed ei referemus : qui ad eam obtinendam, contulit, gratuitam gratiam. Quin immò, confundemur potius; cum videbimus; ægre, pravâ voluntate nostrâ, acceptata ab eo dona, præmiis affici : & munera ejus oblata, suasa, commendata, denique nostri commodi causâ data, in nobis velut merita coronari. *Nostrum enim ferme tantum est, posse illa respicere, id est, posse perire.* Et propriè, (ut inquit Augu-

Cooperari vero in non dissentiendo.

Hinc tamen nulla jactantia.

Quippe propriè nil efficiamus ipsi.

Augu-

Augustinus) *non est voluntatis nostræ effectio, sed defectio.* Nam ut superius dixi, posse seu efficere, est ad bonum tantum, quod ex nobis nullum. Cùm igitur gratiæ cooperamur; seu assensum non negamus; propriè nihil efficimus soli viribus nostris: sed tantum, adjuti gratiâ, non deficimus: cùm, absque illâ esset; deficeremus. *Sed tantum non deficimus*

Hæc, naturâ rei, ac ratione ipsa evidentiâ, Authoritate scripturæ, & interpretatione Patrum, immò doctrina, & approbatione Ecclesiæ, firma, turbavit nuper pruritus disceptandi: & *navotopia* illa, scabie insanabilior, quæ prodidit dogma, tale: Nempe, non posse hominem gratiæ dissentire: Quod verò dissentiat, id à nescio quâ prædeterminatione esse, ad unum quid, voluntatem adstringente. *Hæc frustra turbant*

Dicunt enim: Deum, absolutâ sua voluntate, ante omnem prævisionem voluntatis humane, ab æterno statuisse: ac decrevisse: *Qui prædeterminationem quandam inducunt.* omnes actiones humanas, cum circumstantiis omnibus: ita ut aliter fieri non possint. Cau-

fas verò sententiæ afferunt istas: Primam; *Nullâ justâ causâ.* quia putant aliter non posse constare providentiam ac gubernationem universi.

Alteram; quia necessarium dicunt, ut causa prima prius influat in effectum, quàm secunda. Tertiam; quia nisi prædeterminatio esset, principium justifica-

tionis; non ex Deo, sed ex nobis esset. Præter hæc rationes, se tutantur Autoritate Augustini, dicuntque eum ejusdem secum esse sententiæ. Quod totum, ut plenè refutem, aperio primùm, quæ exinde sequantur absurda.

- Absurda istius opinionis.* Primum erit; quòd si hæc sententia obtineret; *tolleretur libertas arbitrii*: cujus vis est *in electione*. Electio verò non est, ubi
1. *Libertatis interruptus.* non datur, è pluribus optio. Optio verò tollitur, si ad unum adstricta, & affixa sit, nescio quâ prædeterminatione, voluntas.
 2. *Premii item & pœna.* Alterum absurdum; quòd benè secusquè meritis, *promissio præmii, vel comminatio pœnae*, quibus Deus allicit, vel deterret, voluntatem, *inutilis: imo ludicra esset*: prædeterminatione hæc, ad unum, cui non
 3. *Conturbatio statutum.* possit resisti, manente. *Tertium*; quòd quatuor statuum humanæ potestatis, quos verè recensui, permutatio, ac confusio sequeretur: si tertius, in quo nunc sumus, ut possimus benè agere, & possimus non peccare mutaretur; vel in quartum, gloriâ dotatum, nempe, non posse peccare, vel in secundum, gratiâ destitutum, nempe,
 4. *Fatalis necessitas.* non posse non peccare. *Quartum* absurdum; quòd induceretur, fatalis & *cogens necessitas*, idque non illa, quam vocant *sequela*; id est *ex suppositione prævisæ voluntatis*; sed *ex prædeterminatione*: atque ita ex merâ adactione: Indequè prodiret
atrox

atrox illa, & terrribilis prædestinatio:
quæ immutabili decreto, *faceret hominem,*
non ideo damnandum, quia peccaturum; sed
quia damnandum; peccaturum. Quintum ^{S. Deum} absurdum; Deum fore authorem peccati: ^{causam}
& magis quam Dæmonem: nam ille sua- ^{fore mali.}
det tantum ac incitat: hic tali, quam ad-
struunt prædeterminatione, juberet om-
ninò: cogeretque. Sextum absurdum;
Deum injurium, ac iniquum judicem fo-
re. Quare enim in alio puniret, ^{Et ini-}
ipse Author esset? dicerent damnandi: ^{quum ju-}
non fuit in nostra potestate, non velle; ^{dicem.}
quod ut vellemus, voluisti: non fuit,
quod vellemus, non facere; quod ut om-
nibus cum circumstantiis faceremus, non
decrevisti solùm; juvisti; jussisti; sed
motive quadam, & impulsu, cui resi-
stere non potuimus, omninò adegisti;
seu potiùs tu ipse fecisti: cur nos ergo pu-
nis? Hæc & plura absurda sequerentur,
quorum quidquid tetigeris; ut ille ait, ulcus
est.

Contra hæc verò omnia satis se tutos *Effugia*
arbitrantur: cùm dicunt, *Deum præde-frustra*
terminare ad opus, sed non quò malum est adferunt.
& peccatum. Quasi non sufficiat ad com-
plicitatem; ut ita dicam; adigere ad opus,
cui annexa, & inseparabilis malitia est.
Hac profectò ratione, omnis peccans, *Quæ re-*
vix peccaret. Rarò enim vult peccatum, quò felluntur.

Deo injurium, sed quâ prodesse, ac oblectare videtur. Prædeterminatio ergo ista, inculpabilis esse nequit. Quod verò concursus Dei naturalem attinet; hic adeo non prædeterminat voluntatem ut ei potius obsequi videatur.

*Uti &
eorum
argumen-
ta.*

Sed ut refutem paucis rationes, quas adferunt; Primùm; de Providentia Dei, seu potius, facultate gubernandi; sine hac, quam adstruunt prædeterminatione, securos esse jubeo. Constabit illi ratio, istius potestatis, & imperii: ita ut, nihil ipso incio, nihil invito, nihil ad efficiendum, aut prohibendum, invalido, fiat.

*Deum si-
ne præde-
termina-
tione, esse
rectorem
universi*

Scit omnes eventus, immò semper præsentibus sibi spectat: & noscit: neque huic inspectioni, & notitiæ, officit quidquam, libertas humani arbitrii. *Vult* deinde quædam fieri: quædam *permitit* quandoquæ: & *operari sinit causas secundas*, prout earum condidit naturam: *nempe liberas liberè agere: sed ipso non invito: alioqui non agerent*: Ita neque hîc, eum impedit libertas humana. Potest denique omnia: etiamsi liberos homines creavit. Velle enim illis, liberum dedit: efficere ac præstare quæ voluerint, sua gubernatione circumscripsit: suâquæ omnipotentiâ (salvâ agentium libertate) omnia ad finem dirigit, destinatum. Neque prædeterminatione, id est coactione voluntatis, opus habet:

habet: suppetunt abundè media imple- *Esse item*
 di, vel impediendi effectus. Quòd verò *primam*
 argutantur, de influxu *causæ primæ*; *Prio-* *causam.*
ritas hæc, sita in eo, quòd ab illâ essentiâ,
 vis, & conservatio promanet, *causæ se-*
cundæ. Deinde, quòd causa secunda, fi-
 ne primâ nequeat operari: potest verò pri-
 ma, (quamvis ut plurimum non facit;) *Et princi-*
 sine secunda. Tertiò, quòd causæ primæ *pium*
 concursus, est etiam *generalis*: secundæ, *justifica-*
particularis tantùm. Prior ergo exinde, *tionis.*
 potiorquè erit, causa prima. Sed hoc ni-
 hil impedit, quò minùs causa secunda,
 naturam quam accepit, retineat: &, si
 necessaria est; agat necessariò: si libera;
 liberè. Quod verò attinet *principium Ju-* *Et princi-*
stificationis, hoc à Deo esse certum est: *pium*
 & sine gratia auxilioquè ejus, nihil pror- *justifica-*
 fus boni hominem posse, omninò profi- *tionis.*
 tendum. Nempe, Deus vult omnes sal-
 vari, etsi non omnes salventur: Quòd
 autem salventur quidam, salvantis est
 donum: quòd pereunt, pereuntium me-
 ritum. Assensus gratiæ potissimùm à Deo:
 dissensus est à nobis: aut potius nec est:
 cùm peccatum, seu hic dissensus, propriè
 nec subsistat, nec sit. Ut enim *tenebræ*,
aut silentium, (scitè hoc Lipsius) *non ag-*
noscentur esse; nisi *absentiâ contrarii*, ita &
 illud. Privatio tantùm est, id est *deliquium* *Nos verò*
boni. Hac igitur ratione, ut principium *sine illo*
Ju- *perire.*

Augustinum non docuisse prædeterminationem.

Voto & preceione clausula imponitur.

Justificationis gratiæ attribuimus, ita Prædeterminationem, quæ principium damnationis esset, à Deo removemus. A quo solo salus, à nobis solis, perditio. Postremum est, de Augustino, quem patronum causæ suæ, assertoremquè, gloriantur. Sed ille, cùm tam Libertatem arbitrii, quàm auxilia gratiæ, contra hæreses tutatus sit; ut concedam, dicta quædam, in calore ut fit pugnæ, & contentionis, protulisse; quæ separatim lecta, trahi in partem possint; ita nuperâ multorum diligentia, satis superquè ex ejus scriptis demonstratum est: illum, Prædeterminationem hanc novam, nunquam docuisse: nec talem fuisse ejus in hoc argumento sententiam. Ut verò huic quæstioni, finem imponam; quoniam patet, *sine auxilio gratiaquè Dei, nos malum tantum, id est, nihil posse*: Ideo spem totam boni operis, in illo collocare, ab illo *opem* agendi, ac perficiendi petere, *quæ demum rectè egerimus, illi soli adscribere, tribuerequè debemus*.
 Fac igitur ô Deus, ut gratia tua, in nobis, culpâ nostrâ, vacua non sit: & præcepta hæc Probitatis, quæ te inspirante dicta sunt, te Adjutore, ad tuam gloriam exactè impleantur.

APPENDICIS VICE.

Monita quædam ad Probitatem retinendam pertinentia.

SED in libri hac clausula, addenda quædam monita supersunt: quæ in Contextu & serie tractationis inferi vix commodè poterant: cùm tamen ad recentitas Probitatis partes, apprimè facere videantur. Meritò itaque illis hunc librum consignabo.

Primò ergo, ad *Anamartbisiã*, unice Impeccantiam, pertinet, sacrum illud dictum: Memorare novissima, & in æternum non peccabis. seu fugã vitiorum, Novissima verò hæc sunt: *Mors* assiduò veniens, non longè remota, certa eventum, incerta tempore: ideoquè semper expectanda. Non est enim, ut diem rectè *Primum* peragas, nisi illum ut ultimum existimes. *monitum* *memoria* *novissimorum.* *Mortis.* Omnem itaque tibi supremum diluxisse *Judicii.* puta. Deinde: cogita, *reddendæ rationis,* omnium quæ egeris, dixeris, cogitaveris, certam & *præstitutam diem:* toties eloquio Dei promissam, ac ingeminatam. Postremò: *Premii* *aut pœnæ* expende, *aut pœnæ* *magnitudinem:* & spem ejus metumquè: prout merueris. Horum autem vivâ recordatione, non censeas reddi vitam terrore turbatam, *Vita hinc* *emenda-* *tio, &* *quies.* anxiam tristitiã, & negotiorum ac omnis actionis ut superfluxæ incuriosam: Quinimo tranquillam potius, quâ

ad portum & quietem veram ferimur: Terroris expertem & vacuam: dum nempe ille timorum maximus, haud urget, lethi metus. Emendatam denique: quippe sedulam boni operis & meriti: & exinde lætam semper.

Alterum impeccantiæ remedium, cogitare, *præsentem tibi semper, & cuncta videntem adesse Deum.* Fastidit hoc & averfatur apud Ciceronem Epicureus: dum conqueritur, impositum Cervicibus nostris sempiternum Dominum, omnia advertentem, quem dies & noctes timemus: Sed non *Christiana nostra Philosophia, cui initium sapientiæ est timor Domini:* firmum nempe peccati, & temerandæ conscientiaæ frenum. Illud verò non potest haberi, nisi firmiter agnoscamus, præsentem nobis Deum. Agnoscimus ergo, scimusquè, quòd *non ita nos ambiat, undique, & impleat aër, ut ille.* Imminus enim non esset, ni ubique esset: ni operi suo & circumfusus, & inditus, extralud, & intra. Itaque *in illo vivimus, movemur, & sumus.* Ideoque omnes animi ac cogitationis recessus, pervadit: ac penetrat: & tacita quamvis, loquitur illi voluntas. Cùm itaque solus fueris, *cùm fores clauseris, ne putes te esse sine arbitro.* Videt te enim, & aspicit præsens Deus. Sancti in Deo, & Angeli, testes intendunt

*Alterum
monitum
præsentia
Dei.*

*Qui nobis
adeft,
& inest.*

*Et aspici-
cit nostra.*

dunt oculos. Deo verò spectatore, & olim ^{Ideoquè}
 Judice, & Vindice, tum verò tot testibus ^{eo coram}
 coram, quanta esse debet non dicam vere- ^{non pec-}
 cundia, sed abominatio etiam, terror ^{candum.}
 horrorquè peccandi. Altè id ergo defiga-
 mus in animo, in Conspectu Dei, Ope-
 re Verbo, Cogitatione versemur: κ \dagger Et invi-
 άορατον, ώς όροντες, έκαρτερίσαμεν. ^{sibilem,}

Tertium Probitatis retinendæ monitum, ^{tanquam}
 & salutare velut Antidotum, censeo: ^{videntes}
 quod vocare solemus *Examen Conscientiæ*. ^{sustineã.}

Quo velut in numerato habemus, ^{Monitum}
omnes animi: ad exemplar ejus; qui dixit: ^{tertium}
Anima mea in manibus meis semper: ut ^{Examen}
 nempe ob oculos posita spectataquè quo- ^{conscien-}
 tidie emendatior esset. ^{tia.}

Quemlibet itaque
 diem scrutemur. Commotionum, quò
 nos ducant, quantum raptent, & modum
 & finem, in nobis speculemur. Quæ vi- ^{Quo vita}
 tia magis infestent, ac urgeant, expendatur ^{judicatur}
 mus; & huic fini *facta, dicta, cogitata* ^{& corri-}
remetiamur. ^{pitur.} Causam omnium, coram in-
 terno conscientiæ Judice dicamus. Et quia
 hoc arbitro nemo nocens absolvitur; pœ-
 nam etiã *pœnitentiã* sumamus, donec
 exercitatione istã sanetur, quidquid cor-
 ruptum & pravum fuerit.

Verùm, quia Judicium hoc, quod de ^{Quartū}
 Nobis ipsis instituimus, sæpe depravat, ^{varia ad-}
 semper se insinuans amor sui: qui conni- ^{monitio.}
 vere quemque ad sua vitia facit; usu verò

compertum, in aliena nos cernere acutiùs; Ideo quartum monitum, magno præsidio ad parandam omnium commotionum eutaxiam & virtutum exercitium erit: Testem aliquem, & Inspectorem, imò Censorem bonum & prudentem, eligere: cui nos aperiamus: & revelemus. Nam, si est aliquid, (ut inquit ille) quod ex viro bono, vel tacente proficias, quantò magis docente, instruente, admonente? Elige itaque, qui tibi blandè, temperanter, non affectu sed iudicio, munus hoc amici monitoris exercent: deinde moneri ab eo ne detrectes, nam alioqui *αὐθέρησι*, *ἀδεπαῖσιν*. Cæterùm vel hinc eximius non corpatet fructus: & præstantissimum veræ probitatis remedium ex instituto Religionis Catholicæ: quo *confitemur alter alteri peccata nostra: & conscios facimus Conscientiæ nostræ: non modò monitores, sed omnino Iudices*. Sed hac de re suo loco, nempe libro qui de Pietate.

A viro bono.

Qui ad hoc eligendus.

Non monitus, non correctus. Confessio Catholica etiam huic fini.

Quintum monitum. Exercitium virtutum. Præceptis addendâ exercitationem.

Quintum ultimumq; monitum, idquè ad *eupraxiam* propriè pertinens est. Ut non in præceptorum cognitione tantùm sistamus: sed illa ad usum etiam aptemus: transferamusque. Cùm enim nulla ars & artificium solis constet præceptis: sed addi exercitatio debeat, quæ omnia evincit perficitquè; certè & sapientiæ, quam artem bene vivendi quispiam dixit, adhibenda

benda *ἀσκησις* est : quæ illam demum con-
 summatam reddat. Præclare enim uttatio, Exerci-
 multa Epictetus dixit : Peccari à Philoso-
 phiæ studiosis , quòd dogmatum demon-
 strationem potissimùm inquirant , usum
 verò illorum insuper habeant. Exempli
 causa : si ponatur dogma , non esse men- Nec dis-
 tiendum ; causa inquiritur dicti : & de- putare
 monstratio mandatur memoriæ : res ipsa oportet.
 non impletur. Itaque mentimur quidem,
 inquit : quamvis interrogati , cur non sit
 mentiendum ; Causam in promptu ha-
 beamus. Ergo non in cognitione tantùm,
 & indagandi labore , nec in differendi pe-
 ritiâ ponenda est opera : sed facta omnino
 addenda : inquè illis potissima profectus
 ratio collocanda. *Non enim ingenium exco-*
lere oportet , sed animum : non solertiæ lau-
 dem aut oblectationem captare ex studio
 sapientiæ , sed fructum : qui nos expertes
 vitiorum , Commotionum arbitros, Vir-
 tutum compotes , Temperantes inquam, Sed vi-
 Justos, Fortes reddat. Frustra alioqui no- vere.
 titia præceptorum , si de virtute locuti,
 vitia sectemur. *Frustra Probitas , quæ in-*
tra verba tantùm consistit. Non enim Au-
 ditores legis , ac periti ejus interpretes,
 sed factores operis , officium implebunt :
 ac præmium consequentur.

L I B E R
O F F I C I O R U M
S E C U N D U S.

De Charitate.

Nsistendo factæ divisioni Officiorum, postquam ea differui, quæ ad Probritatem putavi pertinere; aggredior *Officia Charitatis*: eum invocans, qui Charitas ipsa est: ut veram ejus arcanamquæ vim, aperiam mortalibus, ac instillem. Hanc itaque

Definitur Charitas. ut novâ, nec hæctenus usitatâ methodo, ac ratione explicem: primùm ita definiam.

Charitas, est propensio animi erga proximum, benigna. benigna: benevola: benefica. Benigna imprimis: nempe, *judicium & sensum de proximo*, quàm maximè bonum, retinens: cuncta ejus, *vel probando: vel tolerando: vel amanter corrigendo.*

Benevola in apprecatione, voto, studio ut bene illi sit: & dum est, gaudio: & congratulatione. *Benefica* denique: libenter & copiosè opitulando necessitatibus ejus: id est, opera, ut vocant, misericordiæ, promptè erga illum, & largiter exercendo.

Debita à communi ortis. Debita verò prorsus humano generi: quòd uno parente satum, cognationem agnos-

certe

cere meritò debet: & ex illâ mutuam habere amorem. Etenim, cùm non animalia modò, ejusdem speciei congregentur, conciliante natura; sed inanimata quoque, & sensu carentia, conjungi quodammodo appetant; idquè pondere, sympathy, ac propagine testentur; Quantò magis id homini conveniet, cui non alia natura, quàm ratio est? ut nempe sui generis societatem quærat: concordiam appetat: commune norit bonum: impleat officium: id est, mutuam exercent charitatem.

Amare certè & amari, itemquè sibi mutuò prodesse, natura suadet *Nature ductu.* exigitquè: Eique obsequentem hominem, homini non posse nocere, apertum est. Nam si noceret: aut id putaret non iniquum, aut non pejus, malis corporis & fortunæ. Si primum: quid cum eo differas (inquit Cicero) qui hominem ex homine tollit? Si alterum: erraret in eo, quòd ullum malum, gravius malo animi putaret. Naturalis ergo Amor & Amicitia. Contra Naturam verò, *ἀφιλία*: divisionis, discordiæ, & demum interitus parens. *Amoris vacuitas.*

Quodsi Charitas, vel ipsius naturæ & *Et denique jussu Dei.* rationis ductu, homini propria: quantò magis jussu Dei? Hoc mandatum ejus primum, & maximum, ut illum diligamus toto animo. Suppar autem ei alterum, ut proximum. Suppar inquam: *Justi*

Justi namque experimentum est unicum, actio cum proximo. *Non enim amare Deum potes, quem non vides, si proximum odisti, quem vides.* Et si Deum verè amas; nempe bonum tuum; necesse est, ut ames proximum: qui æquè tecum ad amandum eum factus est. Nam quæ tertio congruere tenentur, inter se congruant necesse est: Amorem ergo Dei, Amor proximi necessariò consequitur.

Itaque exactè habenda est.

Diligamus itaque invicem. Nam plenitudo legis, dilectio. Quam nisi habeam, (inquit Apostolus) nihil sum: nihilquè profunt reliqua virtutum officia. Et cum à Discipulo Christi peteretur, cur eam toties ingeminares; quia præceptum Domini est, inquit: & si solum fiat, sufficit. De hac igitur libro hoc agam: & quâ ratione exactè præstari possit; tribus Capitibus ostendam.

C A P U T I.

Qualis Charitas in statu innocentiae fuisset: & quoniam tam exacta post peccatum haberi non potuit; ex illius defectu, de origine Furis.

Causa adfertur cur inquirenda est charitas primitiva.

DE Charitate dicturo, operæpretium imprimis videtur indagare: qualis Virtus ista fuisset, in sua Origine, & velut fonte, id est, in statu innocentiae. Cùm

Cùm nempe homo, nulla labe infectus, imitator fuisset divinæ bonitatis: eam erga proximos exercendo. Operæpretium hoc inquam inspicere: quò in statu hoc, multifariam vitiatæ Charitatis; primitivam illam, quàm maximè æmulemur: ut ex defectu ejus ortum Jus, ad illam, quoad fieri potest, revocemus: aptemusquè. Dicam igitur hoc Capite tria. *Tripartitò ostendam statum Charitatis primitivæ. ta capitis* Deinde deducam illam *talem post peccatum divisio.* *subsistere non potuisse.* Tertiò illam, *inducto Fure, sarcire,* ac reparare, necessarium fuisse evincam.

PARS CAPITIS PRIMA.

De Statu Primitivæ Charitatis.

COgitanti itaque *de Primitiva Charitate*, in mentem primùm venit: illam, *Charitas primitiva* tres dotes, quibus & perficeretur, & conservaretur, necessariò habituram fuisse. Nempe, lubentem inter se *æqualitatem*: Rerum omnium *Communitatem*: Omnis oneris à se vicissim exigendi *Immunitatem*. Optimè enim Charitas mutua retinetur, primùm inter pares: deinde nihil ut suum usurpantes: postremò nihil à se vicissim velut debitum requirentes. Paritas seu *Habuisse* *æqualitatem.* *Æqualitas prima genitrix Charitatis.* Cùm *tem.* namquè naturaliter se quisque amet; ideo & *sibi*

sibi similem : id est parem & æqualem. *Nam in illo seipsum.* Unde illud : quòd Amicitia pares aut accipiat , aut faciat.

Communitatem.

Communitas deinde , altera ejusdem origo. Cùm enim præcipua dissidii causa esse soleat , à pluribus usurpatio ; rei alicujus , quæ pluribus non potest sufficere ; ideo inductâ Communitate , & provisâ cunctis æquali sufficientiâ , (quæ necessariò fuisset in communi vita)

Immunitatem.

Charitas facile constabit. Immunitas denique auctrix Charitatis erit. Quia gravis & servilis , ideoquè odiosa est , exactio debitæ obligationis : quâ sublatâ , Charitas manet , sponte ac liberè supplens , quod extorquebat obligatio.

Ea dotes faciles innocentiæ.

Porro triplex hæc dos Charitatis , facile in statu vitæ innocentis , haberi potuisset. Nam *Æqualitas* manasset : primùm *ab Æqualitate Conditionis* , quâ creti furnus : & per quam , omnia habuissimus æqualia : Deinde *ab eximia quadam bonitate* : quæ non permisisset , viribus parare potestatem : quæ naturaliter cuique in se tantum est , eaque libertas vocatur.

Quòd in singulis ostenditur

cùm *sibi quisque adultus ad omnia suffecisset* : (prolem enim teneram excipio) opus non habuisset alieno obsequio. Communitas item omnium rerum , facile constitisset. Nam occupatio , & dominium , & possessio , inutilis prorsus foret : cùm eam suffi-

sufficientia, & parabilitas rerum, sponte
 provenientium, superfluam fecisset. De-
 nique Immunitas mutua foret: & extor-
 sio obligationis necessariò cessasset. Cùm,
 ut alter alteri munifex esset: nec ullius ne-
 cessitas egeret: nec quisquam exigeret:
 sed voluntati tribuentis relinqueret. Quan-
 quam nec tribuere opus foret: cùm in
αὐταρξία cujusque, benevolentia tantùm, Sui suffi-
 vix beneficentia, locus esset. Et hic fu-
 cientia.
 turus fuisse videtur, status exactæ ac con-
 Itaque ut
 summatæ Charitatis. In quo, lege, aut
 scripto
 scripto jure opus non fuisset: cùm sine
 jure opus
 non fuis-
 set.
 malâ libidine, & concupiscentiâ, eoquè
 fine pœna, aut coercitione, agere po-
 tuissent.

PARS CAPITIS SECUNDA.

De Impossibilitate Primitivæ Charitatis.

COrrupto verò, per peccatum primi
 Parentis, genere humano: nullo mo-
 do, ejusmodi Charitas, potuit retineri.
 Nam in pœnam peccati, invasit Nos, pri-
 mum *Infirmitas*: dum pulverem Nos ef-
 fe; facilem dissipari, primo Parenti à
 Deo dictum, & simul factum est. Deinde
Indigentia, dum ab eodem sterilem alendis
 Nobis terram, spinas tantùm & tribulos
 suapte germinantem, accepimus. Postre-
 mò *Labor accessit*, cùm in sudore vultus,
 pane vesci, jussi & damnati sumus. Hæc
 tria

*Hac di-
etas dotes
sustulere.*

tria verò Æqualitatem exuere, proprietatem quærere, obligationem pacisci, cöegerunt.

*Sed sub-
venit in-
firmitati
potestas.*

Etenim ad *auxilium Infirmitatis*, necessariò *debilioribus* ferenda: *validioribus* verò ad *maiores commoditates*, viribus paranda: & ne privatim parta, *nimiùm excresceret*, tandem, consensu, Civitati deferenda fuit potestas. Tollenda verò Æqualitas, per quam Charitate cessante, nec hospes ab hospite tutus, nec sibi sufficiens quisquam erat.

*Indigen-
tia domi-
nium.*

Deinde: Cùm etiam *non sufficerent* nobis, quæ ad usum vitæ pertinent, ea verò, naturæ seipsam conservantis ductu, *acquire quisque sibi mallet, quàm relinquere alteri*: In communi omnium Indigentia, *ad occupationem ventum est*: ut quod quisque primus manu apprehendisset, vel pede calcatum limite signasset, id ei, eripere alteri, fas non esset. Ita necessariò Communitas, (aucto præsertim genere humano, & non habente sufficientiam) paulatim sublata, rerum omnium, quæcunque occupari potuerunt.

*Laboris
obligatio
seu opis
alienæ
exactio.*

Tertio denique: Quia *labor gravis, & onerosus* nimiùm erat; nec suus cuique sufficiebat; *obligatione varia*, ad operas præstandas, fructus ex iis tribuendos, ac communicandos, se mutuò obligare, ac *obstringere, & promissa, pacta, Contractus,*

ctus, exactè exigere, necesse fuit: Immunitate sublata. Præsertim cùm etiam conjunctim, & in commune laborem impendere non minùs grave foret. Nam opera in rebus parandis, & usus in consumendis par omnibus esse debuisset: quod deficiente Charitate fieri non poterat.

Ad hanc corporis miseriam, quæ Charitatem illam Primitivam, ægrè permittit retinere, accessit illa, quæ animum *corruptit, triplex Concupiscentia: auxitquè* Ex concu-
piscencia
Charitatis
noxæ. immensùm *impedimenta, mutue dilectionis.* Per hanc etenim, non contenti homines, necessitati subvenire; ultra ejus exigentiam, appetiêre inania, & superflua, id est mala. Illecebras nempe Corporis, blandimenta fortunæ, & inanis gloriæ, fastus, & elationis varia nutrimenta: quæ fat, retegendo vitia, quibus scatet genus humanum, recensui. Ita Avaritiâ præcipuè, & Ambitiô Charitatem sustulit: Et fere
interitus. *rupit concordiam: vim & bellum intulit: & exinde Æqualitatem, Communitatem, Immunitatem penitus extinxit.* Quæ non extinguenda omnino erant, sed ad certum modum & temperamentum, reducenda.

PARS

PARS CAPITIS TERTIA.

De necessitate Juris scripti, ad Societatem Civilem (cujus origo ostenditur) retinendam.

*Jus institutum re-
paravit
Charitatem.*

Facit ergo hoc & præstat Juris scripti institutio. Quæ necessariò subsequi debuit, *potestate, & obligatione introducta.* Nisi enim hæc jure temperata essent, perpetuum diffidium, bellum, & dissociatio generi humano imminebat. Si enim liberum cuique fuisset, subjugare quos vellet, occupare quæ vellet, adstringere quocunque modo vellet, vi & armis omnia agerentur. Cùm præsertim par quoque libertas esset, renitendi & resistendi, & fas tam propulsandæ violentiæ, quàm inferendæ. Itaque æterna semper odia mortales gererent, nec coeptus unquam cederet ex animis furor, & arma fortior ac felix teneret, infelix verò ac victus studio ultionis nova compararet. Ac denique ferina vita & belluina rabies, & interitus Societatis, inter homines, jure non constituto esset.

*Alioqui fera vita
hominum
fuisset.*

*Societatis
civilis or-
tus, pro-
gressus,
& con-
summatio*

Porro Societatis origo, est, *mutua sui Indigentia: illitium sermo: initium proles: progressus familia: consummatio Civitas: ejus autem anima Jus.*

His inquam gradibus crevit forma Civitatis,

vitatis, & hinc petenda est intima ejus ^{Causam}
 causa. Quia enim mutuæ opis Indigentia ^{habet In-}
 inter nos evidens erat; (Cum uti supra ^{digentiã}
 dixi, infirmam, omni præsidio destitu- ^{mutuam.}
 tam, rerum externarum egentem, con-
 ditionem fortiti sumus) Ideo nisi com-
 muni ope ac viribus fulciremur, interire
 nobis necesse foret. Quemadmodum au-
 tem membra singula, varia functione ac
 ministerio, usui & commodo sunt toti
 corpori: Ita diversa multorum officia,
 munia, operæ, artes, labores in commu-
 ne Societati consulunt: se vicissim juvant:
 & Socialem vitam, omnino expetibilem ^{Instru-}
 faciunt. Præsertim verò cum accedat, ^{mentura}
 non aliã causã, quàm colloquii & conver- ^{ejus ser-}
 sationis datus nobis sermo: quo ad Con- ^{mo.}
 sociationem & commercium allicimur,
 alioqui frustra eo instructi, à Natura seu
 Deo. Hinc & literæ inventæ, quibus, ab-
 sentibus etiam, immo & posteris loqui-
 mur, & memoriam majorum retinemus.
 Conamurquè earum beneficio, velut
 præsentem conjunctosquè habere, qui e-
 rant, & qui fuere. Tanta est consociatio-
 nis appetitio. Initium Societatis Prolem ^{Initium}
 feci. Etenim conciliante naturã, prima ^{sumit à}
 est inter Parentes, & Natos, caritas. Ea ^{prole.}
 verò jubet, quod genitum, fovere, cu-
 rare, educare. Incipit itaque exinde, ho-
 mo non solus esse: nec sui tantum curam
 gerere,

Unde Fa- gerere, sed Societatem inire, è qua, pro-
milia. dit Familia. Quæ ex Matre, Patre, Filio,
 & Servo constat & domum, variè aucta
Et demùm facit. Deniquè ex Confociatione Familia-
Civitas. rum, Vicus, Oppida, Urbes, ex illis
 verò mutuo fædere vinctis, & communi
 rectore, ac formâ certâ summi imperii
 constitutis; Magna illa unius populi Ci-
 vitas ortum habet. Cujus animam dixi
 jus esse. Ut enim eo fruamur, violentiæ
 ac injuriæ securi; multitudo, in unius
 populi corpus, coaluit.

Jus ad *Jus verò*, (prout rectè divisit, si factæ
personas divisioni institisset, eamquè sensu alio po-
est pote- fuisset Justinianus:) *vel ad personas perti-*
stas. *net, vel ad res, vel ad Actiones.* Personis
Ad res respondet *Potestas*: rebus *dominium* seu
dominium possessio: *Actioni Obligatio.* Hæc tria,
 inquam, ad certum modum jus redigit,
Ad A- ordinatquè. Ita ut & sarciri possit Char-
ctiones *tas, societasquè retineri: & nihilominus*
obligatio. ad conservationem sui sua cuique constare
 commoditas.

Has par- Hasce autem humani juris partes, spe-
tes juris ciesquè, introductas, ut ostensum; ne-
saxit cessitate ipsa *comprobarvit Deus præscripto*
Deus *Decalogi* Hebræis quidem tantùm primitus
Decalogo dato: Sed etiam & Christianos meritò
 obligante. quippe cùm socialis vitæ vim
 totam exactè contineat. Nam post capi-
 ta, quæ *ad Deum & pietatem pertinent;*
 pri-

primum nempe & tertium; reliqua recensitas juris species evidenter complectuntur. *Ejus præcepta ad potestatem pertinentia.*
Ad potestatem enim refertur imperatus *capite quarto honor parentum: id est majorum superiorumque*; & qui nostro bono & commo nobis præfunt: omnes enim hi merito vice parentum habendi: debeturque iis ex hoc præcepto, veneratio & obsequium. Deinde eodem pertinet, & *prohibitio occidendi, capite quinto*. Nam dum vis iniqua arcetur, & violenta potestas contra fas usurpata vetatur, hoc ipso legitima constituitur. Quinimo & *adulteria capite sexto ideo vetita*, quia per illa naturalis potestas (de qua mox) violaretur: ac interiret. Hæc sunt quæ potestatem spectant. *Ad dominium verò & possessionem firmandam, furta prohibentur & alieni omnis concupiscentia: capitibus septimo, nono, & decimo. Denique ad obligationem stabiliendam, capite secundo, sancitur juramenti religio: dum vanum seu irritum vetatur. Tum verò octavo fides & veritas, id est fundamentum sponsionum præcipitur: dum falsidicum testimonium prohibetur. Atque ita tota, quod Ob tantam auctoritatem teneri hoc jure.*
 juris humani ratio, divina auctoritate constituta firmataque est: & tabulis illis (ut Tertullianus loquitur) coelestis edicti, & sanctissimæ legis sancito, potestas, dominium, ac obligatio appro-
 F ba-

pro-
 ilio,
 ucta
 ilia-
 illis
 nuni
 perii
 i Ci-
 dixi
 ntia
 nius
 actæ
 o po-
 erti-
 onis
 feu
 ria,
 git,
 mari-
 inus
 tare
 spe-
 ne-
 ripto
 litus
 eritò
 vim
 api-
 ent;
 pri-

bata. Ideoque meritò teneri nos hisce vinculis oportet, quæ necessitas invexit, Deus probavit, & Juris institutione retinere, certo modo, ac ratione injunxit.

C A P U T I I.

Ostenditur quid sit Jus, & quotuplex, & quales esse inter homines debeant, recensita ejus partes, & Species.

Definitio Juris. **P**Atet apertè ex antecedenti Tractatione, *Jus* ita commodè definiri posse: ut sit *Regula conservanda inter homines Charitatis*, seu Societatis: idquè post introducta in usum ea, quæ ei repugnare videntur.

Origo ab æterna Dei lege. Hujus Regulæ fons est & origo, Verum: quod inest Divinitati, velut lex quædam æterna & immutabilis *Recti ac boni*: à qua tota Juris ac Justitiæ natura manat ac derivatur. Partim enim æternam legem hanc, ejusquè rationem, Deus, naturæ rationali, dum eam crearet, indidit: (alioqui rationalis non esset, si rationis istius expertus esset:) unde fluxit illa ante peccatum nobis infita, & post peccatum non penitus extincta, Notio, eorum, quæ naturæ nostræ conveniunt: Exinde verò ortum, quod vocatur *Jus naturale*. Partim voluntario sancito nobis promulgavit: unde *Jus Divinum*, quod vocant *Positivum*.

Quæ partim nobis infita.

Partim promulgata.

vum. Cui inest quidem eadem ratio, sed non expressa, & supremi justissimique Conditoris voluntate velut tecta; cui jus est, ita sancire quædam, ut sanciti sui ratio non reddatur. Ejusmodi verò Jus; aut ipsemet dedit Judæis per Moysem, & Nobis in Christo: aut vicariæ suæ potestati reliquit: cui ligandi quidvis, ac solvendi, facultatem concessit: cum rati habitionis promisso. Unde Jus Ecclesiasticum seu ^{Partim} Canonicum. ^{constitu-} Partim denique permittit ^{tione hu-} eandem æternam legem exprimere hu- ^{mana,} mana Constitutione, (quæ ut sit justa, ^{Dei per-} conformis illi, aut certè nullo modo con- ^{missi, ex-} traria esse debet:) inde verò est ^{pressa.} Jus Hu- ^{manum.} Quod vel usu, & consuetudine, nationum receptum, *Jus Gentium* nominatur: vel legibus cujusque populi seu Civitatis descriptum; *Jus Civile* dicitur.

Totum verò hoc simul sumptum, ali- ^{Et ali-} quid homini posse, habere, agere, aut ^{quid ve-} *vetat*; *nempe illicitum*: aut *permittit*; *nem-* ^{tat, per-} *pe licitum*: aut *præcipit*; *nempe debitum.* ^{mittit, ju-} *bet.*

Quanquam si propriè loquendum est, quod *vetatur*; *nefas*: quod *permittitur*; *fas*: quod *jubetur*; *jus* est.

Hac origine ac partitione Juris demonstra-
strata, superest, ut cum superiori capite
ostenderit: quod tria hæc; Potestas nem-
pe, Dominium & Obligatio, necessa-
riò quamvis introducta, imò & Divino

approbata edicto, adversarentur tamen Charitati, nisi Jure temperata, & ad certum modum reducta sint; Superest inquam, ut modus hic circa singulas hæc partes explicetur, deinceps: & ex illo *liciti, vetiti, jussi denique*. tota ratio, ac regula statuatur. Sit itaque.

PARS CAPITIS PRIMA.

De Potestate prima Juris Specie.

Necessitas inter homines potestatis ostenditur.

Regi & regere.

POST sublatam Æqualitatem, quæ (ut superius ostendi) in statu corrupto manere non potuit, *Potestatem certatione constitutam*, hominis in hominem fieri ἀρχὴν ἢ ἀρχοῦσα; necessarium omnino fuit. Causa est: quia nec sine Societate homo sibi sufficiebat, nec Societas retineri potuit, nisi quidam regerent, quidam regerentur. Nam *cum & Æqualitas constare non posset; & omnes imperare mallet, quam parere;* non Societas tranquilla, sed certamen continuum fuisset de principatu; *nisi illud, aut natura, aut vis major, aut consensio finivisset.* Quæ tria triplicem fecerunt Potestatem. Prima est *naturalis & Necessaria*, in Uxorem, prolem, ac naturâ, regiminis indigum: Altera *violenter acquisita*, in servos: Tertia *sponte concessa, & delata imperantibus.* De singulis consueto compendio dicam.

Eaque triplex esse declaratur.

De

De Potestate Naturali,

POTestatem Naturalem, In Uxorem con-
 fert primum *Jus naturæ*, quod jubet
 præstantiorem sexum, firmiorem, for-
 tiorèquè, sequiori, infirmiori, & im-
 becilliori præesse. Idem *Jus Divinum*
 præcipit, dum sub potestate Viri, fæmi-
 nam constituit. *Jus demum humanum*
 & consuetudine, & lege, id implevit.
 Uxorem ergo decet dirigere, sed simul
 & diligere. Nam imperium hoc amoris,
 & Charitatis esse debet: nempe erga com-
 parem, thori & vitæ fociam, castam,
 probam, viri, liberorum, domus stu-
 diosam, ac sollicitam: *quæ si talis non est,*
sæpe vitium ex eo mariti. Prudens certè, re-
 get eam leni fræno: retinens ac procurans
 maximè concordiam, nempe Matrimo-
 nii, & ornamentum: & suave ac unicum
 condimentum. Qui verò magni hujus
 Sacramenti status, conditio, obligatio,
 quæ conjugales leges, quamvis hoc loco
 facilè potuissent recenseri; tamen quia
 cuncta hæc, usu tot scriptorum trita,
 & apud eos obvia ubique habes, ideo
 meritò hic, ubi compendio studemus,
 omittenda.

Potestas
viri in fæ-
minam.

Sed blan-
da ut in
compa-
rem.

Quod do-
cebunt
Matri-
monii le-
ges.

Sequitur verò pars altera Naturalis Po-
 testatis, nempe *in prolem*: quam eadem
 natura propter beneficium genituræ, nutritio-
 nis,

Potestas
Parentiũ
in prolem.

nis, educationis parentibus confert: & ob
 auctoritatem ætatis ac senii conciliat:
Deus verò, sub pœna immaturæ mortis
 præcipit: *Fus* denique humanum ubique
 gentium retinet: Legibus verò olim Ro-
 manis severrimè, & ultra morem aliorum
 populorum, Emancipatione ad libitum
 Parentum data, & ante eam, non mino-
 re eorum in prolem, quàm in servos po-
 testate.

Officium Sed si ad examen rectæ rationis reduci
fili im- res debet, commodè ex Aristotele *tria li-*
puberis. *berorum tempora*, vir distinxit eruditus.
 Primum tempus est *imperfecti judicii*, quo
 planè sunt sub herili potestate: dum he-
 res, quoadusque parvulus est, nihil dif-
 fert à servo. Æquum autem, ut qui se
 regere nequit, regatur aliunde: conve-
 nientiùs verò non potest, quàm à Paren-
 te. Secundum tempus *Liberorum*, *cùm*
Adulti. *jam judicium illis ætate maturuit*, non ta-
 men sunt extra familiam. Tum subesse,
 debent arbitrio parentum, non aliæ eo-
 rum actiones; quàm quæ ad familiam
 momentum habent. Convenire enim de-
 bet pars cum ratione integri. Tertium
Emanci- tempus, *cùm jam extra familiam exeunt*:
pati. tum jam plenè sui juris sunt: manente
 tamen semper honoris & observantiæ de-
 bito, cujus causa perpetua est. Hæc ille.
 Itaque *Parentes debent liberis educatio-*
nem:

nem: ut nempe quod suscepere, tollant: *Officium*
 (nam exponere aut perimere nefas: quia *Parentis*
 non toti ab illis sumus, alienum autem non *erga filios.*
 licet perdere:) Alimenta præbeant: nam
 frustra tollerent, ni sustentarent. Et de-
 nique, quæ ad bene rectequè vivendum
 sunt, procurent, ac prospiciant, memo-
 res, non sibi illos tantùm, sed Deo, Fa-
 milia, Patriæ genuisse. *Parentibus* verò
debetur primùm *obsequium*, & semper
honor.

Ubi verò iis orbatur proles, eaque im- *Officium*
 matura, & quæ per ætatem tueri se ne- *Tutorum.*
 queat; Et rationis ipsius ductu, & gen-
 tium omnium instituto, locum obtinent
Tutores: id est (ut Jurisconsulti derivant)
 pupilli Tutores. Hi aut testamento dan-
 tur: aut proximiori adgnatione obve-
 niunt: aut à supremo Magistratu affig-
 nantur: cum potestate, quam apud Ju-
 risconsultos, unà cum officio descriptam
 habes. Est profectò functio, cum exa-
 ctè impletur; eximii sed admodum rari
 meriti.

Pars tertia Naturalis potestatis est in *Potestas*
 eos; quos Aristoteles vocat naturâ Ser- *in servos*
 vos: nempe tali ingenio præditos, ut re- *ingenio.*
 gi ac gubernari necessariò indigeant: &
 (ut cuidam dictum) * Domino opus ha- * *Etiam*
 bent. Talibus ergo ita præesse oportet, *ad Cura-*
 ut profis. *tores re-*
fertur.

De Potestate Acquisitâ.

Potestas servitutis acquisita. **P**otestas Acquisita, fit, prout dixi; vi majore. Quæ triplex esse potest. *Pri-* *acquisita.* *ma propria miseriæ* ejus qui necessitatibus vitæ adeo est destitutus, ut cogatur se tradere alteri ad perpetuam operam, pro alimento & tegumento. Altera est *Pæne* ob delictum capitalis, quæ commutari potest in servitutem. Tertia *justi belli*, dum hostis victus hac conditione servatur, ut serviat.

Ostenditur eam jurinatus non repugnare. Ejusmodi verò violentæ potestati repugnat quidem natura, si per se spectetur: nam per illam omnes sumus liberi: sed post introductum jus illud, quod faciendæ societati dixi esse necessarium, non repugnat. Nam non vetat naturalis justitia pacisci obsequio victum ab eo; qui ejus copiam & dominium habet. Nec iniquum, ut egestatem evites; præstabilem navare operam. Deinde cum tam ex judicio; unde pœna: quàm ex bello; unde captivitas: cum inquam utrobiquè, necis summa potestas sit licita; (prout id ostendam infra & demonstrabo:) utique licita erit minor: quæ est, herum esse ejus; cui vitam concesseris. Unde patet: non refragari legem naturæ, violentæ potestati. Lex verò divina, dum illam non vetat; permittit. Jus autem humanum,

Nec à Deo vetari.

num, eam auxit: ac longiùs produxit: Constitu-
tione hu-
mana au-
tam esse.
dum ex seruo natos, non melioris condi-
tionis voluit: & venundari eos permisit:
& quidquid acquirant, Dominis acqui-
rere decrevit. Isquè rigor excusabilis
exinde: quia & nece minor: & commo-
dior utiliorquè: tam ei, qui jus ejus ha-
bet, quàm qui ei subest. Cohibetquè & Idque
non iniq̃.
avocat à crebra cæde. Unde & à Christia-
nis diu retentus, nunc tamen remisit:
vitæ ac necis jure, ad supremam potesta-
tem revocato: & venundatione fere sub-
latâ: ita ut priscae illius servitutis, pauca
superfint vestigia: nisi fortè in Ethnicis
captivis: & *adscripticiis colonis: quos cum
terræ possessione vendere licet.*

In tantâ verò Dominorum in Servos Officio
Dominos
teneri er-
ga servos.
potestate, aut licentia, est nihilominus,
quod illis Domini debeant. Et primum,
ex admonitione Apostoli; *quod justum &
æquum est illis præstare tenemur.* Memo-
res, (ut idem ibidem dixit,) & nos esse
sub Domino: apud quem non est acceptio
personarum, & cui reddenda erit ratio,
debitæ, velut in conservos *Charitatis:*
quæ nulla inæqualitate exui debet. Cùm In pœna
magis fortuna nos impares faciat, quàm na-
irrogan-
tura. Itaque etsi Jus pœnæ in eos habea-
mus; tamen non immeritæ, sed ad præ-
scriptum regulamquè justitiæ: in privata Opera
imponen-
da.
& domestica jurisdictione exercendæ.

Peculio exigendo. Etsi nobis operam debeant; tamen non ultra modum exigendam: nec ejus oneris, cui non sint ferendo. Denique etsi, quid acquirunt, nostra esse possint; tamen quod suâ industriâ ac diligentia, sine fraude peculii paravere; durum & inhumanum est, eripere. In his talibus cogitandum: cum Dominis in Servos multos, nil ta non vetentur: tamen ut homini in hostem omnino liceant; naturam communem vetare. Ideoque merito, Domini, olim Patres familiae, Servi, familiares vocati. Partim ut illis invidia, & his contumelia, tolleretur: partim, ut iis nominibus moneremur, cibum eis & vestem, & quæ sunt non modo sustentandæ vitæ, sed etiam tuendæ sanitatis, præstare.

Officia servorum arga Dominos. *Servorum in Dominos officia,* exacto compendio, dixit & docuit Apostolus: dum per omnia obedire Dominis jussit: & non ad oculum servire, velut hominibus: sed ut Deo: quem nemo fallit. Ut nempe, quidquid faciunt, ex animo faciant, securi retributionis.

De Potestate Concessâ.

Causa potestatis concessæ, seu civiles. **P**otestas Concessa, nempe summi Imperii, explicanda restat: quam ad societatem retinendam necessariam esse certum est. Etenim quemadmodum singulos homines,

nes, in Familiam, natura & Jus redegit: ita singulas familias., in Civitatem coalescere, ratio necessariò persuasit. Singulæ namque Familiæ, cùm & ob infirmitatem majori consociatione indigerent; & ob inæqualitatem introductam, sine contentione & dissidio agere non possent; fieri omnino debuit: ut pactione certâ, unum veluti Civitatis corpus efficerent. Ratio inquam hoc persuasit. Per illam namque patet: quòd ea, quæ plura sunt, diversa sint: inter multa autem diversa, necessariò quædam contraria sunt: quæ autem contraria; sibi adversantur: & se vicissim oppugnant: quæ se autem oppugnant; se mutuò consumunt: & tandem pereunt. *Salus itaque multitudinis est, uniri.* Id verò non fit nisi aut Charitate, aut Imperio. Illa bonitate quadam consensum efficit: istud verò, eundem (a) metu exigit: continetquè. Sed quia Charitas Primitiva, qualis hic necessaria esset, non potuit (prout ostensum) in statu corrupto haberi; ideo imperio opus fuit.

Quam ipsa ratio demonstrat.

Hanc

(a) & (b) Aristocratico in statu, seu populari, si non numerice, animorum tamen ab unione, & concordia partium, unitas præstatur, eoque facile, qui regunt, consensu imitantur unitatem. Prout vero regentium ex consensu, inest, jubendi authoritas, etiam puniendi habetur potestas. Recte Aristot.

*Et Dei
sancitum
firmavit.*

Hanc à ratione ductam imperii necessitatem, non solum nobis in sevit; sed etiam effatu suo, vel suorum, firmam reddidit Deus: dum omnem potestatem à se esse; & illi omnem animam subiectam esse debere; & reddenda imperanti, quæ ei debentur; edixit: præcepitque.

*Triples
ejus sta-
tus seu
forma.*

Paruit ergo, & rationi, & duci ejus Deo, genus humanum: dum *imperium detulit; vel uni: vel Concilio: vel Comitibus.* In primo statu, unius jussa valent. In altero, paucorum consultatio ac decisio. In tertio, per suffragia omnium, majoris partis consensus. In singulis verò horum, æquè Jus summi imperii residet. Unde triplex forma Civitatis, quæ vulgo solet assignari: *Monarchia*, nempe, *Aristocratia*, *Democratia*.

*Maximè
probat
Monar-
chia.*

Nec prolixè disputare attinet, quæ illarum sit præstantior. Apertum est *illam præferri; quæ facilius efficit, ac præstat (b) unitatem.* Hæc enim, ut ostensum: causa est imperii: multitudinis subsisten-

Aristoteles in politicis. In republica, quod singuli præstare nequeunt, solent universi, hic suam, alius suam virtutem adfert, omnes utiles sunt: Plures enim, quorum singuli, boni non sunt, si convenient, paucis illis, virtute poterunt esse potiores. non ut singuli, sed ut omnes: sapiunt enim amplius multi, quam unus.

tia

tia: & Spiritus vitalis Civitatis. Ut sit igitur unum Reipublicæ corpus; unius animo regendum censeo. Nam (c) plures ut in unum consentiant; iterum egebunt Charitate: quam sublatam aut imminutam dixi.

Tria perfectum reddunt imperium.

Sed non est hujus, quod instituo argumenti, hæc disceptatio. Quæcunque forma Civitatis; bona: modò probè ac constanter Jus, Vim, & Facultatem summi imperii agnoscat: retineat: atque exerceat. Hæc tria, inquam, illam consummant: ac perficiunt: paucis à me explicanda.

Jus summi imperii, est arbitrium in personis, res, & actiones Civium: cui nunquam fas est refragari. Societas enim Civilis, uti dictum est, imperio continetur: summum autem imperium in eo situm; ut qui semel se atque sua ei subdiderent, semper pareant: & nusquam resistent. Quod enim resistere jure potest; majus; Cui nefas resistere.

(c) Tamen plures, nisi perfectè se invicem amant, suam utique amabunt rempublicam, in qua ipsi, & sui: Unde pullulat, regendi concordia, & consensus. Illud vero, non quo modo se, verum, quo modo populum, ac bonum commune amant, qui regunt, pensatur. Potior autem commodi proprii, quam populi, ut insit amor, sæveta Monarchiæ nota est, ac nevus: coque, pauci Regum boni: Paucis populorum bene.

aut

Quod ratione probatur.

aut certè par est : summum autem , si habet par ; non est summum. Ergo non erit imperium , id est suprema potestas : si ei resistere fas : sed sequetur Æqualitas , & ἀνάγκη : quæ non potest , extinctâ , vel imminuta Charitate , prout demonstratum est , haberi. Agnoscant igitur : nec obliviscantur unquam , supremi hujusce Juris , tam potestates summæ ; quam qui illis subsunt. Illæ : ne quidpiam ejus per incuriam amittant ; hi : ne quid per proterviam imminuant.

Impia si impium jubeam : parebo ? Primum , vide & jubeam. cave , ne sinistrè tale esse opineris. Deinde si verè sit , non facies quidem ; sed tamen pœ-

Pœnam nam potiùs subibis , quàm oppugnare aut potiùs evertere (d) imperium coneris. Mors enim non subeas. est tanti , ut ejus vitandæ causa , aut tollatur Princeps ; (vel magistratus) ; aut quæra-

Quam imperium evertas. tur mutatio : quæ semper ingentium malorum causa est. Tolerare igitur , est viri boni : medelam verò , Deo permittere : qui , cùm dominantibus etiam discolis , parere jussit ; jussi sui rationem facilè reddet expeditam : & quæ videntur mala , ad finem bonum rediget.

(d) Principem puta , Monarchico in statu : in Populari vero , Magistratum , vel Comitiorum instituta , quæ summæ potestatis locum habent , in omnes.

Vis

Vis seu, ut ita dicam, *vigor* quidam *Vis seu*
 imperii, sequitur: qui illud vegetum & *vigor ira-*
 robustum reddit: isquè *in consensu* *perii in*
obedi- *consensus*
tium situs est. Consensus verò hic, *et si*
obedi-
 jure debetur summæ potestati; tamen *tium.*
 quia non in arbitrio imperantium, sed
 subditorum residet; animus verò morta-
 lium naturâ & origine liber, facilè regi-
 men, odit, averfatur, contemnit: ideo
 arte quadam imperitandi opus est: ut lu-
 beat, profit, & denique necesse sit pa-
 rere.

Lubentia parendi paratur: si temperes,
 & moderere *Fus* illud summum, in per- *Obtinetur*
 sonas, res, & actiones Civium. *Cujus, si lubeat*
ut nunquam (prout monui) *oblivisci* oportet: *parere.*
ita non nimium meminisse: ne eo abu-
 taris: Id est, ne cum nihil tibi vetari pos-
 se videas, omnia facere, fas esse putes.
 Abusus enim talis, odiosum reddit im-
 perium: Dum sævities, personis seu vi-
 tæ: avaritia, rebus & fortunis: austeritas
 agendi, libertati infidiatur. Quæ quate-
 nus lenitate, beneficiâ, indulgentiâ, *Non sã-*
 temperanda; ut benevolentiam Civium *vo, non*
 confervent; & tamen necessaria supplicia, *avaro non*
 tributa, censuram retineant; sanè accu- *austero*
 ratè Lipsius explicavit. Lubebit ergo pá- *imperio.*
 rere: & odium noxium summo imperio
 minuetur: si id observes. Sciasquè *illud*
demum firmum imperium esse, quo obedientes
 gaudent.

Pro-

*Deinde si
profit pa-
tere,*

Proderit verò etiam, si imperii institu-
ti finis, qui est bonum & commodum
subditorum, rectè expendatur: & ad eum
cuncta referantur: sciantquè qui eo po-
tiantur, *se non suam rem agere, sed populi.*
Atque ita Rempub. administrent; ut ag-
noscant omnes, suam omnino salutem
curari. Ita, *quæ onerosa erunt; levia, si
proficua; videbuntur.* Et ut *ager medico,*
sic populus parebit imperanti: utroque salu-
tem, etsi per dura, quandoque & aspera,
procurante.

*Denique
si necesse
sit parere.*

Sed etsi hæc, summo imperio admo-
dum proficua sunt: non tamen continent
totam vim ejus: nisi adsit vis alia, & ve-
ra, quæ inviris etiam necessitatem paren-
di afferat: & obedientiæ patientiam in a-
nimis efficit subditorum. Id *partim inter-
nâ* quâdam ratione efficitur; *partim exte-
riori modo.* Interna velut *Vis est, Æstimatio,*
& admiratio imperantium: quæ duo, dum
imprimuntur mentibus subditorum; ve-
lut cogunt illos obsequi: nempe *præstan-
tioribus: melioribusquè.* Hinc *sata* majestas;
& ei debita veneratio: id est, vita, & ani-
ma principatus. *Externa* autem propria-
què *vis est, à metu:* qui *faciendus* omnino:
aut, cum interitu potestatis, *habendus est.*

*Quod ef-
ficat esti-
matio im-
perantis,*

Timeant itaque potius, quàm temnant.
Quod efficiet, ac præstabit, saluberrima
severitas: quæ pravum ac corruptum,
quod

quod fanari non potest, fecat ac urit.
 Hanc, ut securè ac tutè exerceas: profectò armatis viribus opus est. Opus tamen *Et metus*
 & moderatione: ut *quamvis metuant: ab imperante.*
non oderint tamen: sed potius ament.

Restat pars tertia, summi imperii: nempe *Facultas*
 pe *Facultas Civitatis gubernandæ: seu gubernandæ-*
administrationis publicæ exercitium. Istud au- *ditriplex,*
tem triplex est: nempe consulere Patriæ: &
consulta effecta reddere: deinde Magistratus
legere: & præmia largiri. Denique Judicia
 sine provocatione exercere: & pœnas infligere.

In consultatione vel *edicta temporaria* *Primum*
 promulgantur: vel perpetuæ fanciuntur *consulta-*
 leges. Per edicta: ordinatur & constitui- *tio in qua*
 tur quid sit è re Reipublicæ, quod pro- *edicta*
 videre ac procurare supremæ incumbit *promul-*
 Potestati, & huic fini rebus uti potest pri- *gantur.*
 vatorum. Legum condendarum facultas, *Leges*
 itidem summo imperio inest. Non posset *fanciun-*
 enim illud suo munere fungi, nisi corri- *tur.*
 gendis Civium moribus, & in officio re-
 tinendis, necessaria quædam fanciat, pro
 ingenio populorum, vel temporum exi-
 gentia. Et ni iis quæ fanciverit Cives te-
 neantur. Uti autem potestas suprema à
 Deo, ita Leges ejus à Lege Divina, & or- *Multa*
 tum ducere, & ei congruere aut certe non *decernun-*
 adversari debent. *tur.*

In decernendo, maximè eminent, Bel-
 li

*Præcipue
de bello
suscipien-
do.*

*Ejus fas
deduci-
tur.*

*Et geren-
di media
non ini-
qua.*

*Sed cum
integrita-
te summa.*

li susceptio: indictioquè. Bellum autem est: inter eos, qui non sunt unius Civitatis; nec, *Fus requisiti, reddere volunt*; certatio per vim: arbitrio supremæ potestatis suscepta: *defendens, repetens, vindicans, quod juris est.* Hæc est definitio exacta, puta belli publici, ac solennis, quale ad Concessam, de quâ nunc agimus pertinet Potestatem. Cæterum bellum publicum, à privato, uti exordium, ita & fas, sumit. Nam cuique ante constitutum Imperum, imò & post constitutum, ubi aut non habetur, aut fera est per Jurisdictionem tuitio; *natura se conservantis instinctu*, propriis viribus datum, *tueri membra primùm, & vitam*: deinde *quæ his subserviunt*: nostraque sunt. Qui ergo ea vi eripere vult; eum ut te defendas, vi repellere; vel ut ablata repetas, vi impetere; vel ut facinus vindices, vi affligere licet. Concessis verò ejusmodi finibus, concedi & media necesse est, quæ ducunt ad finem. Media verò belli sunt; *trucidare: rapere: captivare.* Quæ dictu ipso, fera & immania, penitusquè adversa Charitati, permittuntur quidem; quâ luri obtinendo subserviunt; sed profectò Christianæ professionis erit, quàm *maxima integritate, cautione, moderatione, ea exercere.* Integritatis est; *causam expendere*: quæ non modo justa esse debet;

debet; sed etiam gravis: imò necessaria: idquè ad pacem obtinendam. *Cautionis; Cautione. temeritatem & spem vanam cohibere: quam cum avaritia, & ambitus sæpè incitet; anceps eventus, & inevitabilis calamitas belli, dissuadet. Postremò: Moderationis; Moderatione. temperare furori in cæde: spolio: servitute.*
Hæc de bello,

Ad eandem verò Consultationis facultatem, pertinet *tributi indictio*. Cuius, ab *Alia consultationum genera.* eminenti summi imperii in res Civium, dominio. Licitè igitur exigitur: ut sumptus & necessitates publicæ sustineri possint. Eiusdem Consultationis est, *fœdera sancire: rem nummariam constituere; edicta de rebus variis promulgare: denique quidquid ad curationem Reipub. pertinet, ordinare.* In hisce omnibus, summum imperium bono publico provideat: subditi parere non graventur.

Facultas altera gubernandæ Civitatis *Facultas* est, *Magistratus, munerisque distributio: altera* quæ nec favore cæco, fortuito vè, ut *nempe legendi magistratus.* plerumque solet, sed prout quis par dignusquè est, *deferenda: nec per ambitum, sed meritis quærenda.* Non inquam lucrum, quod illis adhæret, captandum: sed munus potiùs officiumque quod requirunt, implendum. Quæ talia uberiùs explicant, qui tractant civilem doctrinam:

Tertia demum, *Facultas administrati-*
onis

Facultas onis publicæ est, *Jus dicere: & reddere.*
tertia jus Cùm etenim, nec privata vi jus repetere,
dicendi. nisi cessante jurisdictione, licitum esse,
Cur soli demonstratum sit; Nec rerum nostrarum
competat studium, amorque permittat, rectè sta-
imperio. tuere: quid vel nobis debeatur: vel Nos
 teneamur: Ideo *tertio*, qui id decerneret,
 necessariò deferenda, fuit jurisdictione.
 Nulli autem convenientiùs, quàm supre-
 mæ potestati: cujus est arbitrium, in per-
 sonas, res, & actiones Civium: prout
 ostensum supra est.

Ea par- Jurisdictione hæc igitur, imperio debita,
tim red- partim *reddit & constituit* suum cuique:
dit uni- partim *punit.* Utriusquè modus, est lex:
cuique quæ præscribit Magistratui, decernendi
summa. regulam: & formam. Unde benè, *Ma-*
gistratus, *lex loquens* dicitur: *lex verò, mu-*
tus Magistratus. Et actiones quidem, quæ
 suum repetunt restitui, dari, vel repara-
 ri, immensum patent. Sub potestatis ta-
 men, de quâ nunc egimus, & Dominiï,
 & obligationis, de quibus deinceps age-
 mus, titulos; facilè redigi possent: ni
 alterius id esset argumenti: nempe Juris-
 prudentiæ: quæ hoc ex professo agit.

Partim De *Pœnis* verò hoc primùm dicam:
punit. quòd etsi videantur Charitati admodum
 contrariæ; non sunt tamen: si finis mo-
 dusquè earum rectè servetur. *Finis* enim
Finis pœ- pœnæ, non est dulcedo & oblectatio, red-
ns. diti

diti per vindictam & ultionem doloris: (quod vitium iræ, & sævitiem esse; cùm de affectibus agerem, demonstravi:) sed est *commodum societatis humanæ*: cui tam *Commo-* interest, *neminem peccare & delinquere*; *dum so-* quam toti corpori, singula membra sana *cietatis.* esse, Porrò, non tam benè est generi humano, ut sublatâ pœnâ peccandi, licentiam non assumat: Metu ejus, ut plurimum à malo arcetur. Itaque necessariò adhibenda erit. Et primùm, *securitatis* *Id est se-* *causâ*. Nam, ut tritum illud afferam; *curitas.* qui *malis parcit, bonis nocet*. Impunita enim malitia, vires & audaciam sumit eadem vel majora patrandi. Deinde, *causâ* *Exempli*: per quod, dum *pœna ad paucos*, *Exem-* *metus pervenit ad omnes*: qui à peccando *plum.* deterret. Postremò, *causâ ipsiusmet qui* *Ipsiusmet* *peccavit*: qui pœnâ, aut corrigitur: aut *puniti* si corrigi nequit; tollitur: *bonum,* ne peior fiat.

Tum, inquam, ei puniri expedit: & sæpe *pereuntis interest, perire*. Hi tres fines seu causæ pœnæ sunt.

Ratio verò & Differentia ejusdem, ite- *Fit aut* dem triplex. Aut enim compefcit, vires *multâ.* demendo ad nocendum; quam vocabo *multam*: Aut resipiscentiam & emenda- *Aut ca-* tionem procurat; quæ vocabitur *castiga-* *stigatione* *tio*: Aut denique insanabiles & deploratos tollit; quæ *Capitalis dicitur*. Quæ verò cui- *Aut pœ-* que delicto irroganda sit; lex prout dixi, *na capi-* tum *tali.*

tum verò Æquitas & *imbecitas* definiet: ut
adfit regula, peccatis quæ poenas irro-
get æquas. Quod à multis fusè tractatum,
meritò hîc omitti potest.

*Clemen-
tia tamen
suis lo-
cus.* Præsertim cùm ad Officium, de quo
hic agimus, non animadversio solùm,
sed & *clementia* pertineat: quæ lenitate
sæpe præcipuum finem poenæ assequitur:
nempe *emendationem*: dum *verecundiam
faciens peccandi, suffundit potius sanguinem,
quàm effundit.* Et profectò, in tanta ge-
neris humani ad peccandum proclivitate;
temperare severitati; *sæpiusquè pœnitentiã,
quàm pœnã contentum esse*; non solum de-
cet: sed etiam necesse est. Præsertim,
cùm ita sint ingenia nostra; *ut multos, ci-
tius ignoscens benignitas, faciat meliores.* Ne-
*que id repugnat Justitiæ: quæ poenam exi-
git; non quâ poena est; sed quâ ad dictos
fines servit.* Unde si illi obtineri aliter pos-
sunt; hæc condonari licitè potest. Idque
etiam post leges institutas: sed à summo
imperio, quod est supra leges. Jus enim,
feu potius fas, tam Clementiæ, quàm
poenæ extremæ, est penes supremam, feu,
quam Concessam vocavi, Potestatem:
huic enim soli, vitæ necisque delatum ar-
bitrium. Nam etsi quidam putent; ubi
deest imperium; fas idem, naturali &
acquisitæ esse potestati; tamen propria,
magisque competens iis; est poena *con-
pescens*.

*Qua Ju-
stitia non
adver-
santur.*

*Pœna
Capitalis
non com-
petit na-
turali po-
testati nec
acquisitæ.*

pescens tantum, & castigans: quæ illis integra manet, etiam imperio constituto.

PARS CAPITIS ALTERA.

De Dominio, Furis altera specie.

HActenus de Potestate. Sequitur verò species altera Juris, nempe *Dominium*. Quod *plenum* perfectumquè tum demum *Quod si est; cum habetur Jus ad rem: possessio plenum rei: & denique usus: minùs plenum; dum dominio, aliquid ex istis deest. Porro ostensum est supra, fat puto evidenter: communitatem rerum, etsi Charitati apprimè convenientem, non potuisse tamen, corrupto statu generis humani, commodè retineri: necessariumquè fuisse, proprietatem inducere. Etsi enim hæc, communionem societatis, distrahere facilè potest; admittenda Eius necessitas tamen fuit, ob insufficientiam rerum: cui curâ & industriâ subvenire, necesse erat: ea verò nunquam diligens, nisi propriæ utilitatis causa, fuisset: Nisi itaque Dominium & Ratione proprietas sibi consulens foret; indigentia introdu- & insufficientia major existeret: exinde et a. verò occasio discordiæ, per vim, sibi necessaria & pauca, quæ suapte proveniunt, rapiantis. Ita ratio ipsa naturalis, suavit: & exegit proprietatem. Eandem verò adeo Et à Deo Deus approbavit: ut non modò surripere, probata, sed concupiscere etiam rem alienam venter.*

Jus si modum prescribit tuerit. Quidquid verò proprietati inest, ad Charitatem seu societatem retinendam incommodi; id reparat corrigitquè *Jus: prescribens modum quo Acquirantur; Habeantur; & demum Destinant Dominia.* De tribus ergo hisce dicendum est singillatim.

Primum in acquirendo. Acquiritur Dominium, primùm occupatione eorum, quæ non sunt occupata. Estquè licita talis occupatio, ob datum nobis à Deo Jus, in res omnes inferioris hu-

Per occupationem non occupatorum.

jus mundi, quas subjecit potestati nostræ, Quisque igitur, eas occupare, & ad usum suum convertere, licitè & jure potest. Si autem, quæ primus quispiam occupavit, jure acquisivit; & possedit; profectò ea illi eripere alter, nisi injuriâ, non poterit. Illicita ergo erit acquisitio rei, semel

Quod fit, contactu seu apprehensione.

occupatæ: ac possessæ. Occupationis verò ejusmodi, ratio & modus est, ut quod acquirere velis, corpore contingas. Res quidem, quæ loco moveri possunt, manu apprehendendo: terram verò pedibus adeundo: vel limite signando. Unde patet: solo animi actu, aut verbis, occupationem non fieri. Sed infrequens jam est modus hic acquirendi: cùm vix

Domino carentia.

adempta inveniantur. Nam & loca, si quæ sint inhabitata; ut montes, sylvæ, campi, à territoriis adfatis, ut plurimum usurpantur: & captura ferarum, legibus sæpe,

sæpe, usque non illicitis vetatur: & thesaurus, ab immemorabili tempore defossus, sæpius per leges non inventori cedit, sed Domino loci.

Sequitur igitur alter acquirendi modus, nempe *successio: seu hæreditas*. Quam natura seu recta ratio, mos gentium, & paginæ sacræ authoritas, assignat soboli: post fata parentum. Convenientissimum enim est: ut à quorum propagatione, & genitura, corpus nacti sumus; ab iis etiam, quæ ei sunt sustentando, nempe *Dominium rerum, nanciscamur*. Ubi autem proles deest, eâdem ratione, citima quoque adgnatio cognatioquè loco ejus erit. Cæterùm de successione ejus, qui & prole, & cognatis certis, notisque careat; intestatusquè decedat; infra dicam.

Alter modus acquirendi, hæreditas.

Tertius modus acquirendi est, à *translatione Domini*, ab eo, qui plenum ejus jus, & à nullo dependens, habet. Inest enim facultas alienandi pleno dominio: adeo; ut hæc potissima sit nota proprietatis; posse, quod meum sit, jure transferre in alium. Translatio verò ista Juris; *Id est;* aut gratuita est; in *donatione*: aut accepto rei pretio; in *venditione*: aut re vel officio; in *commutatione*. In omnibus istis dantis & acceptantis voluntas exprimi debet: externis, & quo magis irrevocabilis sit, manentibus signis. Et compos ratio-

Tertius translatio Domini.

Id est; donatione, venditione, commutatione.

G nis

nis sit oportet, qui Dominium transfert: suæque spontis ac potestatis.

*Acquisi-
tio per te-
stamentū
& lega-
tum.*

Sed adeo hominibus rerum suarum libera placuit dispositio; ut eam ultra vitam quoque extendere voluerint: concessio nempe & condito *testamento*. Quod ita potest describi: *ut sit; ultimæ voluntatis, de rebus morte derelictis dispositio ac testimonium: post mortem demum valiturum*: ante eam verò, possessionem & usum rei legata, non eripiens: & testandi aliter, liberam relinquens potestatem. Datum hoc videtur, consensu gentium, velut remedio mortalitatis: cum (ut Lipsius dixit bene) *solatium fati sit; voluntas ultra futurum*. Consensu, inquam, gentium valuit: ut prout quisque rem suam legasset; ita jus esset. Alioqui natura dicitur, nos nihil ultra mortem posse.

*Ex jure
gentium.*

*Acquisi-
tio jure
belli.*

*Quæ non
iniqua o-
stenditur.*

Itaque miror: id inter acquisitiones, quæ jure gentium fiunt non poni primo loco. Cum magis ad illud referri possit, quàm aquisitio; quæ fit jure belli. Ea enim naturali etiam nititur æquitate. Nam dum damnum vel injuriam repeto; aut vindico justo bello; facio id, non modo magnâ rerum jacturâ, sed etiam vitæ periculo: quod inestimabile est. Qui igitur, ad tam extrema me adegit; is profectò obnoxium se fecit, gravissimæ, quæ potest esse, vindicationis. Præfer-
tim,

tim, si aucta sit, post facto, & progres-
su belli, injuria. Tum inquam, Jus mi-
hi confert victoria, in ipsam vitam hostis:
non modò in res ejus: quæ sanè vitâ longè
sunt minores. Licitè ergo, illas acqui-
rere possum justo bello: quod ut natu-
rali non repugnat juri; ita & ejus mode-
rati effectus.

Habendi Dominii *modus, & Jus, se-* *Modus*
quitur. In hoc primum est; *securitas pos-* *habendi*
sidendi: quæ nisi omni ratione cauta esset; *Dominii.*
non posset constare proprietas: infirmum
foret dominium: gravis ejus custodia.
Ergo, talis videtur fuisse consensus, pro *Possessio-*
prietatem incipientium; tale, ut dixi, *nis securi-*
præceptum divinum; ut non modò nefas *tas.*
esset, rem alienam concupiscere; surri-
pere; retinere; sed etiam non indicare
surreptam: & non efficere, quod fieri
potest, ut in ejus, cujus est, perveniat
potestatem. Eòdem quoquè pertinet: re- *Ejus vio-*
stitutio fructus & commodi accepti, ex *lata resti-*
usu rei alienæ. Eòdem refertur, reparatio *tutio ac*
& refusio damni: culpâ dati: per quam *refusio.*
Jus habendi violatur: dum possessor, per
eam, minus suo, habet.

Alterum Jus habendi Dominii, est *Liberè u-*
Facultas utendi. Idquè partim *rem consu-* *tendi fa-*
mendo: partim *fructum ex eâ capiendo.* *cultas.*
Uterquè usus, pleno competit Dominio.
ita tamen; ut *abusus* societati noxii meritò

Sed non vetentur abutendi in usura. Inter quos eminent *usura seu potius fœnus*: quod ex illicito fructu pecuniæ percipitur: si nempe illa, infructifera seu ociosa sit: id est, si neque negotiationi, neque emptioni bonorum fructificantium, nequè ulli industriæ seruiat: sed *Ejus iniquitas.* deposita tantùm seruetur. Talis si mutuò datur; non est cur fructum adferat: imò iniquum: ut cùm ipsa sit sterilis, ex indigentia proximi, lucrum extorqueat. Nisi fortè ratione periculi, aliquid sit licitum, *Viti & aliorum abusuum.* exposcere. Ad abusum quoque pertinet: rerum, quæ præsertim ad victum, avara detentio: idquè ut ingravescat annona. Deinde iniqua venditio, pretium ex penuriâ nimiùm augens, & avidè lucrum captans. Denique quidquid est inhonesti & sordidi quæstus. Tertiò ad Jus habendi refertur alienationis potestas: sed de hac dictum supra est.

Porro etsi tam accuratè cautum sit Proprietati & Dominio: tamen non penitus extinctam communitatem, eamquè certis *Ut vitam serues.* casibus redire; Primùm exinde apparet: quòd *in extrema necessitate, ut vitam conservem, uti re aliena extra controversiam liceat.* Cum hac tamen cautione; ne plus sumam, quàm necesse sit: nec si pari necessitate Dominus tenetur: & denique: cum onere refusionis damni, vel restitutionis, dum fieri poterit. Deinde, *Civitatati*

tati uti licet rebus privatorum, ob eminentis *Idem fas*
 Dominium, & salutis communis causâ. *& Civitatis,*
 Quamquam & hinc à Concivibus debetur
 refugio: ut æqualitas onerum sustinendo- *Prohibe-*
 rum fervetur. Postremò, & ea commu- *re usum*
 nia esse debent: quæ sine damno, onere, *quorum-*
 & molestiâ sunt, dantis, aut permitten- *dam ne-*
 tis: accipienti verò necessaria. Ut ignem, *fas.*
 aquam profluentem, non prohibere: per-
 mittere transeundi imò & morandi, in-
 noxiam facultatem: emendi rem necessa-
 riam ab eo, qui ejus copiam exuberantem
 habeat. Et quæ talia solent afferri.

Restat explicandum, quomodo *desi-* *Desinunt*
nat Dominium. Desinit autem: aut *sublato* *dominia*
Dominio: aut præscriptione rei derelictæ. *sublato*
 Domino è vivis sublato, qui nullam pro- *domino.*
 lem, reliquit; nec ullam Cognationem; *Prolem*
 nec ulli debet quidpiam aut tenetur; nec *non ha-*
 denique condidit testamentum; naturali- *bente &*
 ter res redeunt in eum statum; ac si non *intestato.*
 essent occupatæ. Nisi igitur lex Civilis
 aliter constituerit, erunt primò occupan-
 tis. Cæterùm adeo stabilitâ rerum suarum *Hereditas*
 dispositione, ut etiam ultra fata protenda- *talium*
 tur, conveniens admodum erit, exquire- *vel occu-*
 re conjecturas ultimæ voluntatis, easquè *pantis.*
 prout æquitas suadet, adimplere. Si verò
 improlis quidem, & sine Consanguineis, *Vel credi-*
 & intestatus decedat: relinquat tamen fa- *torum.*
 miliam, & debeat, ac teneatur; tum

Creditoribus & obligationi imprimis erit satisfaciendum: servi ad libertatem redibunt: operis merces danda erit. Et sunt:

Vel famulitii.

qui inter familiares dividendam Hereditatem censent: cum famuli sterilibus ἀγαθολογία esse loco liberorum putentur.

alogia carent.

Alter modus Domini Desinentis, est à prescriptione & re derelicta. Derelictio fit: Desinunt dum quis professus est, se rem nolle habere, deinde in censu rerum suarum, dum eam facto praescriptione & abjecit: dum uti noluit: & utentem non re derelicta interpellavit: dum sciens praesens, nullam vi aut metu adactus, tacuit: denique amissam recuperare contempsit: spem abjecit: vel, ut recuperaretur; periculo graviore, utpote vitae, se objicere noluit: quod alter studio acquirendi fecit. Praescriptio verò: dum tempus longum intervenit: & Circumstantias Derelictionis ac incuriae palam comprobavit. Hæc Dominium transfert, & rei ab alio acquisitionem firmam reddit. Tempus autem Praescriptionis, pro instituto, varium. Longissimum censetur, quod memoriam excedit. Interest verò societati tranquillæ, Praescriptionem introductam esse: idquæ ad certam reddenda Dominia: ad lites & contentiones minuendas: ad stimulamdam denique rerum suarum curam atque diligentiam.

Tempus praescriptionis pro instituto.

Ejusque necessitas,

certam reddenda Dominia: ad lites & contentiones minuendas: ad stimulamdam denique rerum suarum curam atque diligentiam.

PARS CAPITIS TERTIA.

De Obligatione, Tertia Juris Specie.

Juris ultima species explicanda superest: nempe *Obligatio*. Cujus, inter homines necessitatem, non minus quàm potestatis, atq; Dominii, invexit defectus Charitatis. Si hæc enim potuisset integra manere; alter alterum officio sine ulla flagitatione præveniret: nihil tanquam debitum, à se mutuò exigent: non obligatio; sed mutua esset Dilectio. Ex illâ verò spontanea & benevola manasset beneficentia. Præsertim cùm minimè onerosa fuisset, imò vix fuisset, in abundantia rerum, suapte provenientium. Sed diluto hocce Charitatis, ut ita dicam, glutino; quærendum fuit aliud: quo, cùm amore, aut nollemus, aut non possemus adstringi; saltem ex debito ad invicem teneremur. Orta ergo est obligatio: non modò illa; quæ ex potestate & Dominio manat, sed varia insuper *Promissorum: Furamentorum: Contractuum*: quibus velut vinculis vincimur mutuò, & illigamur. Horum omnium, *fundamentum & basis est Fides*: de quâ primùm dicam: & post tres obligationum species explicabo.

Obligatio inter homines necessitas.

Ut quæritur caritas non vinciat.

Promissura. Furamenta. Contractus. adstringat. Horum

Fides, est Concordia mentis & verbi: verum fundamentum Fides.

erit
redi-
unt:
dita-
à 74-
r.
est à
o fit:
abere,
facto
non
nullâ
ue a-
abje-
o gra-
oluit:
Præ-
m in-
tionis
c Do-
ifitio-
Præ-
Lon-
oriam
quillæ,
què ad
conten-
deniquit
2.

PARS

*Qua de-
finitur.* Imprimis: non tam ea, quæ est; Intel-
lectus rectè cognitæ rei; sed potiùs in lo-
cutione veracitas: id est, *sermo congruens
menti: seu Intellectui: cui oppositum menda-
cium:* seu contra mentem dictio. Exigit
*Ejus ve-
ritas.* verò: non modò natura verbi; ut cùm sit
animi imago, verè eum repræsentet; sed
etiam commodum Societatis; ita clausum
pectus oratione aperire: ut tutò credere
*Constan-
tia.* possimus: nec timeamus falli. *Aliud re-
quisitum fidei, est dicti Constantia:* ut,
quod semel locutus sis, fatearis semper te
dixisse: & religio sit; declaratam infi-
Effectus. ciari voluntatem. Tertiò, ut dictum ef-
fectum reddas: ut, inquam, pondus
insit verbis: & *vocem facta sequantur.* Hæc
*Et mira
in nos vis* sunt partes Fidei, quam natura ipsa, ne-
scio quomodo nobis unicè commendat,
exososquè prorsus reddit ejus temeratores.
Pueros vide: (inquit Lipsius:) mendacium
inter prima probra objiciunt: & quanquam
levitate quandam assumunt; tamen judi-
*Societati
mice
proficua.* cii rectitudine damnant. Admiranda pro-
fectò Dei providentia: virtutem hanc,
sine quâ vita & societas stare ægrè possit,
animo inferentis: & contrarium ipsi vi-
tium, nempe perfidiam, evidenter ut
plurimùm punientis. Itaque firmiter re-
tinenda est: velut Sanctissimum humani
*Itaque
Sancte
habenda.* pectoris bonum.
Retinenda autem primò *in Promissis.*
Pro-

Promissum verò est; declaratio Volunta- *Et primò*
tis de futuro: certitudinem faciens adim- *in pro-*
plendi. Si *gratuitum* est; peccat quidem; *missis.*
qui ei non satisfacit, nempe mentiendo,
non tamen facit injuriam: nec reposci
potest tale promissum; nisi sit solennis
verborum obligatio: aut testibus firmata *Qua*
stipulatio: aut manentibus signis, nempe *quatenus*
literis, expressa. Talis enim demum, *obligent.*
Jus conferre videtur: quia deliberatæ est
voluntatis: & cujus convinci promissor
facile potest. Promissa verò non gratuita;
& quibus inest *συναλλαγμα* quin obligent, *commu-*
indubitatum est. Sed talia, jam Contra- *tatio.*
ctus erunt: de quibus mox dicam. Cæte- *Eorum-*
rùm, ut Promissum valeat, requiritur *que re-*
usus rationis in promittente. Deinde, nulla *quisita*
injusta per vim & metum adactio: facta *ostenduntur.*
ab eo, cui promittitur. Injusta inquam:
Nam quæ justo bello fit, obligat: quæ à
latrone, invasore, scædifrago, perjuro;
minimè. Tertiò: ut *materia sit* (ut ita
dicam) *promissibilis*: nempe non illicita:
nam in tali; scelus esset fides. Tum verò
in nostra Potestate sita. Nam ultra eam
non tenemur. Et demum obtenta, *non*
per imposturam, aut falsâ causâ. Eâ enim
deprehensâ, & cessante, meritò mutatur
Promissum. Nam fraude & dolo inducti;
nihil promittunt.

Jurisjurandi sequitur obligatio: defi-
G 5 niturquè:

Jurisjurandi obligatio. niturquè: *Affirmatio*, Deum testem constituens: & si sciens fallit, vindicem. Magna profectò ejus Auctoritas: quæ Divinitatem & providentiam adstruit: estquè testimonium; animæ, naturaliter, Deum punientem mala, agnoscentis. Unde religio ejus, meritò, maxima esse debet: & temeratio non proximo tantum, sed Deo etiam, quem testem capis, injuria. Cavendum ergo: *ne assumatur*, non modò *in re falsa*; sed *ne in levi* quidem: & *non penitus necessariâ*. Dupliciter autem juratur: nempe, vel *asserendo*: vel *promittendo*. *Afferivum*. *Afferivum* Juramentum; ut culpatus facti mei, vel proximi, testimonium juridicè perhibeam; necessarium & inevitabile esse debet. Minus, ut rem vindicem: & præsertim exigui pretii. Tum inquam profectò justius est abstinere. *Promissorium*, nisi jure exigatur ab eo, cujus summè interest, non decipi; ut plurimum vitandum: studendumquè vitæ probitate mereri: ut nec juratis credatur: & *sit, sermo noster, est, est, non, non*: nam quod ultra hoc est, à vitio est.

Si adsint requisita validi juramenti. Ut verò validum sit Juramentum; & obligans; eadem fere, quæ circa promissâ dicta sunt, requiruntur. Nempe, ut Jurans, mentis sit compos: & non fraude inductus: & ne res illicita, aut impossibilis esse, post præstitum Juramentum de-

deprehendatur. Præter hæc, inquam, ^{Jurandū} impedimenta; & Jurandum est, prout ^{sincerè &} ille, cui jure ac debite juratur, requirit, ^{quod juras} ac intelligit: & quod juraveris; adimplen- ^{veris ad-} dum. Sed si ab iniquo hoste, invasore, ^{implen-} prædone, vi & terrore mortis, compel- ^{dum.} leris ad jurandum; quòd tum fas sit ver- ^{Extortio} bis ambiguis eludere; & mentem linguæ ^{juramen-} non jungere; & arte aliqua jurisjurandi ^{tum elu-} formulam immutare; probabiliter certè ^{dere fas.} concedi potest. Quaquam laudati magis ^{Laudati} illi: qui se putarunt teneri, etiam metu ^{qui illud} extorto juramento: (in re tamen non il- ^{in re lici-} liciatâ. (Non causâ obligationis erga ini- ^{ta adimplen-} quum Exactorem:) per injuriam enim, ^{plent.} nihil sibi ille juris acquirere potuit:) sed advocati testimonii religione.

Tertium genus obligationis est; ^{Con-} ^{Definitur} ^{tractus.} Definitur: ^{Con-} ^{tractus.} *Conventio duorum aut plurium, quid pro quo sibi tribuens, reciproca utilitatis causâ.* Contractuum genera ^{Qui tri-} triplicia sunt, quæ in tribus illis formu- ^{plex.} lis; *do ut des: do ut facias: facio ut facias:* continentur: Nempè *dum res; pro re: vel pro re; opera: vel pro operâ; opera itidem re- penditur.* Ad hæc; omnes species Con- ^{Ejus vâ-} ^{litas.} *ventionum, tam privatarum quam pub- licarum, commodè referri possunt.* ut ^{verò} verò *valida sint, eadem ferè requiruntur:* quæ de promissis ac Juramentis dicta sunt. Hæc tamen addi solent: primùm in Con-
G 6 tra-

Et requisita. tractu do ut des; ut indicium fiat occulti vitii: rei furtivæ: malo vel incerto Jure possessæ: servi fugitivi: Tum ut iniquum pretium, ob indigentiam proximi, avarè non exigatur. Quanquam per hoc peccari quidem potest, sed vix Jus vindicationis competere. Nam modus licitationis; uti & æstimatio; ab affectu in rem, à tempore, à copiâ, pendet. & continuò variabilis est.

A licitatione, & abest; conventionione mutua pendet. Inde Conventio, Æqualitatem rei, cum pretio decernit: & si culpa, fraus, dolus abest; jure rescindi non potest. Eadem ratio est, dum intercedit do ut facias: vel facio ut facias. Merces enim, & mutua opera, aut officium, itidem ex Conventione & consensu partium pendet. Et si

Et standi prout convenit.

ergo Æqualitas, aut certè Proportio, videtur requiri in Contractibus; attamen profectò standum est, prout convenit, & pactum intercessit, modo: absque dolo malo: & ex fide bona.

Hæc est nova synopsis Juris.

Habes novâ hæctenus, sed puto non incommodâ partitione, explicatum compendium, & synopsis Juris. Accuratiores verò ejus tractatio, etsi ex hisce fontibus, facillè deduci posset; tamen non est argumenti à me instituti. Et sunt, qui hæc abundè, & plus satis præstiterunt. Mihi verò mens fuit, ostendere: quatenus Jus constitutum, temperet iis, quæ potuissent penitus charitatem inter homines extin-

Consultò paucis explicata.

tin-

tinguere: si prout necessariò introducta fuerunt, ita ad libitum retenta, vel exercita fuissent. Quoniam autem illud ipsum Jus, si strictè nimis sumatur, exigaturquè; longè potest à Charitate abducere; ideo hujus Tractationis meritò ponendum est.

CAPUT TERTIUM.

In quo ostenditur temperamentum summi Furis per Charitatem. Idquè Admonitione, Consilio, & Exemplo Christi.

Vetus enim illud & tritum sermone *Summè* proverbium: *summum Jus, summam Jus sum- esse injuriam.* *ma crux.* Causa dicti: Quod tria illa; nempe, *Potestas, Dominium, & obligatio,* tam largè & copiosè, jure concedantur; ut facillimè eorum specie ac obtentu, extrema multa contra Charitatem committi possint, citra pœnam & vindictam. Pro- *Et causâ dicti ex- ponitur.* num autem est genus humanum, indulgere sibi: & quæ permittuntur; velut lau- data ampliare. Hinc leges iniquæ sæpè conditæ: quæ licentiam potiùs auferent; quàm Jus constituerent. Hinc earum Interpretatio prava: hinc consuetudines quæcunque modò inveteratæ pro legibus.

Exempla hujus licentiæ passim sunt. Nam Potestatis abusus ostenditur. Potestas; primùm tam severè, avarè, arroganter, & superbè exercetur; ut qui parent, vix putentur hominum vice. Ge- mit

*Unde a-
viditas
imperan-
di.*

*Et paren-
di detre-
ctatio.*

*Dominiū
avarum.*

*Furta
provocat.*

*Obligatio
stricta ni-
mis.*

mit genus humanum sub onere iniquæ dominationis : & *rari sunt* admodum, qui in illâ cogitent, *quid debeant : sed tantum, quid possint*. Possesse autem existimant, quidquid hîc per leges impunitum ipsis est. Nam de Deo vindice, non est, qui cogitet corde. Cùm verò tantum citra metum pœnæ Potestas obtineat ; quid mirum, si dominatus & imperia, credantur humanis majora bonis ? si per vim & bella quæeruntur ? si obsequi & juberi, inter miserrima censeatur ? Si denique Jus Potestatis præsertim ita auctum, injuria putatur ? Illudquè velut jugum excutere, & libertatem ferro quæerere, illustre censeatur : & gloriosum ?

Rerum Dominium Avaritia corrumpit: quæ summo Jure exerceri extremè potest, nullo pænè legum auxilio : quæ adeo proprietatem jusque habendi firmarunt ; ut beneficentiæ, quam Charitas suadet, non sit locus. Ita occupatio ac possessio rerum, avidè ac tenaciter exercita, furta & rapinas provocat : & alienum appetere jubet.

Postremò : obligatio tantum legibus concessa invaluit ; ut ejus velut indagine clausi teneamur. *Laquei ubique & vincula Contractuum aut captionum : è quibus vitilitigium* : & vafra, ac perdita *causidicina*. Adest enim Creditor aut Fænerator potiùs : tum manceps & sector : qui in Jus rapiunt,

rapiunt, & nulla remissione miserè ene-
cant. Ita acerbè & acriter flagitata obliga-
tio; subdola effugia, perfidiam, ac per-
juria creat. Quæ cuncta, quin longè re-
mota sint ab illâ, qua invicem teneri de-
beremus, charitate; nemo est, qui ne-
gare possit.

Meritò itaque nova lex & Institutio
Christi: quæ non venit; solvere hæc Ju-
ris vincula; sed perficere: Meritò inquam
exigit præcipitquè; ut omnia fiant in
Charitate. Et primùm docet: Moderatio-
nem adhibendam esse: ne, quæ licita sunt,
putentur omnia expedire. Deinde suadet:
decedere quandoquè de jure suo: aut se eo
penitus privare, ut exactiùs Charitas im-
pleatur. In primo est Admonitio; in al-
tero Consilium. Illud ab omnibus requi-
rit nominis Christiani professio: hoc à
paucis perfectio. Utrumquè per singulas
Juris partes, explicabo: & officia, quæ
hinc emanant, deducam.

*Effugia
curat
subdola*

*Hæc cum
est lex
Christi
temperat.*

*Et sæpè
charitatis
causâ ab-
dicat.*

PARS CAPITIS PRIMA.

De Temperamento Potestatis.

Ostensum est libri hujus initio, dese-
ctum Charitatis causam juris extitisse.
Cum hæc ergo gratiâ Christi reparatur;
perfectò necesse est: ut renovet dotes sibi
proprias: iisque quantum fieri potest;
Jus

*Gratia
Christi re-
vocat, do-
tes chari-
tatis.*

*Et pri-
um Æ-
qualita-
tem.*

*Consub-
stantia-
lia.*

*Qua plu-
res ob
causas
debita
nobis.*

*Sed præ-
cipue ob
regenera-
tionem
per Chri-
stum.*

*Unde
fraterni-
tas primi-
tiva Ec-
clesiæ.*

*Cujus de-
cet memi-
nisse.*

Jus constitutum moderetur: ac temperet
Dotum autem harum; prima est *Æqua-
litas*: hanc itaque Potestati in memoriam
meritò revocat. Meritò, inquam: nam
ratio dicit ipsa: quòd ea, quæ sunt ejus-
dem speciei; æqualia sunt: ad invicem: &
ἰσομορία: quæ potissima, & suprema *Æqua-
litas* est. Ut igitur aurum auro, ita homo
homini naturâ par est. Par verò etiam,
non modò ab eodem ortu, & fatu primi
Parentis: sed quod longè majus est; ab
æquali Regeneratione per Christum: Si
enim Propheta dixit; nunquid non Pater
unus omnium nostrum? nunquid non Deus
creavit nos? quare ergo despicit unusquis-
que fratrem suum? Quantò magis nobis
unus Dominus, unus Deus, qui dixit: Pa-
trem nolite vobis vocare super terram: u-
nus enim est Pater vester qui in cœlis est:
vos autem fratres estis. Unum corpus
nempe, unus spiritus: sicut vocati sumus
in una spe vocationis nostræ. Unde illa re-
centis Ecclesiæ fraternitas & communio;
per quam; erant pariter omnes conjun-
cti, imò & uniti: cùm illis esset cor unum
& anima una.

Hujus itaque novæ æqualitatis, in om-
ni Potestate oportet meminisse: si prout su-
mus nomine; & re ipsa, esse volumus
Christiani. Hæc nos docebit: supportare
invicem in Charitate. Hæc monstrabit
offi-

officia, tam his, qui regunt, quàm qui reguntur. Hæc naturalem Potestatem perficiet: dum & quos Deus conjunxit, vetabit separari: & Parentes *ἐυσεργεῖς* efficiet. Hæc, Potestatem in servos, juxta *aman-*monita; quæ ad eam dicta sunt; exerce-*tes.*bit. Hæc denique; Imperium tempera-*Ab illâ*bit exactè adimplendo, quæ ad illud spe-*enim*ctant. Ita; moderatio, constabit omnis *tempera-*Potestatis: ab æqualitate per Charitatem: *mentum*quæ est; æqui & boni consummatissima *omnis po-*regula. *testatis.*

Ea verò; ut tantò meliùs exerceri pos- *Cui pra-*sit; *Prætulit Christus obedientiam gubernat-* *tulit* *Christus* *obsequiū.* *famulatum dominatui: obsequium im-* *obsequiū.* *perio.* Prætulit autem causâ primùm, & *Idque* *ratione.*ratione. Nam dum omnem animam Po-*Idque* *ratione.*testati subdidit; hoc ipso; facillimum *ratione.*officii compendium, securam recti nor-*ratione.*mam, unicum erroris effugium dedit: *ratione.*nempe obsequi libenter: & parere; cui *ratione.*subjectus jure sis. Reddat rationem rectè *ratione.*an secus facti, cui Jus delatum jubendi, *ratione.*obsequii meritum, securum & *ἀσφαλές* *Erroris* *expers.*manet. Prætulit deinde idem, & exem- *Et exem-* *plo.*plo. Nam etsi illi data esset Potestas omnis *Et exem-* *plo.*in cœlo & in terra; tamen noluit ministrari: *Et exem-* *plo.*sed ministrare: regnum fugit: formam servi *Et exem-* *plo.*assumpsit: factus obediens: & quod ipse *Et exem-* *plo.*fecit; faciendum monstravit. Reges in- *Et exem-* *plo.*quit gentium, & qui Jus aliud Potestatis *Et exem-* *plo.*habent,

habent, dominantur : Vos autem non sic, Sed si & consilium meum & exemplum placet ; qui major est vestrum, fiat sicut minor.

*Quod per
fectiori-
bus pro-
posuit.*

*Merito
ab omni-
bus spe-
ctandum.*

*Ut im-
pleatur
officium
guber-
nandi.*

Istud verò re ipsa implere ; id est subji-
ci velle ; & defugere omnem Potestatem ;
etsi tantum est perfectiora sectantium ;
iisque hoc suadetur : Attamen ad omnes
certè, qui præsumunt ; pertinet : memi-
nisse hujusce exemplaris : illud identidem
respicere : illi aptare actiones : & hinc
consummata officia petere : cujuscunque
potestatis. Non est enim ut rectè guber-
net ; nisi qui paratus sit gubernari. Talis
enim, sciet : *officium esse regere, non præ-
mium* : Dominationi definitam esse, à
Deo, & naturâ legem : Summam pote-
statem manasse ab instituto : hoc verò *bo-
no parentium, non commodo gubernantium,
ortum* : Onus esse ; hocce munus. Omne
sub Regno graviore, Regnum esse. Red-
dendam ejus rationem. Itaque habendum
Jus Potestatis temperanter : Nec homini
homine abutendum. Deinde, idem do-
cebit ; parendum etiam Potestati. Hoc
utile : hoc tutum : hoc vel non onero-
sum volenti, vel si fit ; majoris meriti.
Hoc demum errori non adeo obnoxium,
& in reddenda ratione minùs grave.

PARS CAPITIS SECUNDA.

De Temperamento Domini rerum.

Prouit ad Temperamentum Potestatis, *Gratia*
Charitas utitur Æqualitate; & hac *Christi*
ejus velut mensura, æquum Jus guber- *commu-*
nandi constituit; Ita ad moderationem *nitatem*
Domini dotem alteram adfert: nempe *suadet.*
communitatem: eamquè quantùm fieri
potest, suadet revocare. Idquè jureme-
rito. Nam quemadmodum in corpore *Ostendi-*
humano, si membra singula, ad se vale- *tur id ex*
tudinem membri proximi traducerent; *ratione.*
exempli causa; si hepar aut lien, plus
attraheret succi quàm necesse fit; debili-
taretur totius corporis valetudo; Ita si
unusquisquè nostrùm, avidè rapiat ad se,
quæcunque jure non vetante potest, com-
moda; nec ea cum proximo communi-
cet; societas humana multùm turbetur
necesse est. Utile ergo generi humano
proprietaem, quoad fieri potest, tempe-
rare communitate.

Cùm autem hoc suadeat ratio, quam *Tum ex*
adduxi, suadet certè multò magis Chri- *consilio*
sti consilium: exemplumquè. Nihil enim *exemplo-*
ipse, ut proprium possedit: possidere *que Chri-*
suis intimis vetuit: Abdicare & dispertiri *sti.*
cuncta suasit: Præmium pollicitus id fa-
cientibus ingens: Poenam comminatus
gravem

gravem avaris : Impedimenta maxima dixit esse divitibus : quæ omnia uberiùs , dum de abrenuntiatione agam , explicabo.

Omnes habuerunt omnia communia. Secuti verò sunt id , primi illi , & recentes à magistri scholâ discipuli : cùm nempe in primitivâ illâ Ecclesiâ πάντες ἔχον ἀπαντα κοινὰ , cùm possessiones vendebant & dividebant , prout cuique opus erat : Cùm nullus eorum , quæ possidebant , aliquid suum esse diceret : Cùm denique ita communibus facultatibus uterentur ; ut nec quisquam egens inter ipsos esset. O vitam felicem ! quietam ! Sanctam ! curæ , sollicitudinis , dissidii expertem ! Securi autem ac moderati-

Quod omnes merito debent suspicere. usus rerum compotem ! O vitam inquam sublimem ! & quanquam non omnibus suam , nec in hac depravatione morum præstandam , tamen meritò à cunctis suspiciendam ! & velut speculum quoddam proponendam ! Ad hoc etenim si nos componamus , manabunt exacta officia , rerum dominii rectè exercendi.

Hinc enim moderata acquisitio dominii. Et primùm acquisitio ejus temperata erit : non nimia : non avida. nec plus concupiscens , quàm capere possit : nec omnia sibi rapiens : sed quæ ultra veram necessitatem sunt , proximo relinquens.

Et usus. Deinde in habendo tenacitas , & avara parcitas cessabit : benefica verò & prudens erogatio , non patietur quenquam inopiâ perire.

perire. Denique *amissio Domini*, non te ^{Et quan-}
plus æquo anget: nec torquet: & quæ non ^{doquè de-}
inhianti animo possederis, securus cùm for- ^{relictio.}
tuna volet, dimittes: aut potiùs reddes.
Violatio verò Domini nulla prorsus erit.
Nec *charitas* jus suum cuique integrum ^{Nulla}
relinquens, & severè abstinentiam alieni ^{verò vio-}
imperans, permittet aut patietur; ut da- ^{latio.}
mno aliorum res & facultates nostras au-
geamus.

PARS CAPITIS TERTIA.

De Temperamento Obligationis.

AD moderandam inter homines one- ^{Immuni-}
rosam odiosamquè obligationem; ^{tatem re-}
charitas advocat tertiam, quam posueram, ^{stituit}
dotem suam, nempe *Immunitatem*. Ut ^{Charitas}
scilicet homines solo tantum vinculo mu- ^{per Chri-}
tui amoris nexi, cætera liberi, quantum ^{sti gratiã}
què fieri potest soluti sint ad invicem. Ut
sit nempe *Obligatio*: quam non externa
necessitas flagitet; sed ultro benevolentia
sibi imponat: & præstet.

Hac tantùm, Apostolus omnium se ^{Hæc obli-}
debitorem fuisse ultro professus est: se- ^{gationi}
quutus exemplum Magistri: qui se im- ^{sponde sa-}
pendit nobis: non quòd teneretur; sed ^{tisfacit.}
quia ipse voluit. Nemini ergo quidquam
(inquit Apostolus) debeamus, nisi ut in-
vicem diligamus. Hæc est lex officii apud
bonos:

*Hæc cum-
Et adim-
plet.* bonos : omnia vincla juris , omnem ne-
xum promissi , juramenti , ac Conven-
tionis longè superans : fortiusque adstrin-
gens. Hæc eximia Charitas Christi , urget
optimum quemquè , proximo benè vel-
le : & officia erga eum , implere fide bo-
na. Hæc jubet , nil acerbè exigere : nil
flagitare ingratus , nil etiam velut coactè
præstare : sed dictum effectum sponte ac
libenter reddere : *probitatem ὀρθὴν πίσω*

*Superat
promissa.*

*Jura-
mento
certiorè.
Jura-
menta.*

*Contra-
ctus.*

*Hæc liti-
gio absti-
net.*

*Ut redeat
innocen-
tia.*

*Honesti
voluptas
vera uti-
litasquè
agnoscen-
da.*

habere : certitudine satisfactionis super-
fluas facere cautiones : sponsiones : chiro-
grapha : aliaque , quibus res anxie confi-
tui , inter sibi diffidentes , solet. Hæc ,
(ut cum Cicerone dicam ;) in omni re
contrahendâ , vendendo , emendo , con-
ducendo , locando , in vicinitatibus &
confiniis , æquum & facilem : aliquid de
suo jure concedentem : A litibus verò ,
quantum licet , & paulò plus etiam quàm
licet , abhorrentem esse jubet. Hæc de-
nique in omnibus , quæ summi juris sunt ,
suadet temperare. Ut nempe redeat ,
quantùm potest , prima illa Charitas ,
quam status innocens & incorruptus ha-
buisset.

Ut verò redire possit ; quoniam maxi-
ma perturbatio officiorum esse solet , ab
eo ; quod utilitatis & voluptatis specie ,
blanditur nobis & imponit ; statuendum
omnino semel , firmiterquè decernendum
est ,

est, nil homini utile ac jucundum esse, quod non honestum: nec honestum, quod non utile ac jucundum sit. Nulla enim major & perniciosior pestis, vitam hominum invadere potuit: quàm nescio cujus falsæ utilitatis voluptatisquè æstimatio; & ab honesto utriusquè separatio. Hinc ambitus & avaritia, hinc flagitia, fraudes, perjuria, insidiæ, rapinæ, furta. Hinc quidquid est violandi juris, & societatis humanæ diffrahendæ.

Atqui vel ratio ipsa docet, commodum ac volupe non posse ab honestate fecerni. *Quæ ab invicem separari non posse demonstratur.*
 Nam si id est homini honestum; quod naturæ ejus rationali unicè congruit; idem profectò & bonum ejus, necessario erit: Si autem bonum; certè & utile jucundumquè erit. Idem ergo est honestum, & verè utile: ac jucundum. Deinde, si nihil magis contra naturam, quàm turpitudine; nihil autem magis secundum naturam, quàm vera utilitas; & vera Voluptas; profectò idem verè utile, verequè jucundum, simul & turpe esse non poterit.

Hæc autem sic à Cicerone disceptata; & à veteri Philosophiâ, sine certitudine immortalitatis, sine spe futuri præmii, sine metu extremæ pœnæ, ex solâ consideratione veri, ac decentiâ virtutis, agnita ac præcepta: quantò magis nos concernunt

nunt

nunt Christianos! vitæ æternæ securos, & aut mercedis, aut supplicii magnitudine, meritò excitandos terrendosve? Quanto, inquam, magis nos decet, fucam hanc falsamquè utilitatem ac voluptatem, aspernari: & spe futuræ veræquè felicitatis contemnere? *Quid enim prodest homini, mundum lucrari, & animæ detrimentum facere? aut quæ commutatio falsæ brevissquè voluptatis, cum jactura illius, quæ nos olim vera & immutabilis manet?*

Deliberari in electione recti, turpe.

Itaque non flagitia modò viro bono fugienda: etsi illa emolumentum aut oblectatio apparens, commendet: sed etiam illa deliberatio: an levi saltem; vel, quæ dubia videatur, culpâ, deferendum sit officium, sectandi commodi, aut voluptatis, causâ. In tali enim deliberatione facinus inest: nec unquam ea sunt deliberanda, in quibus ipsa deliberatio turpis est. Ut ergo dubitare, quid rectum sit, virum bonum non decet; (id enim naturâ apparet:) ita multò magis quæ dubitet, nefas committere.

Vii & fametantum aut pœne causâ illud retinere.

Denique cum pauci sint, qui delicti ignoratione ac impunitate propositâ, abstinere velint injuriâ, pluresquè famam & pœnam, quàm Conscientiam vereantur: Ideo, ad firmandum animum, hic murus fit aheneus; hæc lex interna vitæ innocentis; nil conscire sibi: & non ullo respe-

respectu, imò non necessitate, non electione, sed omnino naturâ, usu, & consuetudine bonum esse. Ita enim demum ultro & facilè implebimus officium, quod Charitas dicitur.

Jam verò ut ostendam, quæ dicenda de Charitate, proposueram; cuncta me absoluisse: revocanda est definitio ejus, & dictis applicanda. Cùm ergo definiverim Charitatem; esse Propensionem animi erga proximum benignam, benevolam, beneficam: ita eam partitioni Libri hujus attribuo. Propensio benigna, propriè *pertinet ad Potestatem*: cui annexæ virtutes: *Clementia, Modestia, Comitas*, aliæquæ quas ὁμιλιτικὰς Aristoteles vocat: & quæ æquant, quâ possunt inter se homines: etiam si jure Potestatis impares & inæquales. *Propensio benevola, danda est Obligationi*: quæ sponte omne debitum supplet, prævenit, superat: & virtutes huic fini proprias habet: nempe *Fidem*, & καλοκαγαθίαν, seu libenter se communicantem bonitatem: non curantem quæ sua sunt: modò satisfaciatur, quod sibi ipsa imponit, officio. *Propensio denique benefica* ad dominium rerum spectat: quæ efficit, ut sint τὰ πῶν φίλων κοινὰ: utitur quæ virtutibus eò pertinentibus, & avaritiæ adversis. Quæ omnia partim in dotibus primitivæ charitatis, partim in juris

Ostenditur charitatis officia exactè tractata esse.

Nempe benignitatis potestati.

Conversivas

eximiam probitatem Benevolentiam obligationi.

Omnia amicorū cōmunia

Beneficentiam

Dominio attributam.

H con-

constituti effectu ; partim deniquè in temperamento ejusdem , tribus prout promissi Capitibus , ostensa sunt : atque demonstrata.

APPENDIX LIBRI SECUNDI.

De Amicitia.

Explicata universalis charitati. Post deductum explicatumquè Charitatis munus , supervacaneus forsan hic Tractatus de *Amicitia* videri poterit. Eò quòd per illam , (inquit Cicero) adeò contracta est res, & adducta in angustum; vt omnis Charitas, aut inter duos existat, aut inter paucos : *Dilectio verò Christiana diffusa* (vt Apostolus ait) in cordibus nostris, angustias istas minimè patitur : & se extendit ad omnes: Attamen cum hæc tam universalis, præter conatum & bonam voluntatem, vix ferè aliud præstare possit; Ea verò quæ cum paucis intercedit, faciliùs frequentiusquè; implet officium; Ideo non abs re erit, celebre hoc amicitiae munus, & nomen, non præterire: Et, Appendicis saltem loco attexere, quæ de illâ præcepta traduntur. Ita & Christianâ illâ eximiâ charitate, (quæ omnibus omnia) imbutus animus, voto & studio dilatabit viscera sua: quotiesquè fuerit modus, factis exeret: Et per amicitiam, ex totâ quam amare tenemur societate, generis humani, fecer-

Amicitia etiam qua inter paucos merito tractanda.

secernet sibi quosdam : conjunctione ac Consuetudine magis intimâ. Vt fructum nempe mutuæ dilectionis, quem nec facile præstare cunctis, nec ab omnibus habere exactè potest, à paucis saltem plenè capiat, iisdemq; vicissim rependat.

Amicitiam itaque definitio : vt fit mutua *Definitio*
Constans ac beneuola animorum sibi similitum *eius*
in bono consensio Ex definitione hac, & origo & proprietates eius vera, patet. *Origo ex*
 enim; est *similitudo animorum*: cum nempe *similitudine.*
ingenio, iudicijs, studiis, moribus denique congruimus : tum facile suam quisque naturam in alio diligit : & vt compari gaudet : fruiturq;. Nil verò est hac consensione iucundius : nil quod illiciat, quod ad se attrahat, imò quod rapiat magis.

Conciliatrix itaque amicitiae est *similitudo* *Conservatio ex*
do: sed haud firma ac diuturna: nisi accedat *virtute.*
 proprietates in definitione posita, vt nempe, sit *in bono*. Vt enim similitudo gignit amicitiam; ita protectò *virtus* sola eam educat, continet, conservatq;. Vnde certum est, non posse eam veram esse, nisi inter bonos.

Si enim *ex similitudine vitiorum* aut criminum, oriatur; ea non amicitia erit, sed *Non potest esse inter malos.*
factio : conspiratio : sceleris societas : & exinde brevis tantum, temporis & *necessitatis*
causâ, inita conjunctio : per quam cupiditatum vicissim ministri & adiutores fieri

H 2 possunt:

possunt : verè amici nullo modo possunt. Quin imò, infida hæc improborum confensio, quam non amor, sed facinus jungit & æquat, in acrem discordiam facile mutatur. Nempe, dum scelus admittunt, superest constantia: eo peractò, incipiunt invicem abhorrere, & se mutuò odissè.

Si deinde *amicitiæ* proveniant *ex utilitate* tantùm, commodo, rebusquè *exterioribus*; & si eatenus colantur, quantum *proconstat.* sunt; Ejusmodi primùm *instabiles sunt* & infirmæ: dum, quod utilitas conglutinat, eadem commutata, ac cessans, dissolvit. Deinde, *subdolâ simulatione tectæ*, & fiduciam mutuæ benevolentix non habent: & omnia semper iis suspecta: & suspensa: denique vel in occultam invidiam, vel æmulationem ac contentionem apertam, ac demum in dissidium vertuntur. Tales plerumquè sunt *forenses illæ ac fucatæ familiaritates.*

Si deniquè *ex vano lenocinio Consuetudinis*; ac consecratione communionequè *Nec lenocinio consuetudinis.* eorundem sed levium inaniumquè studiorum, ineantur; Fastidium mox sui, nullo firmo nixæ fundamento adferunt: & amicitiæ nomen non merentur, sed *sodalitii levis*: sola conversatione, non autem amore vero sociati.

Necessariò itaque consequitur, ut *inter bonos*

bonos tantum sit Amicitia. Primùm; quia *Denique*
 amor amicitiae parens est, amoris autem *non est ni-*
 causa, bonitas vera. Deinde; quia dotes *si inter*
 Charitatis, quas hoc libro deduxi, bonis *bonos.*
 tantum insunt. Denique: quia viri boni
 causas dissolutionis ac diffidij non habent:
 quas vitia & potissimum avaritia & Am-
 bitio adferunt: pestis vtraque amicitiae.
 Ideoque soli *eam colere summâ fide, Chari-* *Verè ta-*
tate, Constantia, Justitiaque possunt. At- *les præ-*
 que ita præceptis opus non esset, si inter *ceptis*
 verè bonos amicitia esset. Sed cum vitarent. *non ege-*
 hæc communis, in qua versamur; & Con-
 ditio humana, adeo non habet verè & *Sed in*
 perfectè bonos, vt *optimus ferè censendus vita com-*
sit, qui minimè malus: Ideo, viros eximie *muni*
 bonos voto expetere; quales verò fors *egent.*
 communis fert, oportet recipere. Itaque
 constituendæ, colendæ, retinendæ, & (si
 ita aliquando vera necessitas tulerit;) de-
 ponendæ amicitiae, præcepta proponam.

In constituenda Amicitia, iudicium exac-
 tum *requiritur.* Illud enim dictabit; Pri- *Præcepta*
 mùm; *amicorum delectum:* vt capias nem- *constitu-*
 pe probos: similes tui, seu pares: tum *enda a-*
 verò opportunos. *Moram* deinde: *ut in-* *amicitiae.*
grediaris, non irruas in Amicitiam. Crescat *primum*
 lentâ consuetudine benevolentia. Et, quod *iudicium*
 proverbio tritum est, multum falis con- *Mora*
 sumas, antequam arctè contrahas. *deinde.* Fir-
 mum denique Propositum: ut amicitiam,

Firmum demum propositum. quam studio perspecto, & consuetudine adjuncta susceperis; *constanter conservare statuas.*

Præcepta colendæ amicitia. *Ad colendam Amicitiam*, primùm facit *vicissitudo officiorum*. Quæ mutuò & libenter sunt impendenda: iisque se vincire decet, & arctiùs adstringere: sed cum hoc monito ut dicitur, *ad aras tantùm*. Et hæc lex in amicitia sanciat: ut neque rogemus res malas, inhonestas, iniquas: neque faciamus rogati. Virtutum enim schola ac Palæstra, esse debet amicitia: non vitiorum officina: Mater & Nutrix Probitatis: non Cupiditatum ministra. Alter amicitiaæ cultus, est *Beneficentia*: quæ opitulatur: & rem confert. Eam verò nec flagitare decet. Nec ut flagiteris; expectare. Promptè & ultro deferri debet: Et propensiores esse debemus ad largiendum, quàm ad reposcendum: ut hæc inter bonos honesta sit certatio: uter alterum benefaciendo superet. Tertiò coluntur Amicitiaæ, *consensione voluntatum ac iudiciorum*. Nam cum Amicitiaæ vis sit in eo; ut è duobus unus quasi animus fiat: id obtineri profectò non potest, nisi omni dissensione inter amicos sublatâ. Ea verò, ut tollatur; aperire sibi mutuò amici debent, pectus purum: candidum: simplex: & ut iudiciis consentiant; fociare vitæ consilia: eaquè fidenter, & dare: & expetere. Cæterùm

Ex beneficentiâ.

Ex consensione voluntatum.

terùm cavendum est : ne ex assentiendi ^{Sed sine}
 consuetudine, assentatio, quæ vitiorum ^{assenta-}
 adjutrix est, subrepat : imponatquè no- ^{tionem.}
 bis. Et, ne censura locum suum in amicitia
 amittat : quem profectò obtinere debet.

Nam monere ; & moneri, proprium amici-
 tiæ. Alterum ; ingenuâ quâdam, non ^{Et cum}
 acerbâ, nec asperâ facere decet libertate : ^{censura}
 alterum ; non repugnanter, sed benigne ^{prudenti.}

acceptare : & non aliter ; quàm dum seip-
 sam mens admonet : atque redarguit. I-
 taquè sicut rigor nihil indulgens ; ita adula-
 tio, procul sit Amicitia : quæ constans & ^{Quæ de-}
 una semper, nil patitur varium : & fictum. ^{scribitur.}

Nihil verò potest esse tam flexibile, tam
 devium ; quàm animus ejus, qui ad alte-
 rius non modò sensum & voluntatem, sed
 etiam vultum, nutumquè convertitur.

Supersunt præcepta retinendæ ac con- ^{Præcepta}
 servandæ constanter amicitia. Difficilli- ^{retinendæ}
 mum enim est, eam ad extremum usque ^{amicitiæ.}
 diem perducere : & tam multa ei impen-
 dent ; ut ea subterfugere, non modò sa-
 pientia, sed etiam felicitatis, res esse vi-
 deatur. Retinetur tamen ; primùm conni-

ventiâ & dissimulatione levium vitiorum. ^{Connive-}
 Dum, quemadmodum Parentes liberis ^{re ad le-}
 modica ignoscunt ; nævos eorum vel ipsi ^{via vitia}
 non vident ; vel coram aliis tegunt ; non ^{oportet.}

acriter de ingeniis eorum judicant ; sed
 sæpe aberrant ex amore ; Ita & nos, vel-

lem, in amicitia, sic erraremus: & isti Errori, nomen virtus posuisset honestum: Non damnare, inquam, amici mores oportet: sed quandoque *benignâ interpretatione lenire*. Exempli causa. *Parcius hic vivit; frugi dicatur. Plus æquò liber; rectus fortisque habeatur. Iracundior est paulò; acres inter numeretur.* Profectò hæc res, & jungit, & junctos servat Amicos. At nos virtutes ipsas invertimus. *Probus quis nobiscum est; multum demissus & abjectus dicitur: pro benefano ac non incauto; fictum astutumque vocamus: simplicior quis; Comuni sensu plane caret: inquitur.* Eheu quàm temere in nosmet, Legem sancimus iniquam. Nam vitii sine, nemo nascitur, optimus ille est, qui minimis urgetur. Vitia, inquam, erunt; donec homines. Sed neque hæc continua: & sufficit, si *meliorum interventu pensantur*. Statuenda itaque est, & appendenda velut libra, ac statera quædam: in quâ, *si vitii amici, bona præponderant; affectu erga eum inclinemus*: idem & Nos ab eo habituri. Atque ita, libratis & toleratis utrinque moribus, facilè amicitia retinebitur. Eòdem facit; tempestivè prævidere, alia: quæ amicitia evenire solent incommoda.

Prævidere tempestivè opus Dirimit enim eas sæpe, ingenii humani morumque mutatio: quam ut plurimum fortunæ vel prosperæ, vel adversæ, adfert

varietas. Tum verò etiam ; cùm incidit ^{amicitiæ}
tempus : ut non idem utrique amicorum ^{incon-}
expediat. Denique aliquando faties quæ ^{moda}
dam capit: cùm omnia inter se profuderê:
& nihil est reliquum ; quod à se vicissim ^{Quæ re-}
expectent, requirantve. Hæc talia, inquam ^{consen-}
maturè sunt prævidenda : & contra ea, pa- ^{tur.}
randa in animo præsidia ; constantis bene-
volentia. Quam ipsi ultro primiquè ad-
feramus ; securi mutuæ vicis. Nam hoc ^{Amoris}
profectò philtum amicitia: ut *si velis* ^{illicium}
amari; primus ames. Contra quam faciunt ^{amor.}
plerique: qui perversè, ne dicam impu-
denter, *amicum habere volunt, quales ipsi*
non sunt.

Quod si tale quid evenerit ; ut necessa-
riò continuatio ac velut cursus amicitia si- ^{Præcepta}
stendus sit ; Tum verò danda est opera, ne de amici- ^{deponen-}
in odia discordiamquè desinat. Consuetudo tæ,
potiùs conjunctioquè, quàm benevolentia cesset.
Dissuendæ amicitia magis ; quàm discinden-
dæ : extinguendæ ; non opprimendæ :
& deniquè familiaritates sint depositæ ; non
inimicitia susceptæ.

Hæc ferè sunt ; quæ ex Cicerone po- ^{Conclu-}
tissimùm, sed in ordinem certum reda- ^{ditur hic}
cta, de amicitia dicenda habui. Cæterùm, ^{locus.}
cùm ea sit amicorum raritas, quam per-
hibet authoritas veterum : vix aliquot pa-
ria veræ amicitia numerantium: Ea verò
fit ejusdem, non utilitas necessitasquè

Cum ad- tantum; sed suavitas etiam ac dulcedo;
hortatio- ut verè eam, huius vitæ unicum condi-
ne. mentum ac delitium vocare possis: Pro-
 fectò tanto majori curâ studioquè procu-
 randa, colendaquè est: & censendum:
miserrimam omnino vitam ejus esse: qui nec
diligat quenquam, nec ab ullo diligatur. Con-
 tra verò, beatam eius: qui habet, cum
 quo fruatur prosperis rebus: & adversas
 mutuâ ope ferat.

LUCÆ OPALENSKII
LIBER
OFFICIORUM
TERTIUS.

De Pietate.

PArtes duas Officiorum, quoniam puto; me fat luculenter (pro captu quidem meo;) libris superioribus absolvisse: restat ut explicem tertiam *de Pietate*. Hæc verò tantò major sublimiorquè duabus primis, quantum *altius habet argumentum: id est Deum*. Hactenus enim Officia ferè ducta sunt: quæ vel Natura ipsa, seu recta ratio (quam & hæc dum talis est, à Deo est;) dictaret, monstraretquè; nunc verò explicanda restant, quæ Naturæ ratiocinantibus, captum longè superant: & sicut præcepto, ita auxilio Dei propriè nituntur.

Meritò itaque illum, qui se nosci, coli, amari à nobis exigit, invoco: ut ea, quæ generi humano, de hoc debito sibi officio edixit, inspiravitquè: quamvis à multis ubertim, & copiosè dicta, ego quoque me-

Fars tertia Officiorum Pietas.

Maior duabus primis.

Quia directe Deum petit.

Qui invocatur ut se nosci, coli, amari sinat.

thodo, & novâ, & brevi, explicem: ad gloriam ejus. Illustra ergo mentem meam, ô lux vera: ut aliquid te dignum, & videam ipse, & aliis aperiâ.

Sed ne longiori Præfatione te morer; prout soleo, ordior à definitione. *Pietas, est Officium, quod genus humanum tenetur* *Definitur præstare Deo.* Id autem in tribus consistit. *Pietas.* Primum: Deum, quâ potest, & debet *Et divi-* *nosse.* Deinde: eundem certo & congru- *nitur.* *enti cultu venerari.* Postremò: eum solum *amare.* Hæc tria explicanda mihi deinceps; totidem Capitibus propono.

C A P U T I.

Περὶ θεογνωσίας id est, De Notitia Dei.

Latè patet Dei. notitia.

Sed ad officii modum redigitur.

Theologis.

Est homini necessaria.

A Deo quidem latè patet, hæc de Notitia Dei, dissertatio; ut vel totam Theologiæ scientiam, posset occupare: sed cum non tam Contemplatio, quàm actio, ad Officia Pietatis, de quibus hîc agemus, pertineat; ideò relicta τοῖς θεολογούμεοις plena tanti argumenti tractatione; quæ ex usu, de illo scire sit, in compendium redigam.

Est verò notitia hæc prorsus generi humano necessaria: est animorum salus, fidei mutux præcipuum vinculum, lex vitæ, & quid in illa agendum, vitandumquè sit, suprema regula. Cuncta enim hæc con-

constare non possunt, & perturbatio officiorum sequeretur, Dei ignoratione. *Ut vitam ejus temperet.*
Quando profani etiam Poëtæ dicto, primæ scelerum causæ mortalibus ægris, Naturam, nescire Deum. Mens etenim humana, nisi arbitrum sui agnosceret, facile prava intra se foret: & affectu, ac voluntate laboretur: invalido ab externo motu auxilio, cui actus interni non subsunt. *ut admirationem cum æstimatione, venerationem cum timore, amorem denique cum fiducia, in nobis erga eum concitemus.*

Hoc itaque fine, dicam hoc Capite tria. *Trifariam declaranda,*
Nempe, de *Natura Divina ut in se est:* dein de: *ut erga nos est:* Postremò: *ut à nobis nosci vult.* idquæ totum ex constituto religionis dogmate, & Ecclesiæ sensu.

PARS CAPITIS PRIMA.

De Natura Dei, & quid in se sit; ubi novo modo, ac ratione, dogma Trinitatis accuratè explicatur.

DEum esse demonstravi in Prolegomenis, in ipso enim Scripti initio, id velut fundamentum poni oportuit; quo structura libri surgere posset. Nunc qualis sit, quâ possum, explicabo: *Deum esse, dictum supra est. Nunc qualis sit*
H 7 quam

dicendum.

quam ; plenè enim Naturam ejus adsequi , non est virium humanarum : ut infra , parte Capitis altera , cùm de gloriæ donis agam ; demonstrabo.

Sed est etiam cognitio , & comprehensio quædam , ut id , quod certa ratiocinatione agnoveris , ita esse ; id fatearis , quoscitur , nemodo ita fit , comprehendi non posse. *sciendo.* Hoc genus cognitionis Dei nobis convenit maximè : hoc est ; *non capiendo eum , capere.*

Et quid non sit dicendo. Itaque magis convenit de illo dicere , quid non sit , quàm , quid sit . ut ; non esse multiplicem essentiã : partibus : compositione : numero : sed omnino , & undique unum simplicem. *Non est multiplex sed unus.* Essè enim , inquit D. Augustinus : nihil aliud est , quàm unum esse . Et in quantum quid unitatem assequitur ; in tantum est . *esse.* Unde simplicia , ideo magis sunt ; quia una sunt : quæ autem composita ; concordia partium , imitantur unitatem : & in tantum probatur . sunt ; in quantum , eam assequuntur : & *Etiam exemplis.* nisi eam haberent ; non essent . Quæ enim constant partibus ; sunt unum , in suo toto : quæ ex accidentibus ; unum subjecto : quæ plura numero ; sunt una Specie : quæ specie varia : genere uniuntur : & demum productione multa ; unum sunt principio . Sequitur itaque : ut idem sit esse , quod unum esse . Deus verò ; cum sit *αὐτὸ τὸ ὄν* , & ejusmodi esse ; *Ens à se.* ut nisi illud esset , ideo longè perfectiori quadam

quadam ratione, & *παυτελῶς* unum sit; Omni-
neceffe est. & id est illi esse, quod unum modè,
esse.

Unum, inquam, non modò simpli-
citate, sed etiam numero. Nam *si plures* Est nu-
mero.
essent Dii, essent differentes: atquè adeo om-
nes imperfecti: nam in eâ notâ, in quâ differ- Alioquò
imperfe-
ctus.
rent, ab invicem; deficerent.

Imperfectum autem Deum, nemo di-
xerit. cùm *absurdum sit, eum qui est à se,* Summ
autem
perfe-
ctum esse
non perfectum omni ex parte esse. Aut enim
sibi dare, quod summum, perfectissi-
mumquè est, non potest; aut nescit; aut demon-
non vult. Non primum; quia *qui à se esse* demon-
stratur.
potest, omnia potest: Non alterum; nam * vel po-
tius Ha-
bere.
qui se plenè scit, scit etiam quod sibi optimum
sit: non demum tertium; quis enim, cùm
summè potest, & novit, non quod perfectum
est, voluerit: prehenderitquè? Est ergo
Unus, perfectusquè Deus.

Sed iterum oritur maxima difficultas Si solus
est Deus,
non est
Bonum.
Nempe; quòd dum unus duntaxat Deus
est, *si solus est, non est bonus*: seu potiùs,
non est bonum. Boni enim maxima, inti-
maquè proprietates est, communicatio: soli-
tudo autem, communicationem impe- Quia non
se plenè
commu-
nicat.
dit: aut potiùs tollit. Tollit ergo & Boni
Naturam. Ergo τὸ ἐν summum, si solum
est, non est bonum. *At quomodo, cùm ab* Ens
*illo cuncta, quæ bona sunt; non ipsum ma-
gis tale?*

Quod

Creaturis enim imperfectè. Quod si dicas; explevisse Naturam suam, cum se impertivit Creaturis: falsum est. Non potest enim finitâ, & circumscriptâ communi- catione, bonum infixitum expleri.

Nec beatus est sine consortio felicitatis. Deinde: non est perfectè beatus Deus, si solus est. ἀφίλῳ enim esset, & careret con- sortio, ac Communicatione sibi adæqua- ta: in quâ suavitas, ac fruitio beatæ vitæ sita est: dum nempe bonum, se alterum habet, Amoris cum quo ex æquo se commutat, frui- expers. turquè.

Nec summè simplex. Tertiò: si solus Deus est; summè efficax, (ideoquè summè simplex) non est. Quod sic deduco. Quò magis quidpiam fim-

Et summè efficax. plex, magis efficax est: ut inter elementa ignis. *Efficacitas* verò in Natura Creatâ, maxima est in eo; ut id quod efficit, sibi quam maximè par, & simile efficiat: ma- jus enim se efficere non potest: nam ope- ratio, non excedit essentiam. *Natura au-* tem increata, ut sit summè simplex, & sum- mè efficax; necesse est profectò, ut non modò producat. simile producat; (par enim alioqui esset vi- ribus creatis:) sed prorsus alterum idem: tum enim demum efficacissimum simplex cum pro- ducit alterum: atque ita solum non est.

Unum, Verum, Bonum. Quartò: cum ostensum supra sit; quod esse; nihil sit aliud, quam unum esse; con- sequitur, ut id quod est, unum sit. At- què ideo, propriè unum est, quod est: sed quia verum etiam est, quod est; Falsum enim non

non est.) & denique, *Bonum etiam est, quod est: nam malum non est: ideo Unum, Verum, Bonum est: quod est.* Cùm autem esse, fit, *Tria hæc Unum esse: ideo tria hæc, habent, unum esse: & quamvis distincta sunt, coëssentialia tamen sunt.* Porro *Unum; est Pater, id est Principium, Verum; est Filius: imago Patris; eum & vivè repræsentans. Bonum denique; est Spiritus Sanctus: nectens amore ac fruitione, commune ac confors trium esse.*

Quintò: *Deum ab æternitate totà, nunquam sine actione fuisse; nec torpidam similemquè sopori vitam egisse; manifestum est: summa enim, æternaquè mens, quæ sola per se vivit vigetquè, quomodo potuit esse, actionis aliquando expers? cùm ne nostra quidem, illâ careat unquam.* *verò ejus intima, propriaque, quia interna est; ideo contemplatio est.* Quid autem contemplatur? *non aliquid seipso majus perfectiusque; nihil enim ipso majus, aut perfectius est. Non etiam tantum aliquid se inferius; nam sola contemplatio ejusmodi, non esset ipso digna; nec ejus menti par: nec sufficiens, ut ei per omnem æternitatem immoraretur: sequè eâ oblectaret.* *Nec tantum se* *Se ergo ut sui ipsius contemplationem semper habuerit.* *Hæc verò sui ipsius Contemplatio perfecta consummataque ut sit; necesse est, ut Deo repræsentet totam ejus substantiam.* *Quod autem*

Tria hæc habent Unum Esse.

Suntque Pater, & Filius, & Spir. S.

Nunquam Dans sine actione.

Actio ejus contemplatio.

Contemplari se majus nequit.

Nec tantum se minus.

Se ergo contempla-

tem

Et totam suam essentiam representatur; cernitur; aspiciturque; id sentiam. oppositum sit, necesse est. Et quod oppositum

Quam est, alterum est. Est ergo Deo semper oppositam ta, vivens, subsistensque sui ipsius Cognitio: sibi. seu imago: atque adeo, Persona (a) altera, co-

a Filius. eterna, & consubstantialis. Ab utraque Ideoque verò hac, manat, seu procedit, & tertia: se alterum habet. nempe Spiritus Sanctus: nam, ut sine contemplatione, & cognitione sui, esse Deus non potest; ita hæc cognitio, amorem sui & fructio-

Hinc procedit Amor. nem producat; necesse est. Qui Amor consubstantialis itidem, & æquè æternus, & subsistens, atque extans semper: & omnino, Persona est.

Sub tertia Persona Sed dum sic, in Dei natura, solitudo vitatur; cavendum maximè est: ne pluralitas, & ex illa diversitas, accersatur. Hæc Deus est unus, & non solus. enim utraque, & Unitatem tollit: & dis-

Quia in una essentia tres Persona. jungit: separatque: unde à perfectissima natura Dei, hoc incommodum oportet amoliri: & statuere; ut Deus, & unum sit, & non solus. Itemque, ut, dum est non solus; non sit diversus. Quod aliter non potest

consistere; quàm dogmate Christiano: quo est Essentiâ unum idemque; & Personis trinus: Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus: nam hi tres, unum sunt.

Quod uberiori declaratur. Est inquam Trinus, & Unum: tum enim optimè sua ipsi constat Natura. nam Essentiâ, ejusque attributis, unum idemque est: (una nempe tribus & cõessentialis

alis Potentia, Sapientia, Bonitas: una eadem-
 què numero, compos unius Essentiæ,
 Deitas: ideoquè nulla prorsus in illis di-
 versitas.) Solus autem non est, quia ipsum-
 met Bonum est: se infinitè sibi communicans:
 Perfectum quoque beatumque est, unitissimi
 consortii dulcedine: quâ gaudet Deus, verè & Pater
 propriè alter, & alter, ipse. Summè simplex, ^{gignit}
 quia summè efficax est, dum generat ac produ- ^{Filium.}
 cit, non modo sibi simile; sed & ^{idem se-} ^{Substan-}
 cum. Nempe in mira emanatione illâ, Dei- ^{tivè.}
 tati interna, nequè illius Unam Entitatem ^{producit}
 egressâ, ab æterno Pater, ^{visione sui,} ^{Spirirum}
 Filium, & uterquè ex sui boni agnitione pro- ^{Sanctum.}
 ducit Amorem: id est, unum eundemque
 Entitate secum, Spiritum.

Quis autem comprehendat, aut effe- ^{Mirâ}
 rat; quæ dulcedo fit, istius fruitionis, quâ ^{hinc Di-}
 una Divinitas, in tota æternitate, se novit, ^{vinitatis}
 atque amat, & in pari & æquali commu- ^{felicitas.}
 nione, se sibi indulget, se mutuò oble-
 ctat, bono contenta suo, ideoquè læta,
 gaudens, & beata semper.

Esse itaque in Trinitate Personarum, unum
 naturâ Deum, & ratiocinatione iam dicta ^{Modus}
 colligimus: & quod majus est, remquè ^{hujus ar-}
 continet, ac conficit, fide Catholicâ do- ^{cani ac-}
 cemur. Sed, quoniam id quod asseritur ^{curatius}
 esse, cupimus etiam scire, quomodo sit; ^{& novè}
 ideo ad muniendum hunc locum, qui ^{deducitur.}
 profectò est Christianæ professionis, seu
 Reli-

Religionis unicum fundamentum ; ex istâ ipsâ sciendi naturâ, sumpto principio: ibimus in amorem : ducemusque aliquam velut umbram Sanctissimæ Triadis. Id verò ex eruditâ lucubratione Patris Laurentii Pikarscii, è Societate IESU, eximii Theologi: quam mihi in suo dedit manuscripto : & quam ex ejus permisso, opportunè hîc (sed compendio) inseram : & explanabo.

Scientia directa scit. *Scientia*, (inquit ille ;) creata, naturæ rationalis, ut sit exacta seu vera ; duplex omnino esse deberet. Prima ; quâ scimus aliquid : vocaturquè *Directa*. Altera ; quâ, id quod scimus, nos scire agnoscimus: quæ *Reflexa* dicitur. Hanc utramquè, & se consequi, & ad se mutuò referri, omnino est fatendum. *Nemo enim scit, nisi sciat se scire, id quod scit* : exinde verò necessaria consequutio cernitur. Deinde, *si scit ; scit se scire ; & si scit se scire ; scit etiam*. Unde evidenter mutua Relatio patet : ideoquè, ambæ istæ scientiæ, & se consequentur : & relativæ mutuò erunt. Quo concessio : amplius sequentur ista.

Sunt inter se æquales & pares. Primum : utramque hanc scientiam, necessariò similem, & æqualem omnino, inter se, esse: *Quod enim, & quantum, quisque scit ; id, & tantundem, scit se scire*. Non aliud ; quia aberraret. Non plus minusve ; quia revera nesciret. Similis ergo
neces-

necessariò, & par per omnia, esse debet, scientia directâ, scientiæ reflexæ.

Alterum consequitur: utramque hanc *Simul* scientiam & Naturâ, & Tempore, *simul natura esse.* Naturâ enim prius est; quod potest & tempore. esse sine altero, alterum verò sine illo esse non potest: quæ autem sunt *Relativa ad invicem*; non possunt esse sine altero. Scientiæ verò dictæ, sunt relativæ; Ergo non possunt esse, una sine altera. *Ergo simul sunt Naturâ: Tempore* deinde erunt simul: nam ut primum quispiam scit; statim, & simul, scit se scire: *Ergo utraque scientia, erit simul, & naturâ, & tempore.*

Tertiò: quoniam ostensum evidenter *Originis* est; scientiæ directæ, scientiam reflexam, *tantum* consequentem omnino esse: atque adeo ab *prioritatem* illa velut suo principio prodire: & (quod *tem habent.* infertur) secundam, ab illâ esse: deductum verò etiam; prioritatem nihilominus naturæ, & temporis; nullam inter utramque inveniri: sequitur: origine tantum scientiam directam, primam esse: Reflexam verò, conjunctione ac communicatione *Sed hinc* ejus, alteram. Sed cum ibidem demon- *nulla imparitas,* stratum sit: utramque similem omnino paremquè inter se esse: ideo evidenter constabit, originatione hac, nullam illarum dissimilitudinem, nullamquè imparitatem effici. Etsi enim una ab altera originem habet: tamen ubi Origo, & derivatio,

Quod cō- tio, ita sunt juncta sibi, ut altera prima,
probatur. non sit accidens; sed natura, & ipsummet
 esse: ibi Ordo erit inter sese consequentia:
 inæqualitas verò, imparitas, prioritas, na-
 turæ aut temporis, nulla erit. Atqui, ex
 dictis facilè patet: scientias Directam &
 Reflexam, eo modo conjunctas esse:
 nempe necessariâ consecutione, & ipsâ na-
 turâ: ideo *Ordinem habebunt*, & *nihilomi-*
nus, undiquaque pares sibi erunt.

Ostendi- Hæ sunt notiones, quæ ex consideratio-
tur creata ne scientiæ creatæ, verè deducuntur. Cæ-
scientia, terùm, quòd *scientia creata*, longè inferior
impar in- sit *scientiâ Divinâ*; etsi per se est evidens
creata. ac manifestum; tamen ad pleniorum eor-
 rum, quæ dicuntur, notitiam, non abs-
 re, erit, cur sit inferior; causam propo-
 nere. Quæ in hoc potissimum sita est:
 quòd *Creata Natura*, nesciat suum esse: scire
 enim rem aliquam, est eam mente videre:
ut autem seipsum oculus corporis non intuetur;
 idquè ideo; quia sibi non opponitur; ita &
 mens *Creata*, non potest habere, sui ip-
 sius, objectum terminatum: *alioqui cogni-*
tio, illi esset, ipsa ejus Essentia. Cùm autem
Scientia Naturæ Creatæ, non sit ejus essen-
 tia; (ut patebit infra,) ideo non habet
 scientiam, sui esse.

Nec pro- Deinde; quomodo se scire, poterit, esse
priè est, *Creatum*; cùm vix sit, & vix existat? Nun-
existitque. quam stat in suo esse: sed semper, (ut inquit
 D. Au-

D. Augustinus) *desinit esse, quod erat: & incipit esse, quod non erat: atque adeo propriè non existit. Imo propriè non est: Quidquid enim, ex eo, quod non erat, ortum; non cessat tendere in id quod erit: *linquens semper quod jam fuit.* Hoc, (ait Bernardus) *transitum sanè habet per Est: sed propriè non est: quia nunquam in eodem statu permanet. Si autem verè non est; quomodo sciet verè suum esse? Tertiò: esse ejus, est ab alio; ideoque alienum: & ipsi soli notum, qui dedit.**

Denique ab alio est.

Hiscè de causis, imo præter omnes hæcè causas, certum est: inferiorem infinita ratione, esse Scientiam Creatam Scientiâ Divinâ: ideoque memoratas dotes, vix, vel certè imperfectè retinere & exercere.

Ex his verò, quæ de Scientiâ Creatâ *Naturæ* dicta sunt; facile est gradum ad Divina *Increate* promovere: ac struere. Dotes enim quæ *perfectior* ostensæ sunt; inesse debere Scientiæ Cre- *scientia* *ideo.* atæ; insunt verè, propriè, ac perfectè, Naturæ Increate. Insunt inquam, sed longè excellentiùs præstantiusquè. hoc *Quia i-* præsertim discrimine; quòd *Naturæ Crea-* *dem est* *illi scire,* *ta scire, ut dixi, disunctum ac disparatum* *quod esse,* *fit; ab ejus esse: non est enim ejus Substan-* *quia i-* *dem est* *illi scire,* *ta, sed accidens: unde non est illi, sicut Deo* *quod esse,* *confubstantiale & còessentialis: sed est a-* *quia i-* *dem est* *illi scire,* *gentis actio ad extra. Ideoque actionis so-* *quod esse,* *lùm Naturam expendimus; cùm scire* *quia i-* *dem est* *illi scire,* *crea-*

crea-

Idem Deus quod sciens. creatum consideravimus. In Deo verò, simul & junctim, Natura seu Essentia ejus, & scire ejus considerandum est. Etenim in Deo idem est agere quod esse: nam, si actio ei accidens esset; compositus esset: id verò, cum absurdum sit omnino Divinitati; ideo, id ei est actio, quod essentia: id scire, quod esse. Atque ita hoc idemquè est Deus, quod est sciens.

Solus scit. Sciens hic, quia verè solus est; ideo solus se scit. Et hoc ipso, quod se scit; totum quod scire potest, scit: non, inquam, se aliquid majus; nequè id tantum, quod ipso inferius: nam si sciret, aliquid se majus; illud majus Deus esset, ipse verò, Deus non esset. Si verò id tantum sciret, quod ipso minus est; imperfectam valde haberet Scientiam: etenim seipsum nesciret. Consequitur itaque: ut Deus, & nihil se majus, & non tantum inferiora se sciat; *Id est, scit sed seipsum sciat, quod est.* Est autem ille suum esse. solus: ideo & solus, scit se esse: id est: propriè, & consummatè scit se scire: seu scit suum scire; seu (quod idem est) scit suum esse. in Deo namque, idem est scire, quod esse.

Hæc scientia ei æqualis. Hæc Scientia sui; quia Scienti est reciproce consequens; ideo est relativa. Similis quoquè, & par per omnia: quia sciens id scit, quod est. Unde non modò similitudo & paritas, sed eadem erit Entitas

tas Scientis, & scientiæ suæ. Naturâ præ-
 tera, & tempore sciens simul est & scire
 suum: seu Dicens, & Verbum. Dum
 autem simul sunt Naturâ & tempore, nulla
 intercedit prioritas conditionis, etiam ex rati-
 one principii: nam semper, in principio, erat
 Verbum.

Simul
 naturâ
 & tem-
 pore.

Origine ergo tantum, scire à sciente, Ver-
 bum à Dicente; Verum ab Uno, alterum erit.
 Alterum propriè: non verò aliud: eadem
 est enim Entitas, seu Esse utriusquè. Se-
 cundum, inquam est, non verò propriè
 posterius aut inferius: Originatio enim hîc,
 ordinem tantum facit, non verò differentiam
 æqualitatis. Nam, collocatio, & nume-
 ratio, in recensendo, quam requirit Rela-
 tio, non adfert disparitatem: ut primum se-
 cundo, excellentius faciat; sed ordinem
 constituit, Relationis æquiparatæ: Natu-
 ræ dignitatem non immutans: præsertim,
 cum Communis eadem, & una est.

Origine
 tantum
 altera.
 Origina-
 tio non
 adfert
 impari-
 tatem.

Sed quia, Scientia Naturæ Creatæ, est
 mutabilis; sicut & Natura: quæ illam pro-
 ducit; & quod maximum, non est scientis non est
 esse; sed actio; nec substantia ejus, sed ac-
 cidens; est què velut imago in speculo, quæ
 viventem hominem utcunque repræsen-
 tat, cum ipsa non vivat; ideo non est res
 subsistens: nec; ὑποστασις suam habet: Scien-
 tia verò Dei, quia est immutabilis, una
 semper, similis, & par per omnia scienti,

Scientia
 creatæ
 subsistens.
 Increata
 Subsistens.

Viventis viva imago, & coæterna, *coessentialis, consubstantialis*; ideo subsistit: & extat; existitquè semper. Est nempe Deo *Et Alterum I-* *oppositus suis terminus*: cognitione pro-
dem. ductus: &, ut propriè dicam; *Idem Alterum*: Idem, non multiplicatâ, *non partitâ, sed eâdem unitate Essentiæ*: Alterum verò, exigentiâ Relationis: nam scientis, ad scire suum relatio est: (uti ostendi:) Relatio verò est, ad alterum.

Alterum hoc facit Personâ. Porro, Alterum hoc, quòd sit *ὁμοῦσιν* Deo; patet ex ante dictis. Si enim aliquid in Deo esset, quod non, ejus Essentia & Substantia esset; aliquid non Divinum & externum Divinitati inesset. Quod cum sit absurdum; ideo, *Alterum hoc, Substantia Dei est*: & est res verè subsistens: ita ut possit, ut hæc, monstrari: ideoquè facit Substantiam terminatam: ac individua: & quod consequitur, *Personam*. Intellectualis enim, terminata, & individua substantia, *Persona* est.

Persona hac est, Filius, quia generata. Persona hæc, verè & propriè dicitur *Filius*: idquè ideo, quia generatione procedit. Si enim *Personæ istius non esset aut efficientia ejus, aut Creatio*: (processionem namquè excipio: quæ Spiritui Sancto propria, à generatione quomodo differat; paulò post dicam:) quod verò efficitur, ex alio est; quod *Non creata;* creatur, ex nihilo est: atquè ita neutrum ex *Substantiâ efficientis, & Creantis*: id autem; pro-

productioni Divinæ, inconveniens prorsus, & absurdum esse; ex his, quæ dicta sunt, patet evidenter. Est ergo generatio hæc ^{Generatio- nis propri- etatens} vera: præsertim cum exactè, unicè, & ^{implens.} sola, generationis proprietates retineat: impleatquè.

Cum enim, sit ea generationis prima ^{Est enim vivens ex vivente.} proprietas; ut sit *viventis à vivente*; Deus, qui Vita est, non potest producere, nisi Vitam. Deinde: cum altera proprietas sit; ^{Est ex ge- nerantis substan- tiam.} *ex generantis substantiâ*; Generatio Divina, non participationem Substantiæ (ut crea- ^{identita- tatem:} ta;) habet cum suo principio; sed ^{fluxum ejus; sectio- nem; partem; sed totius, ejusdemquè communicationem.} id est: non fluxum ejus; sectio- nem; partem; sed totius, ejusdemquè communicationem. Deniquè: cum ter- ^{Est in si- militudine- nem prin- cipii.} tium generationis requisitum sit ut *in simi- litudinem producat* sui principii, in genera- tione Verbi, id consummatissimè imple- tur: quod *mentis, à qua generatur, est ima- go, perfectissimæ similitudinis.* Deus nempe, (inquit Augustinus:) genuit quod est: qui cæteris dedit gignere, in similitudinem ejus, quod sunt. Est itaque sciens, & scire suum: Dicens & Verbum: Unum & Ve- ^{Ergo Fili- us Patri.} rum: idem quod Pater, & Filius. Quæ nomina postrema, toties in Scripturis, ve- rè, & propriâ significatione repetuntur.

Propriâ significatione, inquam. Nam ^{Paterni- tas vera in calo tantum.} Paternitas vera in cælo, seu Deo tantum est: & quod consequitur; Filiatio (ut sic dicam

dicam) vera. Homines enim; & patres, respectu filiorum sunt: & filii, respectu patrum: at in Divinitate tantum, nunquam Pater Filius, & nunquam Filius Pater. Deinde; cum sint Deo filii, quos suâ gratiâ effecit; necesse; ut sit & Filius, quem suâ Naturâ genuit: Nam imitatio, oportet ut habeat suum exemplar, & archetypum: Imitatio autem veræ generationis, est adoptio. Ergo si est, ut ita dicam, Filiatio adoptiva, est & Naturalis.

Ad processionem. S. Spiritus transitus.
Sic generatione Filii deductâ: Processionem quoque à Patre & Filio, Spiritus Sancti, iterum videamus. Sed non sine debitâ ejus invocatione. Veni ergo S. Spiritus, mentes nostras visita, & te nobis aperit: Nam sine tuo lumine, nihil est in homine.

Ensi.
Patet ex his, quæ hæcenus dicta sunt; quòd Divinitas, & Est; & scit suum esse: seu Est τὸ ὄν: unum: & Verum: Esse enim, est Unum esse: se scire, est Verum esse. Ostensum id, inquam, & pro captu mentis humanæ demonstratum, hæc quæ sequitur anacephalæosi. Primò: Quòd in Deo, idem est esse, quod scire. Secundò: Quòd solus Deus se scit. Tertiò: Quòd hæc scientia, sit consequens reciprocè. Quartò: Quòd sit relativâ. Quintò: Quòd sit cum suo principio simul naturâ & tempore. Sextò: Quòd Originis tantum ordinem habeat: sed sine imparitate. Septimò: Quòd subsistat: & suam hypo-

Recapitulatio dictorum, de generatione Filii.

hypostasim habeat. Octavò: Quòd sit Persona.

Nonò: *Quòd sit Filius.* Hoc totum inquam, supra deductum fat esse, puto; *Omnia hæc convenisse Spir. S. demonstrabitur.* eadem omnia tertiæ, τὸ ὄντος convenire hypostasi: seu Bono: seu Amori: id est Spiritui Sancto: præter unum ultimum: nempe, quod non fit, & cur non fit, Filius: sed *Spiritus, ab utroque, nempe à Patre & Filio, non genitus, sed procedens.* Et hoc mihi demonstrandum propono. *Præter unum quòd non sit Filius.*

Quod ut iisdem gradibus deducā; quibus ad secundam deveni hypostasim, ita ordiar.

Amor Creatæ naturæ, ut sit perfectus, duplex esse deberet. Primus; quo amamus simpliciter: id est, in rem amatam propendemus: ferimur: eamquæprehendimus: qui vocatur Directus: Altero; quo amatæ rei compotes facti, eâ gaudemus: oblectamur: fruimur: & in fruitione conquiescimus: id est, amamus hoc nostrum amare: qui amor, est Reflexus. *Amor creatus directus & Reflexus.*

Hunc utrumque amorem, se consequi; & ad se mutuò referri, evidens est: nemo enim amat, nisi gaudeat, seu, amet se amare. Unde patet *consecutio.* Deinde si amat; gaudet eo amore: & si amore gaudet; amat. Unde *Relatio.* Uterque ergo amor, & se consequens, & relativus mutuò erit. *Sese consequens & mutuò relativus.*

Hoc concessò: adfateri necesse est, utrumque hunc *Amorem*, parem sibi esse: *Uterque par & simul na-*

turâ & simul naturâ, & tempore esse: Origine tan-
tempore, tum, alterum, à primo prodire: nullam
tamen exinde, imparitatem effici. Cuncta
enim hæc, cùm Scientiæ Directæ ac Re-
flexæ infint; ut evidenter demonstratum
est, Amori itidem Directo ac Reflexo,
inerunt necessariò.

Non minùs & istud consequitur: quòd
Amor Creatus, Amori Divino, nullo mo-
do æquiparandus sit: *Amor enim creatus,*
non debet esse, ad se: nam creatura per se, non
est: ideo & bona per se, non est: ideo amare
se, ut se; nisi perperam, & pravè non
potest: Amaret enim non bonum, quod
est contra naturam amoris: Ideoque in
φιλαυτον επιτιμουσιν laboretur: *nec Amor hic,*
sed concupiscentia esset.

Iam verò, ut ex consideratione Amo-
ris Creati, ad Increatum ascendamus: Im-
primis agnoscendum est: dotes Amoris
Creati recensitas; hoc differre ab increa-
tâ naturâ, quod Amor Creatus, sit actio ad
extra. Divinus verò, sit ipsummet suum esse:
nam Deo idem est amare, quod esse. Et
idem est Deus, quod amans.

Amans hic, quia solus verè est, ideo & so-
lus bonus est, seu solus bonum est: ideoque; &
solus, non potest non se amare, & solus se amat
meritò. Quòd non possit non se amare; pa-
tet. quia boni proprietates est, amari: ipse ergo,
cùm sit summum, totum, solumque bo-
num

num; se summè amet, necesse est. *Ab alio enim, summè, & adæquatè amari, non potest.* ^{Et meritò.} Privaretur itaque summum bonum debito sibi amore; *si à se non amaretur.* Quòd verò id meritò faciat, patet etiam: *Non enim potest amare, se aliquid melius, perfectiusquè; quia istud melius perfectiusquè Deus esset: ipse verò Deus non esset.* *Non potest etiam amare se quid imperfectius: quia contra Naturam, veri amoris est, imperfectum amare: quod enim est imperfectum, bonum non est.* Si itaque imperfectum amaret, non bonum amaret. *Quod Creaturò Creaturam, dicitur amare; id facit propter se: dum verò amat propter se; eo ipso, verè, & propriè, amat tantum se.*

Hic Increatus Amor sui, amanti est reciprochè consequens, ac Relativus: Nam *id amat, quod est: & id est; quod amat.* ^{Increati amoris dotes eademque scientiæ} Similis, quoquè & par per omnia: quia *nec amplius, nec minus seipso amat.* ^{increate.} *Naturâ demum & tempore simul, quia ut est; statim se amat.*

Origine ergo tantùm *Amans & Amor,* ^{Quod ostenditur.} *ordinem habet; sed ita, ut ordo hic, in Naturâ eâdem non faciat imparitatem ullam.*

Ordinis hujus terminus, quia est *Essentia ipsa Divina; ideo Deo est coessentialis: & consubstantialis; subsistitquè: & extat: Nempe fruitione resultans, alterum idem: Idem, non multiplicatâ, sed eâdem entitate: Alterum, exigentiâ Relationis: Est enim*

Amantis ad Amare suum Relatio; Relatio verò est ad Alterum.

Alterum hoc, est persona. *Alterum hoc; quia totam plenitudinem habet substantiæ Divinæ, ideo res est ita extans, ut possit monstrari ut hæc. Ideoque facit Personam.*

Persona hæc non est Filius. *Persona hæc non potest dici Filius: quia non generatione sed processione est. Et si enim habet processio ista, hanc proprietatem generationis, quòd fit vivens ex vivente; alteramquè, quòd fit ex substantiâ; attamen tertiam, nempe similitudinem, non ex vi suæ productionis habet, sed ex vi consubstan-*

Quia non habet similitudinem ex vi sua pro- *cessione.* *Voluntas* *non refertur* *imaginem, sed ei unit.* *Quia non habet similitudinem ex vi sua productionis. Mentis enim tantum, ferè intellectus, est hæc intima, & peculiaris proprietas; ut producat sibi simile. Unde fetus ejus, Verbum seu Verum, est ejus perfectissima imago. Voluntas verò actus, cui Bonum pro objecto est; non in id Naturâ suâ fertur, ut repræsentet; sed ut uniat: potitur: fruaturquè. Cùm itaque, voluntatis non fit hic finis, ut producat sibi simile, ideo non potest ejus dici generatio. Atque ita (quod demonstrandum sumpsit;) Spiritus Sanctus non est genitus: & non est Filius.*

Objicitur quod non uniantur nisi similia. *Sed objici potest. Quòd, Amoris proprium est unire; non uniuntur autem, nisi similia. Ergo necesse est, ut Amor dum vult unire, feratur in simile: atquè ita in similitudinem producat: seu generet.*

Re-

Respondendum huic objectioni: *Ve-* *Respon-*
 rum quidem esse: quòd Amor uniat: & *deur,*
 quòd nequeant uniri nisi similia; sed ex *quod a-*
 hoc non sequitur; quod Amans sibi simile *mor se*
 producat: sed potiùs, quòd conetur, studio *mutat in*
 Unitionis, se in id quod appetit transmu- *amatum,*
 tare, & se similem rei Amatæ efficere. *In-* *Intelle-*
tellectus non transit in rem intellectam, sed *ctus poti-*
 potiùs eam sibi conformem similemquè *us rem*
 efficit. *Voluntas* verò seu Amor, id effici- *intellectã*
 citur, quod amat. Unde qui intelligit, quid *sibi simi-*
 sit probum esse, non statim probus fit: qui *lem efficit*
 autem vult esse probus; quod verè vult,
 est. Exinde verò patet: quòd cùm gene-
 ratio sit; sibi simile alterum producere; *Unde e-*
 non verò, se in alterius similitudinem con- *jus est ge-*
 vertere; ideo, intellectus generatio, pro- *neratio.*
 priè dici potest, non potest voluntatis. *I-* *Volunta-*
 taquè *Persona quam voluntas producit, non* *tis non est.*
est Filius: quia non generatione procedit. Nullo
etiam modo, Efficientiã aut Creatione: quia *Nec effi-*
 (ut supra dixi;) quod efficitur, ex alio *cientia.*
 est: quod Creatur, ex nihilo est: neutrum, *Nec cre-*
 ex substantiã Divinã. Atqui consubstan- *atio*
 tialem esse, Personam tertiam Divinitati,
 supra demonstratum est: ideo nec Effici-
 entiã, nec Creatione producitur.

Videndum jam ergo est, quid sit tan- *Ostendi-*
 dem, hæc Productio, & quem Ordinem *tur ejus*
 Originis habeat; quod ut deducam; Hoc *productio*
 imprimis est; Notandum. Eorum, quæ
 I 5 ad

Referuntur ad se referuntur, tria esse genera. Primum
 tur ad se *Equiparantiae*: ut vocant: ubi est Relato-
 equipa- rum paritas: ut *amici ad amicum*. Disqui-
 rata, ut parantiae alterum: ubi eorum disparitas: ut
 amici. *Domini ad servum*. Tertium adhuc genus
 Disqui- est; *Naturale*: insitum: necessariò conse-
 parata, ut quens: in quo Originis ordo est, sed inæ-
 servus & qualitas nulla est. Hujus postremi generis,
 Dominus. in Naturâ Creatâ, exemplar maximè per-
 Se conse- fectum, ego censeo; in potentiis, seu facul-
 quentia, tatibus animæ: *Memoriâ, Intellectu, Volun-*
 Quorum tate. A *Memoriâ* etenim; quam ego, vi-
 exemplar tionem animæ, in uno fixam voco; oritur
 in tribus *Agnitio Veri: quæ Intellectus est: ab utroque*
 anima *autem Amor: seu fruitio boni: quæ est Natura*
 potentiis. *voluntatis*. Etsi verò tres istæ facultates,
 talem Ordinem Originis habent; attamen
 inter se pares & similes sunt: ideo quia
 sibi consubstantiales, & in unitate Natu-
 ræ sunt.

Multò autem, imò infinite perfectius, id
 Multo totum *Divinitati inest*. Verum, inquam,
 magis Naturalem, immutabilem, *Originis ordinem*
 hæc con- habet. Ostensum enim est, à Patre, ut
 sequentia. principio, Filium procedere, & oriri.
 ordinis, Origo autem & Principium, *Ordinem ideo*
 est in Di- facit, quia non potest, mutuo & vicissim reci-
 vinitate. proari Unde rectè voco, *Cæsaris imaginem:*
 Origo non reciproca- non rectè vero, *Imaginis Cæsarem*. Sic à Pa-
 347. tre *Filius, non Pater à Filio*. Est ergo in Di-
 vinitate Originis ordo.

Qualis

Qualis autem? Ille certè, quem formu-
la baptismi, id est, tessera fidei nostræ, ostendit: ac comprobat. Dum (ut ait Ba-
filius) Oportet nos baptizari, prout accepimus; credere verò, prout baptizamur:
Nempe, in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Sub his tribus (inquit Ter-
tullianus) & testatio Fidei, & sponso sa-
lutis, pignoratur.

Hic ordo est Naturalis, & insitus: Scrip-
tum enim est: quòd *quidquid habet Pater, Quod dederit Filio: & Filius dicit: quòd Spiritus de suo accipiat.* Additquè Omnia quæ ha-
bet Pater, mea sunt: propterea dixi, de meo accipit. Ex his inquam verbis patet.
Et communicata à Patre omnia esse Filio: quæ servato Ordine Originis, & salvâ Paternitate, communicari poterant: Et ab eodem, simul cum Filio, itidem communicata, Spiritui Sancto.

Nempe Amorem Directum (ut supra ostensum est:) habet Pater: & quia omnia quæ Ordini Originis, non repugnant dat filio, ideo datei eundem Amorem Directum. Dum verò uterquè etiam habet eundem Amorem Directum; uterquè etiam habet eundem Amorem Reflexum: id est Spiritum Sanctum: ab utroque, sed junctim, & ut ab uno principio procedentem, seu spiratum: Non enim participatio est hïc, sed communio ejusdem Naturæ. Et ideo rectè vocatur Processio:

Ordo in Divinus est, Patris Filii, & Spiritus Sancti.

Quod de Spiritus de suo accipiat. scriptura prabatur.

Amorem directum dat Pater Filio.

Ex uno duorum amore directo, procedit unus utriusquè

Amor reflexus: qui est Spiritus

quia Sanctus.

Nec ultra procedit divinitas. quia à duobus, eâdem amborum emanatione, est. *Quæ emanatio in tertio subsistit: nec tendere ultra potest.* Quia cum est Deus; cum se scit esse; & cum se amat esse; hoc ipso; tota inclusa in se, se habens, sequè fruens, est Divinitas. Et omnia Patris habet Filius: & Patris Filiique omnia, Spiritus S.

Varia imagines Personarum Trinitatis. Hæc fere sunt, quæ mihi de Trinitate dicenda proposui. Cæterùm varias similitudines è rebus Creatis, Sacrà Scripturâ, & ex illâ, Ecclesia deducere solet, Personarum Sanctissimæ Triadis: quas Patres Sancti explicant, comparantquè: quin imo

Earumquæ exempla.

suas quandoquè addunt. Unde Filius; lux vera, lumen de lumine, splendor, speculum, imago Patris: Spiritus Sanctus, spiratio, Halitus, odor, unguentum, Sigillum, Digitus, passim vocatur: sed in omnibus istis, semper aliquid dispar sit, necesse est: Creatæ enim non possunt aliter, id quod increatum est, referre: nisi imperfectâ imagine. Hæc præfatus; audebone & ego aliquam Trinitatis moliri similitudinem? Audebo; cum, ut dixi, habeam; qui præivere exemplo. Ducam itaque in clausulâ hujus loci, tenues quasdam tanti Mysterii lineas, ex Trianguli consideratione, ac Formâ.

A nobis proponitur ex formâ Trianguli.

Fluxus puncti si linea recta.

Punctum, fluxu suo facit lineam, estquè ejus Principium: Linea verò dum directè tendit, à puncto in punctum; recta dicitur.

tur.

tur. Sed Linea recta, non ambit, non amplectitur, ut contineat includatque: quia tantum in directum fertur. Si verò ^{Qua ut} supponamus, quòd recta hæc ^{ambiat,} linea velit ^{complecti,} ac continere; necesse illi foret, ^{figuram Rectilineam} querere; & assumere. ^{Necesse ut appetat Figuram.}

Nullam autem dubio procul, citius potiusque sumeret; quam ^{Triangulum.} Triangulum namque inter Rectilineas, primum est: ideoque figuram appetenti, statim obvium. Deinde; omnium figurarum simplicissimum: facillimumque: Nam ex utroque puncto, fluxu Lineæ in unum definit: & concursu laterum efficitur, & seipsum quodam modo definit. ^{Quia primum & obvium.} Quadrangulum verò non concurrat: non se claudit: non à se definitur: sed ab externa & quartâ Lineâ: ideoque magis est compositum, & difficilius. Multò verò magis ^{Quia facillimum.} alia Poligona. Linea ergo recta, prout ^{Non ita} dixi; non aliam figuram, citius potiusque ^{Quadratum.} appeteret; quàm Triangulum.

Illud autem non modo ^{Appetere} *Æquicrurum*, sed ^{etiam} *Æquilaterum*. Et *Æquicrurum* quidem ideo; quia æqualiter utrinque ^{non modo} *fluere*, donec conveniret. Deinde; quia tum ^{æquicrurum.} *Æquicrurum*, par utriusque lateris (ut ita dicam;) via esset, ad se quantocius unendum: contra quàm in Scaleno, ubi inæqualia latera, inæqualiter concurrerent: ^{Sed etiã} *Æquilaterum* verò ideo; quia Linea, ^{laterum} *modum*

dum laterum Trianguli, naturaliter electura videretur ad mensuram sui. Deinde; quia inter latera, non aliter de conjunctione, certius convenire posset, quam si eam sumeret rationem, quæ una semper est, & invariabilis: ea verò in Æquilatero Triangulo tantum est: Nam Isoscelum potest esse multiplex: Æquilateri verò modus unus tantum, & immutabilis.

Quia invariabile

Hæc Trinitati aptantur.

Pater principium. Unum à se ens.

Verum. Visione directâ fertur in unum.

Efficitq; rectam.

Æterna hæc linea quia re-cta; non includit.

Appetit autem includere.

Sic deductâ Trianguli Naturâ, aptemus eam Divinitati: mancâ equidem similitudine; sed si benè expenderis, profectò inter illas quæ adferri solent, non postrema.

Cogito itaque αὐτὸ τὸ εἶν ὄν nempe Deum Patrem & Principium, Naturâ ferri & tendere directè; in terminum agnitionis, sui, seu ad τ' ἀληθείας. Directè inquam; Nam id fit visione, quæ non potest esse, nisi recta. Est igitur hæc *quædam recta Divinitatis Linea*: terminos oppositos habens; *sed ita; ut quod in linea creata est, à puncto ad punctum, directâ protensio; id in increata sit, unus termini, ad alterum Naturæ ejusdem, iidem directâ communicatio.*

Hæc æterna & recta Linea, dum ex vi Naturæ suæ, in directum est; non amplectitur, non ambit, non continet. Divinitatis autem Natura, *neccesse est, ut se plenè habeat, definiat, includatquè: & quodammodo figuram appetat*: id est; in tertio terminetur, claudaturq;. Nempe ab utroquè termino à Patre

à Patre & Filio, seu ab Uno, & Vero, ejusdem Substantiæ Processione, velut communis Linæ fluxu, definit in τ' ἀγαθόν: completquè Sanctissimum hoc Patris, Filii, & Spiritus Sancti, Trigonum.

Non enim Quadratum, aut Poligonum: quia tunc, non se ipsam Divinitas clauderet: sed aliunde, & ab extra, Composita esset: & ut ita dicam; superflua.

Trigona itaque (fas fit dicere;) est. Atquè; ut insistam similitudini; non Æquicrura modò, sed etiam Æquilatera: Etenim non duo tantùm latera, ob æqualem terminorum ad se conjungendum vim habet; sed tria, omnino paria inter se: imò & eadem prorsus. Nempe; sicut, si in uno Triangulo, sint duo ejus latera, radii ejusdem periferiæ; deinde, duo iterum ejusdem latera, itidem sint ejusdem periferiæ radii, dum duo, tertio conveniunt, pariaque sunt; & inter se quoquè conveniant, pariaquè sint, necesse est. Sic, quia eadem Substantia (velut periferia) est Patris & Filii; eademquè; etiam Patris & Spiritus Sancti; ideo consubstantiales, id est pares inter se, & æquales sunt: Pater, & Filius, & Spiritus S.

Quod verò de Triangulo Creato dixi; quod eum Linea ad mensuram sui productura videretur; Id. Naturâ ipsâ, Divinitati infitum necessariò est: ut æquales per omnia, & pares Personas, velut latera, producat.

Ideoquè
in Trigonum.
Bonum.

(Non veni-
rò qua-
dratum)
formatur.

Æqui-
crurum
& Æ-
quilate-
rum.

Quod de-
monstra-
tur, Geo-
metricè.

Ad men-
suram sui
est.

ele-
nde;
ncti-
m si
nper
atero
elum
mo-
emus
litu-
ò in-
ema.
eum
ten-
, sui,
m id
ecta.
is Li-
lita;
pun-
uni-
, iti-
ex vi
mple-
itatis
beat,
figu-
etur,
mino
Patre

*Et inva-
riabilis.* cat. Cùm ut Trianguli æquilateri, ita & hu-
jus productionis, certissima, invariabilis, &
unica tantùm, hæc Forma est; ut sit ad
mensuram sui, per omnia par, & æqualis.

*Ex ea-
dem ima-
gine patet
Ordo Ori-
ginis.* Ex eadem similitudine, monstrari eti-
am potest, Ordo Originis in Divinitate.
Cùm ut à fluxu puncti, Linea; sic à gene-
ratione Patris, Filius. Sicut autem à fluxu
Lineæ, junctæ duobus terminis, procedit
tertius terminus Trianguli; sic à Patre, Fi-
lioquè velut ab uno conjunctoquè princi-
pio, Spiritus Sanctus.

*Sed ab
hac simi-
litudine
secernen-
da imper-
fecta.* Hæc est similitudo, à me, non pror-
fus, puto, ineptè prolata; ita tamen, ut ab
eâ, id quod rebus creatis imperfecti adhæ-
ret; *semper, secernamus: separemusquè: Nem-
pe protensionem: fluxum: spatium: composi-
tionem: aliaquè hujusmodi, quæ indivisibili,
& simplicissima Naturæ, nullo modo conve-
niunt.*

*Conatus
ultra
scrutandi
reprimi-
tur.* Sed quid ego, & quousque ista? quid,
inquam, vel digito tangere, vel palmo
metiri cœlum, vel certè mare in scrobem
satago effundere? Desino: nec irritò cona-
tu, fatigo ultra mentem, tantæ imparem
Majestati: quæ fide & silentio adoranda est.

*Et debita
adoratio-
ne locus
claudi-
tur.* Adoro te ergo toto animo Trinominis
Divinitas: & quia posuisti, tenebras, latibu-
lum tuum; in adita tua absconsa, & tibi soli
nota, non ultra penetro. Sed cum Sanctis,
qui tibi assistunt, faciem velo: & oculos
men-

mentis meæ, debiles ad hunc solem, obtego: & unâ, cum loco hoc, claudio.

PARS CAPITIS ALTERA.

Ut erga nos, est Deus. Ubi, Creationis primùm, & post Missionis ad nos Divinarum Personarum, ineffabile beneficium expenditur: ex quo manarunt Triplicia dona, Naturæ, Gratiæ, & Gloriæ.

A pparet evidenter ex superiori Tractatione, Deum unum Naturâ & trinum Deus ipse Personis sibi abundè sufficientem esse: nullius sibi suffi- rei, quæ extra illum est, indigum: ante cit. omnem Creaturam æquè beatum: & post illam Nec ullâ productam, nullâ re auctum. Nullius ergo creaturâ sui commodi causâ, esse voluit, & existere, eget. universum hoc: & se impertiri decrevit rebus creatis ideo tantùm; ut bene illis Produxit esset. Elucet verò, & eminent maximè & illam præcipuè, hæc omnipotens & omniscia quia bene bonitas, seu voluntas ejus, in Creatione ei voluit. Naturæ rationalis. Etsi enim cuncta quæ produxit; vidit, quod essent valde bona; Præcipuè ideoquè & bene omnia fecit; & omnibus rationa- benefecit; non tamen æquè illi Naturæ; lem. quæ se esse nescit: ut illi; quæ se esse, cum tot dotibus miratur, agnoscit, gaudet. Quæ solâ Natura verò hæc, Angelorum est, & Homi- se esse a- num. De Angelis non est nostri argumenti. gnoscit.

Homo

Et agno- scere de- turæ, Gratia, & Gloria: pro modulo Scip- bot, tripli- cia, sibi data do- na. Homo autem, quæ ab illo tulerit *bona, Na- turæ, Gratia, & Gloria:* pro modulo Scip- bot, tripli- cia, sibi data do- na. ti, paucis videamus: cum curâ tamen, & attentè: exinde enim manet cultus & amor, quo erga Deum, lege gratitudinis immensum tenemur.

D O N A N A T U R Æ.

In donis Naturæ. O Rdiior meritò à *Donis Naturæ*, & O- rigine ipsâ nostri: quando prima hæc est gratia, primumquè Dei beneficium, quod nos voluerit esse, & existere. *Tria hic perpendam: statum nempe Naturæ nostræ: Deinde corpus: Postremò Animam.*

Conditio- nem hu- manam. Status seu Conditio humana, quod om- nibus quæ Deus, sex dierum spatio pro- duxit, antecellat; patet evidenter. Homi- nem etenim velut summam, & culmen operum, ultimò produxit. Præparatâ pri- mùm ornataquè mundi mansione, velut hospitem eum, imò Patrem familias, ac

Quæ su- blimis & eximia. Dominum in hanc Orbis machinam in- trodixit: Paradisi voluptatis, habitatorem illum fecit. Quæ ante eum facta sunt; ejus usui addixit: præesse ac dominari iussit omnibus: Compendium deniquè in illo, Naturæ Creatæ inclusit: Nam est corpus; ut Elementa: vivit; ut arbores: sentit; ut animalia: Ratione gaudet; ut Spiritus. Præterea *αὐτοῦ ἑστίον* eum fecit: id est sui, arbitrii: suæ spontis ac potestatis: ac deniq; *immortalitate dotavit.* Eximius itaque sta- tus

tus ejus est. Unde non malè hominem; par-
vum mundum; Mundum; Magnum ho-
minem vocavere: sed profectò superat hoc
elogium: & Mundo visibili potior, & præ-
stantior est.

Ad Statum autem tantæ dignitatis, ap- *Corpus est*
tavit illi par corpus: aut potius (ut loquitur *par.*
Scriptura) formavit. Nam *alia, jussu tan-* *A Deo*
tum & imperio, velut fudit productione: hoc velut ela-
dum formasse dicitur; elaborasse videtur cum *boratum;*
diligentiâ, elegantiâ, venustate: idquè seor-
sim ab animâ: & separatâ functione. De-
inde, de aliis dixit, & facta sunt: hîc; *faci-*
amus: ait: *quod consultationis est, & destinati*
cum cura operis: ut nempe Dominus omni-
um esse possit, qui propriè factus à Domi-
no: inquit Tertullianus.

Refert verò ac repræsentat hanc curam,
Opus ipsum: ejusquè forma, & statura ere- *Magnâ*
cta; ad cœlum vergens: liberum nescio *venustatē*
quid spirans: speciem natam ad imperium,
& dominationem præferens: contra quàm
animalia cætera, quæ prona ad terram, sta-
tum servilem, summissum, & ad humum
humilem, abjectumquè habent.

Iam quæ aptitudo, quæ symmetria, quæ *Symme-*
compositio membrorum? Nullum est quod *tria &*
non & eximiæ necessitatis causam habeat, *aptitudo*
& decoris. Vel folius certè manus, quæ ho- *membro-*
mini tantùm data, varium usum, quis satis *rum.*
explicit? Hæc est instrumentum omnium
ope-

operum, quæcunquè mens humana vult moliri: hæc sustentationis ministra: hæc tutela vitæ; hæc experimentum virium humanarum: quibus regit ac domat se inferiora: hæc cultura artium: ac elegantix omnis fabra & opifex: hæc denique est: cuius admiratio, nescio cui, ad testimonium Divinitatis suffecit.

Sensuum organa.

Quid verò abdita illa corporis scruter? sensus nempe miri artificii organa: & præsertim oculorum, qui vigiles, velut in specula, constituti sunt animi indices: & mentis quidam prodromi. Quid facultatum; naturalis, (ut vocant;) vitalis, animalis, in hepate, corde, cerebro, administrandas officinas; quid sexcenta alia, nunquam satis cognita laudataquè? in quibus, nec pro modo Scripti, nec pro argumento sit, proluxa & diffusa dissertatio.

Animæ præstantia.

Ad Animam ergo potius transeo: ubi propria imago, & similitudo Dei, spectatur: ac elucet: ad quam, se fecisse hominem, Deus ipse professus est. Hanc similitudinem, variè proponunt Sancti Patres; sed inter illos, Ambrosius & Augustinus præcipuè; ad tres Divinitatis Personas, Memoriam, Intellectum, Voluntatem aptant: et si non eo similitudinis modo; cuius ego aliquoties memini in hoc Scripto: & quem puto, ex adyto ipso Naturæ depromptum.

In illâ imago divinitatis.

Tres

Tres enim hæ facultates, una anima sunt. Et in me-
 Et quia insitæ ejus essentia; & naturales; ^{moria, i}
 ideo cõessentialia, atq; adeo pares sunt: & ^{tellectu,}
 Ordinem tantum, ut supra dixi, Originis ^{volunta-}
 habent: eumq; talem. *Fixa Memoria in uno;* ^{te.}
 (alioqui nisi in uno consisteret, non con-
 staret sibi: & non Memoria una, sed phan-
 tasma multiplex esset:) *fixa inquam* ^{Trinitatis speci-}
 in uno; Originem præbet considera- ^{men.}
 tioni istius Unius: id est *Intellectum pro-*
ducit Veri: ex utroque autem Voluntas proce-
dit: seu quies in Bono. Quid enim aliud vi-
 deat, noscat, appetatve Anima, quàm *Unum*
Verum, Bonum? Deinde, quomodo plenè
 videat noscat, appetatve, si non tota? quo-
 modo autem tota, si non simul, & æquè per
 Memoriam, Intellectum, Voluntatem

Patet itaque: hisce tribus, tres Perso- ^{Exinde}
 nas, Unius Divinitatis repræsentari. Patet ^{ad Divi-}
 Animam humanam, hac similitudinis ^{nam}
 prærogativâ, ad Divinam assurgere Natu- ^{assurgit}
 ram: ejusquè capacem debere fieri: ideo- ^{naturam.}
 què meritò, tam amplis dotibus orna-
 tam: dum nempe cogitatione, mente, affe-
 ctu, momento uno, tot res adit: noscit:
 amplectitur: & hoc ipso temporis, loci, ^{Et in illâ}
 imo *universi metas excedit: sequè cunctis* ^{conquie-}
 rebus majorem ostendit: nec posse ab ullâ ^{scit}
 earum contineri; *nec in ullâ nisi in solo Deo,*
plenè conquiescere; aperte testatur.

Ultra hoc, nihil est quod addam, præ-
 ter

Sic ornata videtur; ob futuram Incarnationem, ter unum: nempe, non mirum tot, & tantis ornata, in primo Parente dotibus, esse humanam Naturam: quæ in consortium Divinitatis, & unionem Personæ, assumpta à Christo, & cælo illata esse debuit: ut statim ostendam.

D O N A G R A T I Æ.

Non contentus Deus homini dedisse, quæ extra ipsum. Per Missionem Divinarum Personarum.

MAGNUM itaque & vastum profectò est, quòd in Naturæ donis, humano generi impertiit Deus: & si spectas conditionem nostram; abundè: sat: superque: sed si ejus bonitatem, & beneficentiam; parum. Infinitum enim bonum, haud potuit beneficam suam vim explere, largitione eorum, quæ extra illud sunt. Itaque ut satisfaceret bonitati suæ, se dedit.

Seipsum dedit.

Votum: ut ex merito expendetur.

Utinam verò genus humanum, non ut solet, sed ut par est, expendat: quid hoc, quantumque est; quod Deus, in ejus bonum est molitus, cum in terra visus, & cum hominibus conversatus est: & habitavit in nobis: & vidimus gloriam ejus: nempe Deum manifestatum in carne: qui visitavit nos Oriens ex alto: Missionem hanc, inquam, primam; quæ est per σαρκοπρόσκυτον λόγον: seu per Verbum carnem factum: Alteram deinde; quæ per adventum, Paracleti Spiritus Sancti, agnoscamus; & ab utroque mare immensum

Missio Filii.

Missio Spiritus Sancti.

sum gratiæ Divinæ expendamus.

Quod ut probè fiat; imprimis quid sit in Divinis *Missio*; necessarium est noscere. *Utraque non est de loco mi-*
gratio. Non enim est, ne quis erret, de loco in *gratio.*
 locum *migratio*: (hoc enim Deo, qui ubi-
 que est, non convenit;) sed est ejusdem
 semper, immoti, & immutabilis Dei,
 facta hominibus in tempore, sui *manife-*
statio. Id ergo est *Missus*, quod *visus*: id *Sed ap-*
Missio, quod *apparitio*. *paritio.*

Porro temporalis hujus *Missionis* ratio, *Modus*
 & modus, manat ex origine, ac Procef- *Missionis*
 sione illâ æternâ, quam, cùm de Trini- *manat,*
 tate agerem, deduxi.

Sicut enim Pater genuit, & Filius ge-
 nitus est; ita Pater mittit, & Filius missus
 est: & sicut à Patre Filioquè procedit Spi-
 ritus Sanctus; ita ab utroque *Missus* est. *Ex gene-*
 Interim, hæc *Missio*, non est (inquit Di- *ratione,*
 vus Augustinus) *inequalitas substantiæ*: & proces- *sione, æ-*
sed ordo Naturæ: quamvis enim utraque *ternâ.*
 Persona, se nobis manifestavit; utraque
 tamen immota mansit, in una cum Patre
 Divinitate & essentia.

Hujus *Missionis* in Christo, *Oecon-*
 miam seu modum, dispositionemquè, *mia In-*
 Ecclesia Catholica ejusmodi profitetur. *carnatio-*
 Nempe; Secunda Divinitatis Persona, *nis,*
 quæ est *Filius*, æqualis & Coæternus
 Patri; cùm venisset plenitudo tempo-
 ris; illi soli nota, qui novit, & con-
 sti-

Christus stituit tempora ; nasci ex Virgine vo-
verus luit : & assumpsit *Naturam humanam* :
Deus, ve- totam : & integram : ex anima & corpo-
rus Ho- re constitutam : eamquè *Naturæ Divinæ*
mo. univit : ita ; ut *duæ Naturæ, & una Per-*
sona, esset Christus: Verus Deus: Verus Homo.

Duæ na- Duæ inquam in Christo sunt Naturæ ;
tura, una si enim una tantum statueretur ; ea vel
Persona. Divina , vel humana esset. Si Divina
 tantum ; non esset homo : si humana
 tantum ; non esset Deus. Quem tamen :
 Deum & Hominem , Sacra Scriptura , &
 gesta ejus loquuntur evidenter : partim
 enim Divina prorsus, partim verò humana
 tantum , operatus est.

Nec mix-
ta, nec
divisa.

Si verò dicas, unam Naturam, ex duabus
compositam, conflatamquè ; Id fieri nequit,
sine alterutrius, vel interitu, vel imminutio-
ne: & necesse, ut vel Divina degeneret in hu-
manam: vel hæc ab illâ absorpta, & absumpta

Disparēs sit. Atque ita neutra integra : sed nescio
natura- quæ nova , mixta , & imperfecta.

rum fun-
ctiones.

Duæ ergo sunt Naturæ : & ideo dispa-
 res, & cuiquè propriæ , ac peculiare sunt
 affectiones: atque functiones. Unde nasci,
 lacte ac cibo ali, carnis necessitates sustine-
 re, ac sustentare, *pati deniquè ac mori, huma-*
num. Mira verò vi propria facere; morbis,
 morti, mari ac ventis imperare; *dæmonis re-*
gnum, evertere ; non peccasse unquam ; nec
peccare posse; peccata verò aliis dimittere ; co-
 gi-

gitationes nosse; animis nostris (nempe ut in illum credamus) imperare; *Divinum.*

Etsi verò functiones istæ, utrique Naturæ separatim peculiare; attamen *ob* ^{Tamen} *unitatem Personæ, tanquam de una Personâ,* ^{tanquam} *meritò predicantur.* Inde est: quòd etsi ^{de una} *Deus* ^{predicari} *ἀπαθὴς ὅτι ἡ ἀσωμάτου* ^{possunt.} *⊙*: tamen quia ^{Impati-} *Corpus* ^{bilis.} *sibi, ut proprium assumpsit; ideo* ^{Deipara} *Deus passus dicitur.* Unde Petrus, Christum in carne passum, & Paulus Dominum gloriæ Crucifixum, dixere. Et ^{Nativi-} *Maria* ^{tas Dei.} *⊙*, & Nativitas Christi vel ^{Ob unio-} *apparitio,* ^{nem hypo-} *⊙* ^{staticam.} *⊙* rectè dicitur; ex præ- ^{Causa} *rogativâ nempe Personæ, cui Divinitas* ^{Incarna-} *inseparabilis est.* ^{tionis.}

Sic explicatâ Oeconomiam Incarnationis, ^{Causes} *Causas cur Deus* ^{mirum hoc voluerit} *mirum hoc voluerit* ^{effecerit què;} *effecerit què;* non pigebit recensere: cum ^{Incarna-} *piis Sanctisque Patribus:* ^{tionis.} quorum pulcherrima utriusque linguæ loca, Dionysius Petavius, mirâ profectò peritiâ, industriâ, ac diligentiam collegit. *Videamus* ^{Nempe} *ergo:* ^{Finis e-} *depromamus què ex hac penu:* ^{ius, con-} *primis* ^{venientiam} *Finem;* ^{venien-} *quem sibi proposuit Deus:* ^{tia, neces-} *Convenientiam* ^{sitas.} *deinde, qua eum est excu- ^{Finis est,} *cutus: denique* ^{gloria} *Necessitatem* ^{Dei.} *ejus.**

Finis ^{est,} *omnium Dei operum, etsi pas-* ^{gloria} *simum, & verè assignatur* ^{Dei.} *Gloria ejus: cum* *præter hanc, nihil aliud ad eum, ob col-* *lata creaturis beneficia redundet, ac re-* *deat; attamen cum hæc ipsa Gloria, quæ*

est laudantium consentiens vox, & nihil in se solidi fructus habeat; & etiamsi haberet; tamen Deo sibi sufficienti, addere nihil posset; Ideo dicendum est: quòd, etsi Gloria, necessariò comitetur opera ejus; tamen finem eorum non esse, aliquod ex illa emolumentum: sed solum,

Aut quædam Bonitatis & beneficentis satietas. *Naturæ beneficæ, ut ita dicam; gustum: dum bene fecisse, & amat unicè: & gaudet: & fructum ex se, & factò suo capit. Infinitæ inquam Bonitatis ejus, in beneficiendo (ut ita dixerim) satietas, finis est: quòd apparuerit benignitas, & humanitas Salvatoris nostri Dei: ut tam diffitam, & conditione, & culpâ, naturam assumere, & reparare voluerit.*

Et hinc maxima quæ possit esse communicatio. Opitulatio. Vindictio à Dæmone. Hæc eum impulit; Primùm ad sui Conjunctionem: quæ major esse non potest, quàm in hoc Incarnationis Mysterio: cum *Deus Homo factus est, ut Homo fieret Deus.* Deinde ad opitulationem: quæ tantò major est quantò magis miseris subvenit: nec sese juvare valentibus. Denique, ad profligandam mali Dæmonis sævitiam: quâ exercebat regnum, fraudulenter victi, in primo Parente, generis humani.

Convenientia autoris. Hic ergo finis est, admirandi hujusce Operis. *Convenientia sequitur: quæ ostendit: à nullo, (præter Deum ipsum) convenientiùs hominem vindicari debuisse: magis enim obli-*

obligaretur homo, *Creatura id sibi præstanti,*
quam Deo. Cui itaque debemus (inquit *Nempè*
 Divus Augustinus) quòd post lapsum, *nullius*
 justificati sumus. *præter-*

Si autem Divinitati competiit nos vin- *quã Dei.*
 dicare; conveniebat: ut id secunda ejus *Idquè se-*
 Persona, id est *Filius*, exequeretur: *ab Divinitate*
 illo enim nos decebat refici; per quem nos, *Et tis, Per-*
omnia facta sunt. Deinde, *Filius est propriè*
imago Patris, & figura substantiæ ejus: per
 hunc itaque, *amissa in nobis imago Dei,* re-
 stitui debuit. *Qui cum assumpserit hominem,*
non in unitatem Essentiæ, sed in unitatem
Personæ; sequitur: quòd etsi Trinitatis
 una sit *actio;* Personæ tamen Filii, pro-
 pria hæc sit *assumptio.*

Post Convenientiam *autoris,* non mi- *Modi*
 nus elucet, *convenientia Modi.* Expedie- *Conve-*
 bat enim apparere, & manifestari homini- *nientia,*
 bus Deum: apparere verò non potuit,
nisi velo corporis contactus: quando ne Moy-
 sis quidem faciem, mortales oculi susti-
 nere potuerint, recenter à Deo venientis:
 si autem corpore tegi debuit, nullo conve-
 nientiùs quàm humano. *Decuit deinde: in* *Ut in*
hac Naturâ Demonem vincere, quæ à Dæ- *carne*
mone victa est. Major enim, exinde, cer- *nostra,*
 taminis ac victoriæ, & æquitas, & gloria.

De *Femina etiam nasci,* itidem consen- *Ut de se-*
 taneum fuit: Nam *ut per mulierem primam* *mina,*
mors; ita *salus per alteram.* & ut Eva cul-

*Eaque
Virgine
nascere-
tur.*

pæ, Mater; ita gratiæ, Maria. *Ex Virgine* autem: quia noviter nasci debuit, *novæ Nativitatis dedicator*: per quem homo nascitur in Deum, quia Deus in hominem natus est. Deinde, *Virgo* adhuc erat terra, nec ullo attrectata opere, *ex quâ formatus Adam*: ideo alter & *novus Adam*, *itidem ex Virgine*. Et, *sicut æterna generatio sine Matre*; ita quæ in tempore *Nativitas*, *sine Patre*: ut nempe una *Persona*, & *binos tantum*, & *convenientes Naturis*, haberet *parentes*.

*Non inde-
corum
quòd car-
nem as-
sumpsit.*

Neque verò indecorum, Deum *assumpsisse carnem*: Nam *qui de limo fecit hominem*; quis arguat, *quod per carnem re- fecit? attrectavit primum, cur non suscipere- ret alterum?* si enim non verè suscepisset, quis eum verum hominem dixisset? si autem verus homo non fuisset, quæ causa *simulatæ Naturæ?* quorsum, inquam, homo, non tamen homo?

*Et quòd
infirmi-
tates no-
stras por-
tauit.*

Nec dedecet, quòd *infirmittates nostras ipse portavit*. Sustinuit enim, *non impossitas, sed assumptas*: sustinuit; ut vinceret: *sustinuit; non succubuit*: hoc enim imbecillitatis esset: illud *Fortitudinis & Virtutis*. Subiit ergo dolorem & mortem: quia & in dolore tolerando, & in morte subeundâ, *Virtutum officia versantur*: quæ *Magister & præceptor perferre debuit*; ut ostenderet *perferri posse*: *nec repugnare id,*
mor-

mortali, fragilique Nature; quod, eam indutus, fecit ipse.

Tertia *Convenientia* est temporis: quæ et-
 si, illi soli cognita, qui cuncta fecit in *Tertia*
 tempore opportuno; attamen post corre- *Conve-*
 ctum genus humanum; lege promul- *nientia*
 gatâ; post præmissa de se Prophetarum *temporis.*
 testimonia; & mira opera adstruendæ sui *Cujus i-*
 notitiæ facta; dum medium silentium te- *donea*
 nerent omnia, & pacatus per Augustum *causa re-*
 Orbis esset; dum ultima Monarchiarum *consensum*
 Roma, ad summum perducta fastigium;
 cum arx omnis superstitionis est facta;
 dum Hierosolyma in mores gentium pau-
 latim transfiret; dum Synagoga, in sectas
 scissa, philosopharetur; & Platonem aut
 Zenonem potius, quam Mosem saperet;
 dum per idololatriam, toti Orbi, princeps
 mundi hujus, imperaret; ut tandem ejice-
 retur foras; & regnum peccati destrueretur;
 nasci in hominem, Deus, commo-
 dum, opportunum, & conveniens judi-
 cavit.

Convenientiâ monstratâ; jam, (ut
 promisi:) *Necessitas Incarnationis* ostenden- *Necessi-*
 da est. Quæ nulla equidem absoluta, an- *tas Incar-*
 tecedens, & cogens Deum, dari potest; *nationis,*
 dari tamen potest congrua: & consequens:
 Nam Deus semper vult fieri, quæcunque *Non*
 verè convenit fieri. Et sicut; quantumlibet *absoluta.*
 parvum inconveniens, est illi impossibilitas;

Sed con-ita justa ratio, est illi consequens necessitas.
sequens. Has itaque consequentes necessitates ex
 sensu Sanctorum Patrum recensebo.

Prima est Prima autem est. Quòd non potuerit ge-
quia pec- nus humanum, in peccatum lapsum, re-
catorem parari, nisi ab eo; qui & peccati, tam Ori-
redimere, ginalis, quàm commissi, seu (ut vocant)
non po- Actualis, expers, & à vana p[er]nal[is] & omnino,
zuerit, nisi id est, ut ita dicam, *impeccabilis esset:*
peccato Non enim subvenire peccato potuit simili
non ob- peccato semel nexus, & semper obnoxius;
noxius. nec intervenire pro sceleratis servis, complex,
 & adstrictus jugo servitutis: nec satisfac-
 ciens, gratus acceptusquè esse potuit, o-
 dium meritis: nec immunis à peccato.
 In quo igitur non erat, nec esse potuit pec-
 catum, ipse venit auferre peccatum.
 Nam si in ipso quoque fuisset, aut esse potuis-
 set peccatum, auferendum illi foret, non ipse
 auferret.

Altera Altera consequens *Necessitas Incarnatio-*
quia sa- nis est. Quòd offensa ac injuria Dei, à ge-
tisfactio nere humano placari, ac *compensari debuit,*
plena esse *justâ satisfactione:* satisfactio autem justa
non po- ac perfecta est, quæ totum quod tenetur,
tuit, nisi liquidò & planè exolvit, sine ullâ condo-
à Homi- natione. Talem autem nec homo, nec Ange-
ne Deo. lus præstare Deo potest: nihil enim uterque
 habet, quod de suo, in solutionem ei imputet.
 Qui itaque eam præstaret; necesse est,
 ut communi, & purâ Creaturâ, major
 esset:

esset: Nihil autem tali Creaturâ majus; nisi Deus homo factus.

Tertia Consequens Necessitas, petitur ex Tertia: magnitudine, & atrocitate peccati. Quod est quia infideo infinite malum quia adversum, & ex opposito contrarium, infinito bono Tolle itaque non potuit, nisi ab infinite digna, id est; unâ cum Deo, imo ipsamet Divinâ Personâ: quæ & texit, quâ sine labe homo, infinitam vilitatem offendentis: & æquavit, quâ Deus, infinitam Majestatem offensi: condignus inquam Mediator: & sequester pacis Christus: imis summa conjungens: & faciens utraqûe unum: interventu nempe suo, velut ponte quodam, terrena cœlestibus, humana conjunxit Divinis: quæ absque illo conjungi, nullo modo poterant.

Quartò adstruitur Consequens Necessitas exinde. Quod si ne in pristinum quidem statum, redire per se potuit genus humanum, quantò minùs æternam felicitatem mereri, & obtinere? eam verò cum homini destinasset, & præparasset Deus; necesse fuit, ut præstitisset: præstari verò prævaricatori, justè non potuit, nisi & post satisfactionem: & ob meritum: solvere autem, ne dum mereri, non erat virium humanarum. Itaque ipsum; humanitate assumptâ, & abolere culpam, & præmium hoc ingens mere-

Quarta: quia si homo veniã non potuit mereri, quantò minùs præmiũ.

ri, oportuit: per quod Filii Dei nominamur & sumus: si autem filii; & hæredes gloriæ ejus: hæredes inquam Dei, cohæredes autem Christi.

Necessitates has approbavit successus.

Hæc necessitates, videtur Deus eo ipso ostendere voluisse; quòd etsi magna, & eximia multa, reparandi hominis causâ, consultò præmisisset; frustra tamen omnia, nisi hoc Incarnationis mysterio completa fuissent. Non quòd non essent Dei simul, & statim, perfecta opera; sed *ut manifestius, & morbi, & remedii magnitudo, pateret.*

Qui non secutus ex lege Naturæ.

Gradus verò hujus operis hi fuere. Primùm; videns Deus, quòd multa malitia esset hominum in terra ad malum omni tempore; ut mederetur tam gravi morbo; *Legem Naturæ, insculptam semel in cordibus nostris; & nunquam deleri penitus passus est: & semper redintegravit: manifestatione sui, allocutione, admonitione, præceptis, somniis, signis, præmiis, ac pœnis: quæ cuncta, in Patriarcharum & Prophetarum gestis, spectantur.*

Nec ex lege scripta.

Deinde; cùm hæc non sufficere viderentur; *Legem scriptam promulgavit: eâ Majestate, quæ talem, tantumquè legislatorem, deceret. quâ de re, in tertiâ parte, capitis hujus, dicitur uberiùs.*

Tertio; addi forsan potest: non jam Israëlitis tantùm datum; sed per gentes spar-

sparsum, & optimis quibusque ingeniis Nec ex dictamine Philosophia.
 insitum, sapientiæ studium: per quod
 impressas, innatasquè mentibus nostris,
 Veri notiones; ad artis & scientiæ mo-
 dum perducere, conati sunt multi: idquè
 sæpe haud irritè: ut testantur non pauca:
 quæ vetus Philosophia prodidit: arcanæ
 profectò, & abditæ veritatis. Id verò,
 etsi absque adminiculo apertæ revelatio-
 nis; non tamen certè sine Divino instin-
 ctu: & occultâ quadam, mentium, velut
 manu ductione: Non enim alius, sapien-
 tiæ has scintillas, spargere potuit; nisi Sa-
 pientia ipsa: id est Deus.

Tria verò hæc, etiamsi eximia, non Tria hæc non juve- runt corruptum, genus hu- manum.
 attulère tamen plenam generi humano
 medelam: Nam, *Lege Naturæ & scriptâ,*
nunquam ita cultus Veri Dei obtinuit, ut
πολυθεϊα & idololatria tolleretur: nec Ju-
 daismus Dei Veri notitiam, ad gentes
 transmisit. Unde, *Deus Israelis vocatus,*
qui omnium esse debuit: & ignoratus ubique:
 & tantùm notus in Judæa Deus: Philoso-
 phia verò multò minùs id præstitit: dum
 aut non firmiter, unum autorem & recto-
 rem universi docuit: aut si docuit; (ut
 forsitan secta Stoica;) nullo tamen fructu
 ad cultum ejus: imo adeo eum insuper
 habuit; ut ei; sapientem suum, vel æ-
 quaret: vel præferret. Immortalitatem
 autem animorum, nulla prorsus professâ
 K 5 est,

est, aut firmiter asseruit. Neque id mirum: sicut enim (inquit Augustinus;) oculus, absentia, id est à sensu remota, non videt; ita mens humana, invisibilia & æterna, quæ ultra captum ejus sunt, non agnoscit. Uti verò, quæ scire, quæ videre non possumus; illis credimus, qui sciunt; qui viderunt; ita *Divina & æterna, à Deo æterno tantum, didicisse oportuit.*

*Itaque
ultima
imposita
manus.*

*Incarna-
tione Dei.*

*Cujus
fructus
ante re-
sensiri.*

Itaque: ut ultima tandem manus imponeretur tanto operi; postquam Deus multifariam multisquè modis, olim locutus esset Patribus, in Prophetis; novissimè loquutus est nobis in Filio: & docuit nos, omnem veritatem, per eum; qui est *Via, Veritas, & Vita.* ita ut jam totum genus humanum, Deum Verum, ejus Providentiam, & demum vitam æternam agnoverit: credideritquè: eaque obtinuerit salutis subsidia; quæ recensui compendio: cum de Gratiâ tractarem: & quæ dicam infra uberiùs, ad quæ loca ne tautalogus sim; meritò Lectorem remitto.

*De alterâ, nempe Spiritus Sancti
Missione.*

Sequitur jam altera manifestata nobis *Missio: Tertiæ Divinitatis Personæ: nempe Spiritus Sancti: pari compendio, eodemquè ordine tractationis explicanda.*

Oeco-

Oeconomiam ejus, Ecclesia Catholica *Oecono-*
 profitetur talem. Post perfectum consum- *mia mis-*
 matumquè redemptionis nostræ opus: *stonis*
 quod Filii Persona implendum susceperat: *Spiritus*
 cùm idem *Redemptor* rogaret Patrem, ut *S.*
alium Paraclitum daret nobis, qui maneret
 nobiscum *in æternum*; & rogatu ejus, &
 meritis, *venit Paraclitus Spiritus Sanctus*:
 quem misit Pater in nomine ejus. In no-
 mine, inquam, ejus: *sicut enim in æternâ* *Qui à*
illâ Processione, à Patre Filioquè originem Patre Fi-
habet; ita & ab utroque temporalem missio- *lioquè*
nem. Quæ tum primùm manifestata no- *missus.*
 bis; cùm Filius opus consummasset,
 quod illi dedit Pater ut faceret: ante enim
 non erat plenè Spiritus Sanctus datus,
 quia Jesus nondum erat glorificatus.

Acceperunt ergo credentes virtutem *Narratio*
 Supervenientis Spiritus Sancti, in eos, *hujus*
 tum primùm; cùm complerentur dies *Missionis*
 Pentecostes: & essent omnes discipuli pa-
 riter in eodem loco. *Factus* enim tum re-
 pentè *de cælo sonus*, tanquam *advenientis*
Spiritus vehementis: & replevit totam do-
 mum, ubi erant sedentes. Et apparuerunt
 illis dispertitæ linguæ, tanquam ignis:
 seditquè supra singuloseorum.

Miro tum, inquam, modo communi- *Per quâ*
 cationis, per infusionem quandam, & illa- *sigillum*
 psium Substantiæ suæ, impressit Spiritus *sanctita-*
 Sanctus, velut sigillum ac formam, san- *tis.*

Etificationis animabus credentium. Ante hunc diem, Patriarchis & Prophetis, quin imo & Apostolis; per Operationem tantum, & effectum, charismata sua

Tum primum personaliter, & substantialiter, non dona tantum sua, sed seipsum infudit: ut scripturæ loca evindunt: cum eum, nobiscum manere, in nobis habitare, nos templa ejus esse, & denique, ut pignus, & arrhabonem, eum habere; testantur. Quæ cuncta substantivam, & personalem in seffionem declarant; factam non tantum per gratiam Operationis; (inquit Augustinus;)

Cujus rei exempla creata. sed per ipsam Divinitatis ejus præsentiam: ita; ut in vasa cordium, animarumque (inquit idem;) non jam odor balsami, sed ipsa substantia sacri defluerit unguenti. Cujus conjunctionis, peti similitudo potest, à mixture metallorum: vel olei cum cerâ: vel cum aquæ vinum infunditur.

Communicatio hæc differt ab unione hypostatica. Non est tamen ea unio, quæ ex duabus Naturis in Christo: ibi enim, à Deo, in unitatem Personæ, assumpta Humanitas; hæc Humanitati communicata Divinitas: ibi unio, & individuo homini propria: hæc pluribus æquè impertita: per illam Homo verus, Deus verus: per hanc in filios Dei, hominum adoptio: non Spirituum; sed Spiritualium. Unde ibi naturalis unio: hæc habitualis tantum.

Catt.

Causam Missionis istius, Divinitas, non *Causa* aliam, quàm in Incarnatione habuit: *hujus* nempe *beneficæ Naturæ suæ vim*: & se *Missionis* communicandi insitum appetitum: per *bonitas* hunc; ut à Filio facta copiosa redemptio; *Dei* ita à Spiritu Sancto, *Sanctificatio nostra*.

Non enim hæc ab alio esse potuit, quàm à Et san-
Deo. Nam Sanctificatio, est animi hu- *ctificatio*
 mani, supra ejus vires naturales, gratis *nostra*
 effecta capacitas: quæ Deo' plenos, ejus- *Quæ non*
 què confortes naturæ, efficiat. Creatura *potuit esse*
 itaque non potest sanctificare Creaturam: *nisi à Deo*
 quia quod Naturale tantùm est, Super- *unde au-*
 naturalem effectum non producit. Dein- *toris con-*
 de; nulla res potest animum, ejusquè re- *venientia.*
 cessum ingredi, præter Deum. Ille solus *Nam*
 scrutans corda, alioqui imperscrutabilia; *creatura*
 illi uniri; in illum tantùm possumus *non potest*
 transmutari: (ut supra cùm amoris vim *quid su-*
 demonstrarem; explicavi:) ille denique *pernatura-*
 solus est, dominus & arbiter mentis no- *turale*
 stræ: quam semper adire intimè potest: *produce-*
 ejus facultates ingredi: & quocunque *re.*
 vult, movere: ac ducere. Itaque largi- *Nec ani-*
 tio Sanctificationis, est munificentia Di- *imum in-*
 vinitatis. *gredi.*
Quod so-
lius Dei
est.

In Divinitate autem, proprium & pe- *Sanctifi-*
 culiare id tertiæ Personæ: id est Spiritui *catio pro-*
 Sancto. Causa est: quia illius æterna *pria ter-*
 Processio, à voluntate ortum ducit: *vo-*
luntati autem, ita Sanctitas annexa; ut *tia Per-*
sona.
in-

intellectui Veritas. Unde Personalis hic character, Spiritui Sancto; ut sit autor Sanctificationis.

*Quia à
Deo a-
mante orta.*

Deinde; *ille non natus nobis est, sed datus*: idquè ideo; quia amor; origo, & causa doni; Spiritus Sanctus. ergo proprie Donum, quia amor: Donum autem non aliud; nisi Sanctificationis: nam præter illam, à Deo amante, donari nobis minus non decuit: majus non potuit. Hoc accepto; contingit summum homini bonum: hoc dato; impletur summus Dei amor.

*Cui velut
aditum
fuit In-
carnatio*

Tertiò; *cùm se generi humano, ita prodidit Divinitas, in Incarnatione Filii; quidni faceret idem; in tertia Spiritus Sancti Persona*: cujus proprietates bonitas, & caritas est? Cùm Filius, non modò reparasset; & in integrum restituisset naturam humanam; sed etiam hypostasi suâ ornasset; & velut aptam amoris infinito reddidisset; quomodo, non rueret ille, *in communicationem?* non aliter, ac ignis admotus, in Materiam accendi & ardere promptam? si sapientia æterna eo se demisit; ut non Spi-

*Et Sapi-
entia ex-
emplum
bonitas
Subsecuta*

rituales Substantias, & Angelos, sed caritatem, & semen Abrahæ apprehenderet; quidni delaberetur Bonitas infinita, & effunderetur itidem super omnem carnem, jam Divinitatis consortio, & unione nobilitatam, & ut in Spiritum verteretur, faci-

facilem paratamquè? Meritò itaque, hisce de causis, æterna charitas, diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum: qui datus est nobis: ut bonus bonos, ut Sanctus sanctos efficiat.

Post *Convenientias auctoris*, sequitur *modi* *Convenientia modi.*
di, congrua & consummata præstantia: *In igneis enim linguis*, Spiritus Sancti Mis- *In igne apparuit quia amor est.*
 fio apparuit: convenienti profectò; æstui illi æterni amoris; & vim ac efficaciam ejus repræsentante Formâ. *Quid enim amoris, igne similis?* utriusque natura ardens, & flagrans est. Misit itaque, Pater & Filius, sacrum hunc ignem in terram: hoc utique fine, ut accenderetur, & arderet: ut fervens in nobis desiderium sui *Ut accenderet,*
 faceret: & cum flamma sursum elevaret: ut scoriam animorum purgaret: vitiaque *purgaret, exureret.*
 exureret: ut denique, mentes, affectibus terrenis facile cæcas; illustraret: ac lucis suæ radio illuminaret.

In linguis etiam apparuit: & statim post *In linguis apparuit.*
 descensum suum, largitus est earum no- *Quia largitus imperitis earum notitiam.*
 titiam: cum admiratione enim omnium maximâ, rudes, ignari, indocti, imperiti, coeperunt loqui variis linguis: prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis: ut nempe, quemadmodum conatus superbiæ, & vanus elatusquè Spiritus, confudit linguas; ita Spiritus Sanctus eas uniret: & hoc necessario instrumento, Apostolos ad præ-

prædicationem Veritatis, redderet idoneos.

Quia nos docet loqui in Psalmis Spiritu- libus.

Vt loquamur rectè Verbum, quod Caro factum est.

Convenientia temporis.

Nempe post redemptionem sanctificationem.

Præterea, impleti Spiritu Sancto, variis linguis loquimur: dum in Psalmis, & Hymnis, & Canticis spiritualibus, puras manus levamus: laudes & gratias agimus: prædicantes magnalia Dei. Denique, Verbum æternum nobis manifestatum est: dum Verbum Caro factum est. Compotes ergo Verbi, ut illud loqueremur; Spiritus Sanctus, qui suggereret nobis omnia, & cujus unctio doceret nos omnia, in linguis igneis venit: Ut quia pollutis adhuc labiis, loqui abbreviatum hoc Verbum non potuimus; velut candente illâ (ex Isaia) prunâ, seu calculo, labia nostra pura, & munda redderet: & linguas nostras, humana tantum balbutientes, & ad Divina mutas, novo calore ac spiritu, ita animaret; instrueretque; ut loqueremur rectè.

Tertia est *Convenientia Temporis*: sed ea jam in ipsa Oeconomia Missionis explicata est: nempe, post redemptionem impletam, convenienter Sanctificatio perfici debuit: & cum ascendit, qui descenderat; misit quod promiserat: & dedit dona hominibus: nisi enim ascendisset, prius consummato opere; meritis ejus, obtentus Paraclitus, non venisset ad nos. Ergo *commodè Redemptionem Sanctificatio secuta est.*

Ne-

Necessitas demum Missionis istius expen- *Necessitas*
 denda restat. Ea autem est nostræ miseriæ: *hujus*
et si enim redempti à Christo; non tamen re- *Missionis,*
lictæ sine hoste: cum quo dum vivimus, *primum*
 continuè nobis pugna. Voluit nempe cer- *ex nostra*
 tamen nobis esse; ut esset meritum, vi- *indigen-*
 ctoria, & corona. *Hostis primus Caro est:* *Contra*
 quæ adversatur ita Spiritui; ut ille olim, *carnem*
 in homine non mansurum se dixerit, *quæ spi-*
 quia caro esset. Contra hunc ergo, con- *ritui con-*
 tinuum, & domesticum hostem; præsi- *traria.*
 dium unicum, intima Spiritus Sancti in
 nobis mansio: Quam & promisit Deus,
 cum dixit; Effundam Spiritum meum
 super omnem carnem: & præstitit: cum
 Spiritus Sanctus supervenit in nos: ita,
 ut quod ex carne natum, caro erat; id
 nunc natum ex Spiritu, unus cum illo
 Spiritus efficiatur.

Necessitas ejusdem Miseriæ, altera est: *Alterà*
ab hoste altero, nempe Dæmone: cum quo *contra*
 etiam major multò, quàm cum carne *Spiritua-*
 colluctatio: adversarius enim hic noster, *lia ne-*
 non modò tanquam leo ferox inhiat no- *quitia.*
 bis; sed etiam ut callidus serpens, insidia- *Nobis ex*
 tur calcaneo nostro. Porro, cum ille spi- *nim in-*
 ritus sit; ideo necesse fuit, firmari nos & *hiant &*
 tutari Spiritu Sancto: qui ab ejus potesta- *insidiantur.*
 te & servitute eriperet, & in libertatem
 Filiorum Dei vindicaret: nam ubi Spiri-
 tus Dei, ibi libertas.

Ultima

Tertia Ultima Neceſſitas eſt: quia orbatī per
quia era- *Ascenſum Chriſti, indigebamus Paraclito,*
mus or- *ſeu conſolatore animarum noſtrarum: Qui*
phani *igitur dixit, non relinquam vos orphanos;*
poſt Chri- *providit hunc tutorem: & ſuis meritis*
ſtum. *obtinuit: & unâ cum Patre præſtitit: ac*
Et aſſi- *miſit. Et; ſicut æternus Pater, ita dilexit*
ſtente *mundum, ut ei Filium ſuum unigenitum da-*
Spir. S. *ret; ita ille cum Patre, dilexit quoque eum*
egebamus *uſque in finem: dum ambo, à ſe utroque pro-*
cedentem, donârunt Spiritum Sanctum: ſem-
per nobiſcum manſurum: & aſſiduum
noſtri rectorem: & protectorem.

Viriuſq; Hæc ſunt quæ ſtriçtè recensui; utriuf-
Miſſionis que Miſſionis, immenſa prorfus, & infi-
ingens er- nita Dona Gratix: quæ non modò fando
ga nos di- complecti, nemo dignè poteſt; ſed ne
gnatio, cogitatione quidem ac mente aſſequi: ad
quæ ſtupent Angeli: & mirantur tantam
dignationem generis humani: dum ſe tota illi
Angelis *infudit Divinitas: quin imo ſi tangi poſ-*
pœne in- *ſent invidiâ, quererentur, homini velut*
videnda. *minori, & prodigo filio, præ ſe & Na-*
turâ ſuâ, talia ac tanta data, conceſſaque.

Inſinitè Itaque exinde, quid ſit muneris, offi-
æſtiman- *ciiquè noſtri, dignè æſtimemus: magna*
da. *quippe accepimus: & naturæ noſtræ mo-*
dum longè ſupergreſſa: quæ ut dantis
magnitudinem teſtantur; ita confeſſio-
nem noſtræ indignitatis inprimis requi-
runt. Profiteamur ergò verè nos indignos,
ut

ut tantò magis crescat gloria, beneficæ *Cum con-*
 Divinitatis. Deinde exaltemus Dominum, *fessione*
 & exultet spiritus noster in Deo salutari, *nostra in-*
 ac sanctificatore nostro. Postremò parem *dignitatis*
 curam, studiumque, tot ejus auxiliis su- *Laude*
 mamus, impendamusquè, & coopere- *Dei.*
 mur gratiæ: ut compotes esse possimus *Et coopere-*
 (quam explicatum eo;) Gloriæ, *ratione*
gratiæ.

D O N A G L O R I Æ.

AD hæc enim explicanda expendenda- *Eorum*
 què, Ordo me promissæ tractationis *basis Im-*
 deducit. Quorum basis ac fundamentum *mortali-*
 duplex est: nempe *Immortalitas animorum:* *Resurre-*
 & *Resurrectio Corporum.* *ctio.*

De utroque non est opus longâ disserta-
 tione evagari: Christianis namque scri-
 buntur ista: utrumque firmâ fide creden-
 tibus. Et in Prolegomenis jacta jam sunt, *Primâ*
 etsi velut per transfennam, solida tamen *asserta, in*
 argumenta, adstruendæ immortalitatis: *prolego-*
 Vitamquè æternam nobis Deus promisit: *menis.*
 commendavit: appetere suasit: & hanc
 præsentem, transitum tantùm, ad illam
 nunquam finiendam, esse asseruit: do-
 cuitquè: & quidem tam certò, tam cre-
 brò, ut non sit amplius dubitandi locus.

Resurrectionem item Corporum, ipse *Alterâ*
 Resurgens, & docuit: & monstravit: u- *certa iis*
 tique omnipotenti Deo *minimè difficilem:* & *aperta*

Nam

Deoque facillima. Nam qui potuit hominem Creare, quomodo non posset mortuum suscitare? Cùm (ut Augustinus ait,) majus miraculum sit, novos semper homines nasci; quàm mortuos resurgere: *difficilius namque est,* (ait Minutius Felix:) *id quod non sit incipere; quam id quod fuerit, iterare:* Quod itaque Deus præstare facillè potest; id & præstitit ipse: & deinceps præstiturum promisit.

Credenda igitur firmiter.

Credo itaque: & cum Jobo scio: ac dico: quòd Redemptor meus vivit: & in novissimo die, de terra surrecturus sum: & rursum circumdabor pelle meâ: & in carne meâ videbo Deum meum: quem visurus sum ego ipse: & oculi mei conspecturi sunt: & non alius: reposita hæc est spes in sinu meo.

Et vita altera certo expectanda.

Vivemus inquam, vivemus in æternitate: cum animâ & corpore: vitam alteram: & si hanc præsentem rectè egerimus; felicem omnino, ac beatam: Quam difficile est verbis explicare: cùm notum sit illud; auris, & oculi sensum, ac experimentum, quin & captum, mentis humanæ, longè superare ea; quæ præparavit se diligentibus Deus: attamen dicenda sunt, prout in umbra tantùm, & tenui imagine tradita habemus.

Cujus beata ineffabilis gloria.

Qua primum ad animum pertinet.

Ea verò partim ad animum pertinent: partim referuntur ad corpus. De Animo jure merito præmittam: ille enim propriè solus

solus capax est, veræ felicitatis. Huic igitur ^{Vulgò in visione ponitur.} visionem Dei tribuunt: & hoc compendio totum designant, quod hominem reddere beatum potest. Neque ego diffiteor: quin imo prorsus agnosco: sed id paulò aliter, quàm vulgò solet, explicare contendam.

Primùm igitur; *totâ Animâ Deum recipi*; Dico. *Cujus facultates, seu Potentiae* cum sint tres; nempe *Memoria, Intellectus, Voluntas*; ideo omnes hæc à Deo ^{Sed id accuratius ad facultates animæ aptatur.} repleti; & omnes plenè & pariter competes illius debere fieri; firmiter statuo: atque id ita deduco.

Memoriæ visionem attribuo: Non ex sensu fateor, nuperæ scholæ; sed nec cuiusquam veterum, quod sciam; sed si inspicis, profectò ex Naturâ ipsâ rei. *Memoria namque mihi; est Potentia animi, & internus ejus sensus, species & imagines, seu ideas rerum apprehendens: ac retinens.* Obtinuit vulgò, ut pro recordatione tantùm, & *reminiscentiâ* accipiatur: sed imperitè ^{Recordatione, cogitatione, admiratione.} profectò: hæc enim, pars ejus tantùm est: nempe quæ præterita revocat. *Alterâ* verò est, quæ in futura extenditur: & fertur: *quam vocabo, Cogitationem.* *Tertiâ* denique, quæ præsentia aspicit, quæ *Admiratio* rectè vocabitur.

Tria hæc; visionem & intuitum animi, referunt omnino: ac repræsentant. Nam

Re

Recordatio, præteritorum est visio. Reminiscentia præteritorum, quid aliud est, nisi sub aspectum animi, revocatio quædam & reductio? Futurorum deinde cogitatio, (cogito autem à cogo, quod est veluti conago, seu conduco, & concito:)

Cogitatio futurorum. est eorum quæ ante nos, sub animi inspectionem collectio. Unde qui illa colligit, conjicitquè, prospicere & providere dicitur. Admiratio, præsentium est

Admiratio præsentium. intuitus & visio mera: (unde miro; olim idem quod video:) quæ dum exacta est; illicium statim præbet agnitioni. Phantasma igitur, seu visum, propriè ad memoriam pertinet: & id; quod prima apprehensio intellectus vocatur; non intellectus

Phantasma & prima apprehensio Memoria tribuenda. pars, sed memoria ipsa est. Confunditur hæc facilè possunt, ob magnam facultatum Animæ inter se connexionem: sed profectò non debent: & secernenda sunt.

Quæ par aliis animæ facultatibus. Nec Memoria ex intimâ actione, & operatione Animæ expungenda; quæ primas in illa partes obtinet. Estque Potentia: non modo par aliis duabus; quia illis coessentialis, sed ut supra meminimus Ordine Originis prima.

Imò ordine Originis prima Meritò itaque in beato illo statu animorum, primam partem habere debet: eamquè non aliam, nisi *Visionem.*

Visio ejus est Divina essentia. *Visio hæc Memoriae, est inspectio & intuitus quidam Essentia Divinae, intimaquè Naturæ ejus: inquit enim Paulus: nos Deum*

Deum visuros sicuti est: & non ut nunc, per speculum, & in ænigmate; sed facie ad faciem. Videre autem sicuti est, pro-^{Qua vi-}fectò videre est Essentiam. Et facies Dei,^{debitur} (inquit Augustinus:) manifestatio ejus^{Deus si-} est. Videbimus ergo *Memoriâ, Essentiam Dei.*^{cur est.} & defixi erimus, immotâ & immobili, unius Divinitatis, & in illâ totius quod est, admiratione:

Eam verò statim consequitur, altera fa-^{Eam se-}cultas Animæ, nempe *Intellectus.* Cujus^{quitur} est, id quod *Memoriâ visu apprehendit, cog-*^{cognitio}^{Intelle-}^{ctui pro-}*noscere: & comprehendere.* Visam itaque à *Memoriâ Divinitatem,* statim ille nos-^{pria.}cere contendet: & infinitos illos *thesauros scientiæ Dei* ingressus, perfectissimam omni parte *Naturam Considerabit:* agnoscet: confitebitur. Tunc cognoscam (inquit Apostolus) sicut & cognitus sum: cognitus autem plenè, ideo pro illâ plenitudine & cognoscens.

Agnitionem denique ejus, quod *Bo-*^{Hæc de-}^{num per se, proficuum, oblectans, & deni-}^{nique vo-}^{luntatem}^{rapit in}^{amorem.}*que omni parte perfectum est; quòd consequatur Amor, & fruitio, & quies, & gaudi-*um; manifestum omnino est: Ruit enim in hæc *Voluntas,* sponte suâ, & intrat in gaudium Domini sui: & gaudium ejus ne-^{Qui ruit}^{in bonum}mo ab eâ tollet: quod plenum in omnem æternitatem possidebit: & sine fastidio satiabitur: cùm apparuerit ei gloria: & tamen

men sine indigentia, sine siti, sine fame, *semper appetens, & semper fruens* erit.

Quæritur quomodo videtur invisibilis Sed in his, difficultates binæ sunt, quæ non explicatæ, dubios & perplexos reddere possent. Cùm enim Deus, ἀόρατος, id est invisibilis, sit; nemo vidit Deum unquam: ut ait Apostolus: & ille de se; Non videbit me homo, inquit, & vivet;

Respondetur quod animo Quæritur quomodo à Naturâ Creatâ videri poterit? Respondeo: quemadmodum videntur invisibilia: nempe animo. hoc inquam, eum videbimus: sed (ut inquit Apostolus;) cùm apparuerit: in nostra

*Ex manifestatio-
ne Dei.*

enim potestate (inquit Augustinus;) non est eum videre: sed in ejus potestate est, apparere. Nisi igitur copiam sui fecerit; nisi Naturales vires nostras juverit; non erimus capaces istius visionis. Quæ est, facultas supernaturalis, Divino auxilio datâ animæ humanæ: alioqui ad intuitum Divinitatis debili: & infirmæ.

Quod incomprehensus sit Deus.

Deinde ἀκατάληπτος, id est incomprehensus Deus est; quomodo eum comprehendemus? Comprehendere enim, est totum & simul complecti: continere; & capere. Porro, ut in illis, quæ quantitate & mole constant; continens contento majus est; ita in Noscibilibus (ut sic τα νοητὰ vocem) par esse debet, notum & noscens: sciens, & scitum: quia alterum alterius imago est vera. Si itaque quantitatem spectes; ma-

major:

major: Si qualitatem; par esset homo Divinitati: si eam totam plenè comprehenderet.

Dicendum itaque: *non ita eam comprehendendi; ut hac comprehensione, tota exhaustiatur Essentia: & ut ista Notitia, sit i-* *Quomodo tamen*
dem cum ejus Substantia: taliter enim solus *possit cõ-*
Deus seipsum novit: ut supra demonstra- *prehendẽ*
tum: sed ita; prout capax reddi potest na- *docetur.*
tura humana: & infra Divinitatis, (quæ
in Triade tantum est;) mensuram & mo-
dum: quem nulla Natura Creatata attinge-
re potest.

Neque Opponas; simplicissimam Na- *Sine di-*
 turam non posse comprehendendi: nisi aut to- *visione ac*
 tam, aut nihil ex eâ: ita ut aut plenè de- *partitio-*
 beat agnosci Deus: aut prorsus non ag- *ne, ac ex-*
 nosci. Non hoc inquam Opponas. Quia *tensione.*
 etsi indivisibilis, & ἀμερῆς, seu (ut ita di- *Sine*
 cam;) *impartibilis, est Deus; tamen ut nos* *partibus.*
eum, quodammodo nunc partimus & divi-
dimus; dum attributa ejus singillatim recen-
semus; sine ullâ tamen ejus noxâ: ita &
in vitâ æternâ, etsi agnosceretur plenè;
pro captu & modulo cujusque animæ;
non ideo tamen dividetur, secabiturquè in
partes: sed totus & simplex, Sufficiet *Sufficit*
omnibus: sine sui extensione & partitione. *omnibus.*
 Quodsi petas: quomodo id fieri possit? *Ad men-*
 Hoc unum respondebo: id fieri *ad mensu-*
ram capacitatis, quæ illum recipit. Quem- *surâ cu-*
jusq; ca-
admo- *pacitatis.*

L

admo- pacitatis.

admodum autem debiliores oculi, non minuunt rem aspectam, etsi illam minus videant; idem quoque & hîc censendum est.

Sed necessarium hic est lumen gloriae.

Locum hunc concludo: Necessarium afferens, Divinum hîc auxilium, & quod vocant Scholæ, *Lumen Gloriae*. Illud enim *desigat Memoriam admiratione: illustrat Intellectum agnitione: occupat denique fruitionem voluntatis: ita ut tria hæc; conjunctim, simul, & pariter, Unum, Verum, Bonum, videant: noscant: ament: idquè tantâ claritate, certitudine, ac dulcedine; quæ Dei, se communicare volentis, vim explere dignè; & ut par est; & Naturæ Creatæ modum, superfluentem (ut ita dicam;) implere possint.*

Post animi felicitatem corporis felicitas.

Felicitate animi sic recensitâ; *Corporis glorificati dotes* enarrandæ restant. Quæ amplæ profectò, & splendidæ, & auctoritate Divinâ, ac Scripturæ Verbis, & Patrum sententiâ memorantur: si dicta ubertim ab aliis, repetere luberet. Quin & illa, eâdem auctoritate addi solent:

Quæ stricte describitur.

quæ ad ipsam Naturam, ac sensus Corporis oblectandos, semoto eo, quod impurum, imperfectum, statumquè tam altum dedecens est: videntur pertinere. Ut sunt illa: *cùm Deus, Regnum, Mansiones, & dilecta sua tabernacula, thronum, mensam, & cibum, & quod profectò mirandum, se præcinctum & ministrantem promittit.*

mittit: Cùm ibidem, *Cantum & harmoniam, suffitum & odoramenta*, Scriptura memorat: cùm splendor Civitatis illius ^{Eique propria assignatur.} Sanctæ, tot ornamentis describitur: cùm hæc omnia admiranda, supra visum, supra votum, prædicantur. Quæ cùm propriè pertineant ad Corpus; quin ejus oblectamentis præparata sint; nullo modo potest dubitari: *Frustra enim illud resurgeret, si boni sui expers esset. Non quòd, ista; terreno prorsus, humano, ac hujus vitæ modo censenda sint; sed ratione quâdam: ut nobis ignotâ, ita statui immortalis, congruâ, & convenienti.* Immorari his, & oratione provehi, per vestigia, quæ sacri scriptores reliquere, facile esset: sed non est promensura Scripti, quam mihi præfixi.

Potiùs itaque subjungo, necessaria quæ ^{Adhortatio ad} hinc manant monita. Ut quemadmodum ^{expendenda dignè donæ gloriæ.} Dona Gratia expendimus; ita paria eis, hæc Gloriæ agnoscamus: & ut in illis, magna accepisse gaudemus; ita in his, non minora accepturos speremus. ^{Quæ differunt, à gratiâ, immutabilitate.} Utroutrouque enim Divinitatis quædam possessio est: ultra quam nihil magni est: sed in hoc res differt, quòd Gratia, & potest non ^{strâ culpâ non accipi: & potest amitti: Gloria cum obvenit, amitti non poterit: securitas enim, comes ejus perpetua est.}

Agnoscamus ergo, ut par est, felicem ^{Per hanc} hunc beatumque statum. Si Poëta spe ^{toti non} facti ^{mæ} morimur

mæ posthumæ dixit ; Non totus moriar : Christianus immortalitatis, & resurrectionis certitudine dicat ; Totus non moriar. Et animâ namque vivemus, & corpore.

Mors enim somnus.

Toto itaque animo æterna appetenda.

Mors enim nostra, verè somnus tantum, & dormitio est : & phase, seu transitus ad vitam meliorem : Hoc meruit, qui mortem moriendo triumphavit : idquè victoriæ præmium, præmiumquè, & ipse tulit : & nobis reliquit. Anhelemus eò igitur : Deum in quo omne bonum appetamus : in eum toto animo, & Naturâ feramur : & sic transeamus per bona hæc temporalia, ut illis æterna lucremur.

PARS CAPITIS TERTIA.

Ut à nobis nosci voluit Deus. Ubi, Religionis veræ, triplex, per tria tempora, status : ejusquè ultimæ, id est, Christianæ, fundamenta : ac Signa : Per quæ Hæreses, ab illâ, facile dignosci, vitariquè possunt.

Deus se autore cognoscitur.

Hinc manat religio vera.

Deus non nisi se autore cognoscitur : inquit verè Hilarius. Itaque illi soli de se credendum est : & iis ; quæ cognitioni nostræ, tribuit, assentiendum. Hinc enim religio manat : id est : *de rebus Divinis, segura, immutabilis, & necessaria, à Deo hausta veritas.* Videamus igitur : quoties, & quomodo, eam, generi humano, aperuit : seu, *ut à nobis nosci voluit, Deus.*

LEX

L E X N A T U R Æ.

Vera Dei cognitio, ac Religio, ad tria ^{Prima in} tempora reducitur. Primùm enim; ^{lege natu-} ^{ra.} *innotuit statim Deus; homini creato.* Nam recens, à Dei manu, & opere, factorem ^{Innotuit} suum conditoremquè, quin cognoverit; ^{enim A-} ^{damo} ^{Deus.} *dubitari non potest: manifestavit enim se illi: allocutus eum est: & dum mentem ejus, cognitione rerum creatarum illustravit; (quod nomenclatura illa animalium testatur: & addictum usui ejus univ-
sum.) Dum, inquam, hæc usu ipso, cognovit; necesse est, ut Autorem quoque eorum cognoverit.*

Sed hæc notitia: ut sufficiens & conve- ^{Sufficien-} ^{ti ad sta-} ^{tum inno-} ^{centia no-} ^{titia.} niens, rectæ illi ac simplici innocentia erat; ita procul, à curiosâ nimis, acri, & inquietâ indagazione: in quam, ^{esu ve-} *tituti fructus, lapsa est natura humana: & loco sapientia, scientiam tantùm consecuta: quæ eam anxiam magis reddidit: & turbatam. Quippe, quam non dono Dei, sed transgressione mandati, & pravâ concupiscentiâ, adepta est.*

Post culpam verò; & poenam primi ^{Quæ post} ^{culpam} ^{non cessa-} ^{vit.} Parentis: nihilominus, & ipsius, & posterorum ejus, eam curam habuit Deus; ut noluerit eos oblivione Divinitatis, ignorantia recti, & neglectu probitatis perire. Ipsum quinimo *Caim*, odio fratris, ac

Firmata, invidiâ incensum, jamquè cædem ejus co-
salubri gitantem, *blandè admonuit*: Bene, aut
redargu- fecus, facta; præmium vel pœnam ma-
zione, & nere: Moderandum ratione affectum:
admoni- & posse eum domari. Nonnè si bene e-
zione geris, (inquit) recipies: sin autem malè;
Caim. statim in foribus peccatum aderit? sed sub
 te erit appetitus tuus, & tu dominaberis
 illius. *Quo ipso; peccatum contra naturam*
esse, vitariquè posse, ostendit: Conscientiæ
 internum dictamen firmavit: & denique,
 in posterum, vitæ emendatæ statuit præ-
 ceptum.

Apud Se- Post necem Abelis, natus est Adamo
thi proge- Seth: huic verò filius Enos: qui (ait
niem cul- Scriptura) cæpit invocare nomen Domi-
nis Dei ni: Cultusquè Dei, ac Religio vera, apud
verus. illius posteros mansit: Scissumquè genus
 humanum, in filios Dei, in Sethi po-
 steris: & filios hominum, in generatione
 Caim.

Quem Sed cùm filii Dei, accepissent sibi in
sorrupito uxores filias hominum; corrupissetquè
genere omnis caro viam suam; *Noë tantum,*
humano, (inquit Scriptura;) Vir justus, atque per-
solus Noë fectus fuit, in generationibus suis: & *cum*
propaga- *Deo ambulavit*: ideoquè solus diluvio ser-
vis. vatus est.

Ex ejus tamen posteris, potissima pars,
 in theoplanesiam politheiam, & idolola-
 triam lapsa. Sem tantum generatio, ad
 Abra-

Abraham, & deinceps per Israëlitas, us- ^{Cujus ta-}
 que ad promulgationem scriptæ legis, ^{men po-}
 propagavit acceptum Deo cultum: qui ^{steri lapsi.}
 pauco tum constabat ritu: eoquè usu po- ^{Præter}
 tiùs, quàm per institutum, recepto: ac ^{Sem &}
 introducto. Præter circumcissionem, quam ^{Abrahâ.}
 Abraham, expresso jussu Dei orsus; fan- ^{Cui cir-}
 guine pactum, cum Deo sanxit: eoquè ^{cumcisio}
 suam posteritatem obstrinxit. Huc usque ^{imperata,}
 vocatur lex naturæ.

L E X S C R I P T A.

Sed cùm, nullo hætenus certo institu- ^{Deus tan-}
 to, illigasset Religionem Deus; tandem ^{dem Re-}
 ejus statum definiuit: promulgatione legis: ^{ligionem}
 digito suo, in tabulis lapideis, exarata: ^{scripto}
 jussu, imperatæquè per Moysen interpretem. ^{præcepto}

Promulgationis istius, ingens prorsus ^{Et pro-}
 authoritas: quippe factæ, autore ipsomet ^{mulgaa}
 Deo. Quod ipse, utpote magnum, sig- ^{legem}
 nanter expressit: dum Moyse loquens; ^{propria}
 veniam (ait) ad te: in caligine nubis: ut ^{allocutio-}
 audiat me populus loquentem. Et cùm ^{ne.}
 hoc, magnâ præstitisset majestate: vidi- ^{Et mag-}
 stis, (inquit,) quòd de cælo locutus sum ^{na maje-}
 vobis. Nempe; postquam toties, pri- ^{state.}
 vatim affatus Patriarchas esset; tandem
 etiam totum, ex eorum progenie popu-
 lum, triduo ante præmonitum, consti-
 tutoquè die. Hanc allocutionem Moyses

*Quod
merito
exagerat
Moyses.*

*Magnum
quippe,
& ad au-
thoritatem,*

*Et ad in-
cendiendum
errorem.*

*Lex hac
partim
Moralis.*

*Quae ve-
tat pecca-
re.*

ingeminans; Accessistis, (ait) ad radicem montis: qui ardebat usque ad coelum: locutus est Dominus ad vos, de medio ignis: vocem verborum ejus audivistis. Et passim hæc, merito in sacris repetuntur: eximia enim, & prorsus summa fuere, ad conciliandam legi auctoritatem: & quæ assensum ei, obsequiumque, exigent, necessariò. Non enim populus Israel, (inquit Augustinus;) auctori legis Deo, & ejus interpreti Moyse, sic credidit; quemadmodum suo Lycurgo Lacedæmonii: quòd ab Jove, sive Apolline, leges quas condidit, se dixit accepisse. Cùm lex dabatur populo, quâ unus coli jubebatur Deus; mirabilibus signis, prodigiis, & motibus apparebat, creaturam servire debere Creatori: & timor incussus est Dei; terribilis super omnes Deos: & frenum exinde peccati. Hanc enim causam, sic promulgatæ legis, adfert Moyses: ut terror illius esset, (inquit,) in vobis, & non peccaretis.

Lex ista, & Religionem continet: & Politiam: de hac non est hîc sermo. Religio verò, de qua nunc res est, habet præcepta: partim ad vitam, & mores: partim ad ritus, ceremonias, cultumque Dei. Prima pars, *Moralis* dicitur: quæ aut vetat peccare: dum, non occides; inquit: non furtum facies: aliaque: sed in-
ter

ter illa, altum profectò, perfectumquè
 illud: non concupisces: quo omne pec-
 catum penitus arcetur: excluditurquè:
 Aut jubet bene agere: imperatquè virtu- *Et jubet*
 tes: quarum officia ad duo capita redigit: *bene age-*
 nempe, ad Dei, & proximi dilectionem. *re.*
 In his enim duobus, universa lex & Pro-
 phetæ. Hoc mandatum magnum in lege.
 Hoc compendium pietatis, charitatisquè
 in quo tota sanctitas, & justitia.

Pars altera ejusce Religionis, *ceremo-* *Partim*
nialis erat. Ubi accuratè, cultus sacrorum *Ceremo-*
 descriptus: ut ritus phase: esus agni: & *nialis. in*
 azymorum: requies Sabbathi: neomeniæ: *ritibus.*
 altare: victimæ: holocausta: expiationes:
 thymiamata: aliaquè complura: quæ si-
 gillatim, minutatimquè recensentur.

Lex itaquè Domini Sancta: sed tamen *Sancta e-*
 pro ingenio; populi constituta. Hinc e- *quidem*
 nim est: quòd *præmia illi fuere, vitæ præ-* *sed ad in-*
sentis: & bonorum temporalium: quorum *genium*
 promisso, & largitione ad observantiam *Populi*
 invitatus: non aliter; quàm pueris olim, *facta.*
 dant crustula blandi Doctores: elementa *Premia*
 velint ut discere prima. Deinde: cùm *hujus vi-*
 idem populus duræ admodum esset cervi- *ta assig-*
 cis; pœnis repentinis, & suppliciorum *nans.*
 fervili terrore, sæpiùs compescendus fuit.
 Uti enim, olim futura præmia, illos non *Pœnis pu-*
 illexissent; ita nec pœnæ deterruissent *niens re-*
 posthumæ. Omnino itaque ingenio tan- *pentinis.*

tum populi illius, accomodata lex fuit.

Unde patet cessaturam fuisse. *Atque vel hinc patet: cessaturam illam fuisse: & locum daturam perfectiori: quæ omnes gentes concerneret: converteret: & comprehenderet. Prout id Jacob Patri-*

Prout prædictis imple- tumquæ. *archa, David sapius, tum Isaias, Jere- mias, Daniel, Malachias, aliiquæ locis notis prædixere: impletumquæ videmus.*

Ipsemet præcepta ἀπολύειν voluerit Deus. Nempe ut majorem auctoritatem adderet illis, quæ totum genus humanum in perpetuum obligant, ideoque; immutabilia sunt.

LEX GRATIÆ.

Tertium Religionis verae tempus à Christo. *Post legem, itaque naturæ, quæ ad Moysem; post legem scriptam, quæ ad Christum; tandem ab illo: incipit consummatae Religionis tempus: tertium; ultimumquæ: quod est, Lex nova: Lex gratiæ.*

Qui auxit moralia præcepta, ac perfecit. *Quæ licet figuram, (inquit Leo;) in veritatem; Prophetiam, in manifestationem; legem deniquæ in Evangelium vertit; attamen non modo nihil, de Moralibus ac Decalogi præceptis dempsit: sed potiùs longè illa auxit: perfecitque: ut vel ipso hoc Scripto, quo præcipua Christianæ sanctitatis explicantur, patet evidenter. Ceremonialia verò, quæ in figura olim erant, re ipsa*

ipsa complevit: ita ut pro carnibus anima-
 lium, & sanguine hircorum, jam (ex
 prædictione Malachiæ) in gentibus, &
 in omni loco, sacrificetur, & offeratur nomi-
 ni ejus: Nempe, oblatio munda: novum &
 incruentum Sacrificium: de quo infra di-
 cendi erit locus.

Præmium verò legis istius, æternum con-
 stitutum: & non in carne, sed spiritu beati-
 tas. Cùm Christus, suis meritis, dedit
 nobis potestatem filios Dei fieri, his; qui non
 ex carne nati, credunt in nomine ejus: &
 exinde, hæreditatem capiunt æternæ fe-
 licitatis: in qua summum, & naturam
 etiam supergressum hominis, bonum.

Quod attinet novæ hujus legis promul-
 gationem; hæc non eo, quo vetus, modo fa-
 cta. Non enim illi apparatu, Majestate, &
 pompa: quia hic modus, ad ingenium huma-
 num, sese quodammodo attemperantis Dei,
 ultra non placuit. Non etiam cum terrore,
 minis: quia videretur; non posse serviri Deo,
 nisi ex metu, & coactè. Alia itaque placuit
 ratio: ut patet ex his, quæ de Incarnatio-
 ne dicta sunt. Nempe; per mansuetam
 charitatem, & per infirma ac contemptibilia,
 victor, ac triumphator animorum, mul-
 to mirabilior esse voluit Deus: majoremquè
 hinc vim, & efficaciam suam ostendere.

Unde est, quòd doctrina ejus, humilis
 visa, primâ fronte: & abjecta. Et præ-

*Prædica-
tio Euan-
gelii pri-
ma fronte
humilis.*

*Attamen
vicit su-
perbam
Philoso-
phiam.*

*Et nunc
sola re-
gnat.*

*Non scri-
pto tradi-
ta.*

dicatio Evangelii, (inquit Hieronymus, ad parabolam grani sinapis;) minima omnibus disciplinis videtur: hominem Deum, Christum mortuum, & scandalum Crucis prædicans. Confer, (inquit) ejusmodi doctrinam, dogmatibus Philosophorum, splendori eloquentiæ, compositioni sermonum: *certè primâ specie, minor videbitur, cæteris seminibus, sementis Evangelii.* Attamen hæc talis; non in sublimitate sermonum, nec in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis; per homines sine literis, (ut vocantur in Actibus Apostolorum) per viles, & imperitos idiotas, *xupias* illas *δ'όξας* evertit: vanas esse ac inanes ostendit: natas de ingenio, & sapientiâ sæculi: quam Dominus, stultitiam vocans, *stulta mundi in confusionem superba Philosophiæ elegit.* Ita ut & illa; & literæ; & scientia quæ inflat; omnisque mentium fastus; tandem *colla ejus doctrinæ submiserit*: quæ irrifa, ac illusa olim; nunc sola regnat: & animis imperitat nostris. Nempe; vicit, suis viribus, nixa veritas: & stupendo prorsus modo, peregit tranquilla potestas: quod violenta, vetus illa, non fecit.

Altera promulgationis legis novæ diversitas: quòd non scripto, nec per literam, facta sit. Nihil enim scripsit, nihil dictavit Christus. Nec doctrinæ suæ, quam mundo in-

intulit, formulam autographam reliquit. Ita; ut *Euangelium*, seu bonum nuntium; non sit propriè, narratio illa dictorum, gestorumquè Christi: quam quatuor, ab Ecclesia approbati, Historiæ istius, Sancti Scriptores, edidère: sed potiùs hoc nomine vocari debet *κῆρυγμα* ipsum: id est, *legitima prædicatio: facta per Apostolos: id est Missos*. Ideo prudenter certè, ut omnia, adnotavit Maldonatus: non vocari in scripturis *Euangelistas*, qui *Euangelicam scripsère Historiam: sed potiùs qui prædicarunt Euangelium*. Quod testatur, locus ille notus factis, *Isaiæ*, cùm inquit: *Quàm pulchri sunt super montes pedes Euangelifantis, & prædicantis pacem: annuntiantis bonum: prædicantis Salutem: dicentis; Sion: regnabit Deus tuus. Quæ non de scriptoribus, sed prædicatoribus Euangelii, & Apostolis dici; & verba clara testantur: & vel ipso Paulo interprete, manifestè constat.*

Qui ipsi Apostoli, non ex scripto prælegendam, sed ex auditu prædicandam, fidei formulam accepere. Ostenduntque id: solennia illa; oretenus data, legationis velut instrumenta: quæ ab Euangelistis referuntur. Ut à Matthæo: qui post recensita Apostolorum nomina, datamquè illis tam amplam potestatem; *Hos, (inquit) duodecem misit Jesus: præcepitquè eis: dicens;*

Sed prædicazione.

Euangelistæ propriè prædicatores.

Et loco Isaiæ.

Et interpretatio Pauli.

Apostolè oretenus missi, non scripto instructi.

Testimonio Matthæi.

Lucas. *Euntes prædicate, dicentes.* Et apud eundem; post Resurrectionem suam, repetiit Dominus: *Euntes ergo,* (inquit) *docete omnes gentes.* *Marcus* quoque: *vocavit* (inquit,) *duodecem: & cepit eos mittere binos: & exeuntes prædicabant.* *Lucas* convocatis (ait) duodecem, dedit eis virtutem: & *misit illos prædicare.* Apud *Joannem*; Illud: *sicut misit me Pater, & ego mitto vos.* Et paulò post; ad declarandam potestatem; quorum remisistis peccata, remittentur &c. *Paulus* quoque; Legatione (inquit) fungimur pro Christo, tanquam Deo per nos exhortante. Qui nos (ait alio loco) *fecit ministros novi testamenti, non literâ, sed spiritu:* Sed omnium optimè, *Marcus:* claudens Christi Historiam, describit sic modum prædicationis. Et Dominus (inquit) quidem *Jesus,* postquam locutus est eis, assumptus est in cœlum: & sedit à dextris Dei. *Illi autem profecti, prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirman- te, sequentibus signis.* Nullibi itaque, ut vides, mentio: scripto exaratae legis: sed cum promisso assistentiæ, datæ potestatis, & virtutis, missionis, & prædicationis, *jurisquè ligandi, & solvendi.*

Nusquam scripto legem exarataam, promulgans. Cur autem Christus non tradidit scripto doctrinam suam? Primùm, ea causa adferri potest: *quòd semper elegerit, mundo,*

& expectationi humanæ, contraria. Itaque ^{Noluit} illiteratus potius haberi, quam literis uti ^{nempe} voluit. ^{Christia-} In parabolis tantum, ^{nos literis} aperuit os ^{uti.} suum: & quia cum simplicibus fermocinatio ejus; ideo, scriptis operosis non est usus. Deinde cum professus esset, ^{Nec scri-} *venisse legem scriptam solvere: ut id re ipsâ* ^{ptum legi} *ostenderet, nullum ei scriptum opposuit.* ^{scriptæ} Sed ^{opponere.} præcipua, & vera causa, ea omnino est: quòd voluerit Ecclesiam suam, supra fun- ^{Sed Ec-} *damentum Apostolorum stabilire: id est,* ^{clesiam} *tantum supra potestatem à se datam: quam* ^{supra} *numquam cessaturam, neque erraturam, &* ^{funda-} *&* ^{mentum} *fæpius, & magna asseveratione, promi-* ^{Apostola-} *fit: atque re ipsâ adimplevit.* ^{ris straxit}

Lex ergo nova, nihil aliud est; nisi do- ^{Et in po-} *ctrinæ fidei, à Christo oretenus datæ, &* ^{testate} *scriptæ (ut Paulus ait) non atramento,* ^{Ecclesia-} *sed Spiritu Dei vivi; non in tabulis Lapi-* ^{stica, sua} *deis, sed in tabulis cordis; talis inquam do-* ^{assistencia} *ctrinæ; ejus ope, auxilio, assistentiâ,* ^{continua-} *per legitimam Ecclesiasticam potestatem,* ^{tâ.} *continuatio: & successio.* Quæ definitio ^{Scriptu-} *constituit, unam, Sanctam, Catholicam,* ^{re novi} *Ecclesiam Christi.* ^{Testamē-}

Sed, inquires; *quorsum ergo scripturæ ti, ad cõ-* ^{solationē} *novi testamenti? Respondeo: ad consola-* ^{tionem} *tionem fidelium, & jam credentium.* Habet ^{jam cre-} *nempe Ecclesia, depositum hoc ingens:* ^{dentium.} *quod custodit: quo gaudet: quo utitur: inquirant* ^{Non ut} *non ut hinc, de sancitâ credendi regulâ, du-* ^{novam si-} *bitet; dem.*

bitet; disceptet; aliamvè (ut hæretici solent) inquirat: (Etenim eam; conformem scripturis, decisam à Conciliis, defensam Patrum sententiâ, &, quod summum; acceptam à Christo, per Apostolos traditam, per eorum successores continuatam, habuit: habet: habebitquè semper.) *Sed, ut fidam narrationem præcipuorum, quæ Christus fecit, aut dixit, habens; refricet, magna consolatione, memoriam primæ prædicationis: & doctrinæ semel constitutæ.*

Sed ut memoriã prædicationis refricens.

Ex eariã privata interpretatione non est fidei Regula.

Non omnia continent.

Non modo ac sine legis scriptis.

Caruit illis aliis quamdiu Ecclesia.

Hinc verò manifestum est, aut fallere, aut certè *falli eos: qui scripta hæc sacra, ita jactitant; & præferunt; ut regulam unicam fidei constituent, non tam illa; quam potius sensum ex illis, suã interpretatione depromptum.* Atqui, nec Evangelica narratio, nec Apostolorum gesta, aut Epistolæ, omnia habent, quæ per continuatam doctrinam tradita accepimus: nec modo, ac fide legis, sunt exarata: ut dogmata nempe omnia fidei, præceptaque rituum, figillatim dicent: recenseant: sanciantque prout lex vetus, & scripta fecit. Et *satis constat, prædicationem, & Ecclesiam, plures per annos, sine ullo scripto extitisse: nullamquè ejus in Actibus Apostolorum, mentionem esse. Cùm tamen essent omnes perseverantes, in eorum doctrinã.*

Quod verò, Evangelistæ, Historiam Christi

Christi scripserunt; gravibus equidem *Instinctu*
 causis; nempe instinctu Spiritus Sancti, *Spiritus*
 & magno Ecclesiæ, ac posteritatis com- *S. exara-*
 modo, adducti sunt: sed non certè, ut *ta.*
 conderent Scriptam legem: formulamquè fidei *Posterita-*
 & canonem constituerent credendi. Quod *tis com-*
 aliâ formâ modoquè fieri oportuisset: & *modo.*
 quod reservatum videtur, donec dubita- *forma ca-*
 tionibus, & quæstionibus variis, (ut *nonis.*
 est ingenium humanum;) & post, hæ-
 resibus (quas futuras prædixit Domi- *Qui ortis*
 nus) ortis; necesse foret, dogmata ver- *quæstio-*
 bis certis ponere: canonem ferre: & *nibus &*
 scripto sancire: Prout factum ab Apосто- *heresibus*
 lis, in quæstione illâ primâ, de circumci- *demum*
 sione gentium. *constitu-*
tus.

Scripturæ itaque Novi testamenti, non *Conclusio*
 sunt propriè lex; data, sancitaquè cun- *hujus lo-*
 cta, complectentes. Nec, prout dixi; *ci.*
 fine, modo, ac formâ præcepti, sunt
 exarata. *Nec licet illis, nisi sensu Ecclesiæ,* *Non lice-*
cujus depositum sunt, uti: Nec fas inter- *re uti scri-*
 pretari aliter, quam constituta semel fi- *pturis ni-*
 dei doctrina permittit. Ita, ut qui illas so- *si Eccle-*
 las, pro unica fidei regulâ jactant; profectò *sia sensu.*
 earum specioso obtentu, licentiam, disceptan-
 di quærant, potestatem verò, & obsequium
 tollant.

Hisce verò ita deductis; etsi non fuit *Contra*
 mihi animus hoc Scripto contra hetero- *heteroda-*
 doxos dicere: nec argumentum, quod *xos præ-*
 mihi *scriptio-*
ne:

Ad do- mihi proposui, id requirat: (nam *μεγίστην*
mesticos *ὁμοίαν τὴν μίσησιν* scribo:) Attamen quoniam
fidei. ordine deveni ad hunc locum; *ὡς ἐν παρρησίᾳ*,
Velut non disputabo, sed præscribam pauca:
præter quæ tamen probè pensitata, & ad opinio-
opus. nem tollendam, & ad agnitionem veri,
sufficere possunt.

1. *Esse ve-* Prima itaque *præscriptio* fit: *Esse inter*
ram Re- Christianos *Religionem veram*: Hoc nemo
ligionem. diffitebitur: nisi qui aut ejus, quam præ-
feret incertus: aut novæ alicujus autor:
aut cujuscunque contemptor est.

2. *Unam* Altera *præscriptio*: *Religionem veram*
tantum *unam tantum esse*. Nam verum; unum.
esse. Dissensus ex uno, plura facit: & contra-
dictoria: quæ in re una, vera esse ne-
queunt.

3. *Neces-* Tertia: *Religionem veram, & unam,*
sariam *necessariam esse*. Nisi enim necessaria esset,
esse. quorsum vera? quorsum una? quorsum
ulla?

4. *Aca-* Quarta: *Religionem veram, unam, ne-*
tu legiti- *cessariam, à cœtu legitimo retineri*: seu non
mo reti- unius alteriusque, privatâ & singulari
neri. opinione consistere: sed multorum con-
sensu, & velut consociatione. Alioqui
singularis, & cujusque privata Religio,
multiplex esset: ideoque, neque vera,
neque una esset: imo nulla esset: quia
cultus, ritusque debitus; exerceri, nisi in
cœtu non potest: si neritu autem, nulla
Religio est. Quin-

Quinta: *Cœtum hunc, potestate & lege s. Eum contineri*: Hoc enim tantum vinculo coalescit omnis multitudo. Alioqui non esset, legitimus Cœtus: sed turba: non consentiens, in potestatis, & legis obsequium. potestate, & lege constare.

Sexta: *Potestatem manasse, à missione*. Hanc à Christo Apostoli, ab illis Ecclesia accepit. Hæc est (ut evidenter ostendi ac demonstravi:) *primarium, fidei, & doctrinæ Christianæ fundamentum: cui superædificata Ecclesia.* 6. Potestatem à missione esse.

Septima: *Missionis veræ ac legitimæ notam; esse successionem.* Hæc aut nulla est: *aut una est: Nulla esse non potest; quia non interituram, promisit Christus. Una igitur tantum est.* Eam autem alia Ecclesia, præter Catholicam, non modò docere non potest: sed ne profiteri quidem audet. 7. Missionis notam, successionem.

Octava: *Per hanc unam, missione continuatam potestatem, lex declarata est: Regula, inquam, & formula fidei. Quæ constituta, non mutatur. Semel enim Ecclesia jubet: semper paret.* 8. Hinc regula fidei.

Nona: *Uti potestatem, quæ legem declaravit, ita & legem infallibilem esse.* In utroque enim, est Divinum autosepha: *quod non fallit. Et tollitur omnis religio, si aliqua indubitata, non statuitur.* 9. Quæ uti & potestas, infallibilis.

Decima: *Potestas hæc, est Hierarchica: gradus habens, & ordinem. Ubi autem gradus;*

10. Potestas est Hierarchica, gradus, & ordinē, habens. *Undecima: Ex prædictis, sic describitur Ecclesia: ut sit; in verâ, unâ, necessariâ Religione, congregatio fidelium, sub potestate, ac lege constituta: Missionem ac successionem habens: certam fidei Regulam retinens: Infallibilis, & sub uno, summoque capite.*

Hanc qui non accipiunt manifestis se induunt erroribus. *Positis autem his, quæ sese ratione consequuntur: Convenio Ecclesias: (omnes equidem, præter unam, falsas;) & exquirō: num acceptent, præscriptiones hæc, admittantquē. Quæ non; sua confessione arguentur, non habere Religionem veram: unam: necessariam; potestate & lege devinctam. Non item potestatem à Missionem: nec missionis successionem: Nec ab illâ, formulam fidei unam infallibilem: nec in optimâ regiminis formâ: quæ est Principatus. Sed potius *αὐτονομία*: & nullam denique Ecclesiam. Istis, inquam, Erroribus, & absurdis, se ultrò induerent: non admittendo hæc, quæ præscripsi. Admittent igitur potius cuncta: & dicent: eorum professioni quadrare: ac omnino convenire. Itaque fidenter præscribam cætera: & persequar.*

Duodecima ergo sit præscriptio: *Ἀτάλητον* quam

quam definiti, Ecclesiâ desciscere; eam er-¹² *A*
roris arguere; & condemnare; Hæreticum *tali Ec-*
prorsus esse. *clesiâ de-*
Causa præscriptionis in aper-^{sciscere,}
to: Divinam enim auctoritatem qualem *Hæreti-*
hic ponimus; quis licitè deferat, arguat-^{cum.}
ve erroris? Deinde; cùm ex antedictis
pateat; *Ecclesiam habere, jus Potestatis* *Quia*
summæ; demonstratum autem, libro se-^{Divina}
cundo, jus ejusmodi in eo fitum, ut ei *authori-*
pareatur semper; & nunquam licitè resi-^{tas, &}
statur; Ideo, *parendum semper erit Eccle-* *potestas,*
siæ: & tantò magis, quòd *aliæ quidem po-* *violatur.*
testates à Deo, hæc verò prorsus ipsiusmet
Dei: quam *ἡγεμονίαν* rectè vocaveris.

Decima tertia: *Desciscunt ab hac potesta-* ^{13. De-}
te, & hæretici sunt; qui Ecclesiæ sancita, *sciscunt,*
& dogmata corrigunt: vel interpretatione *qui eam*
scripturarum: vel ratiocinatione huma-^{corrigere}
nâ: vel pravo studio curiosæ indagationis. ^{presu-}
Hoc enim non permittit, constituta semel ^{munt.}
fidei Regula: quæ jubet credere, non quæ-
rere.

Decima quarta: Multò magis, Hære- ^{14. Mul-}
tici sunt; qui novum cætum, separatamquè *tò magis*
faciunt Ecclesiam. Nam, si fuit semper, *qui novum*
ut ostensum est; aliqua, & una; dum in-^{cætum}
ducitur altera, *falsa sit oportet.* Est verò *faciunt.*
hæc nota vera, & proprius character Hæ- *Nam*
reseos: facere Schisma: & secessionem. *schisma*
Non tam enim erronea opinio hæresim *hæresis*
efficit; (nam hæc ab innocenti ignoran-^{chara-}
tiâ ^{cter.}

tiâ oriri potest:) quàm pertinacia, authoritati resistens.

15. *Prima fides retinenda.*

Decima quinta: *Prima fides retinenda*: quæ verò, prætextu correctionis posterior inducitur; vitanda semper ac fugienda. Nam id Dominicum, (inquit Tertullianus) & verum; quod primò traditum: posterius falsum. Quod vel illa parabola docet: quæ *triticum seminatum*, ait, à *Patrefamilias*: post verò ab inimico, *Zizaniam*. Additquè Tertullianus: memoranda profectò, notandaquè verba: Ea sententia, (inquit) manebit adversus posteriores quasque hæreses. Ubi non præscriptio tantum ejus, sed prudens, sanè prædictio, & præmonitio est.

16. *Quæ doctrina citò placet suspecta.*

Quia multa indulget.

Quæ mens humana arripit.

Decima sexta: *Suspecta doctrina esse debet, quæ citò placet, & arridet mentibus humanis*. Talis, non jubet credere, quod non capias: quæ supra aut præter captum sunt, rejicit: Inquirere in regulam, permittit: licentiam fovet: obsequium tollit: multa superflua esse, & non necessaria, asserit: & denique, *laxat disciplinam: patentemquè nimis viam aperit: cum angusta sit, quæ ducit ad cælum*. Assentitur verò his facilè animus: quippe; sui juris amans: adstringi præceptis nolens: & ut plurimum prava arripiens sponte: recta sequens invitus. Quia illa, fronte blandiuntur, & statim alliciunt: hæc aspectu aspe-

aspera, ideoquè absterrent: sed, tractu ac mora: illa exitu tandem misera: hæc fine beata.

Decima septima: Hac ratione, sed ob-
 tentu recti, hæresis sese insinuare solet. ^{17. Ex-}
 Frustra tamen. Nam *eventu tot seculorum* ^{perimen-}
comburtum habemus, omnes istos correctores, ^{to doce-}
re ipsâ semper fuisse seductores. Id ostendunt ^{mur, No-}
 tot, quæ recensentur *nomina sectarum:* ^{vatores}
 quæ ideo *non ex Deo erant, quia periêre.* ^{semper}
^{fuisse im-}
^{postores.}

Decima Octava: *Quæcunque doctrina*
præfert autoris nomen, ostendit hoc ipso seces- ^{18. Hære-}
sionem & Schisma. Vetat Apostolus dicere: ^{ses novo}
 ego Pauli, ego Apollo, ego Cephæ: id- ^{nomine}
 què ideo, ut non sint, inquit, Schisma- ^{semper,}
^{insignita,}
 ta: sed sint omnes in eodem sensu: & in
 eadem Sententia. Argumentum enim est
 dissensus, & innovatæ doctrinæ: hæc ab
 autore denominatio: quam semper sectæ
 habuere: nunquam Ecclesia Vera.

Decima Nona præscriptio: manat ab ^{19. Falsò}
 eo, quod opponi solet. Nempe: *si mani-* ^{errores}
festus Ecclesiæ error sit, (inquiunt:) quomo- ^{Ecclesiæ}
do assensum merebitur, & exiget? Ad hoc, ^{vera ad-}
 ut respondeam, præscribo: *Hypothesim* ^{scribi.}
falsam esse. Nunquam enim regula fidei,
 quam sanxit legitima veræ Ecclesiæ pote-
 stas, nunquam dico erravit: nec errare, ex
 promissione Christi, potest.

Sed fac errasse. Tu ne es qui corrigas? quo ^{Perperâ}
jure, qua potestate? quo argumento; scilicet ^{privato}
^{judicio}
^{corrigi}
^{te}

te expectabat veritas liberanda. Interim perperam prædicabatur: perperam credebatur: tot millia millium perperam tineta: tot officia perperam operata: ut hunc locum more suo, fortiter premit, Tertullianus.

Quod nova missione Divina fieri oporteret. Certè si errare posset Ecclesia; oporteret Deum primam missionem, novâ evertere: eamquè signis, prout primam firmare: tum demum forsan, fas esset desciscere. Sed fortasse ne tum quidem: quando nec Angelo aliud annuncianti, credere jubemur.

Hæc sunt: quæ meritò præscripti, vera nempe religionis Christianæ fundamenta: & signa.

Hereticis hæc fundamenta religionis non quadrant. Excutiant se verò heterodoxi: & attentè expendant: quâ ratione hæresis nomen effugere queant: seu hæc, tam ipsis non convenientia, simulatè admittant, nec ad Ecclesiam redeant: seu impudenter rejiciant. Rejiciant autem necesse est: quia tueri nequeunt: &, ut jactent; tamen verba rebus contraria sunt: & quod dicunt, factis negant.

Quod ex regula fidei quam præferunt demonstratur. Quod ut breviter demonstrarem; operæ pretium est: ponere in primis Regulam credendi: quam illi præferunt: ea autem est. *Solum & purum (inquiunt) verbum Dei:* seu Autoritas sacræ Scripturæ, fanè intellectæ. Hoc est quod passim jactant: quod speciosè ostentant. Et verum quidem est, veram regulam fidei, ne-

necessariò, sacrae Scripturae, convenire:
nec posse, ab eâ diversam esse: attamen,
si bene inspicias; agnosces profectò, Scri-
pturam hîc obtentui esse: revera autem, pro
regula haberi cujusque interpretationem.

Quam variam esse posse, dissidium se-
ctarum ostendit: Nunquam sine authori-
tate sopiendum.

*Ea enim est priva-
ta scrip-
tura in-
terpreta-
tio.*

Hac tali regulâ fidei constituta, mani-
festum est: & ruere omnia fundamenta
religionis, quæ recensitis præscriptioni-
bus stabilivi: & sectis minimè congrue-
re. Primùm enim; *veram apud se, nec* Religionis
possunt, nec audent religionem profiteri Non funda-
possunt: quia inquirendam in Scripturis, & menta.
scrutandam docent: qui autem quærit, non
tenet. Non audent: quia dum scire vo-
lunt, non credere; infallibilis certitudi-
nis hostes sunt: *quam non ratio humana,* Nec veri-
sed fides facit. tas ejus
certo con-
stare po-
test.

Deinde: si certitudinem veritatis non
profitentur; profectò *nec unitatem habent:* Nec uni-
nec semel constitutam fidem: sed opinio- tas.
nem ac persuasionem: prout interpretati fue-
runt Scripturam.

Tertiò: *neque necessitatem unius Reli-* Nec ne-
gionis agnoscent: quia ex regula credendi, cessitas.
quam præferunt, sequitur quemque posse
credere prout Scripturam intelligit: Unde
multorum assertio: omnes in sua religio-
ne posse salvari. Quod necessitatem veræ,
& unius, prorsus tollit. M Quar-

Nec cætus legitimus. Quartò: nec legitimum cœtum: quia (ut mox ostendam;) nec potestate, nec lege, constitutum: id est, *non societatem, cum certo ordine regendi, & parendi: sed licentiosâ conspiratione secessionem.*

Nec Potestas. Quod etiam; Quintam, & deinceps, nonam usquè præscriptionem, contra illos esse; evincit. Etenim omnes istæ, potestatem omnino exigunt, & legem. *Potestatem verò illi, adeo non habent; ut Scripturâ contenti, oppugnent etiam ac defurgiant.* Nequè sanè miror: cum hæc constet successione, quæ apud illos nulla. *Dicunt etiam Ecclesiam veram, mille amplius annis, aut non fuisse; aut, quod idem est, occultam.* Quod utrumque successione (tanto præsertim intervallo) vel ruptam, vel ignotam, atque ideo falsam, nullamquè facit.

Nec Lex. Legem verò etiam habere nequeunt. Quia etiam si sanciant dogmata; tamen *eatenus eis assentiuntur, quâ agnoscunt Scripturæ congruere.* Peto verò, *possuntne agnoscere, contrarium? Si possunt; quorsum fidei formula? si non; quorsum inquisitio? aut itaque desinant inquirere, si asserunt se habere, semel constitutam credendi rationem aut si inquirunt; fateantur se illam non habere.*

Nec Hierarchia. Decimò: Hierarchicos ordines aspernantur: & Monarchiæ professi hostes sunt. Un-

Undecimò: Ecclesie definitionem quam Non deni-
 posui; potius (desperatione causæ) diffite- que Ec-
 buntur veram: quam ut eam sibi accommo- clesia.
 dent. Idquè ideo: quia ne esse quidem
 Ecclesiam aliquam, firmiter volunt: as-
 feruntquè. Etsi enim solennia quædam
 ejus retineant, ac usurpent; ut Cathe-
 chismum, instituta circa ritus, Festorum *Quam*
 dierum indictionem, ministros certo gra- *tamen re-*
 du, synodos, excommunicationes, alia- *tinent.*
 què; tamen cuncta hæc, necessitate po-
 tiùs, (aliter enim Religio constare non *Sed ma-*
 posset:) quàm approbatione: Nam ut *gis neces-*
 omnia sibi libera, & integra relinquunt; *sitate*
 ne illegitimi cœtus, & nullo jure congre- *quàm*
 gatæ Ecclesie arguantur; ne illigari con- *approba-*
 fessionem, dogmati adstringi, ac potestati *tione.*
 subjici possint; nulli se aiunt credere, nisi *Dum*
 sacre Scripturæ. Quo ipso; nihil Eccle- *enim vi-*
 siæ debitæ authoritatis adtribuunt: sed ei *tant ob-*
 proprio dominantur judicio: & tantùm *sequium,*
 vanam ejus formam, ac velut larvam ha- *Tollunt*
 bent. Hinc est, quòd passim scripta vul- *ejus im-*
 gant: Nullum sacrum ordinem, nulla *perium.*
 officii potestatisquè discrimina, atque ad-
 eo nullam Ecclesiam, veïut Civitatem
 bene ordinatam, esse.

Ista autem quæ undecies præscripsi; *Ideo con-*
 dum non conveniunt sectis; dum eis ne- *vincun-*
 queunt aptari; hoc ipso facilè, & mani- *tur schis-*
 festò eas convincent, omnium eorum, *matis.*

quæ à duodecima præscriptione deinceps sequuntur.

Quod strictim ostenditur Descivere enim sectæ, (ut quæ præscripsi compendi faciam,) ab Ecclesia, corrigere eam voluerunt: Novum instituerunt coetum: separatamquæ Ecclesiam: Primam fidem, habentes exinde damnationem; reliquerunt: latam aperuere viam: Autores earum, non correctores, sed corruptores, meritò jam audiunt: *sectis denique nomina; de suo nomine imposu-*

Secessionē runt: Etsi enim hoc postremum negetur, & nemo se Lutheranum, aut Calvinianum libenter dici velit; sed tamen profectò sunt: nequè aliter dignoscuntur. *Quod si Euangelicos, seu reformatæ Religionis sese nominent, hæc ipsa nomina novitia, & veteri Ecclesiæ ignota, prorsus esse; nemo nescit: quæ; præter Christianos, & Catholicos, non novit.*

Adhortatio illos qui videntur velle errare. Sed sat evagatus sum: & ultra finem forsàn, modumquæ propositi. Itaque pauca tantùm ad sectatios. Non puto omnes velle errare: si quos tamen ambitio, avaritia, æmulatio prava, studium præcellendi, obsequii detrectatio, arrogantia denique mentis, adeo transversos egit, ut illi peccare lubeat; Videant quæso: quàm periculosæ plenum opus alexæ, levi causâ tractent: quanto in periculo versentur, quo damno, quo discrimine ludant. At-

Videant quanto sint in periculo

ten.

tendant deinde ad internum testem in- Atten-
 quietæ mentis. Nemo enim suam con- dant con-
 scientiam decipit, qui fallit alienam. Cla- scientiæ
 mat animus interior, & arguit, vel dere- redargu-
 lictæ, vel non inventæ, vel (quod pessi- enti.
 mum) spretæ veritatis. Quisquis ergo
 ejusmodi es, redi tecum in gratiam.
 Quid prodest, te pertinaciter esse, quod
 esse non prodest? *Num pudet à veritate* Non erü-
vinci? Nonne si illa victrix tui, tu trium- bescant, à
phator erroris? Cur illo suffundaris, quo veritate
gaudebis caruisse? Certè deserta opinio vinci.
 prava, Confessio arberrationis, malè as-
 ferti dogmatis damnatio, Transfugium
 denique ad bonos, solido ac vero, immo
 necessario fructu, pensabit abundè, ina-
 ne, quod hinc oriri possit, levitatis im-
 properium.

Vos verò, qui ignoratione peccatis; Qui ig-
 nolite dogmatis pertinaciam, nimium stu- noratione.
 dium sectæ, & denique odium adversæ peccant.
 partis induere. Non est enim vobis Reli- Inquirät
 gio, etiam post sancitum dogma, inqui- verum si-
 rere: & scrutari: Permittit hoc, aut po- de bonæ.
 tius exigit, regula fidei: quam profite-
 mini. Quærite ergo fide bonâ: *nihil enim*
absurdum magis; quàm aut testari dubita-
tionem, nec tamen inquirere: aut tueri, ac Non reti-
defendere, quæ dixeris quærenda. neantur
 Deinde; sectæ stu-
 non vos secta, & societas opinionis reti- sectæ stu-
 neat: absolvit enim vos hoc vinculo, da- dis.

*Ne ode-
rint nos
gratis.*

*Qui illis
bene cu-
pimus.*

*Voto ad
Deum
Locus
laudat-
ur.*

tum cuique hac in re arbitrium: nullo ad-
strictum obsequio. Deinde; nolite odio
abripi: tum enim demum, spondeo,
agnoscetis: & ignorare vos, cum odistis,
& iniquè odisse cum ignoratis. Nos certè
non vobis irascimur. Poenam errantibus
assignamus, veri agnitionem: victoriæ
vobis pretium, salus Vestra. Pro hac de-
certamus, pro hac pugnamus. Et cum
Apostolo, testis est nobis Deus, quo-
modo omnes vos cupiamus, in visceri-
bus Domini nostri JESU CHRISTI.

Denique voto locum hunc concludo:
& te, Deus, invoco: ut (quod tu solus
potes) mentes opinione corruptas, veri-
tati restituas: & aberrantes oves, in Ec-
clesiæ caulam reducas: ut sit, prout pro-
mifisti, unum ovile, & unus PASTOR.

C A P U T I I.

Περὶ Θεοσεβείας: Seu

De Cultu DEI.

Notitiam **N**otitiam Veram, & agnitionem De-
Dei cul- **N**ovitatis, necessariò veneratio &
tus conse- cultus consequitur. Quis enim, cum cogi-
quitur. verit summum illud, intra se infinitè perfè-
Et ab illâ etum, beatumquè, in omnia summè potens
necessario erga nos, mirè & supra modum, beneficium
manat. quis, inquam, non colat? non adoret? De-
benus

bemus id primùm, *admiratione majestatis*:
Tenemur deinde *officio gratitudinis*: suade-
mur ingenti *præmio*: jubemur denique,
gravi, & extremâ *pænâ*.

Porro, sicut Vera notitia Dei, non est *Imple-*
nisi à Deo; ita & acceptus ei cultus esse *us prout*
non potest, nisi ab ipso met expetitus: *impe-* *se coli*
ratusque. Ergo, ita eum colere oportet; *Deus præ-*
quemadmodum sese colendum præcepit. Quod *cipit.*
præceptum, partim imperat, modum *Modum-*
certum sacrorum rituum, & cæremonia- *que im-*
rum; partim imprimit mentibus nostris, *perat &*
religiosum quendam metum: qui nos *religionē*
Divinæ mancipet, servitututi; sed vo- *facit.*
luntariæ: & paratæ: quippe simul erga
Dominum, & Patrem.

Sed ut dignè hoc impleamus officium; *Oritur ab*
scire oportet: *oriri cultum ab honore*. Ho- *honore*
nor autem, est internum judicium debi- *que desi-*
tæ existimationis, testimonio & signo ex- *nitur.*
terno expressum. Hinc, inquam, manat
cultus: & adoratio: Quæ, est submissio *Uti &*
quædam animi, quippe erga excellentio- *adoratio.*
rem. Unde quo major æstimatio, eò ma-
jor submissio.

Deus verò, cum sit infinitæ dignitatis; *Utrumq;*
ideo & nunquam sibi parem honorem, à *soli Deo*
creatura obtinere potest: & sibi soli, eum, *propriè*
meritissimè vindicat. Quia solus, pro- *debetur.*
priam, à nullo acceptam dignitatem habet:
cum omnis alia sit ab ipso: & propter ip-
sum: imo ipsius omnino. M 4 Pa-

Animosi Patet verò etiam: quòd, *adoratio Dei,*
potissimè. *animo potissimum fiat: Dum ille se humi-*
 liat; & abjicit, coram Deo: & summà
 quâ potest æstimatione, adorat eum *in*
Spiritu, & Veritate. In hac, inquam,
 actione mentis, præcipuè sita Veneratio:
Tamen sed tamen, ad consortium hujus officii,
& corpo- *corpus etiam accersitur. Cujus conforma-*
ris mini- *tio, ac Compositio, externo signo, & ge-*
sterio. *stu, exprimit internum mentis sensum: ut*
 mox explicabo. Utroque verò, id est,
Hinc la- *animo & corpore, testamur soli Deo de-*
tria pro- *bitum illum cultum: quem & λατρεία*
cedit. *nomine vocare solemus.*

Cultus Adorandus ergo & venerandus solus
partim Deus. Idquè triplici cultu. *Primus, est*
privatus. proprius cuique ac *privatus: qui vulgò de-*
Partim *votio dicitur. Alter, religiosus seu Mysticus:*
Mysticus. qui est in observatione instituti, & rituum
Partim *facrorum. Tertius, relativus; qui per*
relativus. honorem alterius, ad Deum transit; ei-
 què propriè defertur. Itaque hinc mana-
 bunt, tres hujusce capitis partes, sigilla-
 tim explicandæ.

PARS CAPITIS PRIMA.

De Cultu Dei privato: seu Devotione.

Definitur **P**Rivatam Dei cultum, devotionem vo-
devotio **P**co; non latino, sed Ecclesiæ sensu.
privata. **E**st enim, quam hic intelligo, *Devotio:*
 puri

puri & innocenti animi, in Deum ascensus: & elevatio: actione certâ, allocutione, & cogitatione.

Actionem primùm pono, id est, ut ^{Actio} dixi; certam corporis compositionem: ^{ejus sit} qua submissam venerationem testamur. ^{gestu cer-} ^{to corpo-} Ea, partim est usu recepta: & introducta: ^{ris.} partim imperata à potestate Ecclesiæ. ^{Consuetu-} ^{dine pio-} ^{rum in-} ^{troducta.} *ma, fit inclinatione cervicis capitisque: ad geniculatione: cernuâ corporis demissione: pro-* ^{ducta.} *cidencia: manuum elevatione: percussione* ^{troducta.} *pectoris: aliisque modis, quos consuetudo pio-* ^{rum,} *& usus, potissimum ab exemplo Chri-* ^{sti acceptos, retinet: exercetque.} Hæc talia, ^{Mover} ^{animatum,} etsi mente animantur, & ab illâ vim acci- ^{piunt;} tamen & ipsa valent: faciuntque ad animi motum. Et constanter ac fixè exercita; & excitant eum sæpe: & ne evagetur, quodammodo firmant.

Sed bina hîc cautio. Primùm: ^{ut fiant, Sed fiat} ^{ostentatione omni procul.} ^{ostenta-} ^{tione pro-} ^{cul.} ^{Et sine} ^{anxia ni-} ^{mis cura.} Ideoque vix in pu- ^{blico:} & spectantibus coram: aut certè ^{parcè.} Deinde, ^{ut non anxiam & sollicitam} ^{curam: & tanquam sine illis esse non posset} ^{oratio.} Sunt enim adjumenta potius ad ^{cultum:} quàm ipsa ejus opera. Cùm, ut notum est vetus illud; Bonus animus, præcipuus, pulcherrimusque Dei cultus sit.

Illa verò, quæ sanxit Ecclesiæ regula, ut actione certâ, seu ministerio corporis,

Eadem actio ex precepto Ecclesie. circa institutos ritus impleantur; ad mysticum cultum pertinent: de quo infra.

Altera pars Devotionis, oratio. *Allocutio Dei, seu oratio, sequitur: privati cultus, seu verbis, seu cogitatione fiat; pars (ut ex officiis ejus, quæ mox recensebo, patebit;) longè præstantissima: Præsertim, si debitâ curâ, & attentione peragitur. Quod ut fiat; præmitti*

Cui præmittitur præparatio. debet *præparatio.* Hæc verò, *relinquere jubet, & velut seponere ad tempus, curas omnes: sollicitudines: negotia: & dicere illis; manete hîc, donec vadam illuc, & orem.* Hæc, inquam, jubet. Unum

Quæ hoc unum agere. porro necessarium, *accuratâ attentione, ac diligentia, agere: Memoriam defigere: & phantasmatum copiam submovere.*

Deum profundè venerari. Deinde, magnitudinem majestatis, quam alloqueris, ut par est expendere: præsentemquæ intueri: vilitatem tuam agnoscere: & humiliari quantum potes, in conspe-

Et auxiliium petere jubet. ctu Dei. Tertiò, *petere auxiliium: & benè orandi modum: ut dirigatur & assurgat oratio tua, velut incensum, in odorem suavitatis: & ad gloriam ejus.*

Officia orationis. Primum laudis. *Officia, quibus oratio fungitur; plura sunt, & varia. Primum est laudis: ut nempe benedicat & magnificet anima tua Dominum: & exultet Spiritus tuus: & omnia quæ intra te sunt, in Deo salutari tuo. Hoc ei à nobis debitum: & hoc tantum possumus deferre. Cum verò, ne id quidem*

quidem ut par est ; ideo , opus erit , de Eam Divi-
 alieno divitem , & liberalem esse. Offer vinitas ex
 ergo ei eam ; quâ , sibi ipse sufficit , glo se, plenâ
 riam. *Gratulare : gaude : & exulta : quod* habet.
Divinitas se dignam , à se capiat , habeatque Offerenda
laudem. Offer ei deinde, naturam humanam: ab huma-
à Christo in consortium divinitatis assump- nitate
tam : ineffabili modo se coram ea humilian- Christi.
tem : eam adorantem & laudantem. Cui A Virgi-
 laudi , junge canticum Sanctissimæ Vir ne Mariæ.
 ginis : quo magnifactus est Deus vehe-
 menter. His , etsi nihil par addi possit ;
 tamen tu adde , millia illa millium Spiri- A beatis
 tuum : ei ministrantium : & turbam quam Spiriti-
 dinumerare nemo possit , Sanctorum ; bus.
 procidentium coram Sedente in throno , A sanctis
 adorantium eum , & dicentium ; *Salus ,* Cœlitibus.
benedictio , & claritas , & sapientia , &
gratiarum actio , honor , virtus , & fortitu-
do Deo nostro. Adjunge deinde militantis
 Ecclesiæ , officia : laudes : & sacrificia :
 & phialas illas aureas , plenas odoramē- A mili-
 torum : quæ sunt orationes Sanctorum : tante Ec-
 Acceptos nempe suffitus Deo. Denique , clesia.
 exemplo Davidis , *inanima quoque ad hoc* A rebus
 officium advoca : supple elinguem eorum creatis.
 laudem : Et per te , *benedicant omnia opera*
Domini Dominum. Multa sunt , quæ hac
 de re tradita , à Viris piis , habere potes ,
 & debes petere , in exemplum .

Alterum orationis officium est : *veræ*
 M 6 *oblatio*

Alterum officium ablatio sui. *oblatio sui, ad agenda, & sustinenda omnia, quæ Deus jusserit: volueritquè: consecrando ei memoriam, intellectum, voluntatem: cogitationes, verba, opera: corpus, & cuncta externa: & animam denique, velut in holocaustum immolando: Nihil ex hac oblatione sibi retinendo: nullum captando commodum, præter puram gloriam, placitumquè ejus. Desideria, & vota hujus officii, plurima & ardentissima esse possunt: itidem à piis scriptoribus, ad quos te remitto, ubertim tradita. Grata verò Deo sint, necesse est: quippe qui, unicè complacet, in hominibus bonæ voluntatis.*

Tertium confessio propria vilitatis. Et malitia. *Tertium Officium: Confessio vilitatis suæ, & malitiæ: non modò se in suo nihilo collocando; sed etiam confitendo malum. Delictum, inquam, tuum cognitum illi fac: & injustitiam tuam non abscondas. Confitere adversum te Domino: & ille remittet impietatem peccati tui. Fatere te nihil aliud esse, nisi molestam quodammodo curam Dei: & jacturam ejus gratiæ: & veniam precare.*

Quartum, gratiarum actio. *Quartum officium est: Gratiarum actio. Quæ enim, ô Deus, à te, & quanta accepimus! quæ promissa accepturos speramus! quis unquam satis, dona, quæ supra recensui, naturæ, gratiæ, gloriæ, agnoscat, expendatve Immensum ergo tibi*

tibi tenemur: nec unquam ex merito dependendum. Sed est aliqua gratitudo, postquam omnia feceris, ingenuè imparitatem fateri.

Quintum est: *Petitio*: Utile, Unicum, *Quintum* præfens, & certum miserix nostræ re-^{petitio.} medium: Firmatum, toties ingeminato, impetrationis promisso. *Petite enim, inquit, pulsate, quærite, & quidquid petieritis fiet vobis.* Securi ergo simus de even-^{Qua ut} tu: certi donationis & gratix: *modò, & sit rata* bona, & bene, petamus. *Cùm enim sit in-* ^{& profi-} *finitè bonus, malum dare nec vult, nec po-* ^{cua.} *test.* Carior est illi homo, quàm ut ei malefaciat, etiamsi petenti. Sed pauci sunt, qui sciant, quid petant: & pauci dignoscere possunt, vera bona: & verè mala: *Quid enim ratione timemus, aut cupimus? Quid tam dextrè concipis, ut* ^{Petenda voluntas Dei.} *te, conatus non pœniteat: votique peracti? Itaque optimum est, ejus expetere voluntatem: & dicere; Domine fac mecum, non secundùm mea peccata, quæ multa sunt; non secundùm vota, quæ stulta sunt; non secundùm merita, quæ nulla sunt: Sed secundùm tuam misericordiam, & meam miseriam.*

Deinde, *nec minus petere, nec aliud,* ^{Petendus ipsemet Deus,} *nisi ipsum. Pudeat minuta, vilia, abjecta,* ^{ipsemet Deus,} *à tanto Domino mendicare: cùm ille seipsum, id est omne bonum, offerat ultro:*
&

*Et in omnibus
ejus gloria.*

& elargiri promittat. Alia potius quam summum hoc, consecrari, non modò pusillanimitas, & stultitia est; sed impietas: & vilipendium offerentis. *Vastum ergo sit, quod petamus: & dignum tanto datore: & quod, non privatas tantum necessitates, sed generis humani, & præcipuè Ecclesiæ bonum, ad gloriam Dei complectatur.*

Titulus petendi, & fiducia, quia potest, vult, scit, ac promissit.

Titulus petendi, & fiducia impetrandi sumitur: quia dum omnipotens est, omniscius, summè bonus; & quia promissit; propter gloriam nominis sui, non potest, vult, scit, non facere. Operi manum suarum, dexteram porrigat, necesse est: nihil enim, odit eorum, quæ fecit. Itaque fidenter titulum allegare; & dicere possum: Tuus sum ego: salvum me fac, propter nomen tuum.

Hæc officia sunt primùm oratione vocali.

Ex Davidis psalmo dicit.

Hæc fere sunt officia orationis: quibus partim sermone, partim cogitatione, & mente fungimur. Vocalis, ut vocatur, oratio, ab Ecclesia variè adhibetur: & descripta est: tam publica, quam privata. Utraque potissimum desumpta ex his, quæ dixit, cecinitque David, egregius psalter Israel: quo elogio eum Scriptura ornavit. Additquè ibidem ipsum dicentem: Spiritus Domini locutus est, per me: sermo ejus, per linguam meam. Itaque meritò, divinam hanc ejus psal-

mo.

modiam, ascivit Ecclesia: eamquè quotidie, publicè & privatim, decantat, aut recitat: plenam quippè admirandi Spiritus, fervoris, & ardentis, inflammati- què affectus.

Addit verò eadem, & alias Orationes, *Ex con-* statis temporibus, congruas & solennes: *stitutis* prout annum partita est, & Fastos Chri- *pro tem-* stianos condidit: authoritate, cui parent *pore Ec-* etiam, qui ab ea secessère: & insignitos *clesiæ pro-* nominibus, festorum & Sanctorum dies, *cibus.* retinent vel inviti. Ibi verò illa loquitur in canticis, & hymnis spiritualibus: & officium (ut vocant) constituit, cuique tempori & festo proprium: è Phopheta- rum, & sacræ Scripturæ verbis: magna fidelium consolatione, atque fructu. E- jusmodi enim totius Ecclesiæ Orationes; *Per quæ* communitio Sanctorum, & unanimis cla- *commu-* mantium, toto Orbe Vox, valde com- *nio San-* mendat: efficacèquè promittit. Si nam- *ctorum.* que duorum aut trium, in nomine suo consensum, Deus se magni facere profes- sus est, quantò magis totius Ecclesiæ con- fonas, conjunctasquè, preces?

Sed inter hæc omnia, vocalis Oratio- *Oratio* nis exempla, relucet, velut inter ignes, *Dominicæ* luna minores, *Oratio Dominica:* idquè, *ca præ-* & propter majestatem authoris: & ob miram *cellit* suam vim, & energiam. Petentibus enim *omnibus* à Christo Discipulis, ut eos doceret, ora- re;

re; postquam Βαπτολογησεν, & Ethnicos imitari, vetuit; Sic ergo, Vos, inquit, Orabitis: Et tum Orationis formulam subjunxit: profectò plenam rei magnæ: & purâ, candidâ, simplici enuntiatione, brevi ac miro compendio, exactè complectentem, cuncta Orationis officia, quæ supra recensui.

*De qua
para-
phrasticè
parca.*

Operæ pretium est, videre: quæ Viri sancti & eruditi, in ejus sensa eximiè multa commentati sunt. Nos pauca dicemus, hac quæ sequitur paraphrasi.

*Deus vo-
catur Pa-
ter ob fi-
duciam.*

Fiduciæ conciliandæ, quæ orationis basis est; *Deum, jubet Christus, vocare Patrem: eumquè communem omnium nostrum: ut ortus & fraternitatis admoneret. In cælis autem eum esse: ut nos à terrenis eò elevaret, ubi verè Pater & Patria.* Subjungit deinde: Septem petitiones.

*Petitiones
septem.*

Petendum enim totum est: quia nostrum nihil est. Tres primæ, ad Deum pertinent: & videntur, in ejus commodum cedere: sed profectò in nos recidunt. Ille enim, bonorum nostrorum non eget: Et materiam tantum meriti & præmiî nostri querit: cum sibi deferri aliquid jubet. Nostrâ ergo propriè interest; petere primùm, ut sanctificetur nomen ejus. Non per nos tantum: quantum enim hoc esset! sed omni meliori, ipsi noto modo. Deinde petimus;

*Ut san-
ctificetur
nomen
ejus.*

ut adveniat (a) regnum eius. Non quod illo ^{Ut adve-}
 carere, aut privari, ipse possit; sed quia nos ^{niat re-}
 Ita que propriè petimus, ut non habeamus ^{gnis eius,}
 Regem, nisi Deum: qui imperitet mentibus
 rebusquè nostris. Tertiò; ut Regni istius ^{Ut fiat}
 suprema lex sit, & fiat, voluntas eius: voluntas
 nempe omnis justì, æqui, boni, regu- ^{ejus.}
 la: tam in cælo, quàm in terra. Hæc ad
 Deum, & vitam alteram. Præsents verò ^{Ut lar-}
 necessitates sequuntur: quas brevi voto ^{giatur}
 complecti jubemur. Id est; panem no- ^{panem;}
 strum tantùm petere: quotidianum, non
 extraordinarium: modicum; & qui ho-
 die sufficiat: nam de crastino, vetat esse
 sollicitos. Hoc compendio, circa externa,
 properè & sine magna cura functi; ma-
 gis petimus, ut dimittat nobis debita nostra. ^{Ut dimitt-}
 Adeo enim gravia sunt, ut reddi non possint: ^{rat debi-}
 nec exolvi. Itaque, quod magnificentiam, ta-
 & munificentiam eius decet; non solutionis
 moram, & patientiam, sed condonationem
 jubet petere. O benignum creditorem!
 lætemur: quamvis ære eius oppressi de-
 bitores. Nonmodò usuras, sed nec sortem
 repetit. Pœnam non urget: Rogari se tan-

(a) Ne regnum extendatur super nos, mundi,
 carnis, vel diadoli, & in universum, peccati.
 Sed Regnum Dei sit in nobis, per amorem illius-
 met, & proximi, per castitatem mentis, & cor-
 poris, per humilitatem, per patientiam, ac de-
 nuque, per omnem Catholicam virtutem.

tùm,

tum; Fateri, & debitum, & insufficien-
tiam, jubet: & condonat. Sed *justâ ta-*
men cum cautione. Nempe si & nos dimitta-
mus, debitoribus nostris Quid æquius!
Abominatiõ & horror est, *Servus ille ne-*
quam: qui omnis debiti remissione obten-
tâ, vix digressus à Domino, *suffocabat*
pauca sibi debentem, conservum. Ita ut,
meritò, contubernalis contristati, eum
deferrent nequitix: ut dominus remissio-
nem revocaret. Non itaque dimittetur no-
bis, nisi dimittamus. Nam *illicium est mi-*
sericordiæ Divinæ, misericordia in proximum.
Quam, etsi promittere, & profiteri ju-
bemur; tamen consciis, proni in malum
animi, petendum adhuc nobis est: Ne
nos inducat in tentationem: seu, ut alibi
dixit, orandum, *ne intremus in tentati-*
nem. Memoriâ enim infirmitatis nostræ,
non modò victoriæ non sumus securi: sed cer-
tamen etiam meritò detrectamus: sed qui
tamen vita hominis tentatio est super ter-
ram; Ideò ultimò petimus, ut nos liberet
à malo: *nempe dæmone:* (hic enim proprius
Character ejus est:) ne nos in tentatione
superet: sed potiùs faciamus, ex illa pro-
ventum. *Ita peccata & præterita dimitti,*
petimus: & futura caveri, ac averti.

*Ut nos
non indu-
cat in ten-
tationem.*

*Ut nos li-
beret à
malo.*

*Oratio
hæc bre-
viarium*

Hæc est brevis paraphrasis Divinæ istius
Orationis: quam, breviarium Evangelii,
Tertullianus vocavit: & quæ, accepta sit
Deo,

Deo, & efficax; necesse est: quia prout
jussit; & de suo; (ut loquitur Ciprianus)
rogatur. *Agnoscet facile Pater, Filii sui ver-
ba: & quicquid petierimus in nomine ejus, in-
stitutione & sermone ejus, dabit nobis.*

Post Orationem Vocalem, sequitur *men-
tis & cogitationis*: quam tertiam partem
privati cultus feci. Hæc non linguâ, sed
animo Deum alloquitur. Id est *considerat*:
& ipsum: & creationis, redemptionis,
sanctificationis admiranda ejus opera, my-
steriorum arcana, inspicit: agnoscit do-
gmata fidei: & exinde, miro affectu,
recensita officia Orationis exercet.

Id verò partim *Meditatione*: partim
Contemplatione. *Meditatio est: ex lectione
sacra, & fidei dogmate, de Deo, & rebus
Divinis, intenta consideratio. Quæ fit,
cùm in memoria formatur, rei meditandæ
imago: Intellectu, de ea instituitur ra-
tioratio: per voluntatem sequitur ejus
fruitio. Contemplatio vero; est animi
præparati ante, & jam apti, motus qui-
dam, quo in Deum, velut naturâ, &
ponderare, fertur. Ibi memoria sine phan-
tasmatum adminiculo illum admiratur:
Intellectus sine ratiocinatione noscit: vo-
luntas sine ullo illicio proprii Commodi,
ita eo fruitur; ut non tam sibi illum,
quàm se illi, largiatur: & impendat.*

*Meditatio itaque sit, quodammodo o-
perâ,*

*Medita-
tio est cõ
ratiocina-
tione con-
sideratio.*

*Contem-
platio fit
beneficio,
Dei illa
bentis.*

*Illæ Deõ
quærit,
hæc habet.*

perâ, curâ, & industriâ nostrâ. Contemplatio, solo impulsu, & illapsu Dei. Illa Deum quærit: hæc habet. Illa agit: hæc patitur tantùm. Illa in actione mentis: hæc in quiete ejus, otio, silentio, solitudine, immò morte. Quia seipsâ vacua, vacat Deo, & ab ipso impletur. Prodeunt verò hinc, in viris sanctis, sæpe extases, & raptus: sive extra corpus (ait Apostolus) seu in corpore, nescio: sed hæc nec sectanda, nec appetenda: immò quantum per nos potest, vitanda. Alioqui periculosa, & illusioni opportuna.

*Ex hac
extases,
sed non
appeten-
da.*

*Præcepta
utriusque
apud
scriptores
sacros.*

Præcepta tam meditationis, quam contemplationis, habes apud Scriptores Asceticos. Sed præcipuum est: habere animum ab omni labe purum: domitum in commotionibus: virtutum officii exercitum. Talis facilè, & Meditationi incumbit: & Contemplationem recipit. Alioqui in malevolam animam non intrabit Divina hæc Sapiencia.

PARS CAPITIS ALTERA.

*De Cultu Mystico, quem Religio præcipit,
exigitque.*

*Cultus
Mysticus
potior.*

*Quia totus
à Deo*

Cultum explicavi privatum: qui etiam eximius, tamen à mystico longè, & præstantiâ, & utilitate superatur. Præstantiam sumit, ab autore Deo: à cujus volun-

luntate est: non ab electione nostra. Et deinde, à gratia operi semper adhaerente.

Utilitatem exinde; quia tutior, & securior, ob meritum obsequii: & deceptio-^{Et quia annexam} nis effugium. Privata enim devotio, ex^{habet} suavitatem, dulcedine, & teneritudine qua-^{gratiam} dam affectus, facile in complacentiam, opi-^{Denique} nionem de se falsam, nimiamque sui fiduciam, securior-^{labitur.} Facit hoc instabilitas animi huma-
ni: qui sibi relictus, vix est securus. Dein-^{Nec illis} de, idem provenit ex gaudio inconsulto^{sioni pa-} Spiritus: quod facile evanescit. Tertio, ^{tet.} ex astutiâ Dæmonis: qui subdolè, rebus etiam bonis, vanam gloriam fovet.

Ab hoc periculo, abest longius, Cultus Per illis mysticus: Ubi animus illigatus præcepto, se animus ei subdit: Captivat assensum: etsi ratioci-^{fungitur} nationi suæ, & captui non convenientem. ^{præcepto.} Hoc verò, non permittet evagari: sibi applaudere: & se frui. Sed tantum operi jubet insistere: hoc agere: & gratiam certò comitantem opperiri.

Voluit autem Deus, cultum hunc col-^{Deus enim} locare sæpe in rebus, & actionibus: quæ ^{prescrip-} mens humana, nunquam existimasset, ^{sit, ratio-} fore ei grata: & quæ non paradoxa solum ^{ni huma-} videntur, sed profectò paraloga. Quis enim ^{na con-} (exempli causa) putasset, acceptum Deo ^{trarium,} cultum fore, ex mactatione, aut exustione animalium? Certè nulla hîc apparet idonea ratio, congruentis erga Deum adoratio-
nis.

Ut apparet ex ritu veteri & novo. nis. Atqui ille, hoc genus sacrificii, olim elegerat: hoc præstari sibi mandaverat: & suaviter odoratus est. Par ratio in ple- risque ritibus, cæremoniis, Sacramentis tam veteris legis, quàm novæ.

Causa, quia non servit rationi nostre, sed dominatur. Si autem fas est inquirere: cur ita Deus voluerit, feceritquè; Causas puto inve- niemus istas: Primùm: quia *meretur assensum, & obsequium, etiam sine reddita mandati sui ratione. Fidem enim à nobis exigit, non cognitionem, aut scientiam.* Tota demonstratio veri, est, *jussum ejus: sufficit ad certitudinem, authoritas dicentis.* Et verbum ejus, summa ratio est. Non ergo illum decuit, *ad sensum captumquè nostrum, se & omnia componere.*

Quia cupiditatem sciendi, obsequio fidei subdit. Altera causa est: *ut curiosam & pravam illam cupiditatem sciendi, quæ peccato origi- nem dedit, & qua prurit semper mens no- stra; satagit; & variè effertur; confunde- ret: deprimeretquè.* Nempe imperans, ac *jubens credere, quæ stulta videntur: assen- sum in illis requirens: nec noscenda ape- riens; aut suavitate condiens; nisi Prius credantur.* Et ni credantur, pœnam assi- gnans extremam. Hac inquam ratione, *voluit Deus frangere superbiam nostri judicii*

Quia religio non fidei. ut posset flecti arrogans animus, ad obsequium

est ars, sed præceptum. Tertia causa est Religio: *quæ non est ars, aut scientia, demonstratione constans: sed lex*

lex & præceptum: quod jubet, non disputat. Imperium igitur ejus, in animos nostros, ut maneret integrum; exemptumquè esset, à ratiocinatione & disquisitione; non modo reddere rationem noluit Deus præceptorum suorum: sed etiam consultò multa, & supra, & præter captum nostrum constituit. Cùm *Cujus* tamen sint omnia mandata ejus *veritas*. Ita *mandata*, ut, quod profanis mentibus videtur scandalum & stultitia; id fideles cognoscant esse Dei virtutem, & Dei Sapiëntiam.

Inest enim, inest profectò, omnibus ratio: sed non intelligenda; nisi prius creantur, & exerceantur. Tum demum, *Inest illis ratio, sed occulta.* mentibus sibi obsequentibus, manifestat hæc arcana Deus: *Θιοδιδάκτους*, facit: docibiles τὴ τῶν Μυστηρίων σεμνά aperit: gustum illorum largitur: & suavitate commendat. *Dei. Mysteriorum* Ita, ut admiratione mens attonita, *veneratione prostrata, amore accensa, agnoscat da.* tandem; quomodo in parvis, & specie vilibus, *Quæ cre-* tam mira, tam magna, inclusit Deus: *dentibus* & quâ ratione, dum bonitati suæ indulget; *demum* sequè homini quem dilexit, largitur; *manifestatur.* *velo usitatæ rei, & specie signi obvii, velut* in sanctiori quodam recessu, *majestas tanta delituit.*

Hæc meritò præfatus; divido cultum *Cultus mysticus* mysticum in Cæremonias, Ritus, Sacramenta. Cæremonias intelligo; *primùm in cære-* ordinationem *monis.*

*Haec consi-
stunt in
certo mi-
nisterio.*

nem certam actionis, & ministerii, in
peragendis sacris. Consistit hæc; dum
aut præcipitur, varius *gestus corporis*: nempe genu flectendo, assurgendo, gradiendo, aliisque modis, quos vel mystæ, vel assistens sacris populus, exercere jubetur. Aut *variâ adjunguntur opera*; ut lucernas, & lampades accendere: thus adolere: vasa, vestes, ornatum varium, ad comptum altaris, & mundum templi, adhibere: Quæ talia, indifferentia quidem,

*Spiritus
S. dicta-
mine ani-
mantur.*

per se sunt: sed pondus capiunt, ab auctoritate potestatis Ecclesiasticæ: cujus præscripta, Spiritus Sancti, assistentiâ,

*Si ritè fi-
ant, mo-
vent ani-
mum.*

& dictamine, animantur. Itaque decenter, graviter, & splendide exerceri debent. Movetur enim talibus animus: ad devotionem componitur: & mitescit. Contra, contemptus istorum, efferatos, superbos, & denique Dei contemptores facit. Servabit ergo accuratè hæc Christianus: ut Deo grata: quia, per potestatem, ab eo institutam, jussâ.

*Altera
pars Cul-
tus My-
stici: Ri-
tus.*

Ritus Sacri sequuntur: qui itidem ordinatione certâ actionis consistunt: sed hoc à Cæremonia nuda differunt, quod adjunc-

*Adjun-
ctum ha-
bent exor-
cismum
& bene-
dictionem*

etiam benedictionem habeant: atque exorcismum. Præmittitur enim, certa & constituta verborum formula, per quam, Exorcismi increpatione, dæmon & malum abigitur: & benedictione, mysticum quid

quid, & sacrum inditur. *Effectus* verò *Effectum*
 consequitur, non quidem infallibilis, ut in *habent*
Sacramentis: sed magnam tamen vim conti- *non infal-*
nens, gratiæ obtinendæ. Itaque altioris *libilem.*
 ista sunt gradus, & ordinis: & cum ma- *Sed vim*
 jori religione, ac reverentia exercenda: ac *tamen*
 ceptandaquè. Ejusmodi est, *aqua bene-* *magnam.*
dicta: ejusquè aspersio: aliæquè rebus im-
 pertitæ, ex instituto, *benedictiones:* quas
 Ecclesia depromit ex ubere penu, ac *infi* *Petuntur*
nito thesauro meritorum Christi. Et deinde, *ex meri-*
 ex potestate sibi in Apostolis data, mira *tis Christi.*
 operandi, in curatione omnium infirmi-
 tatum: & immundorum spirituum vi-
 ctoria: ac depressione. Itaque copiosè,
 per hæc talia, quod gratis accepit, gratis
 largitur, & concessas sibi *ἐξ ἰστας ἢ δὲ ἁπλως* *Potesta-*
 exercet. Ad ritus itidem pertinent ea; *tes &*
 quæ in administratione Sacramentorum, *virtutes.*
 ordinavit potestas Ecclesiastica: dum in il-
 lis conficiendis & exercendis, modum *Et data*
 certum actionis, & ministerii, *potestate.*
quam scripto, ab Apostolis traditum, præ-
 cepto definivit: ac præscripsit.

Sed vis præcipua Cultus Mystici, immo *In Sa-*
 tota est, in Sacramentis. Definitur verò *cramentis*
Sacramentum; signum visibile, invisibilis *præci-*
gratiæ: seu; Dei instituto in materia certa, *puus cul-*
 & certa verborum formula consistens, *tus mysti-*
 gestum quoddam: seu, factum: quo *cus.*
 tate adimpleto, homo gratiam accipit: & *Eorum*
 consecratur. *definitio.*

N Est.

Et varia Est, inquam, *signaculum sacrati Dei*
descriptio hominis : mancipatio & stigma Divinae
 servitutis : *tessera ejus militiae* : Signum Dei
 Viventis : *Fœdus Pacis*, & *reconciliationis* :
 Peccati ablutio : & abolitio : Armatura
 fidei : scutum adversus ignita tela inimi-
 ci : vestis ad Agni nuptias : Amictus &
 ornamentum gratiæ : Antidotum incor-
 ruptionis : Arrhabo immortalitatis : Pig-
 nus præmii : Jus hæreditatis æternæ : De-
 nique, bonitatis Divinae ingens flumen :
 & gratiarum, immensum pelagus. Hæc,
 inquam, omnia mysticis istis actionibus
 infunt : & *ex opere* (ut loquuntur) *operato*
 proveniunt.

Numerus Septem autem sunt Sacramenta. Baptif-
Septena- mus, Confirmatio, Eucharistia, Pœni-
rius. tentia, Ordo, Matrimonium, Extrema
 Unctio. Quæ ubertim & fusè, à multis
 explicata, nobis libasse sufficiet. Baptif-
Baptif- mus, est regeneratio spiritualis, per quam
mus def- homo mortuus peccato, vivit Deo Imple-
nitur. tur, per aquæ puræ affusionem largiorem :
 quæ est materia hujus Sacramenti : & per
 verba solennia illa ; *Ego te Baptizo, in no-*
mine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti :
 quæ animo conferendi prolata, formam ei
 imponunt. Est primum medium salutis :
 & ad eam obtinendam necessarium pro-
 fus : Characterem habet indelebilem :
 ideoque semel tantum usurpatur : fidem
 illo

illo profitemur: & satanæ renunciamus.

Confirmatio, est Sacramentum, quo Spi-ritualis gratia in Baptismo accepta, stabilitur, & augetur, per Episcopum; Chrisma-tis unctiōe, & certa verborum formula. Confir-
matio
item.

Materia ergo Sacramenti; est Oleum cum balsamo, ritè consecratum. Forma in verbis: quæ hic proferri ex instituto solent. Non potest repeti: non est necessitate mediæ, ad salutem necessarium. Potestque non exerceri: modò non accedat contemptus, aut negligens incuria.

Hoc utroque Sacramento, initiamur *Loti à* Deo. Nempe; *Loti à peccato, uncti peccato* gratiâ, amissam in culpa originis, redin- *& uncti* tegramus innocentiam. Sed non ideo ta- *gratia.* men à lapsu securi: Itaque aliis majoribusque firmandi præfidiis: nempe Eucharistiâ; ne tam facilè peccemus: Poenitentiâ; ut à lapsu furgamus. Tamen
egemus

Eucharistiâ, est SACRAMENTUM Euchari-
stiâ. *Corporis & Sanguinis Christi: sub speciebus* Panis & Vini: *cujus sumptione, in anima* spiritualiter nutrimur, & concorporei Christo *efficimur.* Unde *vocatur communio:* per quam in ipso manemus, & ipse in nobis: Multi unum sumus corpus, in Christo: & membra unius capitis: Firmati hac spiritali alimonia, contra concupiscentiæ fomitem, & dæmonis fraudem.

Mater a hujus Sacramenti, ex institu-
N 2 tione

Materia tione & usu tradito receptoque, est *Panisi*
ejus Pa- isquè *azymus*: & *purum putum Vinum*,
nis & vi- cum modica aquæ admistione. Forma
num. *in verbis hisce*: *Hoc est Corpus meum*: *Hic*

Forma in est *Calix Sanguinis &c.* Virtute horum ver-
consecra- borum, à potestate ad id ordinata, fit vera
tionē. & *substantiva conversio*, *Panis & Vini*, in
Carnem & Sanguinem Christi. Hæc mirabi-
 lia, inquam; fêcit, misericors, & miserator
 Dominus, ut daret escam timentibus se.

Frustra *Caligat verò ad tantum miraculum, mens*
hæc cali- humana: in assensu titubat: & cum Iudæis
gat mens quærit, quomodo hic potest nobis carnem
humana suam dare, ad manducandum? Sed profe-

Omnipo- Etò, *fateatur necesse est: non esse impossibile*
tenti cum *apud Deum omne verbum*: cùm omnipo-
ta possi- tentiæ suæ, supremum quod esse potuit,
bilis. argumentum dederit: nempe nos, & om-
 nia, ex nihilo producendo. Certè enim,
majus est novas condere, quam immutare na-
turas. Deinde, Ambrosius ait: frustra que-
 rendum esse, ordinem naturæ in Christi
 Corpore: cùm eum mutarit, in Nativitate.

Etiam *Et qui convertit, inquit, aquam in vinum,*
homines *cur non Vinum in Sanguinem? Quid magni est,*
arte mira *Deum mira facere, cùm illa genii patrent: im-*
efficiunt. *mo cùm humana æmuletur industria? Quis*
enim non admiretur, ex lino chartam, ex ligno
vitrum? Si talia creaturæ, & homo artifex
 potest, quantum creator posse putandus
 est? Credamus igitur hæc in Eucharistia:
 mira

mira quamvis: quia, ipse dixit; & facta sunt.

Firmati autem hac constanti fide, *tan-* *Debetur*
tum Sacramentum veneremur cernui: & ita *huic Sa-*
 nos præparemus ad Sumptionem, & usum *cramento*
 ejus; prout tanti mysterii dignitas requi- *venera-*
 rit. *Qui enim indignè accedit, & manducat;*
reus erit Corporis, & Sanguinis Domini. Et
 iudicium, atque unâ pœnam, sibi man-
 ducabit & bibet, non dijudicans verè, nec,
 ut oportuit, agnoscens Corpus Domini.
 Examinet ergo seipsum homo: & sæpiùs *Et in fñ-*
 dijudicet, & tum, cum timore Sancto, pa- *ptione di-*
 riterquè & amore, in vera humilitione *ligens ex-*
 cordis, frequenter accedat, ad hoc Sacrum *amen.*
 Convivium: in quo Christus sumitur: reco-
 litur memoria Passionis ejus: mens im-
 pletur gratia: & futuræ Gloriæ, nobis
 pignus datur.

Est enim τειλεση, & sanctum hoc, quæ- *Perfe-*
dam Incarnationis continuatio: & nobiscum *ctum.*
 communicatio: ut enim per illam Deus, *Est hęc*
 uni, & individuæ humanæ naturæ, se hy- *velut re-*
 postaticè univit; ita per hoc Sacramentum, *petita In-*
assumptam humanitatem, cum annexa semper *carnatio.*
Divinitate, participat cum omnibus, ritè &
dignè Corpus ejus sumentibus. Nascitur *Nascitur*
 itaque, & sumptione ista *formatur, in nobis* *enim in*
 Christus: Non naturâ quidem; sed tamen *nobis*
 substantivo habitu: & *energica virtute:* quæ *Christus.*
 nos in illum convertit: & quantum possibile

est transmutat. Unde admirandum hoc, arcanum, & absconditum manna, quanta adoratione, & quo affectu sit prosequendum, facilis æstimatio est.

Huc pertinet Missæ Sacrificium. Adhæret verò huic mysterio, *Missæ*: seu functio illa: quam Ecclesia peragit in cruenti Sacrificii: ubi sacerdotum ministerio offertur, idem *Christus*: qui semetipsum in *Cruce obtulit Deo*: hostiam Sanctam, & beneplacentem: & imperavit: ut hoc faceremus, in sui commemorationem. *Hujus Sacrificii, omnia veteris legis Sacrificia, fuerunt,*

Pro vivis & defunctis. *umbra: imago: & figura.* Hoc est verè propitiatorium pro peccatis vivorum & mortuorum. Hoc est velut pactum quoddam: ut nempe ritè peracto hoc opere, talis sequatur effectus. Id pepigit Filius cum Patre: & sanxit (in quo nos acquisivit) sanguine suo. Itaque utamur dignè, tanto munere, ac dono. Offeramus, cum hac oblatione, ex merito, ac debito acceptabili, Spiritum & cor contritum: veniam peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium gloriæ petamus: securi impetrationis.

Pœnitentia definitur. Quartum Sacramentum, vocatur *Pœnitentia*. Quæ genericè definitur: *animi motus, dolentis, se quidpiam perperam commisisse, vel omisisse.* Tum, inquam, sic doleo; dum me pœnitet: & factò torqueor ipse meo. Sed ut pœnitentia, nomen Sacramenti obtineat, impleatque, requiritur imprimis:

mis: ut fit dolor, ex abominatione, & detestatione peccati: quatenus est injuria, & offensa Dei. Talis dolor, vocatur, verbo in Ecclesia recepto, *Contritio*: primamque Pœnitentiæ partem obtinet.

*Prima
ejus pars
contritio.*

Altera est *Confessio*. seu, *sui coram delegato judice accusatio*. *Judex hic Sacerdos est*, ob acceptam Ordinis potestatem: de qua mox dicam. Etsi enim apud Prophetam dixerat *Deus*; Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas, propter me. Tamen velut *decessit, de hoc, sibi soli proprio jure*: & primum Christo, ut Filio hominis dedit potestatem dimittendi peccata: Deinde, eandem ille, in Apostolos, eorumque successores transtulit: dum insuflavit; & dixit; *Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittentur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt*. O Magnum verè infirmitatis nostræ solatium! Cùm judicem habemus, ex hominibus assumptum: qui compati possit miseriæ nostræ: cùm & ipse eadem circumdatus sit: Qui jubetur condonare; non tantum septies, sed septuagies septies: immo quoties opus fuerit; & quoties rogabitur.

*Altera
Confessio.*

*In qua
potestas
peccata
remittendi.*

*Magno
nostro so-
latio.*

Sed, ut condonet; opus est: ut prius *accusatum, convictum*, seu potius, confitentem reum. Itaque sacra exomologesis accedat necesse est: in qua exercetur dolor peccati: obedientia: resipiscentiæ promif-

*Sed re-
censenda
prius de-
licta.*

sum: & *humilitas*: virtutes conciliandæ clementiæ. Recenset, inquam, poenitens delicta omnia: se candidè aperit: secreta sua dicit: ideoquè *fidem secreti meretur*: quod sigillum confessionis vocamus. Nam revelare nefas. Primùm: quia id *debetur ingenuæ sui ipsius, accusationi*: deinde: *ut scandalum vitetur*: postremò: *ne ab hoc facili, & clementi deterreamur foro*. Jure merito ergo, cautum & vetitum est acriter, ne Confessio reveletur.

Tertia pars poenitentiae Satisfactio.

Pars tertia Poenitentiae sequitur, *Satisfactio*. Hæc nunquam ex condigno reddi Deo potest. *Quid enim infinito par? quid summo æquale?* Itaque modica illa, quæ à Confessario injungitur pæna, argumentum potius *Divinæ clementiæ est: quàm satisfactio*. Adimplenda tamen accuratè: cùm gratiarum actione, obtentæ veniæ, & impetratæ gratiæ.

Forma Sacramenti in absolutione.

Hæc sunt partes, ac officia, istius Sacramenti: quæ Materiam ejus faciunt: Formam autem imprimit absolutio: solennibus illis verbis: *Ego te absolvo &c.* Est medium salutis: ex suppositione actualis (ut loquuntur) peccati, cujus vix quisquam expers est; necessarium. Per hoc detrimenta reparamus: & lucra nova gratiæ acquirimus: A lapsu validiores surgimus: *verecundiam peccandi, & pacem animi consequimur.*

Quintum Sacramentum est, *Ordo: seu Pres-*

Presbyterorum Ordinatio: sine qua, vel esse, ^{Quintum}
 vel ritè dispensari, nequeunt Sacramenta. ^{Sacra-}
 Est enim Ordo, ^{mentum} gradus divinitus concessæ
 potestatis, ad sacras & mysticas functiones,
 validè & ritè peragendas. Quæ potestas, ^{Defini-}
 per χειροτονίαν seu impositionem manuum, & ^{tur.}
 Spiritus Sancti ad id munus acceptionem,
 consecratur: & à Christo, & Apostolis,
 successione continuatur: vocatur hic status
 κληρονομία: id est, fors, hæreditas, successio ^{In hoc su-}
 Domini. Per hunc; jus Dominationis, & ^{pernatu-}
 supernaturalis potestatis, in mentes nostras ^{ralis pot-}
 exercet: cui non opus hîc immorari: quia ^{tas.}
 nec omnibus injunctus: imperatusquè: &
 eo initiatis, copiosè ab aliis, ex sensu Ec-
 clesiæ, descriptus est.

Itaque nec matrimonio insistam: quod ^{Sextum}
 sextum Sacramentum est: sed liberæ iti- ^{Sacra-}
 dem voluntatis: cùm verò initur; Mag- ^{mentum}
 num, in Christo & in Ecclesia. Undè ^{Matri-}
 præcepit Apostolus: ut ^{monium.} viri diligant uxo-
 res, sicut Christus dilexit Ecclesiam: quam
 ex latere suo ædificavit, novus Adam: si-
 cut vetus, Evam. Per hoc Sacramentum, ^{Natura-}
 naturalis copula, sponsione priùs firma- ^{lis copula}
 tur: & tum sacatur benedictione: ^{Sacatur} ut non ^{benedi-}
 corporum tantùm conjunctio sit, sed etiam ^{ctione.}
 animorum. Qua de re supra meminimus: &
 ubertim ab aliis tradita, facilè petere potes.

Epilogus est Sacramentorum, & sæpè
 vitæ; *Extrema Unctio*: quæ fit periclitantibus

Ultimum egrotis, ad salutem mentis, & corporis,
Sacra- Cujus luculenta est *mentio in Epistola Fac-*
mentorū, *bi*: qua rem usu receptam traditamquē
& vite, imperat. Materia hujus Sacramenti est,
Extrema Olei unctio. Forma in verbis, quæ in li-
Unctio. bro Rituali.

Licet Ec- Porro cū demonstratum supra sit; le-
clesia gitimam & veram *potestatem Ecclesie*, fan-
quædam citaquē ejus, velut *manuductione Spiritus*
in ritu *Sancti* dirigi; Ideo consequitur: jus & fas
Sacra- illi, quædam; circa usum Sacramentorum,
mentorū *statuere: ac ordinare:* præcepta ejus rei po-
sommu- *nere:* quædam in Cæremoniis. *addere: vel*
tare. *detrahere:* & pro moribus, temporibusquē,
 in melius commutare. *Citra tamen essen-*
tialium immutationem. Ita ut frustra sint
Sectarii; dum multa dicunt, præter usum
 moremquē veterem invecta esse: Ideo-
 quē Ecclesiam arguunt novitatis.

Cultus hic Absolvi de cultu mystico: quo religio
etsi exi- potissimū constat: qui apprimè Deo
muis. gratus sit oportet: quia totus ab eo: quia
 plenus rei arcanae: & sacrae: quia infinitis
 gratiis affluens: & immensa præmia pro-
 mittens: sed qui, pro pudor! rarò dignè
 impletur: nec nisi à *paucis animabus puris,*
Sanctisquē, & ut ita dicam, à Deo infessis.

Rarò di- Humanam malitiam! *assentitur facile*
gnè im- *dæmoni,* falsò magna promitenti: *Pactum*
pletur. *cum eo init: sperat quod paciscitur: præstat ei*
Magis *imperatum obsequium: aloga multa ejus jussu*
dæmoni *facit.*
creditur.

facit: ut magiam, præstigias, & maleficia Quam
 exerceat: Asserenti autem, ac affirmanti Deo.
 Deo, non credit: Ludibrio habet iussa san-
 citaquè ejus: Non fidit promissis: Pauca,
 quæ in sui cultum, & nostrum commo-
 dum certa nec difficili functione, facere,
 & gestum aliquod, modo ac ordine præ-
 scripto, implere, præcepit; fructum ex-
 inde ingentem promittens; ægre, & du-
 bitans, exequitur.

Hoc nempe est: quod Philosophus eru-
 buit: quod profanus quisque contempfit: *Aspernã-*
 ac derisit: quod *Hæresis*, vanæ superstitionis *tur hæc*
 crimine damnavit: *Cæremonias*, inquam, *profani-*
 & *Ritus* aspernata: & Sacramentorum nu-
 merum primùm tollens: mox naturam
 ipsam, & vim totam. Nam quamvis vi-
 cta evidenti Scripturâ, & veteris Ecclesiæ
 usu, quædam usurpat, tamen eorum virtu-
 tem non agnoscit: & simiæ instar, gestu po-
 tius, quàm re, & fide, exprimit.

Cum his verò omnibus, quos, vel *Idèoque*
 ænigmata, vel *kanonigmata*, occupavit; Quid *ab his sac-*
 contendam? quî reprobis, talia approbem. *cris abi-*
 Olim in leiturgia veteri acclamatum; Fo- *guntur.*
 ris canes: Et ego certè odi profanum vul- *Infideli-*
 tus. *Prava fi-*
 gus, & arceo. Absistant: & abscedant in- *des.*
 fideles ab his sacris. Et, (ut Tertullianus
 dixit:) *avolent quantum volent, paleæ levis*
fidei: tanto purior massa frumenti, in horrea
Domini reponetur.

*Advo-
cantur
verò San-
cti.*

Adeste verò vos, mentes dicatæ Deo; quibus datum est nosse mysteria ejus: vobis ista apponuntur. *Sanctis nempe sancta.* Haurite ergo de fontibus Salvatoris: ut sit vobis fons saliens, in vitam æternam. Venite: comedite Panem: & bibite Vinum: quod Æterna Sapientia, id est Christus, miscuit vobis: & saturabimini, ab ubertate domus & Ecclesiæ ejus: & invenietis requiem animabus vestris.

PARS CAPITIS TERTIA.

De Cultu Dei Schetico: seu Relativo. Qui creaturis tribuitur: sed propter Deum: ad eumquè totus redit.

*Cultus
relativus
erga Deo
cara.*

*Deus so-
lus debite
colitur.*

*Secundū
excel-
lentiam.
Secundū
propor-
tionem.
Creatura
partici-
patione,
& dono.*

Dixi paucis: quæ ad Duplicem Dei cultum. Tertia pars ejus restat: quæ *σκητικὴ λατρεία* vocatur. Id est; *veneratio, & cultus relativus.* Talis est erga illos; & illa; quæ Deo creduntur esse cara: & ad eum referuntur.

Etsi enim, ut dixi, soli Deo debita, *κατ' ἐξοχὴν* veneratio; tamen *κατ' ἀναλογίαν* etiam tribuitur creaturis: quatenus nempe impertitam à Deo habent, ejus dignitatem. *Ille colitur propriè, per se, & naturâ: homines participatione, & dono: Honorati enim sunt amici Dei, ideo meritò honorabuntur, quos Deus honorat.* Et dum, hæc est gloria omnibus Sanctis ejus; ipsius est. Cultus namque illis exhibitus, propriè

cea-

conferatur cultus Dei: quia ab illo causam, & originem sumit: propter eum est: & ad eum redit.

Hic, tripliciter, ab Ecclesia Catholica, *Triples hic Cul-* firmo & constanti usu, (quidquid blatiant *tus.* hæreses;) exercetur: & triplex est. Nempe *erga Sanctos: erga Reliquias: & erga Imagines.* Singulos exactè edifferam: atque hoc ipso, & à calumnia, ac contemptu vindicabo: & ut dignè impleantur, accendam.

Ordior à *cultu Sanctorum:* id est; partim *Primus erga vi-* Angelorum, qui desertoribus ejectis, in of- *ventem naturam,* ficio perstitere: Partim *hominum:* quos *Inter Divos* vitâ functos, à *modicis* habet. Utrosque *Angelo-* (uti sæpè, & ipsum Deum) ablegant à *rum & hominum defuncto-* nobis, & removent, illi: qui vitæ præsen- *relatio.* ti immerfi; putant eos, qui supra nos, nihil *Angelo-* ad nos: & affectu extorres à vera patria, *rum & hominum defuncto-* obliviscuntur olim contubernaliū: & *rum.* nunc quoque concivium.

Atqui non est putandum; cum istis *Cum u-* terræ filiis, (ut sic vocem, qui terrena *trisquè nobis con-* tantùm sapiunt;) *non est, inquam, putan-* dum; nos longo nimis intervallo, *diffitos, à* *Omnia unum.* *Cælestibus & Divinis esse.* Παντά τὸ ἐν dixit *Nam omnia unum.* quidam è Philosophis. Nescio equidem *nam.* quo ille sensu: sed profectò tali, verum est: ut omnia in quendam circulum, & compendium unitatis, redigamus: & coarctemus: Cælestia, inquam, & Ter-
restria:

Christo nos conjungente. restria: præfertim, cùm Christus, Alpha, & Omega, imis summa conjunxerit: feceritquè utraque unum. Itaque, sicut nefas cum impiis dicere, Deum longè abesse; nec considerare nostra; Ita & Sanctos ejus relegare. Uti enim Dominus propè, immo intra nos est; ita & Sancti ejus cum illo: quia in illo.

Univer- sum una Civitas. Totum hoc univversum, una Civitas est. Ejus summus Princeps Deus: Angeli verò & Homines, seu vitâ hac functi, seu hîc superstites; sumus concives: statu, gradu, & habitatione, dispares & disjuncti: sed tamen, uno ambitu, communis patriæ comprehensi.

Ergo omnes vi- ventis Concives. Ergo confociatio nobis, & commercium cum illis. Etsi enim corpore gravati; sensibus, non communicamus; tamen animis in Deo conjungimur. Vident nostra: quia vident & intuentur Deum: in quo omnia nostra. Nec commere, nec magna spatia emetiri opus; ut nobis adsint: & succurrant. Intuitus, quo fruuntur, Divinitatis, ubique præsentis, ad hæc cuncta sufficit.

Angelos esse ex revelatione scimus. De Angelis primùm dicam, Quorum $\Psi\chi\kappa\lambda\acute{o}\varsigma$, $\nu\omicron\sigma\phi\lambda\acute{o}\varsigma$, $\kappa\acute{\iota}\ \pi\acute{\rho}\nu\mu\alpha\tau\iota\kappa\lambda\acute{o}\varsigma$ $\epsilon\sigma\tau\iota\alpha\nu$, id est; animatam, intelligentem, & Spiritualem substantiam; Deum, mediam inter se, humanamquè naturam, creasse; non modò

Et è consensu hu- mani generis. ullus Christianorum; ex revelationis certitudine, dubitare potest: sed etiam omnes ferè ethnici, & præcipuè sapientiam professi, constanter asseruere. Adeoque hæc, firma,

firma, & communis est notio: ut *simul cum agnitione divinitatis, innata impressaque mentibus humanis esse videatur.* Neque id mirum: nam ut animorum nostrorum ar- Nam ei innotuere. biter Deus, illos liberè, & cum potestate, adit, ac ingreditur; Ita ei proximi spiritus, subtili sua natura, facilè quoque sese nobis insinuant: ac innotescunt.

Produxit verò eos Deus; primùm *boni- tatis suæ testandæ, causa:* & purissimas San- Produxit eos Deus testandæ Bonitatis. ctissimasquè hæc substantias, compotes summæ felicitatis fecit, ideo: quia bonus: & bene illis voluit. Deinde produxit: *ut eorum ministerio, & famulatu, uteretur.* Non Et magnificen- tia. quòd egeret: qui sine ullius ope, vi sua movet, regit, & continet universa: *sed ut magnificentiã ostenderet:* tot myriadas sibi ministrantium, & tantæ dignitatis, procreando.

Eorum pars magna, dum se miratur; & Pars eorum lapsi. sibi complacet; in superbiam primùm, mox in Pars mansere in novem. interitum gloriæ, lapsa. Qui in officio man- Pars mansere in novem. sere; firmati gratiã, Hierarchiam Cœlestem, in novem Choros, seu ordines di- Choros distincti. stinctam, (ut Gregorius testimonio Scri- pturæ numerat; & comprobat;) obtinent: omnes cum adjuncto sibi proprio munere, Eorum officia recensentur. ac officio. *Angeli* sunt; qui minora: *Archangeli;* qui summa annunciant. *Throni Θεοφόροι;* Deum quibus insidet, quodammodo Deus: & hæc ferentes. *inseffio,* tranquillitas est. *Dominaciones;* qui

qui Sabaoth seu exercitus: quibus imperatoria, & bellica vis in hostes Dei: *Principatus*; quibus cura gentium: *Potestates*; quibus regimen animorum: *Virtutes*; per quos miracula: *Cherubin*; quibus plenitudo scientiæ: *Seraphin* deniquè seu ardentes; quorum flamma, amor est. Hæc ferè illis ex vi nominis, aut conjecturâ, à sacris Scriptoribus assignantur. Et certum est: quòd primogeniam hanc, perfectissimamquè naturam, admirando ordine, & distinxerit, & sociaverit Deus.

Ex vi nominis & ex vi nominis, aut conjecturâ, à sacris Scriptoribus assignantur.

Omnes sunt administratorii.

Et singulis hominibus custodes.

Omnes autem hosce, esse Spiritus administratorios, in ministerium missos, propter eos qui hæreditatem caperent salutis; in confesso est. Mandavit enim Deus: ut nos custodiant, in omnibus viis nostris: ut nos manibus suis portent: ut comitentur nobis. A deo; ut pusillorum etiam Angeli, assistant illis: & simul in cœlis videant faciem Patris nostri. Magna verò hæc, (ait Hieronymus) *dignitas animarum: ut unaquæque habeat, ab ortu natiuitatis, in custodiam sui, & Angelum delegatum.* Qui varium erga nos implet officium: & iussu Dei, & suâ naturâ. Amant enim genus humanum. Et non solum illis (inquit Bernardus) dignitas est admirabilis; sed etiam dignatio amabilis. *Gaudium est illis, ex profectu nostro: & contra, si tristari possent, amare flerent, Angeli pacis, in ruina iustorum.* Hinc

Hinc manant prolixa & luculenta, quæ *Magna*
 nobis testantur, officia. Hinc est illa, à *nobis præ-*
 Dionysio verè asserta, & beneficio, eorum *stant.*
 adjuncta, animorum *καθαρσις, φωτισμός, τε-*
λείωσις: id est; purgatio, Illuminatio, Per-
 fectio: quam in mentibus nostris procu-
 rant: & qua, in suam nos vertere satagunt
 naturam: ut nempe ætherei & spirituales;
 id est; à corruptione hac terrena, & car- *Quæ esse-*
 nali, liberi simus. Hinc ortus, educatio- *meras-*
 nis, vitæ totius, curam gerunt. Dæmonis *tur.*
 insidias detegunt: insultus arcent: vim re-
 primunt: opportuna consilia & monita
 suggerunt: orantibus assistunt: preces
 Deo offerunt: in ultimo vitæ agone tutan-
 tur. Functos vitâ hac, excipiunt: & ad
 Beatorum societatem transferunt: *sed nec*
singulis tantum, opitulantur; Regnorum etiam *Regnorâ*
ac populorum protectores sunt: ut patet ex *ac popu-*
 certamine illo, apud Daniele, Angelo- *lorum*
 rum pro Persis, Græcis, ac Judæis. *Quosunt pro-*
 strenuè funguntur, donec illis voluntas inno- *tectores.*
 tescat Dei. Quin immo, non modò quæ *Etiâ*
 ad æternam, sed etiam quæ ad præsentem *res vitæ*
 vitam faciunt; eorum ope sæpè obtinemus. *presentis*
 Nam ut maligni spiritus, permissu Dei, *procurât.*
 corporibus (ut in Jobo apparet) valetudi-
 nes infligunt; & maleficia, & acerbos ca-
 sus; Ita illi morbos corporis (ut Raphael
 cæcitatem Tobix) curant: iis medentur:
 & pericula arcent. Deinde in adiaphoris,
 verè

Hominū verè ἀνδραππων διδασκαλοι (ut eos Athana-
magistri. sius vocat) industriam humanam juvant:
Et res a- Artes & artificia occultè docent: Naturam;
diapho- & vim abditam rerum, suggerunt. Hæc
ras. inquam cuncta, & multò plura, eorum
habemus beneficio: Non ut divina dona
suppleant; sed ut ministerio inuncto, stu-
diosè fungantur.

Ideo me- Cùm autem jussu Dei talia ac tanta, &
rentur possint; & sciant; & velint; nostri causa;
coli, cer- Deinde, cùm tot, ab illo, dotibus, præ-
to modo. diti ornatiquè sint; nobisque longè præ-
stantiores effecti; *Ideo, cultum illis sui ge-
neris deberi, & invocationem, nemo sanus du-
bitaverit.* Id meritum eorum, id gratitu-
do, id nostra requirit necessitas; id deni-
que non modo nihil detrahit Divino cul-
tui: sed potiùs, eum auget: ceditquè in
honorem Domini, honor famulitii ejus.

Cultus Beatorū. Jam verò, *transseo ad cultum Beatorum:*
qui in Domino moriuntur: quorum animæ in
manu & conspectu ejus: visi sunt oculis
insipientium mori, illi autem sunt in pa-
ce: & vitâ Beatâ fruuntur. Horum quo-
que Hierarchiam, & ordinem agnoscit Ec-
clesia: eum nempe; quem hîc tenuere.
Eorum Hierar- Primùm Patriarchæ ponuntur: Patrum-
chia de- què cætus: Agmina canora vatum: &
scribitur. quo non surrexit major, Baptista Christi
prævius: summiquè cœli claviger: cum
cæteris Apostolis: Evangelistæ, & Disci-
puli

puli Domini: cohors triumphans, Martyrum: tum candidati præmio Confessionis Pontifices: & almus Sacerdotum chorus: Monasticam professi: & quos Eremitus incolas transmisit astris: *Chorea casta Virginum*: cum alio fœmineo cætu.

Sed inter istos omnes, immensum eminet, ideoquæ seorsim dicenda est: *Sanctissima Deigenitrix Maria*: Non homines tantum, sed etiam Angelos, plenitudine gratiæ supergressa: & tantò melior illis effecta: quantò excellentius, præ illis nomen obtinuit: cum Filium Altissimi genuit: meritoquæ vocata Mater Dei. Cum enim humanitati Christi, in unitate personæ, annexa & inseparabilis sit Divinitas; ideo *carnem ex Carne Mariæ sumpsit*, natusquæ ex illa est, *Homo Deus*.

Prærogativa hæc, & electio in matrem, causa est: cur compos sit totius, quidquid infra Deum, magni est. Et quòd (ut ipsa Magnificans Deum cecinit;) fecit illi magna qui potens est: & Sanctum nomen ejus. Hinc est: quod etsi humillima coram Deo esset; tamen victa beneficii magnitudine, in Domino gloriatur. Ecce enim, (inquit) ex hoc, beatam me dicent, omnes generationes. Hinc ab Archangelo, plena gratiæ, Deo conjuncta, & benedicta salutatur. Hinc ab Elisabeth, mater Domini, & beatata quòd credidisset, dicitur. Hinc, est decus

Inter omnes eminet Virgo Sanctissima.

Quia Dei genitrix.

Et exinde immensò dotata.

Quod ipsa confitetur.

Archangelus testatur.

*Ejus de-
bita elo-
gia.*

cus supremum, unicum ornamentum, apex, & Princeps rationalis creaturæ: Generis humani gloria: Naturæ nostræ, in unitatem & consortium Deitatis, sublimatæ, instrumentum: *Cooperatrix Redemptionis: quia Incarnationis ministra: & quia, ut ex Spiritu S. conciperet, pareretquè assensum præbuit; expetita.*

*Ornavit
eam Deus
causâ im-
positi mu-
neris.*

Si solenne Deo est, ad munus quod nobis injungit, parem præstare gratiam; ideoquè idoneos fecit (inquit Apostolus,) ministros novi testamenti; & cumulavit eos potestate variâ, ac virtute; Quid non fecisse censendus est, in electâ hâc, ad matris munus, dignè sustinendum? *Si honorare*

*Causâ
sua in pa-
rentem,
pietatis.*

re Parentes præcepit; quomodo non ipse honoraverit, hanc, quæ illi quâ homo est, Parentis utriusquè implevit officium? Si gloria filiorum, (inquit Salomon;) Patres eorum; quomodo non gloriosam, fecerit, quam sibi in Matrem elegit, nasciturus in hominem Deus? Immensa profectò est hæc dignitas: & infinitis ornata dotibus: ideoquè nullis dignè, explicanda verbis.

*Est post
Christum
Mediatrix.*

Meritò igitur, Regina hæc Sanctorum omnium, ab Ecclesia, *cultum hyperdulia* (ut vocant) obtinet. Meritò Sanctorum Patrum pænè innumeris celebratur encomiis: & ab optimo quoque studiosissimè colitur. Denique meritò; secunda post Christum est mediatrix: post illam verò,

& Sancti cæteri. Etsi enim solus mediator
 Christus: tamen & huic, & reliquis, sui
 generis *μεσσηρία* tribuitur: & est, non mo- ^{Media-}
 dō citra Mediatoris supremi, injuriam; ^{tio.}
 sed ad ejus gloriam potiùs. Totam enim ^{Post illam}
 vim & pondus, ab illo accipit. Et eate. ^{alii cæli-}
 nus efficax, quatenus, qui illa funguntur, ^{tes.}
 Deo grati, & cari sunt.

Colimus ergo eos, cultu dilectionis (inquit *Ideoquè*
 Augustinus) *& societatis: quo in hac vita* ^{colendi}
coluntur, Sancti Dei homines: Et sicut horum ^{omnes.}
preces expetimus; ita & illorum; qui in illâ
regione sunt viventium. Et quidem tantò
 devotiùs, quantò post certamina superata;
 & propter caritatem quæ in illis non mo-
 dō non cessavit, sed aucta est; securiùs.
 Colimus, inquam, publicè primùm; dum ^{Publico}
 sacrificia offerimus, non illis, sed, Deo, in ^{instituto.}
 eorum memoriam: Tempia & aras, in eo-
 rum nomine, Deo struimus: & dedicamus:
 dies festos illis assignamus: & læti peragi-
 mus. Hæc publico instituto

Privata verò officia, quibus illos devin- ^{Privatâ}
 cimus, potissima sunt: vera ac debita æ- ^{devotione;}
 stimatio: & dignitatis agnitio: Revocan- ^{Memoriâ}
 do in memoriam vitæ ac mortis eorum ^{acta eorū}
 narrationem: quo munere functi: quanta ^{vite reca-}
 gessere: quanta meruere: Idquè non cen- ^{lendo.}
 soria nota: dijudicatione: sed debitâ reve-
 rentiâ *Celebrare, inquam, illos: Gratias illis*
agere: gratulari: & Deum, pro gratia illis
imper-

*Amicitia
inveniendo
arctiore.* impertitâ, & præmio reddito laudare:
Deinde; inire, quodam modo, cum illis amicitie pactum: & arctiori vinculo mutuae caritatis adstringi: se eorum cultui devovere: Velle quæ illis grata sint: In eorum honorem curam & operam impendere: Cum illis tanquam præsentibus agere: vel conari; ut cum illis, in coelis sit conversatio nostra. Et denique, quia amicitia non est, nisi inter similes, imitationem eorum, animo proponere: eiquè magno studio conformari. Tertiò; cum fiducia eos precari: ut suo interventu impetrent, quæ sciunt necessaria nobis esse. Et præcipuè, ut cum illis dignè laudemus Deum: nunc per gratiam: olim in gloria.

Huic Cultui adhaeret pro defunctis exoratio. Cæterùm, cùm inter functos vitâ, pars fruatur gloriâ, de quibus jam diximus; Pars damnati, sunt, cum quibus nulla nobis ampliùs societas: Pars denique, nondum felicitatis compotes: sed ejus tamen post expiatis culpas securi: quibus nos caritas conjungit, opemquè nostram exigit: Ideo meritò & opportunè, cultui Sanctorum, attexendum est, id Catholice pietatis officium: quo defunctos prosequimur. Meritò, inquam: nam in lacu miseriæ, gravissimis afflictis pœnis, post elapsum merendi tempus, ipsi se juvare non possunt: sed nostris possunt suffragiis: variisque bonis operibus, quibus Deus placatur: ut in hoc sæculo

Qui juvandi à nobis,

lo non remissa, in futuro remittantur. Hoc officio functi, & Charitatem Deo gratam, implemus: & de illis ita meremur; ut liberati abundè rependant. Ergo, cum Iuda illo Machabæo, salubris est cogitatio, pro defunctis orare: ut à peccatis solvantur, & salventur.

Sequitur cultus Reliquiarum. Qui manat à debita æstimatione Sanctorum, quorum cum liquariæ pars melior; id est anima, jam juncta Deo sit; cur conaltera verò propriè non mortua, sed data somno;) nempe corpus, hinc felicem resurrectionem expectet; Meretur certè & hæc, eum honorem, quem ei Ecclesia deferre solet: Dum, inquam, sacra hæc corpora, quæ membra Christi fuere, & templa Spiritus Sancti, convenienti cultu veneratur. Qui & gratus sit Deo; quia amicis ejus exhibitus; necesse est: & puras illas perfectasque animas, facile ad vicem gratitudinis, obstringit. Itaque ab Apostolicis usque temporibus, usu continuo Ecclesie retentus. Dum Martyrum præcipuè corpora, ossa, cineres, sepultura primùm digniori: & accuratâ, post etiam structurâ templorum, venerata est; Eorumque adire monumenta; propè ea sepeliri; supplicationes & sacrificium, supra aras, in quibus reconditæ reliquiæ essent, offerre; festos dies in eorum memoriam agere; usitatum, religiosum, ac solenne fuisse; passim, apud vetustissimos Ecclesie scriptores, reperies. Ter-

Cultus re-

liquariæ

cur con-

gruus.

Gratus

Deo &

Sanctis

ejus.

Usitatus

semper.

*Cultus
Imaginū
ad proto-
typum
transit.*

*Estquē
purē re-
lativus.*

*Meritō
exerce-
tur.*

*Cultus
scheticus
fundatur.*

*Conve-
nientia
rei.
Usu con-
tinuo.*

Tertius denique *cultus*, est *Imaginum*: non minū prisco ritu, ab Ecclesia recep- tus, retentusquē: Sed horum totus *honor*, *transit ad prototypum*. Estquē *relativus alia ratione, quā cultus Sanctorum*. Nam, quæ exhibentur Sanctis, etsi primariō Deum respiciant; ad eumquē referantur; tamen & illos quoque contingunt: & quodam- modo etiam iis adhærescunt. Quia nempe, vivens, & rationalis, natura, talis of- ficii, non est incapax. At *honor erga im- nima, purē relativus est*: totusquē transit ad alium, nec manet in re tali honorata, nec manere potest. Nihilominus; quōd meritō deferatur; idque propter eum cu- jus memoriam repræsentat; *Arca venera- tio, & in illa, tabularum legis, ac virga Mo- saica; tum efficacia fimbriæ Christi, immō umbræ Petri, sat evincit: comprobatquē. Et frustra hīc idololatriam crepant heterodoxi. Ea enim est, in honore & cultu cacodæmo- num, eorumquē Divinā in Idolis adoratione.*

Cæterū totus *hic scheticus*, de quo ha- tenus egi, *cultus*; præter Scripturæ testi- monia, quæ suis locis attulimus; vel certē, tanquam intento digito monstravimus; Tribus præcipuē nititur fundamentis: Primū, *apertā convenientiā*, ac merito rei: Deinde, *usu continuo, & approbatione Ecclesiæ*: Tertiō, (quod omnem dubitatio- nem amovet,) ipso *Effectu admirandō*:
Clara

Clara enim & manifesta miracula, Tot se- Effectu admirando.
quentia signa, apparitiones deniquè San-
ctorum, fide testium omni exceptione
maiorum factæ, satis superquè, rem fir-
mant: Comprobantquè. Adeo, ut talibus
non assentiri, sed inficiari; & contra tot se-
culorum testes negare; profectò, & pravè
pervicacis sit, & gnaviter impudentis.

Profitemur ergo constanter, eiusmodi Merito
cultum: & innumera exinde, quotidie ca- itaquè
pimus solatia: aperta que habemus argu- eum pro-
menta: & audiri nos, & juvari, à beatis fitetur
illis, Sanctisque mentibus. Experimur, in- Catholica
quam, & gaudemus, immò gloriamur, Ecclesia.
societatem nobis esse Civium æternorum:
nec avelli ab ea morte ipsa. Itaque fidenter
eorum opem imploramus: & vt pro nobis
interveniant: petimus lubentes: & meritò.

Adsis verò, tu imprimis, Regina Cælo- Claudi-
rum, Deipara Virgo: & ex illa tua pleni- tur locus
tudine gratiæ, in nos guttas ejus, vel scin- Oratione
tillas, emitte. Potes certè, quid enim Filius ad Virgi-
omnipotens negaverit, Optimæ Matri? nem San-
Voles etiam: quia Mater es omnium: & ctissimã.
quidem testamento Joanni, & in illo nobis
data. Effice ergo tuis precibus, animas no-
stras: quodammodo Marias: id est, foetas
Deo: vt formetur in illis Christus: & fiat
nobis sicut; tibi, secundum Verbum Dei:
quod in te Caro factum, in nobis, maneat
in æternum.

O

Adeste

Ad Angelos. Adeste deinde vos, beatorum Spirituum Ordines. Et in Spiritum versi, *Ad Caelites.* Deum vobiscum laudemus; orate: & iuvate. Deinde, vos Cœlites, apud Dominum, subvenite laborantibus in via hac, quam emensi feliciter estis. Ut quod infirmitate nostra non valemus, vestro interventu assequamur. Per Christum Dominum Nostrum. Fiat, Fiat.

C A P U T I I I.

Περὶ Θεοφιλίας

Sens

D E A M O R E D E I.

Ultimum Caput de Amore Dei. Tertium libri huius, ultimumquæ tandem totius operis Caput, mihi superest explicandum: quod pari cura, studioquæ exequar: immò, quia metæ jam proximus, fortèan majori. Postquam enim, de notitiâ, cultuquæ Dei dixi; *de Amore* demum eius, restat dicendum: & hic terminus ac finis statuendus: ad quem, non officia tantum omnia, referuntur: sed tota rationalis natura, propendet. Nam pondus ejus, amor est: *amoris autem terminus, bonum: boni verò fons, imo ipsummet bonum, Deus.*

Alioqui frustra sint alia officia. Ad hunc ergo finem veniendum. Et frustra probus charitarisquæ cultor; si non verè pius, id est, Dei amans, sis. Frustra deinde eum noveris; & colas si non ames. Nec potiri ac frui potes; si non appetieris: nec

nec appetere; nisi per Amorem. Quem ei Modera-
 foli debitum, cum de Metriopathea age- tione af-
 rem, demonstravi. fectuum,

Ibidem deduxi: summam energiam Amor
 ejusdem esse, in transmutatione. Trans- transmu-
mutatio autem hæc; non fit (ut item supra tat.
 dictum) *amatum in se convertendo; sed se,*
in amatum. Nam voluntas, transire cona-
tur, in id; quod appetit: Id fit, quod amat:
 Ita ut amare; sit, se relinquere: à se exire:
 & in amatum transire.

Quin immo, si rectè expenderis; ag- Seipsum
 nosces: quòd ne id quidem propriè agat, perimen-
 ac moliatur, verus, & ad verum bonum, do.
 amor: ut transeat in amatum: id est, ut
 quodam ambitu illud invadat; & occupet:
 sed agit in se: ut se evacuet: expropriet:
 perimat, & annihilat: quò pateat, & va-
 cet amato: illudquè recipiat: patiatur:
 ac induat.

Hoc verò fit, & impletur, *tribus gradi-* Quod fit
bus: nempe Mortificatione: Abrenuntiatio- tribus
ne; & Abnegatione. (Utar enim fidenter gradibus.
 verbis, quæ Christiana Sapientia fecit no-
 va.) In his tribus, inquam, situm, ratio-
 nalis naturæ, veri erga Deum amoris, offi-
 cium: meritum: & præmium. Cujus rei, Unde tres
 ipsemet Christus, dedit nobis documen- Capitis
 tum, & exemplar. Cui insistendo, tres partes.
 hæc partes, Capite isto, explicabo. Et ex amoris
 illis fundamenta et deopiniis, ostendam. Dei.

PARS CAPITIS PRIMA.

De Mortificatione, cuius natura, & ratio, explicatur.

Philosophia mortis meditatio.

Id est; animi à corpore abductio.

Quod explicat Cicero.

Inter complura dicta, reconditi sensus & veritatis, Philosophorum veterum; æstimavi, & admiratus sum semper: quòd Plato, aut quisquis ille, definiverit Philosophiam, μελέτω θανάτου: vertere id solent, mortis meditationem: Et explicant: ut novissima cogitemus: vivamusquè memores lethi: Sed altior paulò mens, opinor, est istius definitionis: quam explicat alibi Cicero: dum à corpore, animum avocare, & abducere dicit Sapientem: & quodammodo consuescere mori. Ita ut Philosophia, ex definitione ista, propriè sit, cura mortis: per quam animus corpus abdicat: ac linquit: sequè ab illo secernit. Quare hoc commentemur: (inquit Cicero:) disjungamusquè nos à corporibus: id est; consuescamus mori. Hoc; & cum hîc in terris sumus, erit cœlesti illi vitæ simile: Et; cum illuc ex his vinculis emissi, feremur; minùs tardabitur cursus animorum. Quò cum venerimus, tunc denique vivemus. Nam hæc quidem vita, mors est.

Præclara profectò verba: sensusquè in non sine illis eximius, & altus: qui sanè ἐκ αἰθέρι, estfi Deo. profanis illis mentibus, infedit. Hoc est enim,

enim, quod Christiana profitetur, & agit, *Quod im-*
 Mortificatio: Abrenuntiatio: & Abnega- *pletur*
 tio. Mortificatio imprimis, quæ mihi est, *primum*
 Mors carnis. Ut nempe eam, cum suis concu- *mortifi-*
 piscentiis, exemplo Christi, & admonitione *catione.*
 Apostoli, crucifigamus. *Sen mor-*
te corpo-

Porro cum de anamarthisia agerem; *ris.*
 triplicia concupiscentiæ carnis, vitia de- *Impec-*
 duxi. Mollitiem nempe: *Gulam: & Libidi-* *cabilita-*
 nem: iisque post, in Eupraxiæ præceptis, *te.*
Virtutem Temperantiæ opposui: cuius par- *Exerci-*
 tes, *Abstinentia, Frugalitas, & Castitas;* *tii virtu-*
 præscriberent *prudentem usum eorum; quæ* *tum.*
debentur carni. Nunc verò, Mortificatio, *Et ejus*
 de qua agimus; hunc ipsum quamvis tem- *necessita-*
 peratum usum, arctat magis: & penè *tum di-*
 tollere nititur: dum quantum potest, mi- *minutio-*
 nuit ejus necessitates. *ne.*

Quantulum enim hoc esset, carnis superva- *Ac penè*
canæa spre visse? hoc bruta etiam faciunt, præ- *odio.*
scribente naturâ: Christianus, qui verè,
 æterna, & Deum appetit; tum se profe-
 cisse putet; cum carnis necessaria incipiet
 aspernari: & penè odisse.

Sed non tantum necessaria detrakere; sed *Et con-*
 etiam eis contraria docet usurpare, *Mortifi-* *trario-
 catio:* ut nempe, hac ratione, animus ple- *optione.*
 nè vincat: & perimat, adversantem sem-
 per, & inimicam, hanc sui partem: & à
 concreione mortali sese vindicet: *homo*
animalis esse desinat: & in Spiritum se con-
 vertat.

*Contra
mollitiem
asperita-
te.*

Itaque, *contra mollitiem, vel dura eligit & aspera: accersitque ultrò dolorem: & variè affligit, castigat, & in servitutem redigit corpus: vel oblatas, impositasve aliunde, ejus molestias, acceptat: & constanter ac patienter tolerat. Defricta autem hoc acrisale caro, non facilè corrumpitur: & disciplinæ patientior, & studiosior fit virtutis.*

*Contra
Gulam
jejunio.*

Contra Gulam, jejunium adhibet: & inediam: quam, cibum virtutis, vocavit Leo: & quam, mirâ prorsus continentiam, sancti illi, & præsertim Anachoretæ, exercuerunt: ita ut, vix eguisse amplius esu, visi sint. Ter-

*Contra li-
bidinem
virgini-
tate.*

tiò, contra libidinem, virginitatem amplectitur: eamque in vitam totam, voto etiam obstringit: devincitque. Hac ratione; minuitur primùm: mox planè interit caro; & per afflictiones, concupiscentiis moritur: & molesta esse animo desinit.

*Præcepta
ejus &
monita.*

Modum hujus saluberrimæ exercitationis, & præcepta monitaque ad eam necessaria, habes apud Scriptores Asceticos. Præcipua sunt: ut ratione fiat: non anxie: placidè: sobriè: *intra mensuram: ut hypocrisis, ostentatio, faciei exterminatio, & complacentia denique vitetur. Ideoque Morti-*

*Dum te-
gitur; o-
ptima*

ficatio tecta, & occulta; optima. Deinde; ab alio imposita: imperataque: nempe à potestate Ecclesiastica: cui parere tenemur: & si libenter facimus; atque cum curâ; meritum augemus. Ejusmodi, inquam, Mor-

Mortificatio, dictis vitiis, non faciliè obnoxia est.

Cæterùm, totum hoc, ab una causa *Ex amo-*
 oriri, & ad finem unum *referrì debet:* nem- *re cau-*
 pe, *ad amorem Dei:* qui, cùm *non mansu-* *sam habe-*
rum se in homine dixit, eò, quòd caro sit; *at & fi-*
 Ideo, hunc primum obicem carnis amo- *nem.*
 vere oportet: ut nobiscum manere velit.
 Hunc, inquam, primum gradum, scan-
 dere conanti. Id Christus, vitâ suâ nos do-
 cuit: & exemplo. Ad hunc agonem in- *Id Chri-*
 vitans; si quis, inquit, vult venire post me, *stus docuit*
 tollat crucem suam, & sequatur me. Et *& mon-*
 iterum; *qui non tollit crucem suam, non est* *stravit.*
me dignus. Hoc est auctoramentum ejus
 militiæ: cui dedere nomen omnes, *qui ei*
olim compassi, nunc corregnant.

PARS CAPITIS ALTERA.

*De Abrenuntiatione: cujus vis, atque modus
 declaratur.*

Alter potiundi amati, ejusquè in se deri- *Abrenū-*
 vandi, gradus, seu modus est, *Abre-* *tiatio est*
nuntiatio: quam voco, mortem cupiditatis: *mors cu-*
 ut nempe rerum externarum, omnis ap- *piditatis.*
 petentiæ, prorsus vacui, toti vacare amo-
 ri Divino possimus.

Quod ut impleamus; *non modò concu-* *Et abdi-*
piscentiæ oculorum, seu avaritiæ, opponere *catio ex-*
 O 4 *justi-* *ternorum.*

justitiam, ejusque recensitas partes, quibus, rectus usus, eorum quæ extra nos, præcipitur; oportet: *sed omnem affectum, & penè usum etiam ipsum, ac sæpè possessionem abdicare.* Hoc enim & ratio requirit: & exemplum: & demum edictum Christi.

Quibus non potest jungi amor Dei.

Ratio primùm: quia *infinitem*, rectè *amari non potest, nisi toto amore.* Si eum, ad *finita deflectis; & partiris; ac dividis; jam fornicaris: & adulteras.* Amor enim Divinus, ob dignitatem solidam, & indivisam, non fert rivalem. Impatiens consortis est: quia *solus est. Totum totus requirit.* Ignoratio itaque, oblivio, vel contemptus veri boni, est; alia præter illud confectari: & tam vilia & abjecta, ei sociare; injuria: & offensa. Exemplo deinde docuit Christus: *se nil externum appetere: nil possidere: se solo contentum esse.* Denique edixit: *omnis, inquit, ex vobis, qui non renuntiat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.*

Affectu primùm.

Id fit partim *affectu*, partim *re ipsa.* Quoad affectum; hunc ut valde moderatum, aut penè nullum, ad externa omnia habeamus; firmare imprimis oportet animum, verâ eorum æstimatione. Eâ nempe: quam schola Christi, aliter quam olim Philosophia docet. Etsi enim Stoici, magno animo, sola bona, quæ honesta; malatantum, quæ turpia; vocavere; alia verò *adici-*

Non modo indifferencia censenda.

ἀδιάφορα ἢ ἰσοτερεῖα, id est indifferentia & neutra; Attamen hæc εὐχρηστία, λιπυτά, ἀξίαν ἔχοντα, id est commoda, acceptanda, æstimationem habentia, docuere: & si optio daretur; eligenda; ac anteponenda: *Christiana verò sapientia, longè ulterius, in vilipendio, & aspernatione talium progressa: eligenda.* Non modò enim, ea non bona, & *adiphora* dixit; sed ἀληπῶτα, etiam, ἢ ἐκ ἀίρετα *non acceptanda,* eo ipso ostendit; Quòd *his contraria, & nec elio* *opposita; Paupertatem nempe; uti & dolorem,* *ac luctum; vocavit, non modò non mala, sed* *Et illis* *etiam beata: Quod æterna nobis assignavit: contraria* *preferen-* *da.* ea; *contemptu mundi hujus parare docuit: da.* eorum spe, hæc aspernari iussit: *non hinc thesaurizare, sed in cælis.*

Manifestum autem est: mundum in *Hoc veri* *Christiani* *secuti.* æstimatione talium, aberrare: cùm Christus, æterna Sapientia, qui nec fallere, nec falli potest, contraria anteposuerit. Meritò itaque imitari eum; qui sunt ejus. Unde Apostolus, omnia externa; & detrimenta vocavit; & retrimenta. Sibi què mundum dixit crucifixum: & se mundo. Talem animum, similem què mentem, omnibus habere oportet: qui Christiano nomine censentur: & *non affectu hæc possidere; sed usu.*

Quantò autem altius non possidere! *Et re Appro-* *ipsa abjicere!* Hoc est demum, pressè *in-* *bante* *stere* *Christo.* vestigiis Christi: hoc obtemperare

Et eo invitante. consiliis ejus. Suasit enim ille: *si vis perfectus esse; vade, & vende omnia, quæ habes: & da pauperibus.* Habuit què tot sibi obsequentes: qui relictis omnibus, secuti sunt eum. Adeoque hæc derelictio, ei placuit; ut cuidam de hereditate herciscunda sollicito, & ut divideretur ab eo petenti; detrectaverit: subjunxerit què: *videte & cavete, ab omni avaritia, quia non in abundantia cujusquam vita ejus est, ex his quæ possidet: Ante verò discipulis edixerat: Nolite possidere. Ne verò egestatem timerent; vario exemplo Divinæ providentiæ commonuit: & qui dedit animam, & corpus; daturum certò alimenta, & vestem.*

Merito itaque hoc agendum.

Merito itaque, Abrenuntiatio acceptanda: non modò quia jussà, aut suaasa; sed quia, ad amorem divinum necessaria: & hoc potissimum fine, si non re ipsa, saltem animo & affectu implenda. Magnum enim obicem, curæ hujus seculi, ponunt Deo: prohibent què ne animos nostros invisat: & intret. Non potest esse hospes, sollicitæ mentis, & turbatæ, circa plurima: sed quietæ: vacuæ: & illi soli vacantis.

PARS CAPITIS TERTIA.

Indiviniatio.

Vel Deificatio.

Abnegatio necessaria.

De Abnegatione: quæ describitur: ostenditur què: quomodo tandem theosis proveniat.

NON satis verò est, ut Deo vivas; carne & cupiditate mori; non potes eum sequi,

qui, nisi non modò ista, quæ tibi adhærent, sed etiam *teipsum*, *deseras*. Non potes verè eum amare; nisi non modò tua, sed te etiam, oderis. Denique; Deus in homine non erit: (inquit verè Bernardus;) si de homine, quidpiam supererit. *Necessaria itaque post Mortificationem, & Abrenuntiationem, Abnegatio*: est què hic tertius, ultimusquè gradus, ad amorem Dei. Per hunc enim *dum animam vacuum, prorsus invenit Deus; eam ingreditur*: inhabitat: replet: compotem sui facit: & amantem vera fruitione dignatur. *Definitur, suiipsius mors*.

Modum ejus & rationem, jam attuli in *Ejus mē- parte: cùm tertium supremumquè Fortitudo supra.* tudinis gradum explicarem. Ibi enim deduxi: *in victoriâ proprii Spiritus, & quadam animi morte*, culmen virtutis consistere. Huc ergo id pertinet: & uberiùs explicandum est. Humilitatis enim, de qua ibi actum, consumatio est, in eâ Abnegatione, quam Deus veram videat.

Fit verò illa; quadam *abdicacione, animi Fit, me- facultatum: earumquè Deo mancipatione.* *moriā* Nempe, *memoriā* ad omnium imaginum, *Deo obfi- & Phantasmatum copiam, clausam & Deo gnando.* *obsignatam habendo*: & continuò, hunc unum, cogitatione respiciendo. *In intellectu, Frænando intellectu.* procaces, & (ut ille ait) rabidè furentes *ra- tiocinationes frænando: & ad jussum Dei, præ-* scriptum, præceptumquè fidei, ac regulam

Voluntatem mandatacipando. *am relinquendo voluntatem: libertatemque datam arbitrii, velut restituendo Deo: & ut facipando. at voluntas ejus; sincerè petendo: curando: implendo.*

Sui Nichil agnoscendo. *Hinc prodibit exigua, aut potius nulla, virium suarum fiducia. Hinc subsistemus in se: ne rapiamur supra se. Hinc ad omnia, quæ nos attollere possint, respondebimus, illud Joannis: Non sum. Hoc enim nobis propriè convenit: Nam, qui est; solus Deus est. Quicumque autem existimat, se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.*

Hæc est Christi doctrina & exemplum. *Id Christus, & docuit: & monstravit. Cùm beatos pauperes Spiritu dixit: id est; non externorum modò, sed sui etiam vacuos. Cùm discere à se iussit: non mundum fabricare; (inquit Augustinus) non mirabilia facere; nec mortuos suscitare; sed se abnegare; id est; humiles corde esse: Cùm semetipsum exinanivit: formam servi accepit: se totum obtulit: posuit animam, aut perdidit, propter Deum. Et denique edixit: qui vult venire post me, abneget semetipsum: & sequatur me.*

Quod eximie ostendit, crucifixus. *Sed uti priores duas partes, Mortificationem nempe, & Abrenuntiationem; ita potissimum Abnegationem, implevit exactissimè: in theatro illo miri exempli: & eximie virtutis: In throno veræ ac solidæ constantiæ: In novâ cathedrâ mundo igno-*

tæ doctrinæ: In arbore abditæ, & cœlestis
 scientiæ: in Cruce, inquam: quæ ex hinc
 facta est virtus Dei, & sapientia vera. In
 hac, inquam, factus, gratum Deo, & ne-
 cessarium hominibus spectaculum; quæ
 totâ vitâ docuit, & egit; illustri confirma-
 vit, & testatus est, Epilogo. Ibi, dolorem, ^{Quod su-}
 egestatem, contemptum, ferenda ostendit: ^{se descri-}
 meriti, immò debiti causâ. Ibi, fixus, ma- ^{bitur.}
 nus pedesquè, & ut figeretur, factus obe-
 diens; immolavit sui arbitrium: & corpore,
 fortunâ, animo, *oblatus est, quia ipse voluit.*
 Ibi, (quod maximum:) in tanta corporis
 afflictione, omni consolationi internæ re-
 nuntians, angorem summum, tædiumquè
 ac derelictionem Dei, ad animum admit-
 tens; solâ se sustentans, in se collectâ ac in-
 victâ patientiâ; nec succumbens; homi-
 nem exiit: triumphavit: Deo impendit:
 & hoc ipso infinitum mervit: præstititquè.
 Ibi denique; postquam elevatus est, traxit
 omnes ad se. Ibi, monuit per Apostolum:
 ut *nihil scire velimus, nisi JESUM, &*
hunc crucifixum. Invitavit per eundem: ut
 Christo simus confixi cruci: mortificatio-
 nem ejus in corporibus portantes, paupe-
 res Spiritu, ac improperii ejus libenter
 consortes.

Quòd verò ea ratione exactissimè Dei *Ea ratio-*
amor acquiratur, impleaturquè: Manife- *ne imple-*
stum exinde est: quia sui ipsius occiditur. *tur Dei*
amor,

Qui verò amat animam suam, perdet eam, & qui eam perdit propter Deum, eam invenit, etiamsi non quærat. Non inquam, verus Dei amans, eam quærit: nec hoc agit; ut ex officio amoris divini, bene ei sit: id enim jam esset amoris proprii: sed *omnis*

*Qui de-
bitus Deo.*

*Qui prior
dilexit
nos.*

*Suavis
est Domi-
nus.*

*Et benefi-
cus.*

*Ideo toto
corde a-
mandus.*

præmii oblitus, amat Deum: primùm, quia meretur: immò debet amari: cum sit unicum

& totum naturæ rationalis *bonum*. Deinde, quia ipse prior dilexit nos: & ex hac dilectione se immensum communicavit, in bonis, naturæ, gratiæ, gloriæ. Communicavit, inquam, peculiariter, humanæ naturæ: etiam supra Angelos: idquæ in Incarnatione, & Eucharistia. Postrema demum causa amoris Divini est: quia *eum amare*

volupe est: & expedit. Volupe imprimis: quoniam suavis est Dominus: & quicquid hîc pulchrum, delectabile, jucundum; ab ipso

originem habet: scaturigo ejus parva, gutta & umbra est, boni illius infiniti: Expedit deinde: quia benignus, summè beneficus, & ipsa felicitas: quâ adeptâ, secura ac beata

quies: unaque pax animo. Diliges itaque; ob præceptum, meritum, debitum, & ultimò, præmium; diliges inquam; Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima, ex tota virtute, ex omnibus viribus, & ex tota mente.

Ab hoc amore *prodibit ὁμοίωσις, ἀκολῶσις,* & deinde *θεωσις*. Id est, *Assimilatio, Affe-*
ctatio,

ctatio, & (ut ita vertam) *Deificatio*. Prio-^{Vetus} res duas partes, dum eruditè Lipſius, ex ^{Philoso-} ſcitis veterum, & Stoicorum præfertim, ^{phia mul-} deducit; Luculenter profectò, quantum ^{ta vera} profana Sapientia, ad Divinam affurrexe- ^{vidit.} rit, ostendit. Meritòquè miratur, quomodo ad profanos, augusta hæc, & sancta, vel delata sint, vel illapſa. Utrumque probabile esse Clemens Alexandrinus dicit. Dum Plato, (inquit) hæc docuit: seu concurrens cum dogmate legis; (solent enim magnæ mentes, nudæ affectuum, veritatem attingere:) seu id è sacris didicit: uti semper cupidus omnes doctrinæ: Quanquam profectò, si inspicis; parcè ille & languidè, talia quæ ducunt ad Deum: nec eo Spiritu; quo propriæ rationis dictamina.

Consentienter tamen veritati docuere; ^{Homoio-}τέλει & εἶναι ὁμοίωσιν Θεῶν: Finem esse, Dei ^{sin Dei,} assimilationem. Hoc enim Deus ipse, & ^{docuit:} voluit: & edixit. Voluit primùm: cùm ad ^{seu assi-} imaginem, & similitudinem sui hominem ^{miliatio-} creavit: Edixit deinde: dum; ^{nem.} *sancti estote,* (ait;) *quia ego Sanctus sum Dominus Deus* ^{Confor-} *vester.* & Christus: Estote perfecti, sicut ^{miter ve-} Pater vester coelestis perfectus est. Apo- ^{ritati.} stolus verò; imitatores Dei nos esse debere dicit: illiquè, quâ potest, similes. Definit verò, hanc Assimilationem, satis conformiter, Plato: *δικαιον κὶ ἅσιον γενέσθαι:* Justum & Sanctum fieri. Nempe; *ut simus in san-*
ctita-

Etitate, & justitia, coram ipso: qui verè solus Sanctus, & justus est.

Item acolutian: seu affectationem.

*Ακολούθια, Affectatio, seu Obedientia est. Hanc quoque veteres agnovere. Unde Epictetus: Præcipuus Philosophorum, inquit, sermo; brevis admodum est: quid enim longum dicere? τέλος ἐστὶ τὸ εἰπασθαι θεῷ, Finis est, sequi Deum. Hoc Christus requirit: dum toties; *Sequere me: & tu me sequere: & nisi quis reliquerit omnia & sequatur me: & vos qui secuti estis me: toties, inquam, ingeminavit. Hæc sequela, seu Obedientia est; Deo, se submittere: omnia ad eum referre: ab illius nutu pendere:**

Et à multis præstita.

*audire quid loquatur in nobis Dominus: petere, ut jubeat, quod vult: & promptè exequi, quod jufferit: Ecce me: mitte me: dicebat ille: Alter; *Domine, quid me vis facere?* Alius; *loquere, audit servus tuus: vel; paratus sum: & paratum cor meum: Idem tu dic, ac præsta: & postquam tibi innotuerit voluntas Dei; actu & facto eam imple.**

Denique Theosin: seu Deificationem.

Tertia est Θεώσις: seu (ut semel verti) Deificatio. Hæc itidem, veteri Philosophiæ, non ignota prorsus. Non quidem, in illa infana assertione; qua sapientem Deo parem, immò potiolem, docuere: Id enim, non minus stultum, quàm impium: sed eo sensu; quo dixit Laertius in Zenone: Divinum, esse sapientem: habere enim

enim in se, quodammodo Deum. Ideoque alter dixit: eum Θεὸν ἐξ ἀνθρώπου ἐπιθυμῶντα γενέσθαι: cupere, ut ex homine, Deus fiat.

Hoc, Sapientia Christiana, non tam cupit, *Quam* nec suis viribus curat, & molitur; Id enim *sapientia* esset, pravi, perversi, superbi illius spiri- *Christia-* tus, ambitiosè, & arroganter ascendere, & *na exe-* similem fieri altissimo, volentis: Sed, ut *quitur.* dixi; hoc agit: *ut se seipso spoliaret: privet: orbet: quo capax Dei fit:* eumquè demum ultrò il- labentem, recipiat: ac patiatur: prout de Dyonisio illo dictum, quod esset. παθῶν *Patiens* τὰ θεῶν. *divino-*

Porro, id eum velle, exinde evidens est: *rum.* quòd ideo, *ipse homo factus est, ut homo fieret Deus:* Quòd filios nos vocat: &, ut nominemur, & simus; requirit: id est; ut gratiæ cooperando, efficiamur, unus cum illo Spiritus: Divinæ consortes naturæ: & in eam convertamur. Cujus rei similitudo *Dum* peti potest, ab ignito, & candente ferro. Il- *velut fer-* lud enim, prorsus suam naturam amittere *rum can-* videtur: dum recipit igneam. Nam ex fri- *dens.* gido, opaco, duro, gravi, urit: splendet: mollescit: levius fit: sic anima verè à Deo possessa. Et ut possideatur; per triplicem recensitam ἀσκήσιν, Mortificationem, inquam, Abrenuntiationem, & Abnegationem *In Dei* apta, tota immutatur: & Divina fit. *naturam* *mutatur.* Ita ut, &, dum hîc vivit, *dicere possit; vivo ego jam non ego, vivit in me Deus.* Et, dum hinc

hinc migrabit, tum demum verè, tota
Diva erit.

perfectus
finis. *τέλειον τέλος*, finem operi imponam;) ma-
Conclusio: nifestum est: ea quæ hætenus de Officiis
& Syno- dixi, huc cuncta referri: & hoc compen-
psis totius dio contineri. *Facile enim est; Concupiscen-*
operis, *tiarum victorem, Commotionum arbitrum,*
Virtutum compotem, id est Probum; Deinde;
Charitatis; in jure Potestatis Domini, Obli-
gationis studiosum; Denique Pium; in sensu,
cultu, & Amore erga Deum, esse: Facile,
inquam cuncta hæc implere Mortificato: Re-
nuntianti externis: & se Abneganti: Id est; ad
Dei amorem cuncta referenti: Inde verò to-
tum, id quod sis, in causam tui, finem-
què seu Deum, se transformanti.

Cum vo-
to: ut si-
mus com-
potes finis
seu Dei.
Fac ergo ô Deus: ut hunc finem no-
strum cognoscamus: & ad illum; vel hoc
scripto; quod tua ope cœptum, finitum-
què est; deveniamus: ut, inquam, trans-
formemur, in eam; quam nobis creatione
indidisti; & Redemptione, ac Sanctificati-
one, reparasti; Imaginem tuam: Et vitâ,
animoquè appetamus; referamus; & affe-
quamur; TE, UNUM, VERUM, BONUM.

A P P E N D I X

AD LIBRUM TERTIUM.

Monita
pauca
appèn-
duntur.

D^Eduxi, ut vides Lector, rem; quò desti-
naveram: & unde; *ultra, & altiùs, non*
itur.

itur. Quod enim majus officium homine assignari potest; *quàm ut mutetur in Deum?* Audax profectò, & improbus, videretur, hic conatus: si Gyganteo ambitu, viribusquè suis fieret: &, divinitatem, suo studio, velut Promethei astu, furaretur: verùm, ut dixi; status hic, *non usurpatione contingit: sed dono.* Quod, ut memoriâ retineamus semper; uti libris superioribus; ita & huic; pauca quædam monita appendam.

Primum autem erit: ut ex cognitione, *Primus: ut nolis alta sapere.* tam altæ sapientiæ; non incipias, alta sapere. Vides; sublimem hanc, pietatis, immò sanctitatis Christianæ structuram? cogitas hanc fabricam? *à fundamento incipe. Quod tantò magis ima petit; quanto altiùs superædificabitur.* Ergo, *ut fabrica,* (inquit Augustinus:) ante celsitudinem humiliatur; &, fastigium post humiliationem, demum erigitur; Ita & tu, *deprimas te: & totus in eo sis: ut præceptum Domini impleas: in simplicitate cordis imple præcepta.* in simplicitate cordis. Altiora verò te ne quæsieris: (inquit Ecclesiastes.) Sed, quæ præcepit tibi Dominus, illa cogita semper: & imple. *Cognitio enim sola, te bonum non faciet: sed voluntas: sed amor: qui sine ratiocinationis magno molimine, affectu fertur: & impletur.*

Alterum monitum: ut scias, in parvis *Alterum: ut scias in parvis esse profectum.* profectum consistere. Nam, quæ ardua, & sublimia videntur; facilè, annexam elationem

tionem habent: rarò implentur: ferè in proposito tantùm consistunt: in futurum destinantur. Interim, *dum voto pendet; differtur vita: & transcurrit.* Itaque tu, *vi-
vito.* *ve hodie. Impone manum presenti tempori.*

Quotidiana, & velut domestica vitia, supera: leviora affectuum, corrigere stude: virtutes, quas putas altas; & ex illis opera eximia; nec ambitiosè affectes: nec ostentes. Deniq; intra usum vitæ probe, ac emendatæ, *arcta te:* ac contine. Et, in pura ac simplici actione, eorum præsertim, quæ à legitimâ potestate, jussa & imperata; Ecclesiæ, inquam, sancita; cultum præsertim Mysticum; tum verò bonas piorum consuetudines, studiosè imple: & exequere. Quidquid verò, vel dignè egeris; vel meritò spreveris; vel patienter sustinueris; dic tibi obvium illud: *servus inutilis sum:* nihil enim aliud, nisi quod debui, nec ut oportuit, feci.

Tertium monitum Tertium Monitum est: ut interiorum
ut pietatè occultes. animum, & profectum pietatis, non modo non ostentes, sed quantum potest, etiam occultes. Christus id sæpiùs præcepit: dum apparere, & videri ab hominibus, & jejunantibus faciem exterminare, vetuit. Eleemosynam largiri occultè jussit: denique, *Etenim Hypocri-
sim vetuit
Christus.* omnem hypocrisim sustulit: idquè non jussu tantùm; sed etiam exemplo. Qui aliter faciunt; illi non proficere, sed conspici volunt.

volunt. Itaque recipiunt mercedem suam: *Gloriam Vanam consequuntur: ad quam non eundo, eunt: & fastum calcant: sed fastu alio. Ambitio, inquam, admiratio, & laus, sæpè queritur: quæ omnia corrumpit: & depravat.*

Atqui vel *natura ipsa rerum, nos docet: bona nostra occultare: dum pretiosissima quæque in abdito habet: Metalla intra terræ viscera: Uniones in fundo maris: Gemmas crustâ dissimili tectas: Cætera denique, verè magna, in recessu: & sæpè, sub diversa specie latent: Itaque, & virtutes tegere, & abscondere oportet: ne vilescant: aut facillè auferantur.*

Natura ipsa tegit pretiosa.

Sed etiam *aliorum causâ, ostentatio omnis vitanda: offendimus enim facillè tali exemplo: & quos emendare volumus; affectatâ austeritate, fugamus: Efficimusquè: ut nihil velint nostri imitari: dum timent; ne talia imitanda sint: Satis autem, ipsum nomen Sanctitatis Christianæ, molestiâ terret: quid si ejus sectatores, cœperint se consuetudini hominum excerpere? Itaque, intus pleraque dissimilia sint: frons, & facies, ut plurimum populo conveniat. Fac: ut in quocunque vitæ genere, quod elegeris; nihil in te, & habitu tuo, notabile nimis sit: & ab omnibus diversum.*

Etiã, ob alios, vitanda ostentatio.

Quia est scandalo.

In sermone præsertim: ne sis mihi æs sonans: aut cymbalum tinniens: Quemadmodum enim,

In sermone absit jactantia.

enim,

Inania; strepera. enim vasa vacua; leviter quamvis tacta; sonum edunt: plena; vix respondent: sed si promendum sit; illa nihil: hæc, largiter fundunt: ac affatim suppeditant: Ita mens inanis; clamosa sæpè: sed actu nulla: quæ verò plena; latet primùm: & tacet: sed opere se prodit: Ita ut; &, videant cuncti opera ejus bona: indequè glorificent Deum: &, si fit opus; ex abundantia cordis, etiam os loquatur: eximiè: & cum fructu.

Quartum monitum: ne securitate pecces. Quartum monitum: etiamsi te longa exercitatio, aut potiùs gratia Dei, ad gradum perfectioris vitæ perduxerit; attamen quamdiu hic vivis; nunquam te putes, à lapsu securum. Nam, in quocunque statu, tentatio, & colluctatio, & militia est, vita hominis super terram. Certandum itaque semper; ne experiamur falsæ pacis mala. Et unica securitas hîc est, securitatem timere.

Quintum: ut in Tentatione re- Et te geras. Suggestioni resistens. Quintò: si in tentationem incideris; non despondeas animum: sed memento: eam constare suggestionem: oblectationem: assensum. Suggestio, non est arbitrii nostri. Et, quòd sine ulla culpa nos invadere possit; testis est; tentatus in deserto Christus: qui, ut Gregorius ait, tentari per suggestionem potuit: sed ejus mentem, peccati delectatio, non momordit. Itaque, in tali aggressione, non opus terreri: Sed, cum Deo arma sumere: ut mereamur illud responsum: sufficit tibi gratia mea: Nam virtus in infirmitate perficitur.

Oblect-

Oblectatio; etsi rarò potest culpâ carere, *Oblectatio*
 saltem negligentia: tamen, *si reluctante* ^{tionem}
superiori sua parte animo, per blanda illicia ti- ^{defugiens}
tillaveret tantum mentem; non verò pellexe-
rit ad assensum; inculcata adhuc, insons, &
innocens est. Itaque hîc maxima decertandi
 occasio. Solet autem Dæmon, subdolè
 triumphum ante victoriam canere. Ergo
 circumspice, ac expende vires tuas: &
 quamdiu vel tantillum resistis, non te vi-
 ctum existimes: *Spera ex tentatione proven-*
tum: ad Deum confuge: confide ejus auxilio:
illoquè; longè te hoste fortiorem cense.

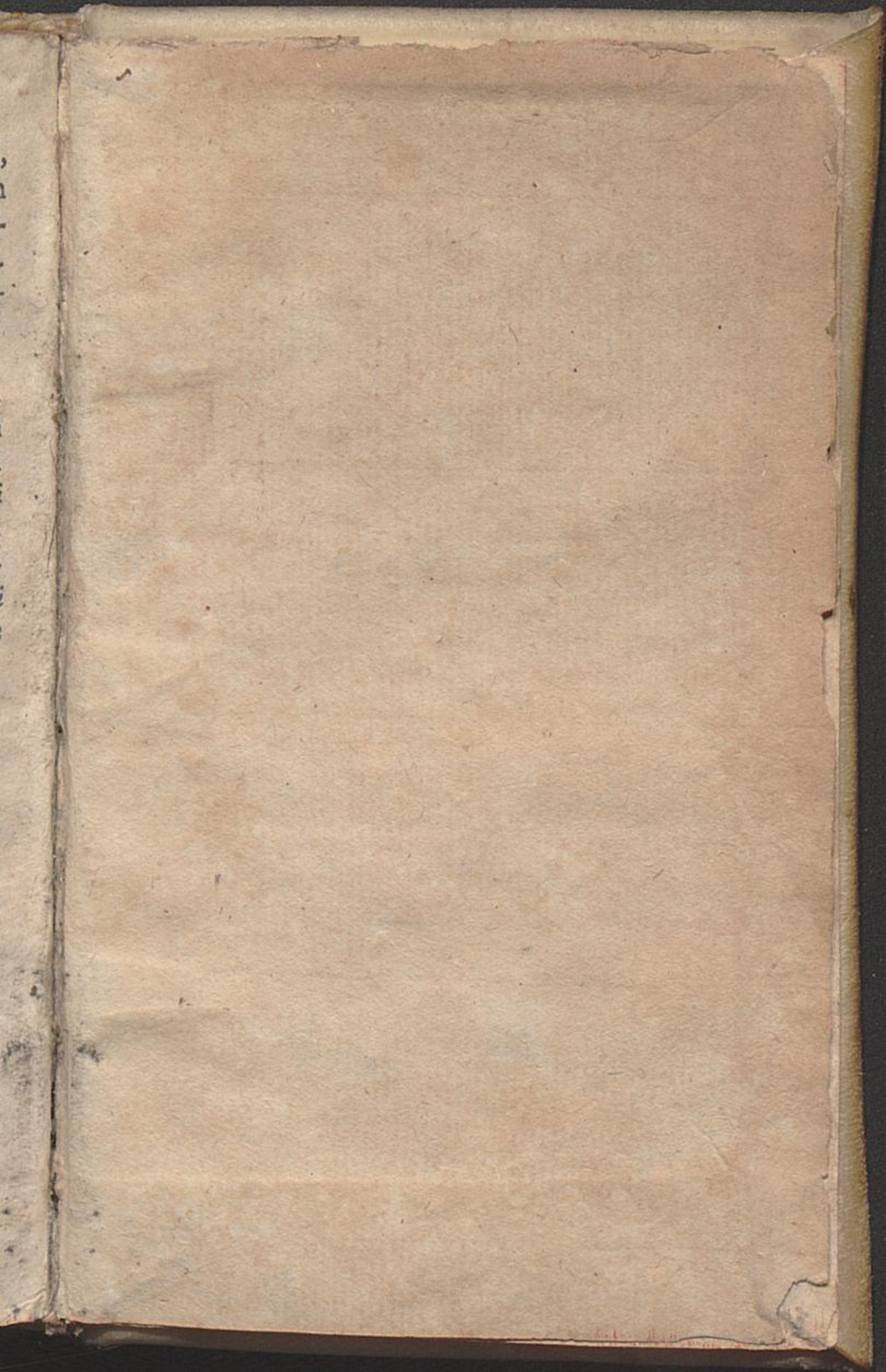
Quod si labi, & assensu peccare, contingat: A lapsu
Non diu prostratus jace: sed erige te: & à cito sur-
lapsu validior surge. Hoc, inquam, age: ut ^{gens.}
 aut non pecces: aut peccare quantocius de-
 sistas. Si primum admisisti; alterum, sub-
 itò & fedulò præsta. *Non desperes: nec divi-*
næ misericordiæ diffidas: modò, cum
dolore veniam implores: verè, inquam,
coram Deo pœniteat fecisse: & firmum sit
propositum, ampliùs non facere. Experimen-
 tum deinde tui cape: & in futurum fir-
 mare: & sapienter cave. Pœnitentia enim,
 (ait Ambrosius,) delictum abolet: sapien-
 tia cavet.

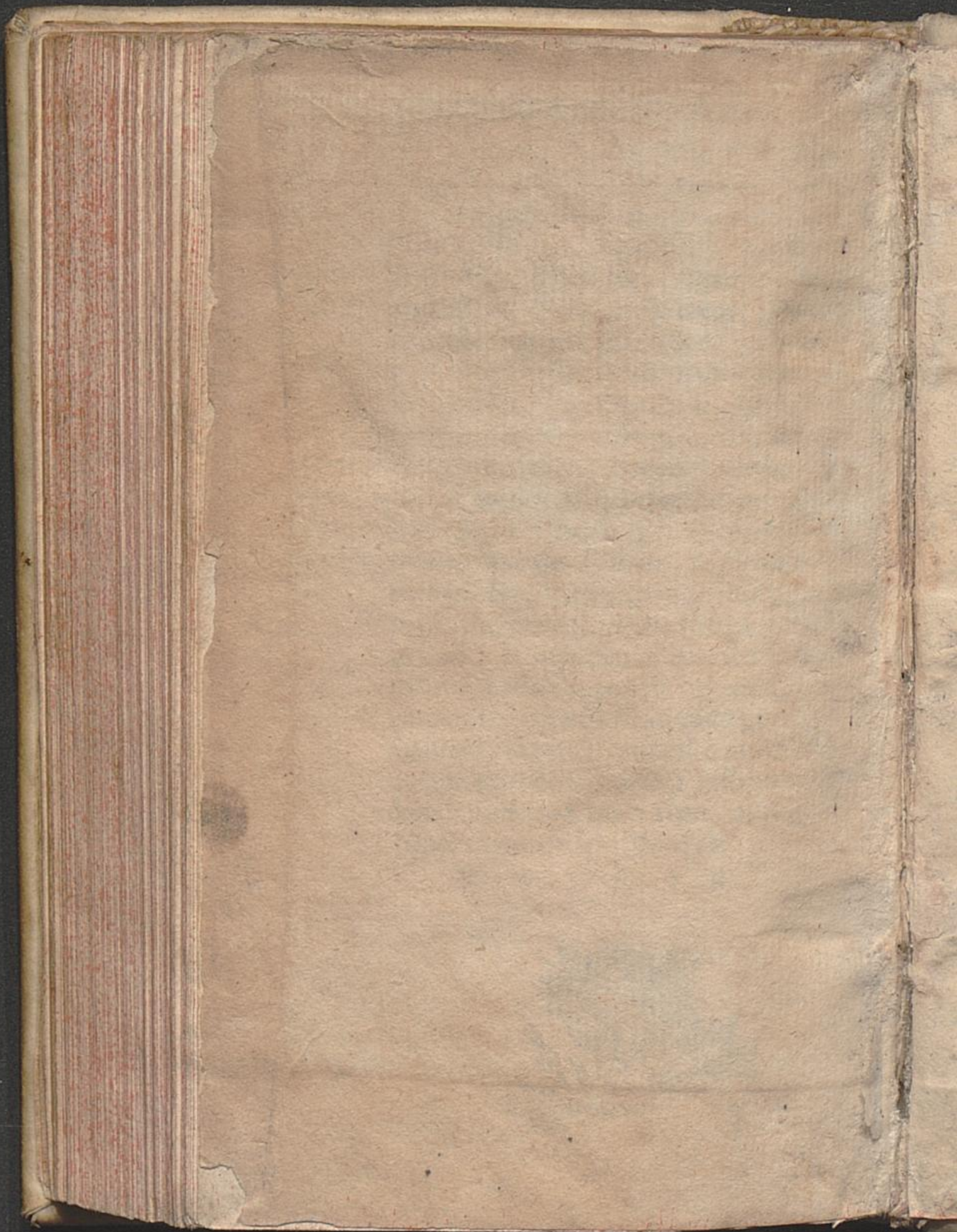
Ultimum monitum: non ad hunc mo- ^{Ultimum}
 dò librum, sed ad opus totum pertinens, ^{monitum}
 est: ut, cum exiguam ejus molem, & ^{ut hæc re-}
 minorem omninò copiâ rerum tractata- ^{petantur.}
 rum,

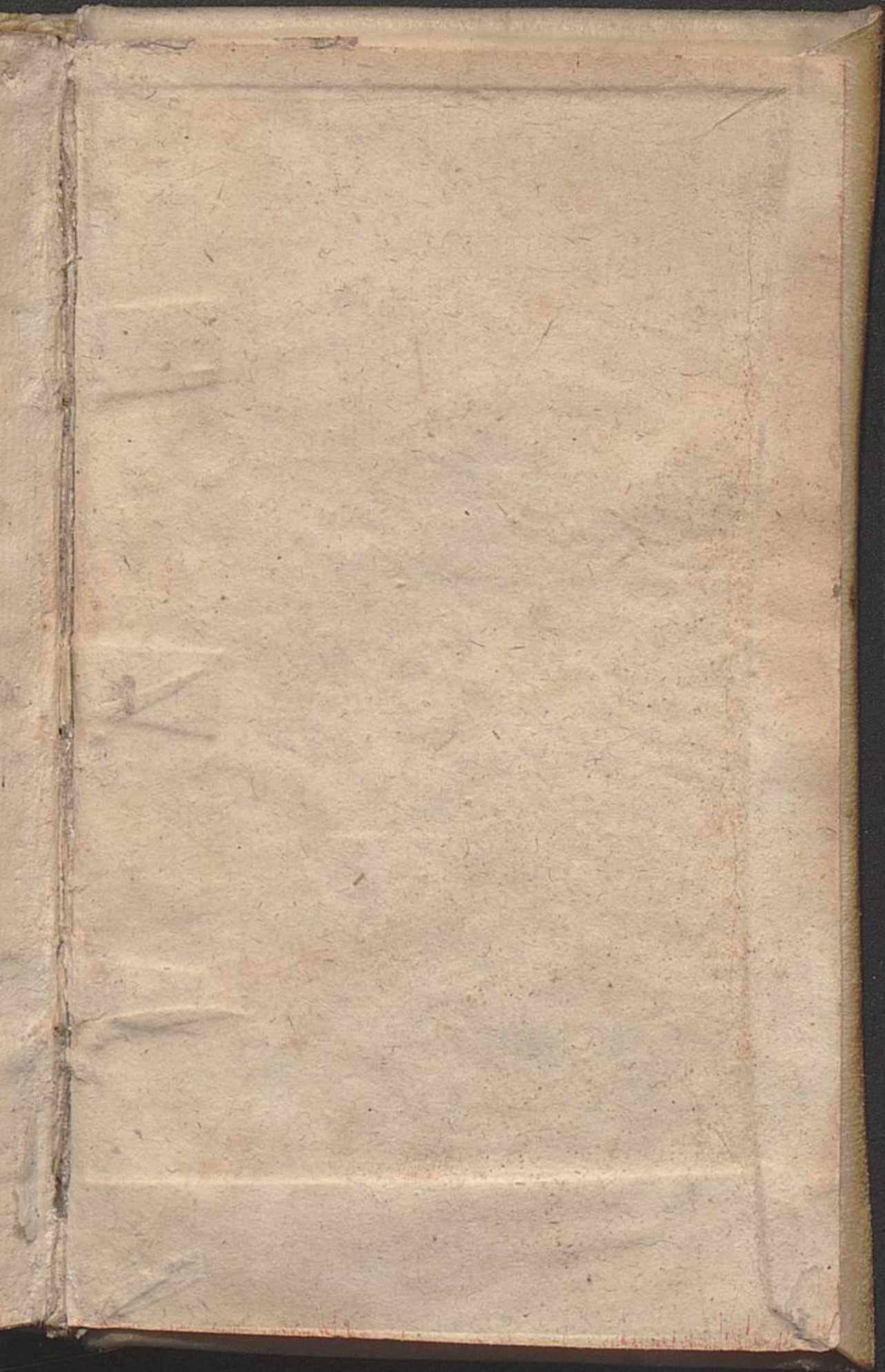
rum, videas; ut, inquam, non pigeat, relegere illud: ac repetere. Multa enim breviter dicta invenies: quæ prima ac festinata lectione, fallere te, potuerunt. Præsertim; si non totum, aut non continuò legisti. Tunc, mihi crede, perdidisti operam. Revoça igitur, & rumina: si vis, proficuo cibo pascere, & explere mentem. Ego spondeo: non nauseam, & cramben recoctam; sed novum forsan saporem *Merentur* semper invenies. *Magna volumina, qui* *enim.* *scribere amant; primùm non meminere, Pauca sciri. Deinde, nolunt legi: & frustra accuratum requirunt lectorem, in supina Scripti incuria. Ego verò; conatus sum, paucis multa dicere: cassa verba vitare: nulla superflua, & quæ demi, sine sensus detrimento, possint; ponere: parcè quædam elegantix, aut amænitati indulgere: meditationi cujusquè, consultò multa relinquere: immò Notis etiam reservare quædam: uberiùs si Deus volet, explicanda. *Mereor itaque & legi: & repeti.**

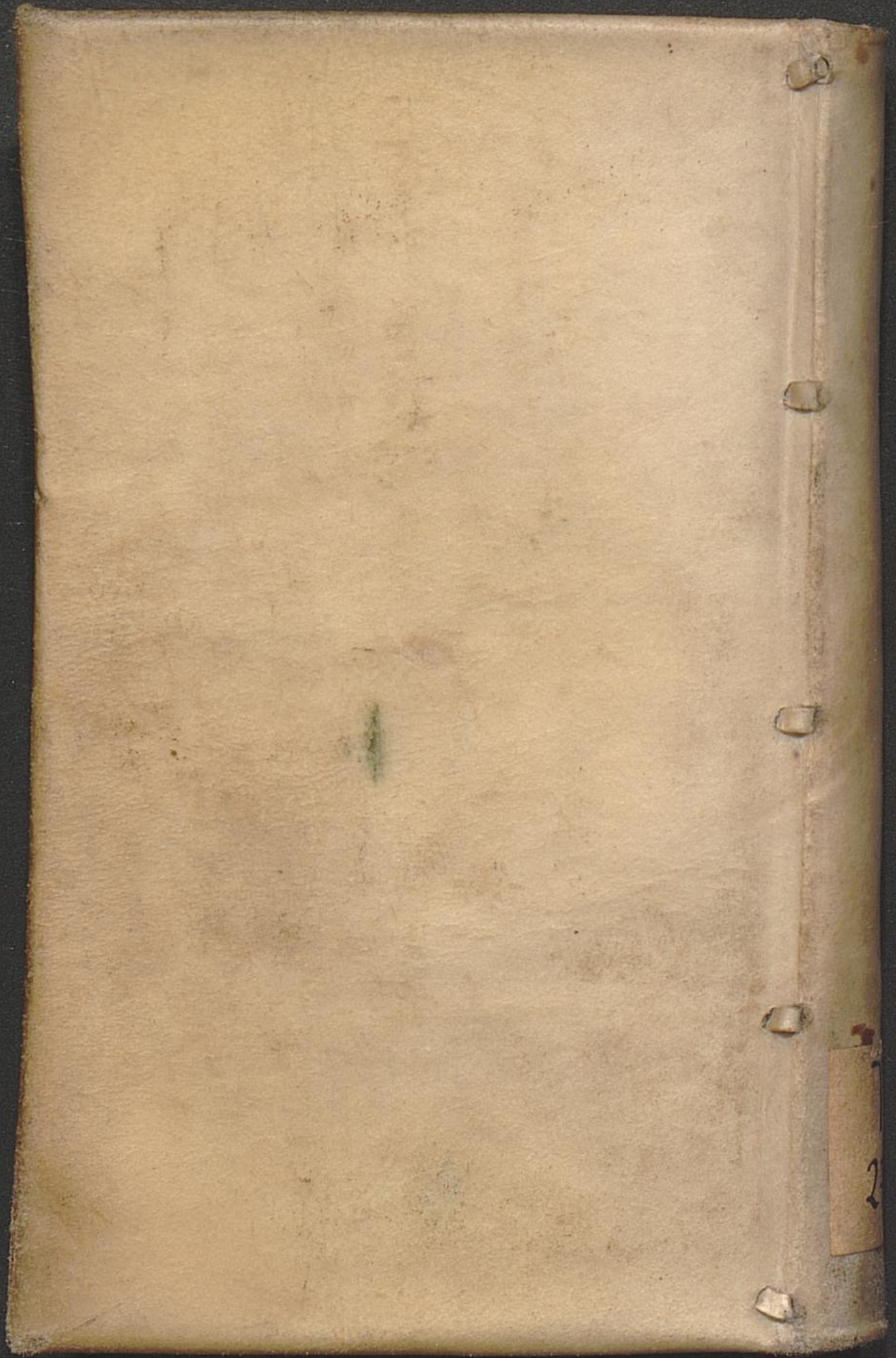
F. I. N. I. S.

2

Th
2754